

Джонатан Сафран Фоєр

Страшенно голосно і неймовірно близько

Роман

Харків
2015
Клуб Сімейного Дозвілля

УДК 821.111(73)
ББК 84.7СПО
Ф74

Перекладено за виданням:
Foer J. S. Extremely Loud and Incredibly Close :
A Novel / Jonathan Safran Foer. — New York : Mariner Book, 2006. — 326 p.

Переклад з англійської *Оксани Пострaнської*

Дизайнер обкладинки *Закентій Гороб'йов*

В оформленні книжки використано фотографії із сайтів
pixabay.com і www.wikimedia.org

Літературно-художнє видання

ФОЄР Джонатан Сафран
Страшенно голосно і неймовірно близько
Роман

Головний редактор *С. С. Скляр*
Завідувач редакції *Г. В. Сологуб*
Відповідальний за випуск *О. О. Григор'єва*
Редактор *Л. Г. Мельник*
Художній редактор *Т. О. Волошина*
Технічний редактор *І. О. Гнідая*
Коректор *О. В. Соколова*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а, E-mail: cop@bookclub.ua

---

ISBN 978-966-14-9941-5 (PDF)
ISBN 978-0-618-71165-9 (англ.)

Ніколь,
втіленню всього прекрасного в моїх очах…

Що за?..

Що б нового вигадати з чайником? От якби його носик розтулявся і стулявся під тиском пари, наче справжній рот, і насвистував веселих мелодій, або декламував Шекспірові сонети, або веселився разом зі мною! Я міг би винайти чайник, який читав би мені татовим голосом перед сном або навіть цілий хор чайників, які б заводили приспів із «Жовтої субмарини» «Бітлз». Цей гурт я обожнюю лише за його назву, бо ентомологія — один із моїх *raisons d'être*[1] (відома мені фраза французькою). А ще я міг би навчити свій анус розмовляти, коли пукаю. Якби я захотів видатися страшенно дотепним, я б навчив його вигукувати: «Це не я!» щоразу, коли він видавав би неймовірно гучні звуки. А якби мені випала честь пукнути у Дзеркальній залі у Версалі, що біля Парижа, який, звичайно ж, розташований у Франції, то мій анус, безсумнівно, вибачливо промовив би: «*Ce n'étais pas moi!*»

Що б такого вигадати з маленькими мікрофонами? А що, якби ми їх ковтали, а потім відтворювали своє серцебиття через крихітні динаміки в кишенях одягу? Уявіть, катаєтесь собі ввечері по вулиці на скейті та слухаєте серцебиття людей довкола, а вони слухають ваше, наче через справжній гідролокатор. Одного я не розумію: чи почнуть тоді всі серця битися в унісон? От як у жінок, що живуть разом, навіть місячні йдуть синхронно; я знаю про це, хоч насправді не хотів би. Це було б щонайменше дивно. Хіба що у пологових відділеннях, де народжуються нові немовлята, дзвенітиме, як кришталева люстра на моторному човні, бо немовлята не встигатимуть об'єднати свої серцебиття в одне ціле. А на фініші нью-йоркського марафону взагалі гуркотітиме, як на війні.

А ще бувають такі ситуації в житті, коли людям потрібно зникнути з місця подій якнайшвидше, а вони не можуть, бо не мають крил, принаймні поки що, то може, винайти рятувальну жилетку із пташиного корму?

---

[1] Raisons d'être — сенс життя (*фр.*).

8

Та досить про це.

Моє перше заняття з джиу-джитсу відбулось три із половиною місяці тому. Самозахистом я зацікавився досить давно із зрозумілих причин, а тут ще й мама вирішила, що мені не завадить додаткове фізичне навантаження, окрім занять із тамбурином, отож моє перше заняття із джиу-джитсу відбулось три з половиною місяці тому. У групі займалося чотирнадцять дітей, і всі були одягнені у новенькі білосніжні кімоно. Ми навчились правильно робити уклін, а потім повсідались по-турецьки, і сенсей Марк попросив мене підійти до нього.

— Удар мене між ніг, — наказав він мені.

Я страшенно розгубився.

— Excusez-moi? — перепитав я.

Він лише розставив ноги ширше і повторив:

— Я хочу, щоб ти щосили врізав мені по яйцях. — Тоді він опустив руки, глибоко вдихнув і заплющив очі, і лише в ту мить я зрозумів, що він не жартує.

— Чорта з два, — сказав я вголос, а подумки промовив: *«Що за?..»*

Та він не відступався:

— Нумо, хлопче, зроби мене безплідним.

— Зробити вас безплідним?!

Не розплющуючи очей, він випустив смішок, а тоді сказав:

— Ти все одно не зможеш. У тебе нічого не вийде, зате ви всі побачите, як добре натреноване тіло здатне витримати удар. А тепер уріж мені по яйцях.

Я сказав йому:

— Я пацифіст. — А оскільки більшість моїх ровесників поняття зеленого не мають, що це означає, я повернувся до групи і пояснив: — Я вважаю, неправильно робити людей безплідними. Ні за яких умов.

Сенсей Марк сказав:

— Можна поставити тобі запитання?

Я повернувся до нього і відповів:

— Ви *вже* поставили мені запитання.

Він проігнорував моє зауваження і продовжив:

— Хіба ти не мрієш стати майстром джиу-джитсу?

— Ні, — відповів я, хоча й свої мрії очолити нашу сімейну ювелірну справу я також уже облишив.

Тоді він запитав:

— А хочеш знати, як саме учень джиу-джитсу стає майстром джиу-джитсу?

— Я хочу знати все! — відповів я, хоча й це теж уже не так.

Сенсей сказав:

— Учень джиу-джитсу стає майстром лише тоді, коли робить свого вчителя безплідним.

Я відповів:

— Чудово.

Моє останнє заняття із джиу-джитсу відбулось три із половиною місяці тому.

Як би я хотів, щоб мій тамбурин був зі мною! Попри все я досі ношу тягар на серці, хоч від цього моє виконання стає лише кращим! Мій найбільший шедевр — це мелодія із «Польоту джмеля» Миколи Римського-Корсакова. Я навіть завантажив її собі на мобільний, який у мене з'явився після татової смерті. Досить дивно, що я можу гарно виконувати «Політ джмеля», тому що місцями там треба грати неймовірно швидко, а для мене це поки страшенно важко, бо ще не дуже добре розвинені зап'ястки. Рон запропонував купити мені установку з п'яти барабанів. Грошима, звичайно, любов не купиш, проте на всяк випадок я поцікавився, чи можна тоді купити до неї тарілки марки «Зилдзен». Він відповів: «Усе, що захочеш», а потім взяв із мого столу йо-йо і почав «вигулювати пса»[1]. Я знав, що він лише намагається знайти спільну мову зі мною, проте мене це неймовірно розізлило. «Йо-йо *мої!*», — закричав я, відбираючи в нього йо-йо. Насправді я хотів сказати йому: «Ти не мій тато, і ніколи ним не будеш».

Хіба не дивно, що кількість небіжчиків збільшується, а Земля не змінюється у розмірі? Можливо, одного дня просто не стане місця для нових мерців? На мій минулий, дев'ятий, день народження бабуся подарувала мені передплату на «*National Geographic*», який вона називає «Національним атласом». А ще вона подарувала мені білий піджак, бо я ношу лише білий одяг, а він виявився таким великим, що мені доведеться носити його ще дуже довго. Бабуся подарувала мені

---

[1] «Вигулювати пса» — одна з популярних фігур у грі «йо-йо», коли котушка йо-йо розкручується паралельно до підлоги, що нагадує повідець, за який смикає пес.

також камера дідуся, яка мені подобалась із двох причин. Я запитав її, чому дідусь не забрав камеру із собою, коли йшов від неї, на що бабуся відповіла:

— Мабуть, він просто хотів, щоб вона була в тебе.

— Але тоді мені було мінус тридцять років.

Вона відповіла:

— То й що.

Отож, найдивовижніше, що я вичитав у «*National Geographic*» — це те, що кількість людей, які нині живуть на Землі, перевищує кількість людей, які померли за всю історію людства. Інакше кажучи, якби всі одночасно захотіли грати Гамлета, то не змогли б, бо їм не вистачило б черепів!

А що як вигадати хмарочоси для небіжчиків і будувати їх під землею? Їх можна розташовувати і під хмарочосами для живих людей. Ми могли б ховати людей на ста поверхах вглиб землі, і тоді світ мертвих був би просто під світом живих! Іноді я думаю, що було б весело, якби хмарочоси їздили вниз та вгору, а ліфти стояли б на місці. Припустімо, хочете ви поїхати на дев'яносто п'ятий поверх; натискаєте на кнопку, і до вас приїжджає дев'яносто п'ятий поверх! Це могло б виявитися страшенно корисним винаходом, бо тоді, якби ви були на дев'яносто п'ятому поверсі, а літак врізався нижче, будинок сам опустив би вас на землю, і ніхто не постраждав би, навіть якби ви забули у цей день рятівну жилетку з пташиного корму вдома.

Я їздив у лімузині лише двічі за життя. Перший раз був жахливим, хоча сам лімузин здавався пречудовим. Удома мені не дозволяють дивитись телевізор, не дозволили і в лімузині, проте все одно приємно, що він там був. Я запитав, чи не могли б ми проїхати повз мою школу, щоб Зуб і Мінч побачили мене в лімузині. Але мама сказала, що це не по дорозі й ми можемо запізнитися на цвинтар. «Чому ні?» — запитав я, що було, на мою думку, досить логічним запитанням, бо й справді — чому ні? Хоча я вже й змінив свої погляди, але ж раніше я був атеїстом, тобто не вірив у речі, не доведені наукою. Я думав, що якщо ти помер, то зникаєш безповоротно, нічого більше не відчуваєш і не бачиш сни. Не те щоб я почав вірити в речі, не доведені наукою; зовсім ні. Просто тепер я вірю, що все набагато складніше. В усякому разі, ми ж не *насправді* збираємося його ховати.

Хоча я й намагався не зважати на це, мене дратувало, що бабуся повсякчас намагалася до мене торкнутися, тож я виліз на переднє

сидіння і почав штрикати водія, щоб він нарешті звернув на мене увагу.

— Яка. Твоя. Функція, — запитав я його голосом Стівена Гокінга.

— Щоооо?

— Він хоче знати, як вас звуть, — пояснила бабуся. Водій простягнув мені свою візитку.

ДЖЕРАЛЬД ТОМПСОН
«Сонячний лімузин»

обслуговую всі округи Нью-Йорка
тел. (212) 570-72-49

У відповідь я дав йому свою візитку і сказав:

— Вітаю. Джеральде. Я. Оскар.

Він запитав, чому я так розмовляю, на що я відповів:

— Центральний Оскарів процесор — це штучна нейронна мережа. Комп'ютер у процесі навчання. Що більше знайомств він заводить, то більше навчається.

Джеральд сказав: «О», а потім додав: «Кей». Я не міг зрозуміти, подобаюсь я йому чи ні, тому сказав:

— Ваші окуляри тягнуть на сто доларів.

Він відповів:

— Взагалі-то вони коштують сто сімдесят п'ять.

— Ви багато лайливих слів знаєте?

— Деякі знаю.

— А мені не дозволяють лаятися.

— Непруха.

— Що таке «непруха»?

— Те саме, що й «халепа».

— А ви знаєте, що таке «гамнюк»?

— А це хіба не лайливе слово?

— Ні, якщо казати його навпаки — кюнмаг.

— Он воно що.

— !кюмнаг, упуд в енем йуліцоП.

Джеральд похитав головою і засміявся, але якось незлобиво.

— Мені не можна навіть казати «полизати», хіба що я маю на увазі льодяник чи морозиво. Класні рукавиці для водіння.

— Дякую.

Я ще трохи подумав і додав:

— *Між іншим*, якщо вигадати *страшенно* довгі лімузини, то водії взагалі б *не знадобилися*. Люди сідали б у машину, проходили по салону і виходили б через передні двері, опиняючись одразу там, куди хотіли приїхати. У нашому випадку передні двері були б на цвинтарі.

— А я зараз із задоволенням подивився б якийсь матч…

Я поплескав його по плечу і сказав:

— Якщо ви пошукаєте у словнику слово «кумедний», то побачите біля нього своє фото!

На задньому сидінні мама щось стискала всередині своєї сумки. Я помітив, як напружились її м'язи. Бабуся в'язала білі рукавички, отже, для мене, хоча на вулиці було ще досить тепло. Я хотів запитати маму, що саме вона там стискала і навіщо. Пам'ятаю, як тоді мені спало на думку, що навіть якби я помирав від переохолодження, я *ніколи*, ні за які багатства світу не надів би ті білі рукавички.

— Як уже на те пішло, — сказав я Джеральду, — якщо зробити *неймовірно* довгий лімузин, заднє сидіння якого було б у вагіні твоєї мами, а переднє — на твоїй могилі, то це був би лімузин, довгий, як життя.

Джеральд відповів:

— У принципі ти маєш рацію, але якби всі так жили, то люди б ніколи не перетиналися одне з одним, правда ж?

На що я відповів:

— Та й нехай.

Мама й далі щось стискала, бабуся в'язала, тому я продовжував розмову з Джеральдом.

— Одного разу я копнув курку-парижанку в живіт. — Я сказав це, бо хотів, щоб він справді розреготався з мого жарту, бо коли люди сміялися, тягар мені на серці ставав хоч трохи легшим. Він нічого не відповів, мабуть, просто не розчув мене, тому я повторив: — Я кажу, одного разу я копнув курку-парижанку в живіт.

— Га?

— А вона зробила «œuf»[1].

— І що?

— Це жарт. Хочете почути ще один, чи вам достатньо одного *un œuf?*

Водій подивився через дзеркало на бабусю і запитав:

— Що він таке говорить?

Вона сказала:

— Насправді, його дідусь любив тварин більше, ніж людей.

Я знову звернувся до Джеральда:

— Œuf! Дійшло?

Я переліз назад, щоб не заважати Джеральду вести машину, бо ж за кермом треба бути надзвичайно обережним, особливо на шосе, по якому ми саме їхали. Бабуся знову почала до мене торкатися, що дуже дратувало, хоч я й намагався не звертати на неї уваги. Мама сказала:

— Любий.

— *Oui*? — відповів я, і тоді вона мене запитала:

— Ти не давав часом ключа від нашої квартири поштареві?

Так дивно, що вона спитала про це саме в ту мить, бо ця розмова була тоді ні до чого, мабуть, мама просто шукала тему, що могла б нас відволікти. Я уточнив:

— Це не поштар, це *поштарка*.

Вона кивнула, але якось розгублено, і запитала, чи я давав ключ поштарці. Я кивнув на знак згоди, бо раніше ніколи її не обманював. Я просто не мав на це причин.

— Навіщо ти це зробив? — запитала мама, тож я відповів їй:

— Стен. — А вона перепитала:

— Хто?

— Стен, наш швейцар. Іноді він бігає по каву, а я не хотів би пропустити жодної посилки, тож і подумав, що було б добре, якби Алісія…

— Хто?

— Алісія, поштарка. Якби вона мала ключі, то могла б заносити мої посилки одразу до нас додому.

— Але ж я не дозволяю тобі роздавати ключі незнайомцям.

— На щастя, Алісія не незнайомка.

— У нашій квартирі багато цінних речей.

---

[1] Œuf! — яйце (*фр.*). Тут: гра слів, оскільки це слово схоже за вимовою з вигуком «Уф!»

— Я знаю. У нас багато чудових речей.

— Ти ж знаєш, іноді люди видаються хорошими на перший погляд, проте це враження може бути хибним. А що, якби вона щось поцупила?

— Вона цього ніколи не зробила б.

— А якби зробила?

— Але ж не зробила.

— Що ж, а ключі від своєї квартири вона тобі дала?

Мама, очевидно, дуже розлютилась на мене, хоч я і не розумів за що. Я ж не зробив нічого поганого. А якщо й зробив, то не знав, *що* саме було не так. І я точно зробив це ненавмисно.

Про всяк випадок я пересунувся поближче до бабусі та запитав маму:

— Навіщо мені ключі від її квартири?

Вона розуміла, що я ще більше замикаюся в собі, а я розумів, що вона мене зовсім не любить. Я знав, що насправді, якби у нас був вибір, то вона б радше їхала на *мій* похорон. Я подивився на люк лімузина і уявив, яким був світ до появи стель. Мені раптом подумалось: чи є у печері стеля, чи насправді там немає нічого, *окрім* стелі?

— Наступного разу порадься, будь ласка, зі мною, добре?

— Не злися на мене, — попросив я, потім перехилився через бабусю і декілька разів розблокував і заблокував замок на дверях.

— Я не злюсь на тебе, — відповіла мама.

— Анітрохи?

— Ні.

— Ти все ще любиш мене?

Чомусь мені здалось, що не варто було згадувати, що я зробив дублікати ключів для розносника з «Піци-хат», для кур'єра зі служби доставки «UPS», а ще чудовим хлопцям із «Гринпісу», щоб вони могли залишати для мене статті про ламантинів та інших майже зниклих тварин, поки Стен п'є свою каву.

— Я люблю тебе так, як ніколи раніше.

— Мам?

— Так?

— Я хотів у тебе дещо запитати.

— Питай.

— Що ти там стискаєш у своїй сумці?

Вона витягла руку і розтиснула кулак. Нічого.

— Просто стискаю руку.

Хоча тепер і не час для таких слів, проте сьогодні вона була напрочуд, просто неймовірно красивою. Я думав, як краще їй про це сказати, проте всі слова здавалися недоречними і невчасними. На ній був браслет, який я для неї зробив, і від цього я почувався на сто доларів. Я люблю робити для неї прикраси, бо це робить її щасливою, а робити маму щасливою — це ще один із моїх *raisons d'être*.

Тепер усе інакше, а раніше я просто марив тим, щоб очолити нашу сімейну ювелірну справу. Тато щораз повторював мені, що я занадто розумний для торгівлі. Це здавалось мені нісенітницею, бо ж тато точно був значно розумнішим за мене, а якщо я був, на його думку, занадто розумним для торгівлі, то тато вже *стовідсотково* був надто розумним для цього. Я сказав йому про це.

— По-перше, — відповів він мені, — я не розумніший за тебе, я просто більше за тебе знаю, і так сталось лише тому, що я набагато старший за тебе. Батьки завжди знають більше за дітей, а діти завжди розумніші за своїх батьків.

— За винятком, якщо дитина розумово відстала, — відповів я йому. Він промовчав. — Ти сказав «по-перше», то є ще «по-друге»?

— По-друге, якщо я такий розумний, то чому займаюсь торгівлею?

— І справді, — знітився я. А тоді мені спало на думку ще дещо: — Зачекай, але ж це не було б сімейною ювелірною справою, якби ніхто з нашої сім'ї цим не займався!

— Звичайно, було б, просто вона належала б іншій сім'ї.

Я запитав:

— Що ж, а що буде з нашою сім'єю? Ми відкриємо нову сімейну справу?

— Ми точно щось вигадаємо.

Я згадав свою другу поїздку в лімузині, коли Квартирант і я їхали викопувати порожню татову труну.

На вихідних ми з татом грали у чудову гру «Дослідницька експедиція». Іноді такі експедиції були доволі легкими, як от коли тато попросив мене принести йому якусь річ із кожного десятиліття двадцятого століття. Я кмітливий, тож взяв і приніс йому камінь. А іноді експедиції були такими складними, що могли тривати декілька тижнів. Останнього разу тато просто дав мені мапу Центрального парку. Я запитав:

— І що?

— І все.
— Дай мені підказку.
— А хто сказав, що має бути якась підказка?
— Завжди є підказки.
— Це ні про що не говорить.
— І що, ніякої підказки?
— А може, відсутність підказки і є підказкою.
— Хіба таке можливо?

Він знизав плечима, наче не вловив суть мого запитання. Такі моменти я просто обожнював.

Весь день я провів у парку, шукаючи хоч якусь підказку, але проблема була в тому, що я не знав, що саме треба шукати. Я підходив до перехожих і запитував їх, чи знають вони щось, про що необхідно дізнатись і мені, бо іноді тато так планував наші експедиції, що мені потрібно було розмовляти з людьми довкола. Але всі, до кого б я не підходив, тільки здивовано на мене дивились, і в їхніх очах читалось явне «*Що за?..*» Я сподівався знайти підказку біля Резервуару[1]. Прочитав навіть оголошення на всіх стовпах та деревах. Уважно вивчив описи всіх тварин у зоопарку. Я навіть вмовив людей із повітряними зміями скрутити свої мотузки, щоб я міг роздивитися зміїв зблизька, хоч я не дуже й вірив у те, що розгадка там. Але тато завжди був непередбачуваним. На свою біду, я не знайшов абсолютно нічого, хіба що відсутність підказки і була підказкою. Таке могло бути?

Того дня ми вечеряли глютеном генерала Цао[2], і я помітив, що тато їсть виделкою, хоч уміє вправно користуватися паличками.

— Зачекай! — вигукнув я і встав із-за столу. Я вказав на виделку в нього в руці: — Виделка — це підказка?

Тато лише знизав плечима, і для мене це означало, що я справді натрапив на слід. Я повторював подумки: «Виделка, виделка…» А тоді побіг у свою лабораторію і витяг металошукач із коробки в комірчині. Мені не дозволяють гуляти парком вночі наодинці, тому зі мною пішла бабуся. Я почав на розі Вісімдесят шостої вулиці й рухався

---

1 Найбільша водойма Центрального парку.
2 Веганська страва китайської кухні з протеїновим замінником курятини у кисло-солодкому соусі.

прямими лініями, наче був одним із тих мексиканців, які підстригають газони: я просто не мав права нічого проґавити. Я знав, що о цій порі літньої ночі голосно цвіркотять комахи, та я їх не чув через навушники. Ніщо навколо не існувало для мене, був тільки я і метал.

Щоразу, коли металошукач пищав голосніше, я просив бабусю посвітити мені ліхтариком. Тоді я одягав білі рукавички, діставав лопатку з набору для інструментів і починав обережно копати. Коли я щось помічав, то витягував пензлик, щоб струшувати землю, як справжній археолог. І хоч я перевірив лише невелику ділянку величезного парку, я викопав четвертак, жменьку канцелярських скріпок, ланцюжок до лампи, за який потрібно смикати, щоб її ввімкнути, а ще магніт на холодильник у вигляді суші, про які я знаю, хоча волів би назавжди забути. Я зібрав усі свої знахідки в рюкзак і позначив на карті місце, де я все це знайшов.

Удома я по черзі перевірив усі свої скарби в лабораторії під мікроскопом. Чого там тільки не було! Зігнута ложка, декілька гвинтиків, поіржавілі ножиці, іграшкова машинка, колечко для ключів, а ще зламані окуляри, які точно належали людині з дуже поганим зором.

Я зібрав усі свої знахідки і відніс їх татові, який саме читав «Нью-Йорк таймс» за кухонним столом, обводячи помилки червоною ручкою.

— Ось що я знайшов, — сказав я, зіштовхуючи зі столу нашого кота і ставлячи на те місце тацю зі скарбами. Тато подивився на мене і кивнув. Я не витримав і запитав: — Що тепер? — Він глянув на мене так, наче не мав найменшої уяви, про що я, і повернувся до читання. — Ти можеш мені підказати, чи я хоча б на правильному шляху? — Бакмінстер замуркотів, а тато лише знизав плечима. — Але, тату, якщо ти мені нічого не казатимеш, *як* я взагалі коли-небудь знайду правильну підказку?

Він щось обвів у газеті й відповів:

— Подивись на це з іншого боку, *як* ти тоді зможеш помилитися?

Він встав із-за столу, щоб попити води, а я глянув, *що* саме він обводив у статті, бо ж від тата усього можна чекати. Стаття була про зникнення дівчини і про те, що всі підозрювали у вбивстві її коханця-конгресмена. Дівчину і справді знайшли мертвою через декілька місяців. Її тіло виявили у Род-Крик-парку, що у Вашингтоні, округ Колумбія, та до тієї пори минуло вже багато часу, і нікому, окрім її батьків, не було до цього зникнення ніякого діла.

> У зверненні, зробленому перед сотнею журналістів, що зібрались біля імпровізованого прес-центру в родинному домі зниклої, батько Леві розвіяв усі сумніви в тому, що його донька коли-небудь знайдеться. «Ми не припинимо пошуків, поки у нас не буде достатніх причин для цього, а саме, для повернення Чандри». Під час короткої прес-конференції, що відбулась одразу після заяви батька, репортер із *«Ель Паїс»* запитав містера Леві, що саме він мав на увазі під «поверненням» — будь-яке повернення чи лише благополучне. Від надлишку емоцій містер Леві не зміг відповісти, і тому мікрофон перейшов до його адвоката. «Ми продовжуємо вірити і молитися за безпеку Чандри, і ми зробимо все в межах…»

Це не було помилкою, це була підказка для мене!

Я ходив до парку ще три ночі поспіль. Я викопав шпильку для волосся і жменю монет, і креслярську кнопку, і вішалку, і дев'ятивольтну батарейку, і швейцарський армійський ніж, і маленьку рамку для фото, і ошийник собаки на прізвисько Турбо, і шматочок алюмінієвої фольги, і перстень, і бритву, і страшенно старий кишеньковий годинник, що зупинився о п'ятій тридцять сім, хоча не зрозуміло — ранку чи вечора. Проте я все одно не міг зрозуміти, що це все означало. Що більше я знаходив, то менше розумів, що відбувається.

Я розклав карту на кухонному столі й закріпив її кутики банками від «V8»[1]. Крапки, що позначали місця моїх знахідок, нагадували зорі у Всесвіті. Я з'єднав їх, уявляючи себе справжнім астрологом, і придивився. Якщо примружити очі, як у китайців, то можна було помітити, що вони складалися у напис «крихкий». Крихкий? Що було крихким? Центральний парк? Природа? Речі, які я знайшов? Креслярську кнопку точно не назвеш крихкою. А зігнута ложка хіба крихка? Я все стер, і з'єднав точки на карті по-іншому, і тепер вони зливалися у слово «двері». Крихкі? Двері? Мені спало на думку слово «porte», що з французької означає «двері». Тоді, звісно, я знову все стер і з'єднав крапки у слово «porte». Потім я подумав, що міг би зробити із крапок і слово «кіборг», і «качконіс», і «цицьки», і навіть «Оскар»

---

[1] «V8» (скор. від «8 Vegetables») — популярний у США сік, до складу якого входить вісім овочів.

можна було б зробити, якщо затято намагатися уявити себе китайцем. Я міг з'єднати їх практично в будь-яке слово, а це означало, що я ні на крок не просунувся у своїх пошуках. І тепер мені вже ніколи не дізнатися, *що* саме я мав знайти. І це є ще однією причиною, чому я втратив сон.

Годі вже про це.

Мені не дозволяють дивитися телевізор, проте я можу брати напрокат документальні фільми, дозволені для мого віку, а ще можу читати все підряд. Моя улюблена книжка — «Коротка історія часу», хоч я її ще навіть не дочитав, бо математика мені неймовірно важко дається, а мама дуже неохоче мені з нею допомагає. Найбільше мені сподобався початок книги, де Стівен Гокінг розповідає про вченого, котрий читав лекцію про те, як Земля обертається навколо Сонця, а Сонце, у свою чергу, обертається навколо Сонячної системи, і все таке. А тоді одна жінка з останніх рядів підняла руку і сказала: «Усі ваші слова — нісенітниця. Насправді наш світ — це пласка тарілка, що тримається на спині велетенської черепахи». Тоді вчений запитав її, на чому ж стоїть сама черепаха. А жінка відповіла: «Черепаха стоїть на іншій черепасі, а та — іще на одній, і так до самого низу».

Я обожнюю цю історію, тому що вона доводить, до чого ж необізнаними можуть бути деякі люди! А ще я просто люблю черепах.

Через декілька днів після того найгіршого дня я почав писати листи. Я не знаю, чому я це робив, проте від писання листів тягар на моєму серці ставав трохи легшим. Ненормальним було хіба те, що замість звичайних марок я використовував марки зі своєї колекції, серед яких були і доволі цінні екземпляри, тому іноді мені здавалося, що таким чином я просто намагався позбутися деяких речей. Перший лист я написав до Стівена Гокінга і використав марку із зображенням Александра Грема Белла.

Шановний містере Гокінг!

Чи можу я стати вашим протеже?

Із повагою,
Оскар Шелл

Я й не сподівався на його відповідь, тому що він — виняткова людина, а я абсолютно звичайний. Але одного дня, коли я прийшов додому, Стен простягнув мені конверт зі словами: «Вам лист!», голосом із

«Америки онлайн»[1], як я його навчив. Я пробіг сто п'ять сходинок до нашої квартири, забіг у свою лабораторію, заліз у комірчину, увімкнув ліхтарик, і тоді аж відкрив конверт. Листа, що був усередині, надрукували, а не написали від руки; звісно, бо ж Стівен Гокінг не може писати руками — він хворіє на боковий аміотропний склероз, про що мені, на жаль, давно відомо.

Дякую за вашого листа. Через те, що я отримую велику кількість листів, у мене немає змоги відповідати кожному особисто. Незважаючи на це, будьте впевнені, що я читаю та зберігаю всі листи із надією на те, що одного дня зможу гідно відповісти на кожен із них. А поки,

щиро ваш Стівен Гокінг

Я подзвонив мамі на мобільний.

— Оскаре?

— Ти взяла слухавку ще до гудків.

— Усе гаразд?

— Мені потрібен ламінатор.

— Ламінатор?

— Є одна неймовірно важлива річ, яку мені потрібно зберегти.

Тато завжди вкладав мене спати. Він умів розповідати найцікавіші у світі історії, а ще ми разом читали «Нью-Йорк таймс» і деколи наспівували «Я — Морж»[2], бо це була його улюблена пісня, хоча я не міг второпати, про що вона, і це мене засмучувало. Найцікавішим було те, що читаючи разом газету, ми знаходили помилку майже у кожній статті. Іноді це були граматичні помилки, іноді — хибні географічні відомості, а часом статті просто не висвітлювали подію повністю. Я обожнював те, що мій тато був розумнішим за цілу «Нью-Йорк таймс» і те, що навіть крізь футболку можна було відчути щокою волосся на його

---

1 «Америка онлайн» («AOL», America online) — один із провайдерів Інтернету в США. Кожне нове повідомлення супроводжується словами «You've got mail!» («Вам лист!»).

2 «I Am the Walrus» — авангардистська пісня «Бітлз» з алюзією на вірш Льюїса Керролла «Морж і тесля» з «Аліси в Задзеркаллі», у якій Джон Леннон об'єднав ідеї трьох пісень, і, дізнавшись, що лірику «Бітлз» деякі вчителі пропонують до аналізу школярам, додав ще й рядок абракадабри.

грудях. І він завжди пахнув, ніби щойно поголився, навіть наприкінці дня. Поруч із ним мені було спокійно. І не треба було вигадувати нічого нового.

Коли тато вкладав мене в ліжко напередодні того дня, найжахливішого дня у світі, я запитав його, чи справді наш світ — це лише пласка тарілка на спині велетенської черепахи.

— Що, перепрошую???

— А хіба не тому наша Земля стоїть на місці, а не падає крізь галактику?

— Я справді зараз розмовляю з Оскаром Шеллом? Може, прибульці вкрали його мозок для дослідів?

— Ми ж не віримо в прибульців!

Тато сказав:

— Земля *падає* крізь галактику, і ти це добре знаєш, друже. Вона постійно падає у напрямку Сонця. У цьому вся суть руху по орбіті.

Тоді я запитав:

— Звичайно, я це знаю, але звідки береться гравітація?

Тато здивувався:

— Як це — звідки береться гравітація?

— Яка цьому причина?

— А хіба на все мають бути причини?

— Ні, звичайно.

— Це було риторичне запитання.

— Що це означає?

— Це означає, що я поставив його не для того, щоб почути відповідь, а для того, щоб підкреслити зміст своїх слів.

— Який зміст?

— Що не на все мають бути якісь причини.

— Але якщо немає жодних причин, то для чого тоді взагалі існує Всесвіт?

— Бо так складаються обставини.

— Тоді чому я твій син?

— Бо ми з мамою кохалися, і тоді моя сперма запліднила її яйцеклітину.

— Мене зараз знудить!

— А я ще вважав тебе дорослим!

— Тату, я просто не розумію, для чого ми існуємо. Не *як* саме, а *для чого*?

Я спостерігав, як блискавично снували думки в його голові, а тоді тато відповів:

— Ми існуємо, тому що існуємо. Так треба.

— *Що за?..*

— Ми можемо скільки завгодно уявляти собі інші далекі галактики, проте ми існуємо саме у цій.

Я розумів, *що* він хотів цим сказати, і не сперечався з ним, хоч і не зовсім погоджувався із його думкою. Тільки через те, що ти атеїст, не означає, що ти б не хотів знати, для чого існують речі навколо тебе.

Я ввімкнув свій короткохвильовий приймач і з татовою допомогою спромігся натрапити на трансляцію грецькою мовою — звучало дуже мелодійно. Ми не могли зрозуміти, про що говорять, а просто лежали, дивилися на флуоресцентні сузір'я на стелі та слухали.

— Твій дідусь говорив грецькою.

— Ти хотів сказати, *говорить* грецькою.

— Так, говорить, тільки вже не тут.

— А може, це саме його голос ми зараз слухаємо?

Газета вкривала нас, наче ковдра. На останній сторінці було фото тенісиста, який, мабуть, щойно виграв якийсь турнір, проте я так і не міг зрозуміти, сумним він був на цьому фото чи веселим.

— Тату?

— Що?

— Розкажи мені якусь історію.

— Добре.

— Тільки цікаву.

— Тобто не таку, як зазвичай?

— Так.

Я підсунувся неймовірно близько до нього, так що майже ткнувся носом йому в пахву.

— І ти мене не перебиватимеш?

— Я постараюсь.

— Бо так мені важче розповідати.

— А ще тому, що це дратує.

— Так, це дратує.

Понад усе я любив ці хвилини перед початком розповіді.

— Колись давно у Нью-Йорку був Шостий округ.

— Що таке округ?

— Хіба я не просив тебе не перебивати?

— Я знаю, проте я не зрозумію суті історії, якщо не знатиму, що таке округ.

— Це район. Або декілька районів.

— Добре, тоді якщо був Шостий округ, то які інші п'ять?

— Манхеттен, звісно, Бруклін, Квінс, Стейтен-Айленд і Бронкс.

— А я був у якихось із цих округів?

— Ти знову?

— Я ж просто хочу знати!..

— Одного разу ми їздили до Бронксу в зоопарк, це було декілька років тому. Пам'ятаєш?

— Ні.

— А ще до Брукліну, щоб подивитися на троянди у ботанічному саду.

— А у Квінсі я був?

— Не думаю.

— А у Стейтен-Айленді?

— Ні.

— То Шостий округ *справді* існував?

— Саме це я й намагався тобі розповісти!

— Вибач, більше жодних перебивань. Обіцяю.

Коли тато розповів історію до кінця, ми знову ввімкнули радіо і натрапили на французький говір. Я з насолодою вслухався в голос, бо він нагадував мені про нашу недавню відпустку, яку я понад усе хотів би повернути. Через якийсь час тато запитав мене, чи я сплю. Я сказав «так», бо знав, що тато не піде, поки я не засну, а я ж хотів, щоб він також відпочив перед завтрашнім робочим днем. Він побажав солодких снів, поцілував мене в чоло і пішов до дверей.

— Тато?

— Що, друже?

— Нічого.

Я почув його голос знову, коли прийшов зі школи наступного дня. Нас відпустили раніше через те, що сталося. Я анітрохи не панікував, бо тато і мама працювали в середмісті, а бабуся ніде не працювала, тож усі, кого я любив, мали бути у безпеці.

Я знав, що повернувся додому рівно о 10:22, бо часто зиркав на годинник. У квартирі було порожньо та тихо. Дорогою до кухні я ще встиг винайти тумблер на вхідні двері, який заводив би величезне колесо зі спицями у вітальні, а воно зачіпало б металеві зубці на стелі — і виходила б дуже гарна мелодія, на зразок «Латаючи дірку»

або «Я хочу сказати тобі»[1], і квартира б перетворювалась на величезну музичну скриньку.

Я погладив трохи Бакмінстера, щоб показати йому свою любов, і перевірив автовідповідач. На той час у мене ще не було мобільного, і коли ми йшли зі школи, Зуб пообіцяв подзвонити мені додому і повідомити, де саме ми зустрінемось: чи в парку, де він збирався показати мені декілька нових трюків на скейті, чи в закапелку аптеки, куди ніхто не заходить і де б ми спокійно розглядали журнал «Плейбой», хоча я був не в захваті від такої ідеї.

> Повідомлення перше. Вівторок, 8:52. *«Є хтось вдома? Алло? Це тато. Якщо ти там, візьми слухавку. Я намагався додзвонитися у офіс, проте ніхто не відповів. Слухай, дещо трапилось. Зі мною все гаразд. Вони просять нас залишатися на своїх місцях та чекати пожежників. Я впевнений, що все минеться. Я подзвоню ще раз, коли знатиму більше. Просто хотів сказати, що зі мною все добре, щоб ви не хвилювалися. Я ще зателефоную».*

Було ще чотири повідомлення від нього: одне о 9:12, ще одне о 9:31, потім о 9:46, і останнє о 10:04. Я слухав їх знову і знову, і поки я намагався зрозуміти, *що* слід робити, або навіть, *що* я повинен думати або відчувати, телефон знову ожив.

На годиннику було 10:26:47.

Я подивився на визначник номера, і зрозумів, що дзвонив тато.

---

[1] «Fixing a Hole», «I Want to Tell You» — пісні «Бітлз».

Чому я не там, де ти?

21 травня 1963 року

Моєму ненародженому синові: я не завжди був німим. Колись я говорив, говорив і говорив, я просто не міг мовчати, тиша перемогла мене, наче рак, під час моєї першої поїздки до Штатів. Я обідав у кафе і саме намагався сказати офіціантці: «Те, як ви подали мені ножа, нагадує мені про…», проте так і не зміг завершити речення, її ім'я просто не вимовилось уголос, тоді я спробував ще раз, і знову марно, вона опинилася замкненою в мені, так дивно, так тривожно, так жалюгідно, так сумно, подумав я. Тоді я витяг із кишені ручку і написав слово «Анна» на серветці, це повторилось і через два дні, і ще через день, вона стала для мене єдиним предметом для розмов, а коли у мене не було із собою ручки, я виводив ім'я «Анна» у повітрі, ззаду наперед і справа наліво, так, щоб мій співрозмовник міг його прочитати, а коли я розмовляв по телефону, то набирав цифри 2, 6, 6, 2, щоб мій співрозмовник міг почути те, що я не мав змоги сказати. «І» було наступним загубленим мною словом, мабуть, тому, що воно завжди супроводжувало її ім'я — таке просте слово, така невимовна втрата… Натомість я вживав слово «амперсанд»[1], що звучало просто сміховинно, але іншого вибору я не мав. «Будь ласка, каву амперсанд щось солодке» — впевнений, ніхто не захотів би опинитися на моєму місці. Слово «хочу» стало однією із моїх перших втрат. Ні, я не перестав хотіти, навпаки, дечого я тепер хотів ще більше, проте я втратив змогу висловлювати свої бажання. Натомість я казав «я прагну». «Я прагну двох булочок» — так звертався я до пекаря, але ці слова не набували правильного змісту, і мої думки полишали мене,

[1] Графічне скорочення сполучника «і». Пишеться так: «&».

як листя злітає із дерев та падає в річку. Я був деревом, а світ був рікою. Під час прогулянки з собаками ввечері я втратив «до мене», а коли перукар повернув мене обличчям до дзеркала, я втратив і слово «гарно». Я втратив слова «сором» і «соромитися» — який сором! Я втратив слово «носити», а разом із ним загубив і предмети, які я носив: «щоденник», «олівець», «дріб'язок», «гаманець»… Я втратив навіть «втрату». Через якийсь час я розгубив майже всі слова, і коли хтось робив щось приємне для мене, я говорив йому: «Те, що передує словам "будь ласка"». Коли я був голодним, то казав: «Я відчуваю себе протилежно до ситості». Я втратив слово «так», проте у мене залишилось ще слово «ні», тому коли хто-небудь запитував мене: «Ви Томас?», я відповідав: «Не ні». А коли я загубив і слово «ні», то пішов до тату-салону і зробив собі два татуювання: слово «ТАК» на лівій долоні і слово «НІ» — на правій. Що я можу сказати? Це не покращило мені життя, це лише зробило його можливим. Коли взимку на морозі я потираю однією рукою іншу, то зігріваю себе тертям «ТАК» і «НІ». Коли я аплодую, то висловлюю своє захоплення союзом «ТАК» і «НІ». Коли я хочу показати слово «книга», я розтуляю долоні — для мене кожна книга є балансом між «ТАК» і «НІ», особливо *ця* книга, моя остання книга. Чи розбиває мені це серце? Звичайно, так, щохвилини, щодня, це розбиває моє серце на більше частин, ніж воно взагалі має. Я й гадки не мав, що колись стану таким тихим, та більше, німим, я взагалі раніше ні про що не думав. Як же все змінилося, відстань між мною та моїм відчуттям щастя збільшувалася не через людей довкола, не через бомби та руїни — це все робив я, я і мої думки, злоякісна пухлина мого небажання відпустити минуле. Так боляче тепер про це думати… І скажи мені, хіба мої постійні роздуми довели мене до добра? Чи взагалі, хіба вони мене до чогось довели? Я думав, думав, тільки те й робив, що думав, і виганяв себе зі щастя мільйон разів, проте жодного разу не зумів зануритися у нього. Слово «Я» належало мені найдовше, і мені нічого іншого не залишалося, окрім як ходити по вулицях і бурмотіти лише одне слово: «Я, я, я».

— Томасе, хочете чашечку кави?

— Я.

— І може, чогось солоденького до кави?

— Я.

— Як вам сьогоднішня погода?

— Я.

— Ви ніби засмучені. Щось трапилось?

Я хотів відповісти ствердно, хотів запитати: «А хіба нічого не трапилось?», хотів потягнути за нитку і розгорнути шарф моєї тиші, розпочавши все спочатку, а спромігся сказати лише «Я». Я знаю, що я не один такий, що вулицями ходить безліч людей, які замість зрозумілих вуху слів белькочуть лише: «Ай-яй-яй!», але деякі з них хапаються за те останнє слово «Я», вони говорять його швидше із відчаю, це не нарікання, це їхня молитва. А потім я втратив і своє «Я», і тиша мене поглинула. Я носив із собою купу порожніх зошитів, таких, як ось цей, і в них записував усі свої несказані слова. Ось так все і почалось. Коли я хотів купити дві булочки у кав'ярні, я писав на чистому аркуші: «Я хочу дві булочки», і показував зошит продавцеві. Коли мені потрібна була чиясь допомога, я просто писав: «Допоможіть!», а коли щось мене смішило, я писав «Ха-ха-ха»… Замість того щоб співати під душем, я записував у зошит слова улюблених пісень, а вода змивала чорнила, і вони ставали синіми, червоними чи зеленими, і музика стікала по моїх ногах… Щовечора я брав зошит із собою у ліжко і гортав сторінки свого життя:

Я хочу дві булочки

І я не відмовився б від чогось солоденького

Вибачте, я не маю дрібніших грошей

31

Поділіться зі мною новинами

Мені те, що завжди, будь ласка

Дякую, але більше не буду, інакше просто лусну

Я не знаю напевно, але вже пізно

Допоможіть!

Ха-ха-ха!

Чисті сторінки в зошиті закінчувались раніше, ніж закінчувався день, тому коли мені потрібно було звернутися до когось із перехожих на вулиці чи у кав'ярні, або ж на зупинці автобуса, найкраще, що я міг вигадати, це погортати сторінки вже списаного зошита і знайти там фразу, яка найкраще пасувала б до ситуації та могла б бути використана вдруге. Коли хтось мене питав: «Як почуваєшся?», єдине, що я міг зробити — це вказати на фразу «Мені те, що завжди, будь ласка» або «Я не відмовився б від чогось солоденького». Коли мій єдиний друг, містер Рихтер, запитав мене: «А чому б тобі знову не взятися за скульптури? Чим ти ризикуєш?», я погортав свій зошит і показав йому фразу «Я не знаю напевно, але вже пізно». Я списав силу-силенну зошитів, певно, декілька сотень, вони були розкидані по всій квартирі. Я використовував їх як дверні опори і прес-пап'є, ставав на них зверху, коли треба було щось дістати, підкладав їх під ніжки розхитаних столів, я використовував їх як таці й підставки під склянки, майстрував із них пташині клітки та вбивав ними комах, у яких одразу ж вимолював прощення за це. Я не бачив у своїх записах жодної цінності, лише необхідність… Я міг вирвати сторінку із фразою «Вибачте, я не маю дрібніших грошей» і витерти нею пил у кімнаті, а міг позбутися записів і цілого дня, щоб загорнути запасні лампочки. Пам'ятаю, якось із містером Рихтером ми ходили до Центрального зоопарку, і я був по вуха навантажений гостинцями для тварин. Лише той, хто ніколи не почувався твариною, міг поставити знак «не годувати тварин». Містер Рихтер саме розповідав жарт, я годував гамбургерами левів, від його реготу клітки ходили ходором, тварини розбрелися по кутках, а ми все сміялись і сміялись, разом і поодинці, вголос та подумки, ми намагалися забути все те, що давно слід було викинути із голови, збудувати світ наново із порожнечі, якщо вже нічого окрім неї не залишилось від попереднього світу. Це був один із найкращих днів мого життя — день, коли я жив на повну, зовсім не думаючи про те, що буде завтра. Трохи пізніше, коли сніг припорошував східці мого будинку, а ранок більше був схожим на вечір, я сидів на дивані, притиснутий тягарем усього втраченого. Я розвів вогонь, пожертвувавши своїм записаним сміхом: «Ха-ха-ха!», «Ха-ха-ха!», «Ха-ха-ха!» Коли я зустрів твою матір, у мене не залишилося вже жодного слова, і може, саме завдяки цьому наш шлюб існував — їй не потрібно було мене пізнавати. Ми зустрілися у колумбійській кав'ярні на Бродвеї. Ми обоє приїхали до Нью-Йорка самотніми, зламаними та збентеженими; я сидів у кутку, помішуючи

каву з вершками, наче то була не просто кава, а маленька Сонячна система; відвідувачів майже не було, проте вона сіла саме біля мене.

— Ти втратив усе, — сказала вона так, наче ми ділили один секрет на двох, — я це бачу.

Якби я був кимось іншим і жив у іншому світі, я б, напевно, відреагував якось інакше, проте я був собою, а світ був звичним, тому я промовчав.

— Усе гаразд, — прошепотіла вона, нахилившись до мого вуха, — я також усе втратила. Ти, мабуть, помітив це через усю кав'ярню. Нам було би значно легше, якби ми були італійцями. Ми занадто вирізняємось із натовпу. Поглянь, як усі на нас дивляться. Вони можуть і не здогадуватися, що ми втратили все, проте відчувають, що з нами щось не гаразд.

Вона була і деревом, і рікою, яка протікала біля цього дерева.

— Є й значно гірші речі, — продовжила вона, — гірші, ніж бути такими, як ми. Подумай, ми хоча б живі.

Я помітив, що вона одразу пожалкувала про сказане, але течія була занадто швидкою.

— І погода теж просто пречудова, погодься.

Я помішував свою маленьку Сонячну систему.

— Але я чула, що до вечора погода може стати паскудною. Принаймні, так сказали по радіо.

Я лише знизав плечима, бо не знав, що таке «паскудний».

— Я збиралася купити декілька баночок тунця у «A&P». Вирізала декілька купонів із газети «Пост» сьогодні вранці. П'ять банок за ціною трьох. Така вигода! Я й не їм тунця, у мене від нього одразу розлад шлунка. Але за таку ціну я просто мушу його купити!

Вона так старалася мене розсмішити, а я лише знизав плечима у відповідь і далі помішував каву.

— Я не знаю, що мені робити. — Вона здавалася розгубленою. — Погода чудова, проте по радіо передали, що вона обов'язково стане паскудною до вечора. Може, мені слід натомість піти до парку, але мені не можна довго бути на сонці. Все ж таки, я не збираюся присвятити вечір поїданню тунця, правда ж? Та й наступні вечори, щиро кажучи, також не варті моїх негараздів із травленням. Тому мені немає чого спішити до магазину. Але погода точно зіпсується, вона ніколи не буває хорошою довго. А ще лікар порадив мені більше часу проводити на свіжому повітрі. У мене просто препаскудний зір, а він каже,

що я замало часу проводжу на свіжому повітрі, а якби я слухала його порад, якби я поменше всього боялася…

Вона простягнула мені свою руку, а я не знав, як саме мені її взяти, і я просто зламав її своєю мовчанкою. Вона запитала:

— Ти не хочеш зі мною розмовляти, так?

Я витяг із рюкзака свій зошит, побачив, що там залишилось лише два чистих аркуші, і написав на одному із них:

— Я не розмовляю. Мені шкода.

Вона поглянула на мої слова, потім на мене, потім знову на зошит, а тоді затулила обличчя руками і заплакала. Сльози стікали крізь її пальці, ставали маленькими струмками, вона все плакала і плакала, а поблизу не було серветок, тож я вирвав із зошита аркуш зі словами «Я не розмовляю. Мені шкода» і почав витирати ним її сльози. Моє пояснення, що було водночас і моїм вибаченням, стікало по її обличчю разом із тушшю, а тоді вона взяла ручку і написала на наступній, останній сторінці мого зошита:

Будь ласка, одружися зі мною

Я погортав зошит і знайшов слова «Ха-ха-ха». Тоді вона перегорнула назад до свого речення «Будь ласка, одружися зі мною». Тоді я перегорнув до фрази «Вибачте, я не маю дрібніших грошей», на що вона знову повернулася до слів «Будь ласка, одружися зі мною». Я погортав зошит і знайшов «Я не знаю напевно, але вже пізно». Вона перегорнула на останню сторінку, де було написано «Будь ласка, одружися зі мною», і затрималася пальцем на словах «Будь ласка», ніби хотіла втримати сторінку, чи покласти край нашій розмові, чи наголосити на тому, *що* вона справді хотіла сказати. Я подумав про своє життя, свої приниження, маленькі збіги, тінь від будильника на столику біля ліжка… Я подумав про свої маленькі перемоги і про всі ті руїни, які мені довелось побачити за своє життя. Я купався у норкових шубах на ліжку своїх батьків, поки вони приймали гостей унизу; я втратив єдину людину, із якою міг би розділити своє життя, я залишив позаду тисячі тон мармуру, з якого я міг би звільнити нові скульптури. Я міг би звільнити самого себе із того мармуру. Я відчував радість, проте її було так мало, хіба її взагалі може бути вдосталь? Кінець стражданням не виправдовує самих страждань, та й не буває кінця стражданням. Що зі мною, який же я дурень, який я нерозумний і обмежений, який нікчемний, вимучений та жалюгідний, який я безпомічний! Навіть мої улюбленці не знають своїх імен, що ж я тоді за людина? Я підняв її палець, як голку грамофона, і погортав зошит, сторінку за сторінкою:

Допоможіть!

Гуголплекс

Браслет, який мама одягла на татові похорони, я зробив для неї, перетворивши татові повідомлення на азбуку Морзе. Я використав небесно-блакитні намистини для тиші, каштановий бісер — для пауз між буквами, фіолетові намистини — для пауз між словами, короткі та довгі ділянки нитки між намистинами — для позначення коротких та довгих гудків, які, здається, називаються сигналами. Тато точно знав би, як вони називаються. Я витратив на нього цілих дев'ять годин і спочатку збирався подарувати його Сонні — безхатьку, якого я часто бачу біля входу до «Французького альянсу»[1], бо не можу спокійно на нього дивитися, або Лінді, охайній старенькій жіночці, яка безкоштовно проводить екскурсії по Музею природничої історії, щоб стати особливим у її очах, або комусь в інвалідному візку. А натомість я віддав його мамі. Вона сказала, що це було найкращим подарунком, який вона коли-небудь отримувала. Я запитав її, чи браслет був кращим за «Їстівне цунамі», яке я їй подарував у період мого захопленнями їстівними природними явищами. Вона відповіла: «Це зовсім інше». Я запитав її, чи справді вона кохає Рона, на що мама сказала: «Рон — чудова людина», що було відповіддю на зовсім інше питання. Тому я запитав знову: «Правда чи брехня: ти закохана у Рона». Вона провела рукою із обручкою по своєму волоссю і відповіла: «Оскаре, Рон — мій друг». Я хотів її запитати, чи вона спала зі своїм другом, і якби вона відповіла «так», я негайно втік би звідти, а якби вона відповіла «ні», я запитав би, чи вони займалися глибоким петингом, бо це слово я тоді вже знав. Я хотів сказати, що їй ще зарано грати у «скребл». Чи дивитися у дзеркало. Чи занадто гучно вмикати радіо. Це було несправедливо стосовно тата і стосовно мене. Але я поховав усі ці слова у собі. Я зробив для неї й інші прикраси

---

[1] Некомерційна організація, що сприяє вивченню французької мови та популяризації французької культури.

із татовими повідомленнями азбукою Морзе — намисто, браслет на щиколотку, довгі сережки, тіару… Та все ж, браслет вдався мені найкраще, мабуть тому, що я зробив його в останню чергу, що робило його найбільш цінним.

— Мам?

— Що?

— Нічого.

Навіть рік по тому мені було до болю тяжко робити деякі речі, наприклад, приймати душ (не знаю чому), і, звісно, їздити у ліфті. Багато речей наводили на мене просто жахливу паніку, як от підвісні мости, мікроби, літаки, салюти, араби в метро (хоч я й не расист), араби в ресторанах, кав'ярнях та інших громадських місцях, риштування, стічні труби та каналізаційні ґрати, залишені кимось сумки, черевики, люди з вусами, дим, вузли, високі будівлі та тюрбани. Часто мені здається, що я стою посеред величезного чорного океану або у далекому космосі, але це аж ніяк не можна назвати приємним відчуттям. Просто все здається неймовірно далеким від мене. Уночі ще гірше. Я почав вигадувати різні речі і ніяк не міг зупинитися, як бобри, про яких я також знаю. Люди думають, що бобри гризуть дерева, щоб будувати греблі, але насправді вони роблять це через те, що їхні зуби ніколи не припиняють рости, і якби бобри постійно не спилювали їх, гризучи дерева, то зуби стали б такими довгими, що вростали б їм в морди, і це б їх просто вбивало. Так і з моїм мозком.

Якось вночі, після цілого гуголплексу винаходів, я зайшов до татової комірчини. Колись ми з ним тут займалися греко-римською боротьбою, розповідали дотепні жарти, а одного разу навіть прикріпили до стелі маятник, а на підлозі виклали коло з доміно, щоб довести, що Земля обертається. Після татової смерті я ні разу сюди не заходив. Мама із Роном були у вітальні — слухали занадто гучно музику і грали у настільні ігри. Вона не сумувала за татом. Якусь мить я просто тримав дверну клямку, а потім нарешті переступив поріг комірчини.

Хоча в домовині тата й не було, у комірчині він був усюди. І навіть через рік тут досі пахло так, ніби він щойно поголився. Я пробігся руками по всіх його білих футболках. Я торкнувся його дорогучого годинника, якого він ніколи не носив, і запасних шнурівок до його кросівок, у яких він уже ніколи не побіжить до Резервуару. Я перевірив кишені всіх його піджаків (знайшов чек за проїзд на таксі, обгортку від

«Міні-Крекла»[1] і візитку якогось постачальника діамантів). Я взув його хатні капці. Я подивився на своє відображення у його металевий ріжок для взуття. У середньому, людині потрібно лише сім хвилин, щоб заснути, проте я не міг заснути годинами, і тягар на моєму серці ставав хоч трохи легшим серед татових речей. Мені хотілось бути серед його речей, торкатися того, чого торкався він, вирівнювати вішачки, хоча я знав, що більше це не мало ніякого значення.

Його смокінг висів на стільці, де тато зазвичай сидів, коли взувався, про що я подумав «Дивно». Чому він не висів поруч із іншими костюмами? Хіба він повернувся із якоїсь помпезної вечірки за день до своєї смерті? Але чому він тоді не повісив його назад до шафи? А може, він планував здати його у хімчистку? Проте я не пам'ятаю ніяких помпезних вечірок. Я добре пам'ятаю, що він вкладав мене спати, і те, як ми слухали по радіо трансляцію грецькою мовою, і те, як він розповідав мені історію про Шостий округ Нью-Йорка. Якби я не помітив більше нічого дивного, я б не надав такого значення смокінгу. Але раптом я почав помічати й інші дивні речі.

На найвищій полиці стояла красива синя ваза. Що вона там робила? Звісно, я не міг до неї дістати, тому підсунув собі стілець, на якому досі висів татів смокінг, а потім повернувся до своєї кімнати, щоб узяти збірку творів Шекспіра, яку мені купила бабуся, коли дізналася, що я гратиму Йорика. Я приніс їх до комірчини, усі чотири томи трагедій, поки у мене не вийшов досить високий стос. Я став на цю конструкцію, і якусь мить усе було добре. Але коли я торкнувся вази кінчиками пальців, трагедії захиталися, та ще й смокінг мене відволікав, і через секунду все опинилося на підлозі — і я, і ваза, яка вмить розбилася.

— Це не я! — вигукнув я, проте ніхто навіть не почув цього гуркоту, бо мама з Роном слухали занадто гучну музику і сміялися. Я знову замкнувся на всі свої внутрішні замки, і не тому, що мені було боляче, не тому, що я щось розбив, а через те, що їм було весело. Хоч я й знав, що не варто цього робити, я все одно поставив собі синець.

Я вирішив все прибрати, і тоді я помітив дещо дивне. Серед безлічі синіх осколків лежав маленький конверт, розміром не більший за картку для безпровідникового Інтернету. «*Що за?..*» Я розпечатав його

---

[1] «Міні-Крекл» («mini-Krackle») — торгова марка шоколадних батончиків із повітряними рисовими кульками.

і побачив, що всередині лежав ключ. «*Що за, що за?..*» Ключ був доволі дивним, безсумнівно, він мав би відмикати щось важливе, тому що він був коротшим і ширшим за звичайні ключі. Я ніяк не міг цього пояснити: короткий та широкий ключ у маленькому конверті у синій вазі на найвищій полиці у татовій комірчині.

Перше, що я вирішив зробити (і на мою думку, це було дуже логічним рішенням), це залишити свою знахідку в таємниці і спробувати відімкнути ключем усі замки у нашій квартирі. Навіть без спроби я знав, що він точно не від вхідних дверей, бо він не був схожий на ключ, який я носив на мотузці на шиї, щоб відмикати двері, коли нікого не було вдома. Я йшов навшпиньках, щоб залишитися непоміченим, і спробував відімкнути ключем двері до ванної кімнати, а потім ще шухляди у маминому туалетному столику. Я спробував відімкнути ключем шухляду в кухонному столі, на якому тато раніше розбирав рахунки, а потім і комірчину біля шафи з білизною, де я іноді грав у хованки, а потім і мамину скриньку із прикрасами. Ключ не підходив ні до чого.

Тієї ночі я винайшов спеціальну дренажну систему, яка була б підведена до кожної подушки у Нью-Йорку і з'єднувала б їх із Резервуаром. Коли люди засинали б у сльозах, їхні сльози стікали б до однієї водойми, і вранці ведучий прогнозу погоди розповідав би, як змінився за ніч рівень води у Резервуарі сліз, і всі могли б знати, чи є у Нью-Йорку проблеми. А коли б ставалося щось по-справжньому жахливе — вибух атомної бомби чи атака біологічною зброєю, — спрацьовувала б страшенно гучна сирена, скликаючи людей до Центрального парку для укріплення Резервуару мішками з піском.

Ну і нехай.

Наступного ранку я сказав мамі, що не піду до школи, бо дуже погано почуваюся. Це була моя перша брехня. Вона торкнулася мого чола і сказала:

— Ти й справді трохи гарячий.

Я відповів:

— Я поміряв температуру, цілих сорок два градуси.

Це була друга брехня. Мама повернулася до мене спиною і попросила застебнути їй сукню. Вона могла зробити це й сама, проте знала, як сильно це подобається мені. Вона сказала:

— У мене сьогодні багато зустрічей, але бабуся може зайти, якщо тобі що-небудь знадобиться, а ще я буду телефонувати тобі щогодини.

Я відповів:

— Якщо я не підходитиму до телефону, то я або спатиму, або буду в туалеті.

Мама відповіла:

— Краще підходь до телефону.

Коли вона пішла на роботу, я одразу ж одягнувся і спустився на перший поверх. Стен підмітав перед під'їздом. Я хотів пройти непоміченим, проте він мене таки побачив.

— Не схоже, що ти справді хворий, — звернувся він до мене, змітаючи купу листя на дорогу.

— Я справді хворий, — відповів я. Тоді Стен запитав:

— І куди ж це Містер Я-Справді-Хворий так поспішає?

— До аптеки на Вісімдесят четвертій вулиці за льодяниками від кашлю.

Брехня номер три. Насправді я пішов до майстерні «Фрейзер та сини» на Сімдесят дев'ятій вулиці.

— Зробити тобі ще дублікатів? — запитав Волт. Я привітався із ним, дістав ключ і запитав, що він може про нього сказати. — Це ключ від якогось ящика, — пояснив Волт, уважно розглядаючи ключ через скельця своїх окулярів, — я б сказав навіть, від сейфа, судячи з його форми. — Він вказав мені на полицю із гачками, на яких висіла сила-силенна різних ключів. — Бачиш, ці ключі зовсім інші. Твій набагато товстіший. Його важче зламати. — Я торкнувся усіх ключів, до яких міг дотягнутися, і чомусь від цього мені стало легше. — Але навряд чи це ключ від вбудованого сейфа, швидше, від чогось маленького, може, портативного. Або від скриньки у банку. Причому, старого зразка. Або від якогось відстійного генератора. — Це мене трохи розсмішило, хоч я й розумів, що немає нічого смішного у тому, щоб бути відстійним. — Це доволі старий ключ, — продовжив Фрейзер, — йому на вигляд років двадцять-тридцять, не менше.

— Звідки ви можете це знати?

— Бо ключі — це якраз те, на чому я дуже добре знаюсь.

— Класно.

— Проте сучасні сейфи не мають ключів.

— Не мають? Як це?

— Ну, тепер мало хто користується ключами.

— Я користуюсь. — І при цих словах я дістав ключі від квартири з кишені.

— Я це знаю, — відповів він, — проте такі, як ти, зараз рідкість. Тепер усе на електроніці. Кодові замки. Сканери відбитків пальців.

— Звучить круто.

— А я люблю ключі.

Я замислився над його словами, і раптом мені стало знову тяжко на серці.

— Що ж, якщо такі, як я — рідкість, то що станеться із вашою майстернею?

— Ми перекваліфікуємось. Як магазин друкарських машинок. Тепер ми справді потрібні, а згодом станемо просто пам'яткою.

— Може, вам слід розпочати нову справу.

— Мені подобається ця.

— Хочу ще дещо вас запитати, швидше із цікавості.

— Наважся, — відповів він.

— Наважитися?

— Наважся. Нумо. Питай.

— Ви Фрейзер чи син?

— Власне, я внук. Мій дідусь відкрив цю майстерню.

— Круто.

— Але я також і син, бо мій тато теж працював тут за життя. А ще я Фрейзер, тому що мій син також підробляє тут влітку.

Я не зупинився:

— У мене є ще одне запитання.

— Наважся.

— Думаєте, мені вдасться знайти фірму, яка виготовила цей ключ?

— Та його міг зробити будь-хто.

— Що ж, мені хоча б знайти замок, до якого він підходить.

— Боюся, тут я тобі нічим не допоможу, просто пробуй відмикати ним усі замки, які тобі трапляться. Я можу зробити тобі дублікат до нього, якщо хочеш.

— Мені може знадобитися цілий гуголплекс ключів.

— Гуголплекс?

— Це гугол у степені гугол.

— Гугол?

— Одиниця із сотнею нулів.

Він поклав руку мені на плече і сказав:

— Тобі потрібен лише *один* замок.

Я став навшпиньки, щоб покласти руку йому на плече і відповів:

— Так, лише один.

Коли я вже збирався йти, він наздогнав мене своїм запитанням:

— Хіба ти не повинен бути у школі?

І я швидко відповів:

— Сьогодні день народження Мартіна Лютера Кінга-молодшого.

Брехня номер чотири.

— Я думав, що він у січні.

— Так і було раніше. Перенесли.

Брехня номер п’ять.

Удома Стен мене зустрів зі словами: «Вам лист!»

Дорогий Оскаре,

здоров, друже!

Дякую за душевний лист і куленепробивні барабанні палички (сподіваюсь, вони мені ніколи не знадобляться!). Зізнаюсь, я ніколи не замислювався над тим, щоб давати приватні уроки.

Надіюсь, тобі сподобається футболка, яку я тобі надсилаю. Взяв на себе сміливість підписати її для тебе.

Твій друг Ринґо

Мені не просто *сподобалась* футболка, я був від неї *в захваті*! На жаль, вона була не білого кольору, тому одягати її я не міг.

Я заламінував лист Ринґо і почепив його на стіну у своїй кімнаті. Тоді я вирішив пошукати в Інтернеті інформацію про замкѝ в Нью-Йорку і знайшов багато цікавого. Наприклад, у місті є 319 поштових відділень і 207 352 поштові скриньки. Звичайно, кожна скринька замикається. Ще я з’ясував, що в місті близько 70 571 готельного номера і більшість із них мають замок від вхідних дверей, від ванної кімнати, від шафи і від міні-бару. Я не знав, що таке міні-бар, тому подзвонив до готелю «Плаза», щоб запитати, бо цей готель мені був відомий. Від них я дізнався, що таке міні-бар. У Нью-Йорку понад 300 000 автомобілів, а ще є 12 182 таксі та 4425 автобусів. Ще я згадав, що під час поїздок у метро бачив, як кондуктори відмикають і замикають двері ключами, тому треба врахувати ще й це. У Нью-Йорку живе понад 9 000 000 людей (кожні 50 секунд народжується нове немовля), і всі вони мають десь мешкати, а ще ж більшість квартир мають два замки на вхідних дверях, деякі мають замки й на ванних кімнатах, а деякі, можливо, і на інших кімнатах, і, звичайно, треба врахувати замки на комодах і скриньках для прикрас. Ще у місті є офі-

си, мистецькі студії, склади, банки з сейфами, ворота до приватних володінь, автостоянки… Я підрахував: якщо брати до уваги все — від замків на велосипедах і засувок на горищах до замків на скриньках із запонками, то вийде щонайменше по 18 замків на одну людину, тобто у Нью-Йорку приблизно 162 000 000 замків, а це *нереально* багато!!!

— Квартира Шеллів. Привіт, мам!.. Так, здається, трохи краще, але я все одно ще хворий… Ні… Угу… Угу… Мабуть… Я замовлю щось індійське… Аякже… Добре… Угу… Я знаю… *Знаю*… Па!

Я відмітив, скільки часу в мене піде на відмикання одного замка. Впорався за три секунди. Тоді я підрахував, що якщо кожні 50 секунд у Нью-Йорку хтось народжується, а на кожну людину припадає по 18 замків, тобто кожні 2,777 секунди у місті з'являється новий замок. Виходить, що навіть якби я присвятив увесь свій час відмиканню замків, то однаково відставав би щосекунди на 0,33 замка. І це не враховуючи час на шлях від одного замка до іншого, на їжу і на сон (що у принципі не проблема, бо я й так майже не сплю). Мені потрібен був кращий план.

Тієї ночі я одягнув свої білі рукавички, пішов до татової комірчини і дістав зі смітника пакет, у який висипав усі осколки вази. Я шукав підказки, які допомогли би мені знайти розв'язку швидше. Мені потрібно було шукати дуже обережно, щоб не пошкодити можливі докази, не видати себе перед мамою і не поранитись. Я знайшов конверт, у якому був ключ. І тільки тоді я помітив те, на що хороший детектив звернув би увагу одразу: на звороті конверта було написано «Блек». Я так розізлився на себе за те, що не помітив цього одразу, що поставив собі синець. Татів почерк здався якимось дивним. Був неохайним, наче тато писав у поспіху, або розмовляючи по телефону, або думаючи про щось зовсім інше. Про що це він міг думати в той момент?

Я погуглив слово «Блек» і дізнався, що під такою назвою не було жодної фірми з виготовлення сейфів. Я засмутився, бо це було б доволі логічним поясненням, яке завжди є найкращим, хоча, на щастя, не єдиним можливим. Ще я з'ясував, що в кожному штаті нашої країни та майже у кожній країні світу є місто під назвою «Блек». Наприклад, у Франції є місто, що називається «Noir». Тож це мене ще більше загнало в глухий кут. Я намагався знайти ще якусь інформацію, хоча й знав, що нічого доброго з цього не вийде, та вже не міг цього не робити. Я роздрукував декілька фото, що трапились мені в Інтернеті:

дівчинки, на яку напала акула, канатохідця між вежами-близнюками, актриси, яка займається оральним сексом зі своїм хлопцем, солдата, якому відрізали голову в Іраку, порожньої стіни, на якій раніше висіла відома картина… Усі ці фото я вклеїв до *«Те, що зі мною сталося»* — свого альбому, який увесь час я тримав під рукою.

Наступного ранку я знову сказав мамі, що не піду до школи. Вона запитала мене, *що* не так цього разу. Я відповів їй:

— Те саме, що й завжди не так.

— Ти знову хворий?

— Я засмучений.

— Через тата?

— Через все.

Мама сіла біля мене на ліжко, хоча я знав, що вона дуже поспішає.

— Що означає «все»?

Я почав перелічувати, загинаючи пальці на руках:

— М'ясні та молочні продукти у нашому холодильнику, бої без правил, автокатастрофи, Ларрі…

— Хто такий Ларрі?

— Безхатько біля входу в Музей природничої історії, який завжди каже: «Обіцяю, це на їжу», коли просить гроші. — Мама повернулась до мене спиною, і я застебнув їй сукню, продовжуючи перелічувати: — Те, що ти не знаєш, хто такий Ларрі, хоча, мабуть, бачиш його щодня; те, як Бакмінстер лише їсть, спить та ходить в туалет, не маючи ніякого *raisons d'être*; огидний коротун без жодних ознак шиї, який перевіряє квитки на вході в кінотеатр «IMAX»; те, що Сонце рано чи пізно вибухне; те, що абсолютно кожного дня народження мені дарують щонайменше одну річ, яка у мене вже є; бідні люди, які гладшають через фаст-фуд, бо він дешевший… — Тут у мене закінчились пальці, хоч я не дійшов ще навіть до половини свого списку, і я не збирався зупинятися, бо знав, що мама не піде, поки я не закінчу свій список. — …домашні тварини; те, що у мене *є* домашня тварина; нічні жахи; «Microsoft Windows»; старенькі люди, які сидять самотньо цілими днями, бо ніхто не хоче їх навідувати, а вони надто скромні, щоб просити про це; таємниці; телефони з дисками; те, що офіціантки-китаянки постійно всміхаються, навіть якщо не трапилося нічого кумедного чи смішного; те, що китайці володіють мексиканськими ресторанами, проте немає жодного мексиканця, який володів би китайським рестораном; дзеркала; касетні магнітофони; моя непопулярність у школі; бабусині купони на знижку; склади; люди,

які не знають про Інтернет; поганий почерк; красиві пісні; те, що люди зникнуть через п'ятдесят років…

— Із чого ти взяв, що люди зникнуть через п'ятдесят років?

Я запитав маму:

— Ти оптимістка чи песимістка?

Вона поглянула на годинник і відповіла:

— Я налаштована *оптимістично*.

— Тоді я змушений тебе розчарувати, бо я точно знаю, що людство винищить себе, тільки-но це стане можливим, а станеться це дуже і дуже скоро.

— А чому тебе засмучують красиві пісні?

— Бо вони всі лицемірні.

— Геть усі?

— Ніщо не може бути водночас красивим і правдивим.

Вона всміхнулася, але не радісно, і сказала:

— Ти говориш, як твій тато.

— Що ти маєш на увазі?

— Тато завжди мислив у такому стилі.

— У якому стилі?

— Ну, «ніщо не може бути і таке, і все інше». Або «все таке-то й таке-то». Або «*очевидно*». — Вона розсміялася. — Він завжди був дуже однозначним у всьому.

— Що таке «однозначний»?

— Це означає «впевнений», воно походить від слів «той, хто має лише одну думку, одне визначення».

— Що поганого в однозначності?

— Тато деколи не бачив за деревами самого лісу.

— Якого лісу?

— Облиш, ніякого.

— Мам?

— Так?

— Мене засмучує, коли ти кажеш, що я роблю щось так, як тато.

— Ой, вибач. Хіба я часто це кажу?

— Ти постійно це кажеш.

— Тепер я розумію, чому це тебе засмучує.

— А бабуся весь час повторює, що я роблю щось так, як дідусь. Мені від цього ніяково, бо їх уже немає… А ще я не відчуваю себе особливим.

— Сонечко, ми з бабусею не хотіли, щоб так сталось. Для нас ти завжди будеш особливим, ти ж це знаєш?

— Мабуть.

— *Найособливішим*.

Вона погладила мене по голові, і її рука торкнулася того місця за вухом, якого майже ніколи не торкаєшся.

Я запитав, чи можна ще раз застебнути їй сукню. Вона відповіла ствердно, і повернулась до мене спиною.

— Думаю, тобі було б краще спробувати піти до школи, — сказала мама.

— Я намагаюсь, — відповів я.

— Може, підеш хоча б на перший урок?

— Я не можу навіть встати з ліжка. — Брехня номер шість. — А ще доктор Файн сказав, що я повинен прислухатись до своїх відчуттів. Він сказав, що я повинен відпочивати, коли мені потрібно.

Це не було брехнею, проте не було й до повної міри правдою.

— Я просто не хочу, щоб ти взяв це собі за звичку, — сказала мама.

— Не бійся, не візьму, — відповів я.

Вона поклала руки на ковдру, і, мабуть, помітила, що щось не так, бо запитала мене, чи я лежу в ліжку у вуличному одязі. Я відповів:

— Так, і це через те, що я просто замерз. — Брехня номер сім. — Я маю на увазі, на додачу до того, що мене лихоманить.

Як тільки мама пішла, я зібрав свої речі та спустився вниз.

— У тебе сьогодні значно кращий вигляд, — завважив Стен.

Я порадив йому займатися своїми справами.

— Та хай йому грець! — обурився він.

— Просто сьогодні я почуваюся гірше, ніж учора.

Я пішов до магазину мистецького приладдя на Дев'яносто третій вулиці й запитав жінку на вході, чи можу я поговорити з менеджером. Так робив тато, коли йшлося про щось надважливе.

— Чим я можу бути корисною? — запитала вона.

— Мені потрібен менеджер, — стояв на своєму я.

— Я зрозуміла. Чим я можу бути корисною?

— Ви неймовірно красиві, — сказав я їй, бо вона була дуже гладкою, і я подумав, що такий комплімент буде надзвичайно приємним для неї, а ще я зможу заново їй сподобатися, хоч я і був сексистом.

— Спасибі, — відповіла жінка.

— Ви могли б бути кінозіркою. — У відповідь вона лише похитала головою, наче думаючи *«Що за?..»* — Менше з тим, — сказав я, дістав

конверт і розповів їй історію про свою знахідку і про те, як я відмикав усі замки на своєму шляху і думав, *що* може означати слово «Блек». Я хотів, щоб вона мені розповіла щось про чорне, бо ж вона мала б бути експертом із кольору.

— Ну… — вона ніби замислились, — не знаю, чи я можу бути експертом бодай у чомусь, але я точно бачу дещо дивне в тому, що людина написала слово «чорний» ручкою червоного кольору.

Я запитав її, що в цьому незвичайного, бо до цього моменту я думав, що тато просто використав одну з тих червоних ручок, якими виправляв помилки у «Нью-Йорк таймс».

— Ходи сюди, — відповіла вона і підвела мене до вітрини із десятьма ручками. — Поглянь на це. — І вона вказала на блокнот, який лежав біля вітрини.

— Бачиш, більшість людей пишуть назву кольору тієї ручки, яку розписують.

— Чому?

— Я не знаю чому. Мабуть, це щось психологічне.

— «Психологічне» означає розумове?

— Майже.

Я замислився над цим і зробив для себе відкриття, що, мабуть, і я написав би слово «синій», якби тестував ручку синього кольору.

— Не так легко зробити те саме, що зробив твій тато, — написати назву чорного кольору ручкою червоного кольору. Це неприродно.

— Невже?

— А ось це ще складніше зробити, — сказала вона, взяла той блокнот і дещо в ньому написала, а тоді попросила мене прочитати написане вголос. Вона мала рацію, це було зовсім неприродно, бо частина мене хотіла вимовити назву кольору, а інша частина — те, що було написано. Я так і не прочитав нічого.

Я запитав її, що це все мало означати.

— Що ж, я не впевнена, чи це взагалі щось означає. Але поглянь, коли хтось розписує ручку, то він зазвичай пише або назву кольору тієї ручки, або власне ім'я. Той факт, що слово «Блек» написане ручкою червоного кольору, наводить мене на думку, що це ім'я якогось чоловіка.

— Або жінки.

— І я скажу тобі ще дещо.

— Що?

— Буква «Б» написана великою. А назви кольорів ми зазвичай пишемо із малої букви.

— Чорта з два!

— Що?

— Це написав Блек!

— Перепрошую?

— Блек написав слово «Блек»! Мені потрібно знайти Блека!

Вона сказала:

— Якщо тобі знову знадобиться моя допомога, тільки скажи.

— Я вас обожнюю!

— Ти не міг би не трусити так своїм тамбурином, все-таки, ми в магазині?

Вона відійшла, а я залишився там стояти, намагаючись впорядкувати думки. Я гортав сторінки блокнота, уявляючи, *що* в такій ситуації зробив би Стівен Гокінг.

Я вирвав із блокнота останню сторінку і побіг знову шукати менеджера. Вона саме допомагала комусь вибрати пензлики, але я подумав, що можу собі дозволити її перервати.

— Це мій тато! — закричав я, вказуючи пальцем на його ім'я. — Томас Шелл!

— Який збіг! — відповіла вона.

— От тільки він ніколи не купував мистецьке приладдя.

— Може, ти просто про це не знав.

— Може, йому просто знадобилася ручка.

Я бігав магазином від вітрини до вітрини, перевіряючи, чи не тестував тато якесь інше приладдя. Тільки так я міг довести, чи він справді купував мистецьке приладдя, чи просто розписував ручки, бо йому потрібно було купити ручку.

Я не міг повірити своєму відкриттю.

Його ім'я було *всюди*. Він тестував маркери, і тюбики з олійними фарбами, і кольорові олівці, і крейду, і ручки, і пастелі, і акварелі… Він навіть нашкрябав своє ім'я на шматку формувальної глини, і ще я знайшов ніж для різьби із залишками жовтої глини, тож я знав, що саме його тестував тато. Скидалося на те, що він планував найбільший мистецький проект за всю історію людства. Але дечого я не розумів: усе це мало б відбуватися близько року тому.

Я знову відшукав менеджера.

— Ви казали, що я можу звернутися до вас, якщо мені знову знадобиться ваша допомога.

— Дозволь мені закінчити із цим покупцем, а тоді я буду вся до твоїх послуг, — відповіла вона.

Я чекав, поки вона закінчить консультувати іншого покупця. Тоді вона повернулася до мене.

— Ви сказали, що я можу звернутися до вас, якщо мені знову знадобиться ваша допомога. Що ж, мені потрібно переглянути річні звіти з продажів вашого магазину.

— Для чого?

— Щоб дізнатися, коли саме мій тато тут був, і що саме він тут придбав.

— Для чого?

— Мені потрібно знати.

— Але навіщо?

— Ваш тато не помер, тому я не можу вам пояснити.

— Твій тато помер?

Я відповів «так» і додав:

— Я дуже вразливий.

Вона підійшла до каси, яка виявилася комп'ютером, і почала одним пальцем щось друкувати.

— Продиктуй ще раз його прізвище.

— Ш.Е.Л.Л.

Вона натиснула ще декілька кнопок, подумала, а тоді сказала:

— Нічого немає.

— Нічого?

— Він або нічого не купив, або ж заплатив готівкою.

— *Що за?..* Зачекайте.

— Перепрошую?

— Оскар Шелл… Так, мам… Бо я у ванній… Бо він у мене в кишені… Угу… Угу… Трохи, але я можу тобі подзвонити, коли вийду з ванної, добре?.. Десь за півгодини… Це особисте… Мабуть… Угу… Угу… Добре, мам… Так… Па…

— Що ж, тоді я маю ще одне запитання.

— Ти звертаєшся до мене чи до телефону?

— До вас. Як давно ці блокноти стоять у вітринах?

— Я не знаю.

— Мій тато помер понад рік тому. Це ж досить давно, правда ж?

— Вони точно не стоять тут стільки часу.
— Ви впевнені?
— Майже впевнена.
— Ви впевнені більше, ніж на сімдесят п'ять відсотків, чи менше?
— Більше.
— На дев'яносто дев'ять відсотків?
— Менше.
— Дев'яносто відсотків?
— Десь так.
Я на декілька секунд замислився.
— Це досить багато відсотків.

Я побіг додому і продовжив свої пошуки в Інтернеті. Я з'ясував, що в Нью-Йорку живе чотириста сімдесят дві людини з прізвищем Блек. Адрес було менше, усього двісті шістнадцять, тому що, звісно, деякі Блеки жили разом. Я підрахував, що якби я навідував двох Блеків щосуботи, що було досить реальним, плюс канікули і мінус репетиції «Гамлета» та інші справи, такі як з'їзди геологів та нумізматів, я зможу обійти всіх Блеків лише за три роки. Але я не міг прожити три роки у невідомості. Тоді я написав листа:

Cher Марсель,
Allo!! Пише вам мама Оскара. Я про це багато думала і дійшла висновку, що не бачу причин для того, щоб Оскар і надалі відвідував ваші уроки французької. Тож він більше не ходитиме до вас по неділях, як це було раніше. Хочу вам щиро подякувати за все, чого ви навчили Оскара, особливо за умовний час, він такий чудний. Звісно, не варто дзвонити мені, коли Оскар не прийде до вас на заняття, бо я це вже знаю, і це моє рішення. А ще я буду і надалі надсилати вам чеки, бо ви — класний!

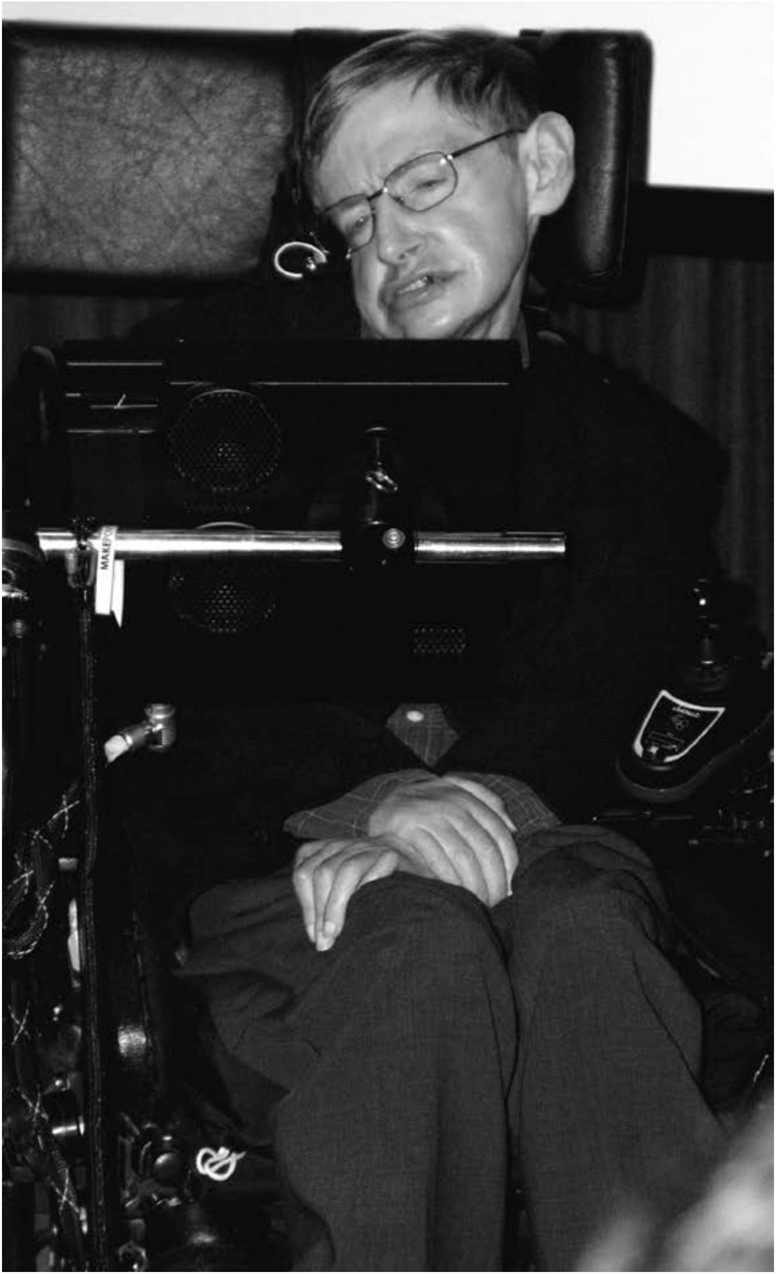
Votre ami dévouée[1]*,*
Mademoiselle Шелл

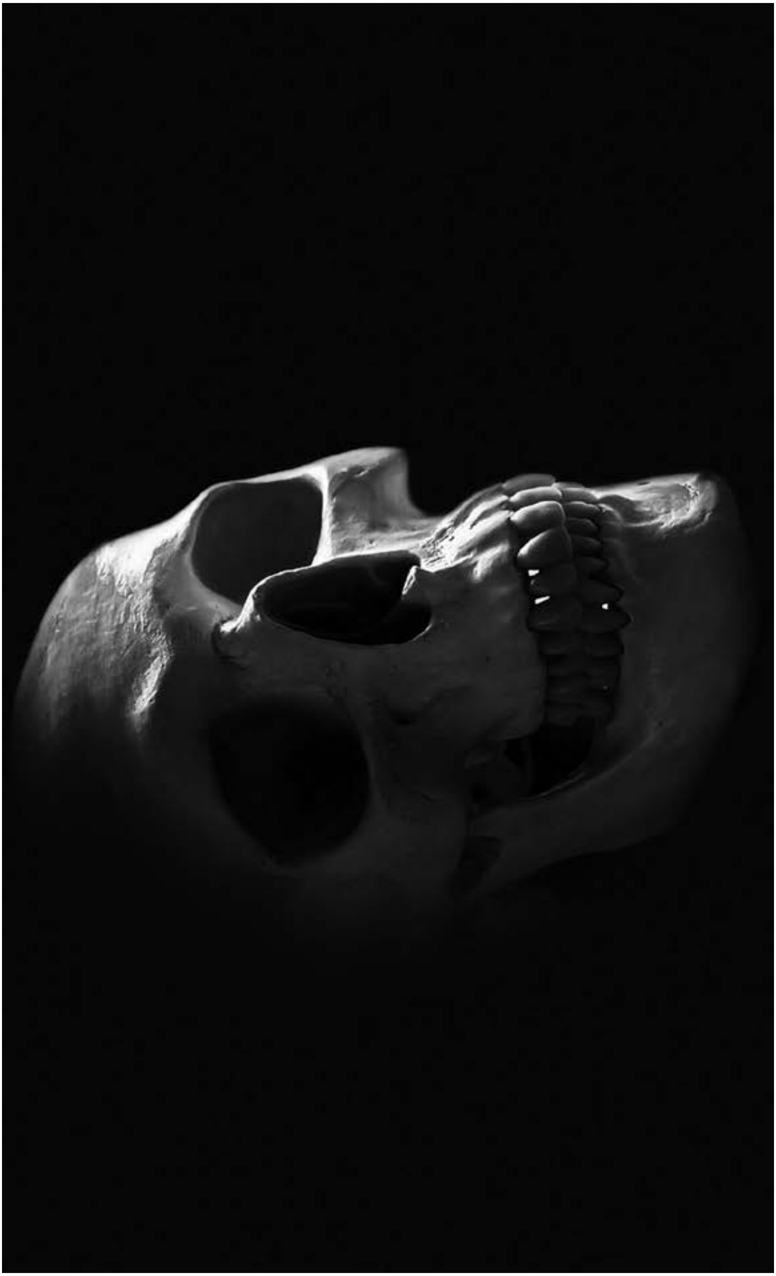
Це й був мій геніальний план. Тепер я проводитиму вихідні у пошуках Блека, який знав мого тата і міг би знати про ключ із вази з татової комірчини. За півтора року я знатиму все. Або хоча б вигадаю новий план.

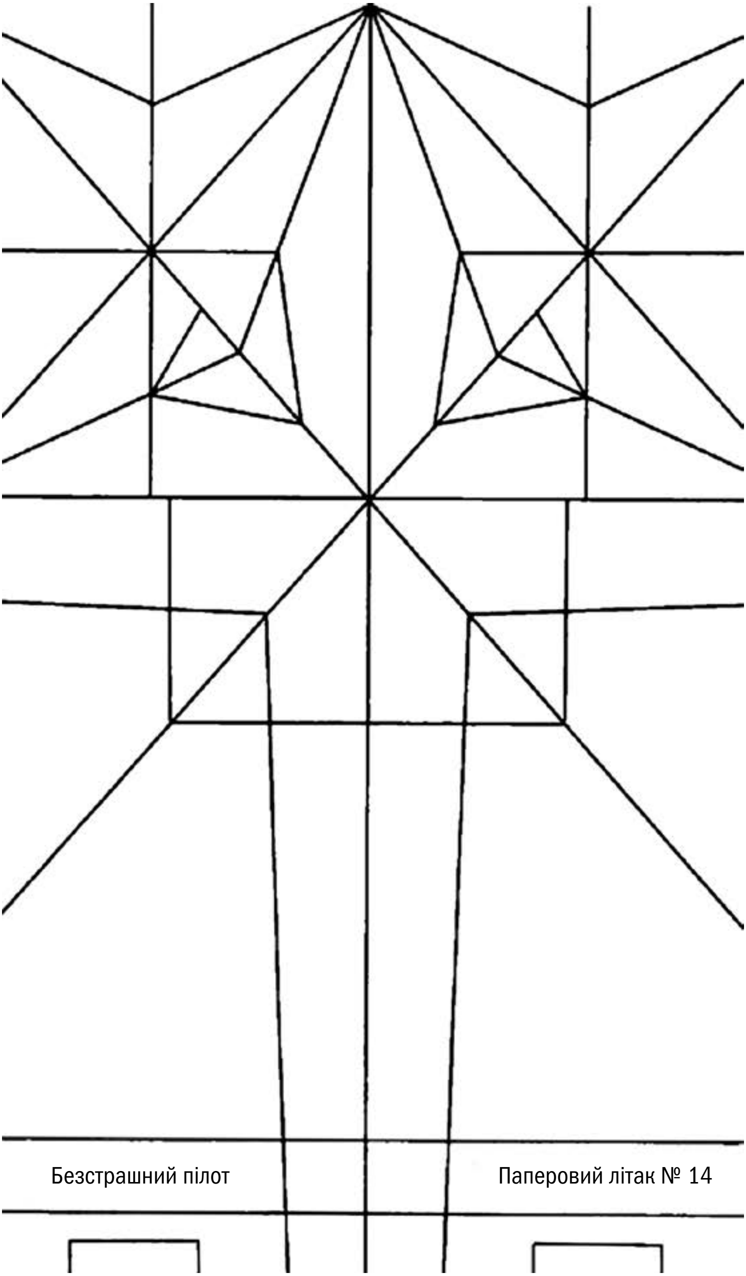
---

[1] Votre ami dévouée — щиро ваш, віддано ваш (*фр.*).

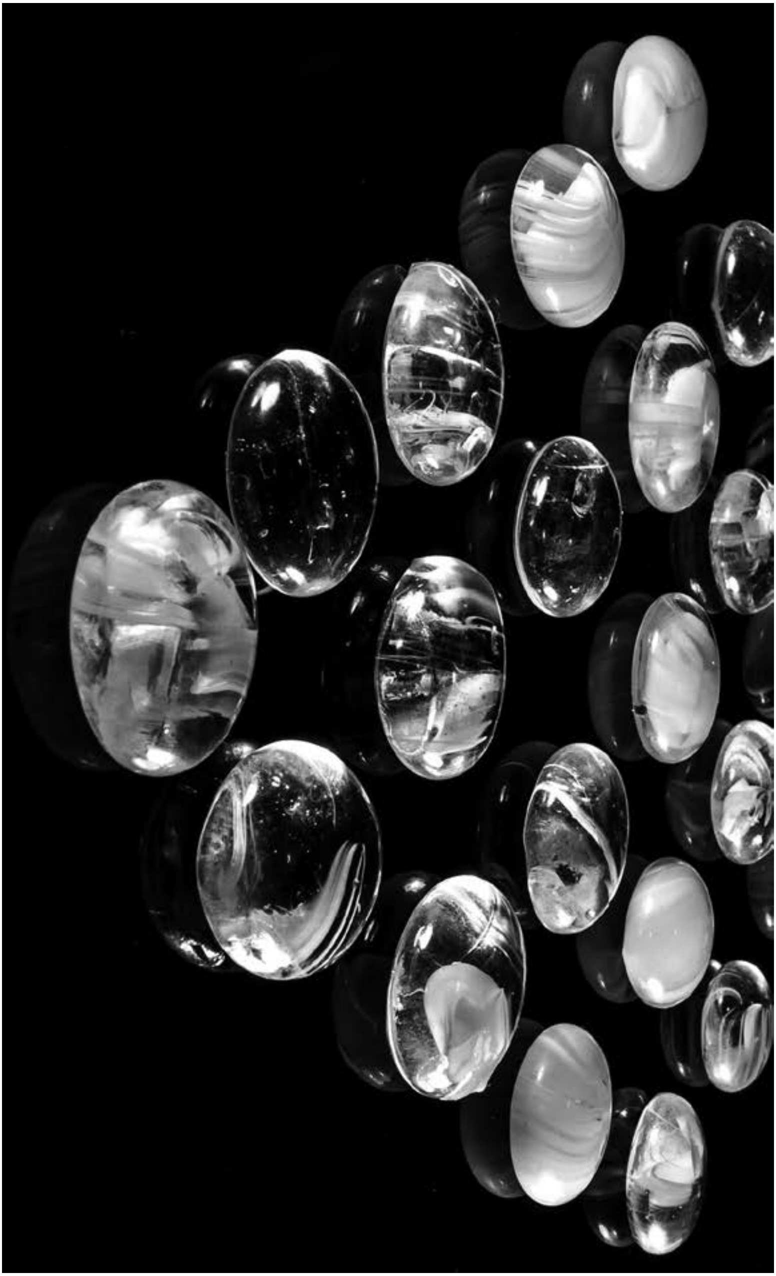

E★S
MADE IN
ENGLAND

Безстрашний пілот
Паперовий літак № 14

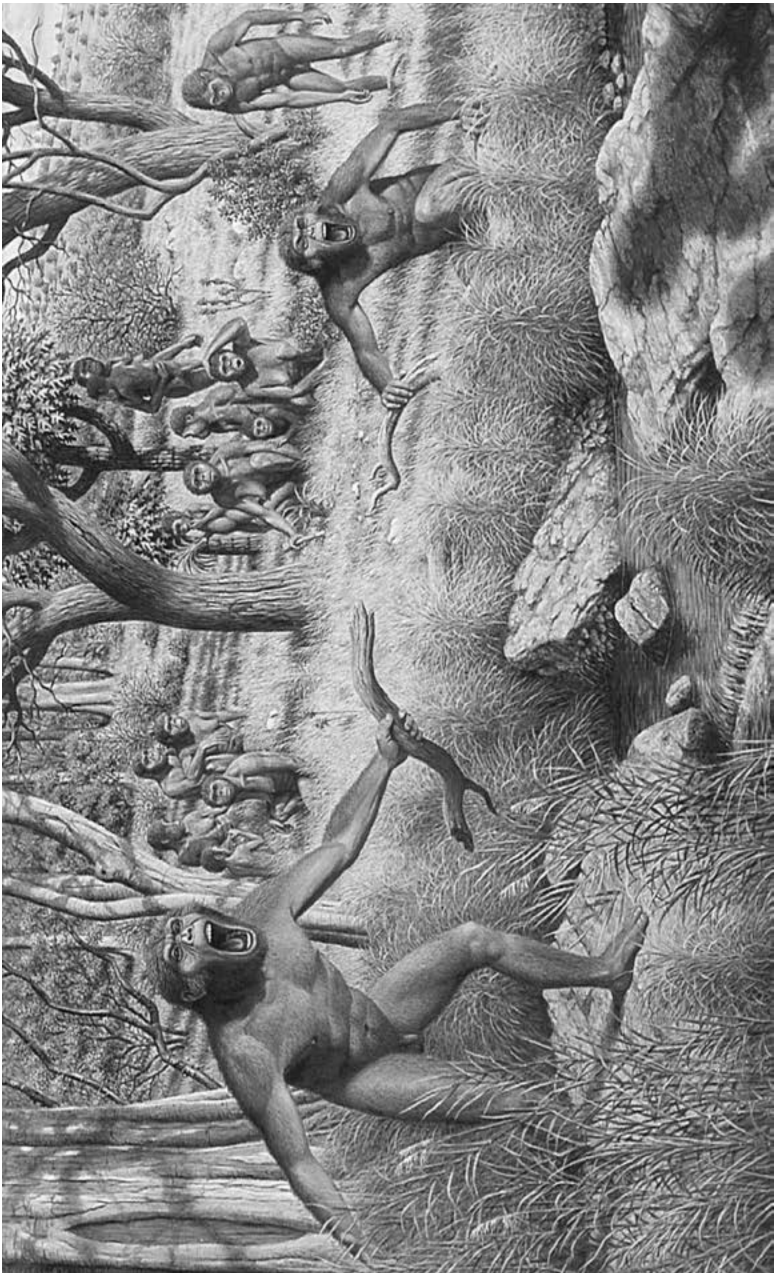

Звісно, я хотів поговорити з мамою того вечора, коли вирішив розпочати пошуки підходящого замка, проте не зміг. І зовсім не через те, що боявся дістати на горіхи за свій надто довгий ніс, і не через те, що боявся покарання за розбиту вазу, і аж ніяк не через те, що сердився на неї за те, що вона розважалася разом із Роном замість того, щоб робити свій внесок до Резервуару сліз.

Я не знаю чому, але я був абсолютно впевненим, що мама нічого не знала ні про ключ, ні про конверт, ні про вазу. Це була моя із татом таємниця.

Отож упродовж тих восьми місяців, коли я бродив вулицями Нью-Йорка у пошуках правильного Блека, а вона мене питала, куди я йду та коли повернусь, я просто відповідав: «Йду гуляти. Буду пізніше». *Що* мене дивувало, так це те, чому вона ніколи більше ні про що не питала, ні *куди* саме я йду, ні *коли* саме я повернусь, хоча зазвичай вона дуже за мене хвилювалась, особливо після татової смерті. Вона навіть купила мені мобільний телефон, щоб ми завжди могли знайти одне одного, а ще примусила мене їздити виключно на таксі, а не в метро. Вона навіть відвела мене до поліцейського відділка, щоб зняти відбитки пальців, — я сприйняв це як цікаву пригоду. То чому вона раптом почала про мене забувати? Щоразу, коли я виходив на пошуки, тягар у мене на серці ставав трохи легшим, бо я наближався до тата. Але водночас, він ставав і тяжчим, бо я віддалявся від мами.

Тієї ночі перед сном я й далі думав про ключ і про те, що кожні 2,777 секунди у місті народжується новий замок. Я витяг *«Те, що зі мною сталося»* зі схованку між ліжком та стіною і трохи погортав його, думаючи лише про те, щоб швидше заснути. Через цілу вічність я виліз із ліжка і пішов до комірчини, у якій ховав телефон. Я не витягав його звідти від найжахливішого у світі дня. Це здавалося мені просто неможливим.

Я багато думав про ті чотири з половиною хвилини між моїм приходом додому і татовим дзвінком. Стен торкнувся мого обличчя, чого він ніколи не робив раніше. Я востаннє їхав ліфтом. Я відімкнув вхідні двері, зняв рюкзак та роззувся, наче все було чудово, бо тоді я ще не знав, що насправді все жахливо, та й звідки я міг це знати? Я погладив Бакмінстера, щоб показати йому, як я його люблю. Тоді підійшов до телефону, щоб перевірити повідомлення на автовідповідачі, і прослухав їх одне за одним.

Повідомлення перше: 8:52.
Повідомлення друге: 9:12.
Повідомлення третє: 9:31.
Повідомлення четверте: 9:46.
Повідомлення п'яте: 10:04.

Я хотів подзвонити мамі. Тоді мені спало на думку взяти рацію, щоб зв'язатися з бабусею. Я прокрутив записи на автовідповідачі до першого повідомлення і прослухав їх усі ще раз. Я поглянув на годинник. 10:26:41. Мені захотілося втекти світ за очі й більше ні з ким ніколи не розмовляти. Мені захотілося заховатись під ліжком. Тоді я подумав про те, щоб побігти до центру і спробувати самотужки його врятувати. А тоді задзвонив телефон. На годиннику було 10:26:47.

Я знав, що не дозволю мамі прослухати повідомлення, бо захищати її було одним із моїх *raisons d'être*, тож я витяг із комоду гроші, які тато відкладав для надзвичайних випадків і побіг у магазин «Радіо шек»[1] на Амстердамі[2]. По телевізору я побачив, як впала перша вежа. Я купив точнісінько такий самий телефон, прибіг додому і записав наше привітання зі старого телефону. Я загорнув старий телефон у шарф, який бабуся не доплела через мою непоступливість, а тоді поклав його у сумку для покупок, а її поклав у коробку, а коробку заховав під купою інших речей у комірчині, прикривши своїм набором ювелірних інструментів та альбомами з колекціями іноземних купюр.

Тієї ночі, коли я прийняв рішення, що пошуки замка — це мій найважливіший *raison d'être*, найперший перед усіма іншими, я мусив знову почути його голос.

Я був дуже обережним, намагаючись безшумно витягти старий телефон із його сховків. Навіть коли я зменшив гучність до мінімальної, щоб не розбудити маму, татів голос все одно заповнив усю кімнату, так само, як тьмяне світло освітлює кожен темний закуток.

Повідомлення друге. *9:12. Це знову я. Ти там? Алло? Пробач якщо. Тут стає трохи. Димно. Я сподівався застати. Тебе. Вдома. Я не знаю, чи ти чув, що сталося. Але. Я. Хотів сказати тобі, що в мене все добре. Зі мною. Все. Гаразд. Коли*

1 «Radio Shack» — мережа магазинів електроніки у США.
2 Амстердам-авеню — назва однієї із вулиць у Нью-Йорку.

прослухаєш це, подзвони бабусі. Скажи їй, що зі мною все добре. Я подзвоню ще раз через декілька хвилин. Сподіваюсь, пожежники зараз будуть. Тут. Я подзвоню.

Я загорнув телефон назад у недоплетений шарф, поклав його знову до сумки, тоді в коробку, а її — в іншу коробку, а тоді сховав під рештою речей у комірчині.

Я дивився на штучні зорі на стелі цілу вічність.

Я вигадував.

Я поставив собі синець.

Я знову вигадував.

Я виліз із ліжка, підійшов до вікна і взяв свою рацію.

— Бабусю? Бабусю, ти мене чуєш? Бабусю? Бабусю?

— Оскаре?

— Зі мною все гаразд. Прийом.

— Уже пізно. Щось сталося? Прийом.

— Я тебе розбудив? Прийом.

— Ні. Прийом.

— Що ти робила? Прийом.

— Я розмовляла з Квартирантом. Прийом.

— Він теж ще не спить? Прийом.

Мама наказувала мені не питати про Квартиранта, але я просто не міг цього не робити.

— Не спить. Проте його вже нема, він щойно пішов у справах. Прийом.

— Але зараз четверта дванадцять ранку! Прийом.

Квартирант поселився у бабусі одразу після татової смерті, і хоч я бував у неї в гостях майже щодня, я досі його не бачив. У нього постійно були якісь справи, або ж він спав, або приймав душ, хоч я й не чув шуму води. Мама якось запитала мене:

— Тобі не здається, що бабусі самотньо?

— Мені здається, усі люди рано чи пізно почуваються самотніми.

— Але у неї немає мами, чи таких друзів, як Даніель чи Джейк, чи навіть Бакмінстера.

— Це точно.

— Може, їй потрібен уявний друг?

— Але ж є я, і я справжній, а не уявний.

— Так, і бабуся тебе обожнює, але ти ходиш до школи, і в гості до друзів, на репетиції «Гамлета», і в магазини «Умілі ручки»…

— Мам, будь ласка, не згадуй про «Умілі ручки».

— Я просто хотіла сказати, що тебе немає поруч увесь час. А бабусі може бути потрібен друг її віку.

— Звідки ти знаєш, що її уявний друг — старий?

— Я не знаю цього напевно.

Вона продовжила:

— Немає нічого поганого у тому, що людині потрібен друг.

— Ти маєш на увазі Рона?

— Ні, я говорю про бабусю.

— Але маєш на увазі Рона.

— Ні, Оскаре. Ти помиляєшся. І зміни свій тон.

— Я не використовую якийсь особливий тон.

— Ти використовуєш свій винувальний тон.

— Я навіть не знаю, що таке «винувальний тон», то як я можу його використовувати?

— Ти намагаєшся мене присоромити за те, що у мене є друг.

— Ні, не намагаюсь.

Вона провела рукою з обручкою по волоссю і сказала:

— Знаєш, Оскаре, я справді говорила про бабусю, але це правда — мені також потрібні друзі. Що в цьому поганого?

Я знизав плечима.

— Тобі не здається, що тато хотів би, щоб у мене були друзі?

— Я не використовував ніякого тону.

Бабуся живе у будинку напроти. Ми мешкаємо на п'ятому поверсі, а вона на третьому, але різниця невелика. Іноді вона пише мені записки, і я можу бачити їх у вікні через свій бінокль, а колись ми з татом намагалися зробити паперовий літак, який долетів би від нашої квартири до бабусиної. Стен стояв унизу, підбираючи з дороги всі наші невдалі спроби. Я досі пам'ятаю записку, яку бабуся написала мені одразу після татової смерті: «Не йди».

Бабуся виглянула з вікна і приклала свою рацію неймовірно близько до губ, від чого звук став нечітким.

— Усе гаразд? Прийом.

— Бабусю? Прийом.

— Так? Прийом.

— Чому сірники такі короткі? Прийом.

— Що ти маєш на увазі? Прийом.

— Ну, вони завжди догорають так швидко. У кінці всі поспішають й іноді навіть обпікають собі пальці. Прийом.

— Я не надто в цьому тямлю, — сказала вона, як завжди принижуючи себе перед тим, як висловити свою думку, — але думаю, що сірники роблять такими короткими, щоб вони легко поміщалися в кишені. Прийом.

— Мабуть, — відповів я, підтримуючи рукою підборіддя і опираючись ліктем на підвіконня. — Я теж так думаю. А якби кишені були трохи більшими? Прийом.

— Ну, я небагато про це знаю, проте думаю, людям було б важче сягати дна, якби кишені були більшими. Прийом.

— І то правда, — відповів я, змінюючи руку, бо одна вже затерпла. — А як щодо знімної кишені?

— Знімної кишені?

— Так. Вона б була чимось схожа на шкарпетку, але з липучкою назовні, щоб її можна було до будь-чого причепити. Це не зовсім сумка, бо буде частиною одягу, але й не зовсім кишеня, бо висітиме назовні і її можна в будь-який момент зняти. Суцільна вигода — можна легко переносити речі з одного одягу до іншого і носити великі речі, бо ж можна зняти кишеню і дістати навіть речі, які на самому дні. Прийом.

Вона поклала руку на свою нічну сорочку із того боку, де в людини серце, і сказала:

— Звучить як ідея на сто доларів. Прийом.

— Знімна кишеня захистила б пальці від опіків короткими сірниками, а ще вберегла б губи від пересихання через занадто короткий «Чепстик»[1]. А ще — чому шоколадні батончики роблять такими короткими? Ти коли-небудь наїдалася лише одним батончиком? Прийом.

— Мені не можна їсти солодке, але я тебе чудово розумію. Прийом.

— А ще можна було б носити довші гребінці, які робили б проділ на волоссі одним рухом, а ще більші чолівці…

— Чолівці?

— Чоловічі олівці.

— А, так, чолівці.

— Чолівці були б товстішими, їх було б легше тримати товстішими пальцями, як у мене, наприклад, або натренувати рятувальних птахів, щоб вони могли використовувати знімну кишеню як туалет…

---

[1] «Chapstick» — торгова марка гігієнічної помади у США.

— Я не розумію.

— На твоєму *рятувальному жилеті*.

— Оскаре? Прийом.

— Я в порядку. Прийом.

— Щось не так, любий? Прийом.

— Що ти маєш на увазі? Прийом.

— Що сталося? Прийом.

— Я сумую за татом. Прийом.

— Я також. Прийом.

— Я дуже сильно за ним сумую. Прийом.

— І я. Прийом.

— Постійно. Прийом.

— Постійно. Прийом.

Я не міг їй пояснити, що я сумував за татом *більше*, значно більше, ніж вона чи будь-хто інший, бо не міг зізнатися їй у тому, що сталося із телефоном. Ця таємниця стала чорною дірою усередині мене, у яку провалювалися всі щасливі моменти в моєму житті.

— Я тобі коли-небудь розповідала, що твій дідусь завжди зупинявся, щоб погладити кожну тваринку на своєму шляху, навіть якщо дуже поспішав? Прийом.

— Ти казала це гуголплекс разів. Прийом.

— Ох… А те, що його руки були такими червоними та шорсткими від скульптур, що я навіть жартувала, що це скульптури його ліпили, а не він їх? Прийом.

— І це також. Але ти можеш розповісти мені це ще раз, якщо хочеш. Прийом.

І вона розповіла мені знову.

По вулиці між нами проїхала «швидка», і я намагався уявити, кого саме вона повезла, і що саме з тією людиною сталося. Може, вона зламала щиколотку, виконуючи складний трюк на скейті? А може, помирала від опіків третього ступеня на дев'яноста відсотках тіла? Можливо, я її навіть знав? Чи хтось уявляв *мене* у машині «швидкої», коли вона проїжджала поряд?

Як щодо створення пристрою, який би розпізнавав усіх твоїх знайомих? Тоді, якщо б поруч проїжджала «швидка», на її даху спалахував би напис великими літерами:

НЕ ХВИЛЮЙСЯ! НЕ ХВИЛЮЙСЯ!

Якби пристрій пацієнта не виявив нікого з його знайомих поблизу. А якби пристрій розпізнав когось знайомого, то на машині «швидкої» висвічувалось б ім'я цієї людини і напис:

НІЧОГО СТРАШНОГО! НІЧОГО СТРАШНОГО!

А якби трапилось щось серйозне, то напис був би:

ЦЕ СЕРЙОЗНО! ЦЕ СЕРЙОЗНО!

А що, якби можна було розділити людей за рівнем твоєї любові до них? Тож якби пристрій пацієнта «швидкої» засік пристрій тієї людини, яку ти любиш найбільше, або людини, яка любить тебе найбільше, а людина у «швидкій» була б дуже серйозно хвора (можливо, навіть смертельно), то на «швидкій» міг би з'являтися напис:

ПРОЩАВАЙ! Я ЛЮБЛЮ ТЕБЕ! ПРОЩАВАЙ! Я ЛЮБЛЮ ТЕБЕ!

А ще може статися так, що людина, яка їхатиме у «швидкій», виявиться першою у списках багатьох людей, і тоді коли вона помиратиме, а «швидка» везтиме її вулицями міста до лікарні, на даху весь час миготітиме:

ПРОЩАВАЙ! Я ЛЮБЛЮ ТЕБЕ! ПРОЩАВАЙ! Я ЛЮБЛЮ ТЕБЕ!

— Бабусю? Прийом.

— Так, любий? Прийом.

— Якщо дідусь був такою хорошою людиною, чому він від тебе пішов? Прийом.

Вона відступила на крок вглиб квартири.

— Він не хотів іти. Так було треба. Прийом.

— Але *чому* так було треба? Прийом.

— Я не знаю. Прийом.

— Хіба це тебе не злить? Прийом.

— Те, що він пішов? Прийом.

— Те, що ти не знаєш чому. Прийом.

— Ні. Прийом.

— Засмучує? Прийом.

— Звичайно. Прийом.

— Зачекай хвилинку, — попросив я її і побіг по дідусеву камеру. Я підніс її до вікна і сфотографував бабусине вікно. Спалах освітив вулицю між нами.

10. Волт
9. Лінді
8. Алісія

Бабуся сказала:

— Сподіваюсь, ти ніколи не любитимеш нікого так сильно, як я люблю тебе. Прийом.

7. Фарлі
6. Мінч і Зуб (*разом*)
5. Стен

Я почув, як вона цілує свої пальці і дує на них.

4. Бакмінстер
3. Мама

Я надіслав їй поцілунок у відповідь.

2. Бабуся

— Прийом і відбій, — сказав хтось із нас.

1. Тато

«Нам просто необхідні значно більші кишені, — думав я, лежачи у ліжку і відраховуючи сім хвилин, яких середньостатистичній людині достатньо для того, щоб заснути. — Нам потрібні величезні кишені, у яких могли б вміститися навіть наші сім'ї, наші друзі, і навіть люди, яких немає у нашому списку, навіть незнайомці, яких ми ніколи не бачили, проте все одно хотіли б захистити. Нам потрібні кишені для цілих округів і міст, кишені, що могли б вмістити цілий Всесвіт.

Вісім хвилин і тридцять дві секунди…

Але я чудово знав, що таких величезних кишень не існує. Рано чи пізно всі втратять всіх. І жоден винахід цьому не зможе зарадити, і в ту ніч я відчував себе тією останньою черепахою, на якій тримався Всесвіт.

Двадцять одна хвилина і одинадцять секунд…

Щодо ключа, то я пов'язав його на мотузку разом із ключем від квартири і носив тепер, як кулон.

Щодо мене, то я не міг заснути годинами. Бакмінстер згорнувся калачиком біля мене, і я вирішив трохи провідмінювати дієслова, щоб відволіктися від важких думок.

Je suis
Tu es
Il/elle est
Nous sommes
Vous êtes
Ils/elles sont
Je suis
Tu es
Il/elle est
Nous

Я прокинувся серед ночі і побачив лапи Бакмінстера на своїх повіках. Мабуть, він відчував, що мені приснився кошмар…

Мої почуття

12 вересня 2003 року

Дорогий Оскаре,

пишу тобі з аеропорту.

Я так багато повинна тобі розказати… Почну із самого початку, бо саме цього ти заслуговуєш. Я хочу розповісти тобі геть усе, без жодних таємниць. Але де цей початок? І що таке «все»?

Я вже стара жінка, проте колись і я була дівчинкою. Чесно. Я була дитиною, як і ти тепер. Одним із моїх обов'язків було доставляння листів. Одного дня мені на очі трапилась записка з нашою адресою на звороті. На ній не було імені, проте я була певна, що вона адресована саме мені — кому ж іще? Я розпечатала її. Багато слів були викреслені з тексту цензором.

14 січня 1921 року

Отримувачу цього листа:

Моє ім'я XXXXXXX XXXXXXXXX, і нині я XXXXXXXX у турецькому виправному таборі XXXXX, блок XX. Я знаю, що щасливий XX X XXXXXXX, бо взагалі вижив. Я вирішив написати тобі, не знаючи, хто ти. Мої батьки XXXXXXX XXX. Мої брати та сестри XXXXX XXXX, та головне, що XXXXXX XX XXXXXXXX!

Я писав XXX XX XXXXX XXXXXXX щодня, від першого дня мого перебування тут. Я вимінював хліб на поштові марки, та відповідей на свої листи досі так і не отримував. Іноді я заспокоюю себе тим, що наші листи просто ніхто нікуди не надсилає.

XXX XX XXXXXX, чи хоча б XXX XXXXXXXXX?

XX XXXXX X XX упродовж XXXXX XX.

XXX XXX XX XXXXX, і XXXXX XX XXXXX XX XXX, жодного разу не XXX XX XXXXXX, XXX XXXXXXXX XXX XXXXX нічний кошмар?

XXX XXX, XX XXXXX XX XXXXX XX! XXXXX XX XXX XX XXX XX XXXXXX, щоб написати мені декілька слів, я був би за це до немож-

ливого вдячний! Декілька XXXXXX XXXX отримували листи, то ж я знаю, що XX XX XXXXXXXX. Будь ласка, надішли мені своє фото і обов'язково підпиши листа. Надішли мені все.

Із великою надією,
щиро я,
XXXXXXXX XXXXXXXXX

Я одразу віднесла лист до своєї кімнати. Я сховала його під своїм матрацом. Я ніколи не казала батькам про цей лист. Декілька тижнів я довго не могла вночі заснути, мене просто гризла цікавість. Чому цього чоловіка відправили до турецького виправного табору? Чому цей лист надійшов через п'ятнадцять років після того, як був написаний? Де він був усі ці роки? Чому ніхто йому не відповідав? Він же писав, що інші отримували пошту!.. Чому він надіслав листа до нас? Звідки він дізнався нашу адресу? Що він взагалі знав про Дрезден? Де він вивчив німецьку мову? Що з ним сталося потім?

Я намагалася якомога більше дізнатися про цього чоловіка, наскільки це було можливим із його листа. Його слова були простими. Під словом «хліб» він і справді мав на увазі лише хліб. Пошта — це лише пошта. Велика надія — це велика надія. Єдине, що мені залишилось — це почерк.

Тоді я попросила свого тата, твого прадідуся, якого завжди вважала найкращою та найдобрішою людиною у світі, написати мені листа. Я запевнила його, що він може писати абсолютно про все, що захоче. «Просто напиши», — попросила я його. Напиши будь-що.

Люба,
ти попросила мене написати тобі листа, ось я і пишу. Я не знаю, чому я це роблю, і що мені слід писати, але я все одно пишу, бо дуже сильно тебе люблю. Я впевнений, що у тебе були серйозні причини для того, щоб попросити мене про це. Надіюсь, одного дня і тобі випаде нагода зробити дещо незрозуміле для близької людини.

Твій тато

Цей лист — єдине, що залишилось мені від тата. Немає навіть жодної фотографії.

Наступним моїм рішенням було піти до в'язниці. Мій дядько працював там охоронцем. Завдяки йому мені вдалось здобути зразок почерку вбивці. Дядько попросив його написати прохання про дострокове звільнення з в'язниці. Так-от жахливо ми пожартували над бідним чоловіком.

До керівництва виправного закладу
Мене звати Курт Шлютцер. Я — в'язень під номером 24922. Мене посадили до в'язниці декілька років тому. Я навіть не знаю, коли точно це було. У нас тут немає календарів. Я вів лік дням, малюючи лінії крейдою на стіні. Але коли йде дощ, він потрапляє в камеру через вікно, і поки я сплю, лінії зникають. Тому я не знаю, який зараз день.
Я вбив свого брата. Вдарив його лопатою по голові. А тоді тією ж лопатою викопав яму на подвір'ї, щоб його закопати. Земля стала червоною від його крові. Над його могилою постійно виростав бур'ян. Іноді вночі я лазив по його могилі на колінах і виривав той бур'ян, щоб ніхто ні про що не дізнався. Я вчинив жахливо. Я вірю у життя після смерті. Я знаю, що нічого не можна повернути. Як би я хотів, щоб мої дні на землі змило водою так само, як лінії на стіні!
Я намагаюся стати хорошою людиною. Я допомагаю іншим в'язням виконувати їхні обов'язки. Я навчився бути терплячим.
Можливо, для вас це не матиме значення, але в мого брата були стосунки з моєю дружиною. Я не зміг вбити дружину. Я хочу до неї повернутися, бо я все їй прощаю.
Якщо ви мене випустите, я буду хорошою людиною, тихою та законослухняною.
Прошу вас розглянути моє прохання.
Курт Шлютцер, в'язень номер 24922

Пізніше дядько розповів мені, що цей чоловік провів у в'язниці понад сорок років. Його посадили ще молодим. Коли він писав цього листа, він уже був старим та нещасним. Його дружина вийшла заміж вдруге. У неї народилися діти, а потім і внуки. Хоча дядько нічого про це й не казав, я здогадалась, що він дружив із цим в'язнем. Дядько також втратив дружину і також потрапив до в'язниці. Він ніколи цього не

казав, але чомусь я здогадувалася з його розповідей, що він піклувався про ув'язненого. Вони наче охороняли один одного. І коли через декілька років я запитала дядька, як склалася доля цього в'язня, дядько відповів, що нічого не змінилося, і той чоловік досі сидів у в'язниці. Він писав листи до керівництва. Він звинувачував себе і пробачав свою дружину, не знаючи, що його вибачень ніхто вже й не чекає. Мій дядько забирав усі листи і обіцяв подбати, щоб їх надіслали. Але натомість він усіх їх зберігав. Вони заповнили всі шухляди у його шафі. Мені завжди здавалося, що це могло б довести людину до самогубства. Я мала рацію. Мій дядько, твій двоюрідний прадідусь, убив себе. Хоча, можливо, це не мало ніякого стосунку до ув'язненого.

Тепер, маючи вже три зразки почерку, я могла порівнювати. Перше, що я помітила, це те, що почерк в'язня був більше схожий на татів, ніж на почерк убивці. Але я знала, що мені знадобиться більше листів. Якомога більше.

Тоді я пішла до свого вчителя гри на фортепіано. Я завжди мріяла його поцілувати, але боялася, що він мене засміє. Я попросила його написати мені листа.

А потім я попросила про це ще й свою тітку, мамину сестру. Ту, що любила танці, проте ненавиділа танцювати.

Я попросила ще й свою шкільну подругу Мері написати мені листа. Вона була веселою та життєрадісною. А ще вона любила бігати по будинку голяка, хоча була вже занадто дорослою для цього. Вона нічого не соромилася. Я нею просто захоплювалася, бо сама була дуже сором'язливою, і це мене пригнічувало. Вона любила стрибати на ліжку. Вона стрибала на ліжку щодня протягом стількох років, тож одного разу просто на моїх очах шви на матраці розійшлися від її стрибків. Її невелика кімната одразу наповнилася пір'ям. Від нашого сміху воно літало у повітрі. Тоді я подумала про птахів. Чи могли б вони літати, якби у цей час хтось десь не сміявся?

Я пішла до своєї бабусі, твоєї прапрабабусі, і попросила її теж написати мені листа. Вона була мамою моєї мами. Мамою мами мами твого тата. Я її майже й не знала. У мене не було потреби її знати. Мені не потрібно знати минуле, так по-дитячому тоді думала я. Я не думала про те, що, можливо, минулому потрібна я.

— Який саме лист? — запитала бабуся.

Я сказала їй, що вона може писати про все, що заманеться.

— Тобі потрібен лист від мене? — знову запитала вона.

Я відповіла ствердно.

— Благослови тебе, Боже, дитинко, — сказала бабуся.

Лист, який вона мені написала, був завдовжки шістдесят сім сторінок. Це була історія її життя. Вона перетворила моє прохання до неї у своє прохання до мене. Слухай.

Я стільки всього дізналася! У молодості вона співала. Вона ще дівчинкою побувала в Америці. Цього я не знала. Вона закохувалась стільки разів, що навіть почала думати, що це було не кохання, а дещо набагато прозаїчніше. Я дізналась, що вона так і не навчилась плавати, і саме через це ще більше полюбила річки та озера. Вона попросила свого батька, мого дідуся і твого прапрапрадідуся, купити їй голуба. Натомість він купив їй шовкову шаль. Тому вона переконала себе, що ця шаль і була голубом. Вона навіть уявляла, що шаль уміє літати, але не робить цього, щоб ніхто не дізнався, ким вона є насправді. Ось наскільки сильно вона любила свого батька.

Лист не зберігся, але його останній абзац досі в моєму серці.

Вона писала:

Я хочу знову стати дівчинкою, мати шанс прожити життя заново. Я так багато страждала, що просто повинна мати цей шанс. Радості в моєму житті видавалися не такими й радісними. Я могла прожити своє життя зовсім по-іншому. Коли я була у твоєму віці, твій дідусь купив мені браслет із рубінами. Він був на мене завеликим, і постійно теліпався на руці. Більше було схоже на кольє, аніж на браслет. Пізніше тато зізнався мені, що навмисно попросив ювеліра так зробити. Такий розмір мав символізувати розмір його любові до мене. Що більше рубінів, то більше любові. Але мені було незручно носити той браслет. Я взагалі не могла його носити. І ось до чого я це все розповідаю. Якщо я коли-небудь вирішу подарувати тобі браслет, я двічі виміряю розмір твого зап’ястя.

Із любов’ю,
твоя бабуся

Я змусила усіх своїх знайомих написати мені листи. Я розклала їх на підлозі у своїй кімнаті та спробувала посортувати. Одна сотня листів.

Я завжди перекладала їх з місця на місце, шукаючи якісь взаємозв'язки. Я намагалась зрозуміти.

Через сім років у моєму житті знову з'явився друг дитинства, і сталось це саме тоді, коли було найбільше потрібно. На той час я жила в Америці лише два місяці. Агентство мене підтримувало, проте вже скоро я мала б сама про себе дбати. Я постійно перечитувала всі газети та журнали. Я хотіла вивчити ідіоми. Я хотіла стати справжньою американкою. Балакати ні про що. Випускати пар. Влучати в ціль. Знати, як свої п'ять пальців. Мабуть, я здавалася смішною, а я ж просто хотіла здаватися природною. Я облишила ці спроби.

Я не бачила його з того моменту, коли втратила все, що мала. Я не думала про нього. Він дружив із моєю старшою сестрою Анною. Одного разу я застала їх, коли вони цілувалися за сараєм, що позаду будинку. Це мене так збуджувало. Я уявляла, що це я з кимось цілуюся. Я ще ніколи ні з ким не цілувалась. А тоді мене це збуджувало більше, ніж якби це трапилось зі мною. Наш будинок був невеликим. Ми з Анною спали в одному ліжку. Тієї ночі я розповіла їй про те, що я бачила. Вона змусила мене пообіцяти, що я збережу це в таємниці. Я пообіцяла.

Вона сказала:

— Чому я маю тобі вірити?

Я хотіла відповісти: «Бо, якщо я комусь розповім, побачене більше мені не належатиме», а натомість сказала:

— Бо я твоя сестра.

— Дякую.

— Я можу дивитися, як ви цілуєтесь?

— Чи можеш ти дивитися, як ми цілуємось?

— Ти могла б мене попереджати, коли ви цілуватиметесь, а я могла б ховатись і спостерігати за вами.

Вона засміялася так голосно, що могла б підняти в небо цілу зграю птахів своїм сміхом. Так вона казала мені «так».

Іноді вони робили це за сараєм, що позаду будинку. Іноді за цегляною стіною на шкільному подвір'ї. Вони завжди робили це *за* чимось.

Мені було цікаво, чи вона розповіла про мене йому. Мені було цікаво, чи вона відчувала на собі мій погляд, і чи це збуджувало її ще більше.

Чому я напросилась дивитися? Чому вона погодилась?

Я зверталась і до нього, намагаючись дізнатися більше інформації про засудженого на виправні роботи. Я зверталася до всіх.

Гарненькій молодшій сестричці Анни
Ось лист, про який ти просила. Мій зріст майже два метри. У мене карі очі. Мені часто казали, що у мене великі руки. Я хочу стати скульптором і одружитися з твоєю сестрою. Це все, про що я мрію. Я міг би написати й більше, але це все, що має значення для мене.

Твій друг,
Томас

Сім років по тому я зайшла до кав'ярні і побачила його. Біля нього крутились собаки, а поруч стояла клітка із пташкою. Наче не сім років пройшло, і навіть не сімсот років. Відстань між нами було неможливо виміряти роками, так само, як океан неможливо відміряти відстанню, потрібною, щоб його перетнути, так само, як неможливо полічити усіх померлих. Я хотіла втекти від нього і водночас я хотіла підійти до нього ближче.

Я таки підійшла до нього.

— Ти Томас? — запитала я.

Він похитав головою. «Ні».

— Це ти, сказала я. Я знаю, що це ти.

Він знову заперечно похитав головою.

— Із Дрездена.

Він розтулив свою праву долоню, на якій було витатуюване слово «Ні».

— Я тебе пам'ятаю. Я дивилася, як ти цілувався із моєю сестрою.

Він витяг маленький записник і написав: «Я не розмовляю. Мені шкода».

Я розплакалася. Він витирав мої сльози. Але він так і не визнав, що це справді він. Він ніколи цього так і не зробив.

Ми провели той день разом. Увесь час мені хотілося його торкнутися. У мені боролися страшенно сильні почуття до нього, хоч я не бачила його стільки років. Сім років тому він здавався мені велетнем, а тепер — таким крихітним. Мені захотілось віддати йому гроші, які я отримала від агентства. Я не хотіла розповідати йому свою історію, але чекала, що він розповість мені свою. Я хотіла захистити його,

і я була певна, що могла б це зробити навіть попри те, що не могла захистити саму себе.

— Ти став скульптором, як ти хотів? — запитала я.

Він мовчки показав мені свою праву долоню.

Нам потрібно було стільки розказати одне одному, але ми не могли знайти потрібних слів.

Він написав: «У тебе все гаразд?»

— У мене паскудний зір, — відповіла я.

Він написав: «Але ж із тобою все гаразд?»

— Це дуже складне питання.

Він написав: «Це дуже просте питання».

— А в тебе все гаразд?

Він написав: «Іноді я прокидаюсь уранці із почуттям вдячності».

Ми говорили годинами, але постійно повторювали лише одне й те саме.

Наші чашки спорожніли.

День спорожнів.

Я почувалася більше самотньо, ніж якби я залишилась наодинці з собою того дня. Ми збирались розбігтися. Ми не вміли жити по-іншому.

— Уже пізно, — сказала я.

Він показав мені свою ліву долоню, на якій було татуювання зі словом «Так».

— Я, мабуть, піду вже додому.

Він погортав свій записник і вказав мені на фразу: «У тебе все гаразд?»

Я кивнула.

Я пішла до виходу. Я вирішила, що йтиму вздовж річки Гудзон. Я збиралась знайти найбільший камінь, який могла б підняти, і наповнити свої легені водою.

Але раптом я почула, як хтось позаду мене плескає у долоні.

Я озирнулась, і побачила його. Він кликав мене до себе.

Я підійшла.

Він запитав, чи не хотіла б я для нього позувати. Він написав це німецькою, і аж тоді я зрозуміла, що цілий день він писав лише англійською, а я говорила до нього англійською. «Так», — відповіла я німецькою. Так. Ми домовились про зустріч наступного дня.

Його квартира більше нагадувала звіринець. Тварини були всюди. Собаки і коти. Десяток кліток із птахами. Акваріуми. Скляні коробки

зі зміями, ящірками та комахами. Миші були у клітках, щоб не стати здобиччю котів. Наче я потрапила до Ноєвого ковчегу. Але в одному куті було яскраво і чисто.

Він пояснив, що навмисно оберігав цей простір.

— Для чого?

«Для скульптур».

Я хотіла запитати, від чого чи від кого він його оберігав, але так і не наважилась.

Він вів мене за руку. Ми говорили десь із півгодини про те, що він хотів би створити. Я сказала, що зроблю все, що буде потрібно.

Ми випили кави.

Він написав, що відколи живе в Америці, не створив ще жодної скульптури.

— Чому?

«Я не міг».

— Але чому?

Ми ніколи не говорили про минуле.

Він відсунув засув димоходу, хоча я не зрозуміла, навіщо.

Із іншої кімнати долинав спів пташок.

Я зняла одяг.

Я підійшла до дивана.

Він дивився на мене. Це вперше я стояла оголеною перед чоловіком. Цікаво, чи він про це здогадався.

Він підійшов до мене, і почав рухати моє тіло так, неначе я була лялькою. Він поклав мої руки за голову. Потім трохи зігнув мою праву ногу. Я подумала, що його руки були такими жорсткими на дотик через те, що він ліпив скульптури. Він опустив моє підборіддя. Розвернув мої долоні. Його увага залатала ту діру, що була всередині мого світу.

Я повернулась до його квартири і наступного дня. І через день. Я припинила шукати роботу. Його погляд став моїм світом. Заради нього я була готова відмовитися від усього іншого.

Дні стали однаковими, як дві краплі води.

Спочатку він описував те, що збирався зробити.

Я відповідала, що зроблю все, що буде потрібно.

Ми пили каву.

Ми ніколи не говорили про минуле.

Він відсував засув димоходу.

Із іншої кімнати чувся спів пташок.

Я роздягалася.

Він мене правильно вкладав.

Він ліпив із мене скульптуру.

Іноді я думала про ту сотню листів, які я розкладала на підлозі своєї кімнати. Якби я їх не збирала, чи горів би так яскраво наш будинок?

Після кожного сеансу я розглядала скульптуру. Він ішов годувати тварин. Він залишав мене наодинці зі скульптурою, хоча я ніколи його про це й не просила. Він усе розумів.

Після декількох сеансів стало зрозумілим, що ліпить він не мене, він ліпить Анну. Він намагався відтворити ту дівчину, із якою був знайомий сім років тому. Він дивився на мене, коли ліпив, проте бачив її.

Позувати доводилось щоразу все довше. Він більше мене торкався. Більше часу витрачав на те, щоб правильно мене посадити. Цілих десять хвилин він витратив, згинаючи і розгинаючи моє коліно. Він розтуляв і стуляв мої долоні.

«Я сподіваюсь, це тебе не бентежить», — написав він німецькою у своєму записнику.

— Ні, — відповіла я також німецькою. — Зовсім ні.

Він зігнув мою руку. Він розігнув мою руку. Наступного тижня він займався моєю зачіскою — навіть не знаю, лише п’ять, чи цілих п’ятдесят хвилин минуло.

Він написав: «Я шукаю прийнятного компромісу».

Я хотіла би знати, як він витримав того вечора, щоб не померти.

Він торкався моїх грудей, ніжно розводячи їх трохи убік.

«Я думаю, так буде добре», — написав він.

Я хотіла би знати, що саме буде добрим. Що взагалі було для нього «добре»?

Він торкався всього мого тіла. Я можу спокійно тобі про це писати, бо мені за це не соромно, саме завдяки цьому я чогось навчилась. Я вірю, що ти мене зрозумієш. Ти єдиний, кому я вірю, Оскаре.

У позуванні й полягало створення скульптури. Він мене ліпив. Він намагався зліпити з мене ту, у яку б закохався.

Він розсунув мені ноги. Його долоні ніжно пройшлися внутрішнім боком моїх стегон. Мої стегна напружились. Він натиснув сильніше.

З іншої кімнати долинав спів пташок.

Ми шукали прийнятний компроміс.

Наступного тижня він торкався моїх ніг зовні. А ще через тиждень він взяв мене ззаду. Я вперше займалася коханням. Цікаво, чи він про

це здогадався. Хотілося плакати. Цікаво, навіщо люди взагалі кохаються?

Я подивилась на незавершену скульптуру своєї сестри, а незавершене дівча дивилось на мене.

Навіщо взагалі займатися коханням?

Ми разом пішли до кав'ярні, де вперше зустрілись.

Разом і окремо.

Ми сіли за столик. По один бік столу, обличчями до вікна.

Я не хотіла знати, чи міг би він мене полюбити.

Я хотіла знати, чи була йому потрібною.

Я перегорнула його записник на чистий аркуш і написала: «Будь ласка, одружися зі мною».

Він подивився на свої руки.

ТАК і НІ.

Чому люди взагалі кохаються?

Він взяв ручку і написав на останній сторінці записника: «Ніяких дітей».

Це було нашим першим правилом.

— Я розумію, — відповіла я йому англійською.

Ми більше ніколи не розмовляли німецькою.

Наступного дня ми з твоїм дідусем пішли під вінець.

Єдина тварина

Я дочитав перший розділ «Короткої історії часу», коли тато був ще живим, і мені стало неймовірно тяжко на серці від розуміння, яким незначним є людське існування, а ще від того, що ні для Всесвіту, ні для плину часу абсолютно не важило, жив я чи ні. Коли ввечері тато вкладав мене спати, і ми розмовляли про книжку, я запитав, чи знає він, як вирішити цю проблему.

— Яку проблему?

— Проблему того, наскільки незначними ми є для цього світу.

— Що ж, уяви, що тебе висадили з літака посеред Сахари, а ти взяв пінцет і порухав одну піщинку на один міліметр, що б із цього вийшло?

— Мабуть, я помер би від зневоднення.

Тато продовжив:

— Я маю на увазі саме той момент, коли ти порухав би піщинку, що б це змінило?

Я розгублено відповів:

— Я не знаю, а що?

Тато наполягав:

— Подумай про це.

— Думаю, я порухав би піщинку.

— І це означало б?..

— І це означало б, що я порухав піщинку.

— Це означало б, що ти змінив Сахару!

— І що?

— *І що?* Сахара — величезна пустеля, яка існує уже багато мільйонів років. А ти її змінив!

— Точно! — Я аж сів із несподіванки. — Я змінив Сахару!

— А це означає…

— Що саме? Скажи мені!

— Ну, я не говорю про такий шедевр, як «Мона Ліза», чи ліки від раку. Я говорю про зміщення однієї піщинки в Сахарі на один міліметр.

— І?

— Якби ти цього не зробив, то історія людства мала б один шлях розвитку.

— Угу…

— Але ж ти це *зробив*, *тож*…

Я підскочив на ліжку, вказуючи рукою на зірки на стелі і закричав:

— Я змінив хід історії!

— Саме так!

— Я змінив Всесвіт!

— Так, змінив.

— Я — Господь!

— Ти ж атеїст.

— Ну тоді, я не існую!

Я впав на ліжко, прямісінько в татові обійми, і ми розреготалися.

Ось *як* я почувався, коли вирішив зустрітися з кожним нью-йоркцем на прізвище Блек. Навіть якщо це ні для кого не мало значення, для мене це було важливим рішенням, і я просто мусив щось робити, як акули, які помирають, якщо перестають плавати, про що мені також відомо.

Менше із тим.

Я вирішив, що діятиму в алфавітному порядку, від Аарона до Яніни, хоча логічніше було б шукати за географічними зонами. Ще одним моїм рішенням була абсолютна секретність моїх дій для домашніх і абсолютна відкритість моїх пошуків для сторонніх, тому що так було треба. Тому на мамине запитання: «Куди ти йдеш і коли повернешся?», я відповідав: «Гуляти. Буду пізніше». Але якби мене про щось запитав один із Блеків, я б йому розповів геть усе. Ще я вирішив для себе не бути більше сексистом, чи расистом, чи гомофобом, не зневажати людей похилого віку, не бути плаксієм, не дискримінувати калік, розумово відсталих, а ще я зарікся брехати, хіба що за крайньої необхідності, що раніше я робив постійно. Я також зібрав спеціальний похідний набір із необхідними речами. Там були: кишеньковий ліхтарик фірми «Магнум», гігієнічний бальзам «Чепстик», декілька упаковок печива «Фіґ Ньютонз», поліетиленові пакети для сміття та важливих доказів, мобільний телефон, сценарій «Гамлета» (щоб я міг повторювати свої сценічні ремарки, поки йтиму від одного Блека до іншого, бо роль у мене була без слів), топографічна мапа Нью-Йорка, таблетки

із йодом на випадок брудної бомби[1], мої білі рукавички (куди ж я без них!), декілька упаковок «Джусі джус», збільшувальне скло, кишеньковий словник Ларусса[2] та ще багато найнеобхідніших речей. Тепер я готовий був вирушати.

На виході мене зустрів Стен зі словами:

— Який чудовий день!

На що я відповів:

— Ага.

— Що сьогодні у меню? — запитав він.

Я показав йому ключ.

— Лосось?

— Дуже дотепно, але я нічого не їм разом із батьками.

Він похитав головою і сказав:

— Пробач, не міг втриматися від жарту. То що сьогодні у меню?

— Квінс і Ґринвіч-Вілледж.

— Ти хотів сказати, Ґре-ніч-Вілледж[3]?

Це стало першим розчаруванням у моїх пошуках, бо я завжди думав, що фонетично це слово звучить як «Ґрин-віч», бо у назві є слово green, що було би досить логічним.

— Менше із тим.

На дорогу до будинку, де жив Аарон Блек, мені знадобилося три години і сорок одна хвилина, бо громадський транспорт наводить на мене паніку, хоча й на мостах я також почуваюся жахливо. Тато любив повторювати, що серед усіх своїх страхів нам потрібно обирати найменший, і сьогодні був саме такий випадок. Я пройшов Амстердам-авеню, Коламбус-авеню, Центральний парк, П'яту авеню, Медисон-авеню, Парк-авеню, Лексингтон-авеню, Третю авеню, Другу авеню…[4] Коли я опинився рівно на середині мосту П'ятдесят дев'ятої вулиці[5], мені спало на думку, що за міліметр позаду від мене був Манхеттен, а за

---

1 «Брудна бомба» («dirty bomb») — вибухівка з радіоактивними матеріалами.

2 Ларусс, П'єр — французький лінгвіст та енциклопедист, склав 15-томний словник французької мови.

3 Район для митців та багатіїв, назву якого нью-йоркці промовляють Ґреніч-Вілледж.

4 Назви вулиць на Манхеттені.

5 Інша назва мосту «Квінсборо» між Манхеттеном і Квінсом. Бере початок із П'ятдесят дев'ятої вулиці на Манхеттені, тому й має таку другу назву.

міліметр попереду — Квінс. Цікаво, як тоді називаються частини Нью-Йорка рівно посередині тунелю «Мідтаун»[1], Бруклінського мосту або місце рівно посередині порона «Стейтен-Айленд», коли він опиняється рівно посередині між Манхеттеном та Стейтен-Айлендом? Місця, які не належать до жодного округу?

Я ступив крок уперед — і ось я вперше в житті опинився у Квінсі.

Я проминув Лонґ-Айленд-ситі, Вудсайд, Елмхерст і Джексон Хайтс[2]. Усю дорогу я грав на тамбурині, бо це допомагало мені пам'ятати те, що навіть у всіх цих місцях я — це все ще я. Коли я нарешті дістався до потрібного будинку, я ніяк не міг второпати, куди подівся швейцар. Спочатку я подумав, що він побіг кудись по каву, і вирішив його зачекати, проте пройшло вже досить багато часу, а його не було. Я зазирнув до під'їзду через двері і помітив, що там не було столу для швейцара. «*Як дивно*», — подумалось мені.

Я спробував відімкнути двері ключем, але він входив лише трішки. Тоді я побачив домофон із номерами квартир, і натиснув на кнопку з написом «А. Блек», що була під номером 9Е. Ніхто не відповідав. Я натиснув її знову. Нічого. Я тиснув на неї ще десь п'ятнадцять секунд. Знову нічого. Я сів на землю і замислився, чи буде з мого боку занадто дитячим вчинком поплакати у під'їзді житлового будинку в Короні[3].

— Ну годі, годі вже, — раптом пролунало з динаміка домофону, — охолонь.

Я аж підскочив.

— Вітаю, — сказав я, — мене звуть Оскар Шелл.

— Чого ти хочеш?

Голос був розлючений, хоча я не зробив ще нічого поганого.

— Ви були знайомі з Томасом Шеллом?

— Ні.

— Ви впевнені?

— Так.

— Вам що-небудь відомо про ключ?

— Чого ти хочеш?

— Я не зробив нічого поганого!

---

[1] Midtown Tunnel — автомобільний тунель, що з'єднує Манхеттен із Квінсом під протокою Іст-Ривер.

[2] Назви кварталів Квінса.

[3] Житловий квартал у Квінсі.

— Чого ти хочеш?

— Я знайшов ключ, — пояснив я, — він був у конверті з вашим іменем.

— Там було написано «Аарон Блек»?

— Ні, просто «Блек».

— Це розповсюджене прізвище.

— Я знаю.

— А ще назва кольору.

— Само собою.

— Бувай, — сказав голос.

— Але ж я просто намагаюсь що-небудь дізнатися про цей ключ.

— Бувай.

— Але…

— Бувай.

Розчарування номер два.

Я знову сів на землю і розплакався просто у під'їзді житлового будинку в Короні.

Мені хотілося натискати на всі кнопки домофону, і проклинати усіх людей, які живуть у цьому дурному будинку. Я хотів наставити собі синців. А тоді я встав і знову натиснув на кнопку квартири 9Е. Цього разу голос одізвався відразу:

— Чого. Ти. Від. Мене. Хочеш?

Я відповів:

— Томас Шелл був моїм батьком.

— І що?

— *Був*, не *є*. Він помер.

Він нічого не сказав, але я зрозумів, що він досі тиснув на кнопку «розмова», бо я чув гудки у його квартирі, а ще подув вітер, який і я відчував тут, унизу. Він запитав:

— Скільки тобі років?

Я відповів, що мені сім, з метою викликати у нього співчуття, щоб йому захотілось мені допомогти.

Брехня номер тридцять чотири.

— Мій тато мертвий.

— Мертвий?

— Він уже не живий.

Він нічого не відповів. Я знову почув гудки. Ми стояли, дивлячись одне на одного, на відстані дев'яти поверхів. Нарешті він сказав:

— Він, мабуть, був ще молодим.

— Так.

— Скільки йому було?

— Сорок.

— Це занадто рано для того, щоб помирати.

— Саме так.

— Можна дізнатись, як саме він помер?

Я не хотів про це говорити, але пам'ятав про обіцянки, які давав сам собі перед початком пошуків, тож я розповів йому все. Я знову почув гудки, і мені стало цікаво, чи він не втомився ще тиснути на кнопку. Раптом він сказав:

— Якщо ти піднімешся до мене нагору, я подивлюсь на той ключ.

— Я не можу піднятись нагору.

— Чому?

— Бо ви живете аж на дев'ятому поверсі, а я так високо не підіймаюсь.

— Але чому?

— Це небезпечно.

— Тут абсолютно безпечно, повір.

— Це поки що, доки нічого не трапилось.

— Із тобою все буде гаразд.

— Такі в мене правила.

— Я вийшов би до тебе, — сказав голос, — але я просто-напросто не можу.

— Чому?

— Я хворий.

— А мій тато мертвий.

— Я під'єднаний до багатьох апаратів, ось чому я так довго йшов до домофону.

Якби зараз я міг вчинити інакше, я обов'язково це зробив би. Але нічого не можна повернути. Я чув, як голос казав:

— Алло. Алло. Будь ласка.

Я просунув свою візитку під вхідні двері та кинувся втікати так швидко, неначе за мною хтось гнався.

Аббі Блек жила у квартирі номер один будиночка на Бедфорд-стрит. Я йшов туди дві години і двадцять три хвилини й увесь час грав на тамбурині, від чого у мене сильно стомились руки. Над входом висіла невелика меморіальна дошка, яка повідомляла, що колись у цьому будинку жив поет Една Сент-Вінсент Міллі, і що цей будинок був

найвужчим у цілому Нью-Йорку. Я не міг зрозуміти, якої статі був чи була Една Сент-Вінсент Міллі. Я спробував відімкнути двері ключем, проте він проліз лише до половини і застряг. Тоді я постукав у двері. Ніхто не відчиняв, хоча я чув голоси всередині будинку. Мені спало на думку, що квартира номер один мала б бути на першому поверсі, тож я постукав знову. Я був готовий бути нав'язливим, якщо це було потрібно.

Двері відчинила жінка, яка запитала:

— Чим я можу вам допомогти?

Вона була неймовірно вродливою, а її обличчя було схожим на мамине — також усміхнене, навіть коли вона не всміхалася. А ще у неї були страшенно великі цицьки. А найбільше мені сподобалось, як її сережки погойдувалися і торкалися шиї. Раптом мені спало на думку, що треба подарувати їй один з моїх винаходів, щоб одразу сподобатися. Хоча б якусь дрібницю, на зразок флуоресцентної брошки.

— Привіт.

— Здоров.

— Ви Аббі Блек?

— Так.

— А я — Оскар Шелл.

— Здоров.

— Привіт.

Тоді я сказав:

— Вам, мабуть, постійно це кажуть, проте якщо ви пошукаєте у словнику фразу «неймовірно вродлива», то побачите там своє фото.

Вона засміялася і відповіла:

— Мені такого ще не казали.

— Ви просто спілкуєтесь не з тими людьми.

— Може, й так.

— Бо ви справді неймовірно вродлива.

Вона прочинила двері трохи більше. Я запитав:

— Ви знали Томаса Шелла?

— Перепрошую?

— Ви знали Томаса Шелла?

Вона замислилась. Мені стало цікаво, над чим саме вона думала.

— Ні.

— Ви впевнені?

— Так.

У її голосі вчувалася якась невпевненість, коли вона казала «так», що наводило мене на думку, що вона була не до кінця чесною зі мною. Що вона могла приховувати? Я простягнув їй конверт зі словами:

— Ця річ вам про щось говорить?

Вона якусь мить дивилась на нього.

— Не думаю. А мушу знати?

— Тільки якщо вона справді про щось вам говорить, — відповів я.

— Ні, не говорить, — сказала вона.

Чомусь я їй не повірив.

— Ви не проти, якщо я увійду? — запитав я.

— Зараз не найкращий для цього час.

— Чому?

— Я зайнята.

— Чим?

— Хіба це тебе стосується?

— Це риторичне запитання?

— Так.

— У вас є робота?

— Так.

— Яка?

— Я працюю епідеміологом.

— Ви вивчаєте хвороби!

— Так.

— Нічого собі!

— Слухай, я не знаю, чого ти сюди прийшов, але якщо справа лише у конверті, то тут я тобі точно не зможу нічим допомогти.

— Я хочу пити, — сказав я, показуючи на горло, що мало би підтвердити мої слова.

— На розі є крамничка.

— Власне, я діабетик, і мені потрібен цукор прудчій!

Брехня номер тридцять п'ять.

— Ти хотів сказати, тобі потрібен цукор хутчій?

— Байдуже.

Я був не в захваті від своєї брехні, а ще не вірив у можливість знати своє майбутнє наперед, просто я сильно захотів потрапити до неї в квартиру. У компенсацію за свою брехню я пообіцяв пожертвувати невелику суму для хворих, котрі *справді* страждають від діабету, якщо мені даватимуть більше кишенькових грошей. Вона тяжко

зітхнула, наче почувалася неймовірно ніяково, але, з іншого боку, вона мене й не виганяла. З будинку долинув чоловічий голос. Вона запитала:

— Хочеш апельсинового соку?

— А кава у вас є?

— Йди за мною, — сказала вона мені та пішла всередину квартири.

— Як щодо немолочних вершків?

Поки я йшов за нею, встиг помітити, що в квартирі було ідеально чисто і затишно. На стінах всюди висіли гарні фото, причому, на одному з них була гола вагіна афроамериканки, від чого мені одразу стало ніяково.

— А де подушки від дивана?

— Цей диван без подушок.

— А це що таке?

— Ти маєш на увазі картину?

— Ваша квартира гарно пахне.

Звідкись знову долинув чоловічий голос, цього разу страшенно гучний, неначе чоловік був у відчаї, але жінка не звернула на крик жодної уваги, наче не почула його, або ж їй було байдуже.

У кухні я торкнувся майже до всього, бо мені це здалося природним. Я провів пальцем по мікрохвильовці та побачив, що він одразу став сірим від пилу.

— *C'est sale*[1], — звернувся я до неї, показуючи свій палець.

Вона одразу посерйознішала.

— Ти мене присоромив, — сказала Аббі.

— Ви ще не бачили моєї лабораторії, — я намагався її заспокоїти.

— Цікаво, як таке могло статися? — подумала вголос вона.

— Ну, речі час від часу забруднюються.

— Але я люблю тримати помешкання у чистоті. Щотижня до нас приходить жінка, яка наводить тут лад. Я вже мільйон разів її просила прибирати всюди. Я навіть вказувала їй на помилки.

Я запитав її, чому вона так засмутилась через якусь дрібницю. Вона відповіла:

— Для мене це важливо.

Я чомусь згадав про переміщення однієї піщинки у пустелі. Я витяг вологу серветку зі свого набору і витер поверхню мікрохвильовки.

---

[1] C'est sale — Це занадто (*фр.*).

30

— Якщо ви — епідеміолог, — сказав я, — мабуть, знаєте, що сімдесят відсотків пилу в помешканні складається із частинок епідермісу людини.

Вона відповіла:

— Ні, я цього не знала.

— Я епідеміолог-любитель.

— Сумніваюсь, що таких, як ти багато.

— А ще я колись провів неймовірно цікавий експеримент, примусивши Феліз протягом року зберігати весь пил із нашої квартири у пакети для сміття. Вона зробила це для мене. Тоді я зважив пил. Він важив п'ятдесят один кілограм. Тоді я вирахував, що сімдесят відсотків від п'ятдесят одного кілограма — це близько тридцяти п'яти з половиною. Я, наприклад, важу тридцять чотири і п'ять десятих, а коли змокну під дощем, то навіть тридцять п'ять і три десятих кілограма. Це нічого не доводить, взагалі-то, але досить дивно. Куди мені це покласти?

— Сюди, — сказала вона, забираючи у мене вологу серветку.

Я запитав її:

— Чому ви така сумна?

— Що, перепрошую?

— Ви засмучені. Чому?

Кавоварка забулькала. Вона відчинила шафку і дістала звідти чашку.

— Тобі із цукром?

Я відповів «так», тому що тато завжди пив із цукром. Вона сіла, але одразу ж знову зірвалась на ноги і пішла діставати виноград із холодильника. Потім вона поставила на стіл ще й тарілку із печивом.

— Ти любиш полуниці? — запитала Аббі.

— Так, — відповів я, — але я не голодний.

Вона все одно поклала переді мною полуниці. Мене здивувало, що на її холодильнику не було ні дитячих фото, ні записок, ні магнітиків. Єдиною прикрасою в кухні було фото слона на стіні біля телефону.

— Я у захваті, — сказав я, і цього разу не для того, щоб їй сподобатися.

— Що ти маєш на увазі? — не зрозуміла вона.

Я вказав на фото.

— Спасибі, — відповіла вона, — мені це теж подобається.

— Я не казав «подобається», я сказав, що *я у захваті*.

— Так, я також *у захваті*.

— Що вам відомо про слонів?

— Я не надто багато про них знаю.

— Не надто багато? Це означає трохи? Чи майже нічого?

— Майже нічого.

— А ви знали, що деякі вчені вважають, що у слонів є есс?

— Ти хотів сказати екстрасенсорне сприйняття?

— Байдуже. Просто слони можуть домовлятися про зустрічі, перебуваючи на дуже великій відстані один від одного, а ще вони знають, де є їхні друзі та вороги, а ще вміють знаходити воду, не маючи ніяких географічних підказок і пристроїв. Ніхто не знає, як саме вони це роблять. Що ж насправді відбувається?

— Я не знаю.

— Як же вони це роблять?

— Що саме *це*?

— *Як* би вони призначали зустрічі, не маючи цих здібностей?

— Ти мене питаєш?

— Так.

— Я не знаю.

— А хотіли б дізнатися?

— Звичайно.

— Дуже?

— Звісно.

— Вони видають дуже-дуже-предуже низькі звуки, такі низькі, що людина їх почути не може. Так вони розмовляють один із одним. Хіба це не вражає?

— Вражає.

Я з'їв одну полуницю.

— А ще є одна жінка, яка провела декілька років у Конго, чи деінде, неважливо. Вона записувала ці звуки і назбирала вже величезну колекцію. Минулого року вона почала їх відтворювати заново.

— Заново?

— Вона відтворювала звуки слонам.

— Навіщо?

Я був у захваті від того, що вона це запитала.

— Ви, мабуть, знаєте, що у слонів просто чудова пам'ять, набагато краща, ніж у інших ссавців.

— Так, здається, я про це десь чула.

— Тож ця жінка вирішила перевірити, наскільки сильною є їхня пам'ять. Вона ввімкнула давній запис звуків ворога, які до того слони чули лише раз, проте їх це настільки лякало, що вони навіть розбігалися

хто куди. Вони пам’ятали сотні звуків. Тисячі. Може, навіть нескінченно багато звуків. Хіба це не захоплює?

— Справді.

— А що було ще *більш* захопливим, це те, що вона ввімкнула передсмертний крик слона його родичам.

— І?

— Вони згадали його.

— Що вони зробили?

— Вони підійшли до програвача.

— Цікаво, що вони тоді відчували.

— Що ви маєте на увазі?

— Коли вони почули передсмертний крик слона, вони підходили до програвача з любов’ю? Зі страхом? Чи, може, зі злістю?

— Я не знаю.

— Вони нападали?

— Не пам’ятаю.

— Може, плакали?

— Тільки люди плачуть слізьми. Ви це знали?

— Слон на цій фотографії ніби плаче.

Я підійшов страшенно близько до фото, і здавалося, вона не помилилася.

— Мабуть, підмалювали у «Фотошопі». Але, про всяк випадок, чи можу я сфотографувати цього слона?

Вона кивнула і сказала:

— Здається, я колись читала, що слони — це єдині тварини, які ховають померлих.

— Ні, — відповів я, налаштовуючи дідусеву камеру, — ви не могли такого читати, бо вони лишень збирають кістки. Тільки люди ховають померлих.

— Слони не можуть вірити у привидів.

Це мене трохи розсмішило.

— Ви ж учена, дивно, що ви про таке думаєте.

— А що ти про це думаєш?

— Я лише вчений-початківець.

— І все ж, що б ти на це сказав?

Я сфотографував слона на стіні.

— Я сказав би, що вони заплутались.

Тоді вона розплакалася.

«Це мені більше пасувало б зараз плакати», — подумав я.

— Не плачте, — я намагався її заспокоїти.

— Чому?

— Бо.

— Бо *що*?

Оскільки я не знав, чому вона плакала, я не міг вигадати і причину, чому вона не мала цього робити. Може, вона плакала через слонів? Або я щось не те сказав? Або через відчайдуха в сусідній кімнаті? Або через щось, про що мені невідомо?

— Я дуже вразливий, — сказав я.

— Співчуваю, — відповіла вона.

— Я написав листа тій вченій, яка записувала звуки слонів. Я запитав, чи можна стати її асистентом. Я написав їй, що міг би дбати про те, щоб у неї завжди були напоготові чисті касети для записів, а ще міг би кип'ятити воду, щоб робити її придатною для пиття, або хоча б нести її спорядження. Її асистентка відповіла мені, що у вченої вже є асистентка, ясна річ, але, можливо, у далекому майбутньому їй знадобиться у роботі ще чиясь допомога, і тоді вони до мене звернуться.

— Чудово, тобі є чого прагнути.

— Саме так.

Хтось підійшов до кухонних дверей, і я здогадався, що це був той чоловік, що кричав із сусідньої кімнати. Він зазирнув у кухню, сказав щось Аббі, хоч я й не розібрав, що саме, і пішов геть. Аббі зробила вигляд, що нічого не відбулося, а я не міг цього так облишити.

— Хто це був?

— Мій чоловік.

— Йому щось потрібно?

— Мені байдуже.

— Але ж він ваш чоловік, і мені здається, йому щось потрібно.

Вона знову розплакалася. Я підійшов до неї та поклав руку їй на плече, як це робив тато, коли я засмучувався. Я запитав її, що вона відчувала, бо так спитав би мене тато.

— Тобі, мабуть, це здається незвичним, — сказала вона.

— Мені багато речей здаються незвичними, — відповів я.

— Скільки тобі років? — запитала вона.

Я сказав, що мені дванадцять. Брехня номер п'ятдесят дев'ять. Я просто хотів здаватися достатньо дорослим для того, щоб вона могла мене полюбити.

— Що дванадцятирічний хлопчик робить тут, стукаючи у двері незнайомцям?

— Я намагаюся знайти потрібний замок. А вам скільки років?

— Сорок вісім.

— Хай йому грець, на вигляд ви значно молодша.

Вона засміялася крізь сльози і відповіла:

— Спасибі.

— А що робить сорокавосьмирічна жінка, запрошуючи незнайомців до себе в кухню?

— Я не знаю.

— Я вас дратую.

— Зовсім ні, ти мене не дратуєш.

Але я знав, що коли тобі таке кажуть, навряд чи цьому можна вірити. Я запитав:

— Ви впевнені, що не були знайомі з Томасом Шеллом?

— Я не була знайома з Томасом Шеллом, — відповіла вона, але чомусь я *досі* їй не вірив.

— Можливо, у вас є інші знайомі на ім'я Томас? Або якийсь знайомий із прізвищем Шелл?

Я досі думав, що вона точно щось від мене приховувала. Я знову показав їй конверт.

— Але ж тут написане ваше прізвище, хіба ні?

Аббі поглянула на почерк, і я подумав, що вона його впізнала. Або мені здалося. Раптом вона сказала:

— Вибач. Не думаю, що зможу тобі тут чимось допомогти.

— А як щодо ключа?

— Якого ключа?

До мене дійшло, що я досі не показав їй ключ. Стільки балаканини — і про пил, і про слонів, — а я ще навіть не дійшов до причини свого візиту.

Я витяг ключ з-під сорочки і простягнув його Аббі. Через те, що ключ досі висів у мене на шиї, коли Аббі нахилилася, щоб його роздивитись, її обличчя опинилось неймовірно близько до мого. Ми довго так простояли. Здавалося, час просто зупинився. Я знову подумав про чоловіка, який падав.

— Пробач, — сказала вона.

— За що ви вибачаєтесь?

— Пробач, що я нічого не знаю про цей ключ.

Розчарування номер три.

— І ви мене пробачте.

Наші обличчя були неймовірно близько одне від одного.

— Цієї осені в нашій школі ставлять «Гамлета», якщо це вас цікавить. Я гратиму Йорика. А ще у нас працюватиме фонтан. Якщо ви захочете прийти на прем'єру, то майте на увазі, вона через дванадцять тижнів, якщо лічити від сьогодні. Я думаю, там буде просто чудово.

— Я подумаю над цим, — сказала вона, і я відчув її дихання на своєму обличчі.

Я запитав її:

— Ми можемо трохи поцілуватися?

— Перепрошую? — здивовано перепитала вона, хоча й не відсахнулася від мене.

— Просто ви мені подобаєтеся, і мені здається, що я вам також.

— Я не думаю, що це хороша ідея.

Розчарування номер чотири.

Я запитав чому, на що вона відповіла:

— Бо мені сорок вісім, а тобі дванадцять.

— То й що?

— Крім того, я заміжня.

— То й що з того?

— А ще я тебе навіть не знаю.

— Хіба вам не здається, що ми вже достатньо багато дізнались одне про одного?

Вона нічого не відповіла. Я сказав:

— Людина — це єдина тварина, яка вміє червоніти та сміятися, сповідує релігію, веде війну і цілує в губи. Тож, у якомусь сенсі, що більше ви цілуєтесь в губи, то більше ви людина.

— А з війною так само?

На це я не мав відповіді.

Вона сказала:

— Ти дуже, дуже милий хлопчик.

— Юнак.

— Добре, юнак, але я все одно не думаю, що це хороша ідея.

— А хіба це обов'язково має бути хорошою ідеєю?

— Думаю, так.

— Можна, я хоча б вас сфотографую?

Вона відповіла:

— Думаю, це можна.

Але коли я нарешті налаштував дідусеву камеру, вона чомусь затулила обличчя руками. Я не хотів примушувати її пояснювати, чому вона так зробила, тому вирішив сфотографувати її якось інакше, більш правдиво.

— Ось моя візитка, — сказав я, затуляючи об'єктив кришкою, — на випадок, якщо ви що-небудь згадаєте про ключ, або ж просто захочете поговорити ще.

ОСКАР ШЕЛЛ

ВИНАХІДНИК, ДИЗАЙНЕР ПРИКРАС, ВИРОБНИК ЮВЕЛІРНИХ ВИРОБІВ, ЕНТОМОЛОГ-ПОЧАТКІВЕЦЬ, ФРАНКОФІЛ, ВЕГАН, ОРИГАМІСТ, ПАЦИФІСТ, ПЕРКУСІОНІСТ, АСТРОНОМ-ПОЧАТКІВЕЦЬ, КОМП'ЮТЕРНИЙ КОНСУЛЬТАНТ, АРХЕОЛОГ-ПОЧАТКІВЕЦЬ, КОЛЕКЦІОНЕР рідкісних монет, метеликів, що померли своєю смертю, мініатюрних кактусів, усього, що пов'язане з «Бітлз», напівкоштовних каменів та інших речей

е-мейл: oskar_schell@hotmail.com
дом. тел.: таємниця / моб. тел.: таємниця
факс: у мене ще немає факсу

Коли я повернувся додому, то вирішив піти в гості до бабусі, що робив майже щодня, бо мама працювала і в суботу, іноді ще й у неділю, а вона страшенно непокоїлася, коли я залишався сам удома. Біля бабусиного будинку я помітив, що вона не сидить біля вікна, чекаючи на мене, як зазвичай. Я запитав Фарлі, чи бабуся вдома, він сказав, що мала б бути удома, і я пішов угору на сімдесят дві сходинки.

Я подзвонив у дзвінок. Вона не відчиняла, тоді я ввійшов сам, бо знав, що бабуся ніколи не замикає дверей, хоч не думаю, що так безпечно робити, бо іноді люди, які видаються хорошими на перший погляд, потім виявляються зовсім не такими, як ти про них думав. Коли я вже ввійшов, то почув її кроки. Бабуся йшла до дверей, і було схоже, що вона нещодавно плакала. Я знав, що це неможливо, бо колись бабуся сказала, що виплакала всі сльози, коли від неї пішов дідусь. Тоді я завважив їй, що постійно утворюються нові сльози, а вона сказала: «Байдуже». Іноді я думав, чи плаче вона, коли ніхто не бачить.

— Оскаре! — вигукнула вона, підхоплюючи мене в обійми.

— Зі мною все гаразд! — відповів я.

— Оскаре! — знову сказала вона, обіймаючи мене ще раз.

— Зі мною все гаразд, справді, — сказав я і запитав, де вона була.

— Я була у гостьовій кімнаті, розмовляла із Квартирантом.

Коли я був маленьким, бабуся цілими днями мене гляділа. Тато розповідав, що вона мене купала у зливальниці, а ще рівняла мені нігті на пальцях ніг і рук, обкусуючи їх зубами, бо боялася поранити мене щипчиками для нігтів. Коли я доріс до того, щоб купатися у ванній і дізнався, що у мене є пеніс і мошонка, і все таке, я просив бабусю виходити з ванної кімнати.

— Навіщо?

— Секрет.

— Секрет? Від кого — від мене?

Я не хотів її образити, бо неображення її почуттів — ще один із моїх *raisons d'être*.

— Просто секрет.

Вона склала руки на грудях і запитала:

— Від *мене*?

Вона погодилася зачекати за дверима, але тільки за умови, що я триматиму в руках моток пряжі від шарфа, який вона саме плела. Кожні декілька секунд вона смикала за нитку, а я мав смикнути у відповідь, щоб вона знала, що зі мною все гаразд.

Коли мені було чотири роки, і мене вкотре залишили на бабусю, вона бігала за мною по всій квартирі, ніби чудовисько, і тоді я розбив верхню губу об журнальний столик, і ми мали їхати до лікарні. Бабуся вірить у Бога, але не вірить у таксі, тому я стікав кров'ю в автобусі, заляпуючи свою сорочку. Тато сказав, що через цей випадок бабусі було страшенно важко на серці, хоча все обійшлося декількома швами на губі. Після цього бабуся постійно приходила до нас і повторювала татові:

— Це все через мене. Ти не повинен більше залишати його зі мною.

Наступного разу, коли ми зустрілися після того прикрого випадку, бабуся сказала мені:

— Бачиш, я прикидалася тоді чудовиськом, а вийшло, що я й справді чудовисько.

Після татової смерті бабуся залишилася у нашій квартирі на цілий тиждень, бо мама ходила розклеювати по всьому Манхеттену

оголошення. Ми тисячу разів грали у боротьбу на пальцях, і я щоразу вигравав, навіть коли намагався програти. Ми дивилися документальні фільми, які мені дозволялися, готували веганські кекси і багато гуляли парком. Одного дня я відійшов від неї подалі і заховався. Мені подобалось, коли хтось мене шукав, подобалось чути, як хтось вигукує моє ім'я знову і знову. «Оскаре! Оскаре!» Може, справа була не тільки у тому, що мені це подобалось, тоді мені це просто було необхідно.

Я йшов за нею на безпечній відстані, бачачи, як вона неймовірно непокоїться.

— Оскаре!

Вона кричала, торкалась кожного дерева, але я не виходив їй назустріч, я думав, що просто засміюся, і все буде гаразд. Я спостерігав за тим, як вона йшла додому, знаючи, що там вона сяде на сходинки до нашого під'їзду і чекатиме, поки прийде додому мама. Вона б сказала їй, що я зник, бо вона за мною не змогла встежити, і що я більше ніколи не прийду додому, і через це не буде більше Шеллів. Я побіг уперед, вниз по Вісімдесят другій вулиці та вгору по Вісімдесят третій, а коли вона підійшла до будинку, я вискочив із-за дверей.

— А я не замовляв піццу! — закричав я, регочучи так голосно, що у мене шия мало не тріснула від сміху.

Вона збиралась щось сказати, а потім передумала. Стен взяв її за руку і сказав:

— Чому б вам не присісти, бабусю?

— Не чіпай мене, — сказала вона таким голосом, якого я ще ніколи від неї не чув. Тоді вона розвернулася і пішла через дорогу до свого будинку. Тієї ночі, коли я дивився через бінокль у її вікно, то побачив там записку: «Не йди».

Із того часу щоразу, коли ми йшли на прогулянку, бабуся змушувала мене грати у гру «Марко Поло»[1]: вона вигукувала моє ім'я, а я повинен був їй відповідати, щоб вона знала, що зі мною все добре.

— Оскаре.

— Усе гаразд.

— Оскаре.

— Усе добре.

---

[1] «Marco Polo» — дитяча гра у хованки. Тому, хто водить, зав'язують очі, і він повинен відшукати інших дітей, запитуючи їх «Марко», а вони відповідають йому «Поло». На їхній голос він і повинен іти.

Я ніколи не знав напевно, коли ми справді грали, а коли вона просто перевіряла мене, тому завжди відповідав їй, що у мене все добре.

Через кілька місяців після татової смерті ми з мамою поїхали у Нью-Джерсі. Тато винаймав там комірчину на складі, де зберігав речі, що були йому тоді не потрібними, проте чекали свого часу. Можливо, вони знадобилися б татові, коли він вийшов би на пенсію. Ми взяли напрокат машину і поїхали туди. Дорога забрала в нас понад дві години, хоча їхати туди недалеко. Ми могли б доїхати швидше, якби не мусили весь час зупинятися, щоб мама могла піти до вбиральні та вмитися. Склад був дуже темним, із заплутаними коридорами, тому ми заледве знайшли маленьку татову комірчину. Ми довго сперечалися з приводу татової бритви, бо мама вважала, що їй пряма дорога у стос «викинути», а я думав, що її варто відкласти у стос «залишити».

Мама запитала:

— Залишити для чого?

— Неважливо, для чого, — сказав я, на що мама відповіла:

— Я взагалі не знаю, для чого він зберігав тридоларову бритву.

— Це не має ніякого значення.

— Але ми не можемо залишити геть усе.

Я розізлився:

— То ти вважаєш, що буде нормально, якщо після твоєї смерті ми викинемо усі твої речі і забудемо про тебе?

Коли слова вилітали із мого рота, я страшенно захотів, щоб вони могли залетіти назад. Проте мама вибачилась, що для мене було повною несподіванкою.

Ще однією річчю, яку ми там знайшли, була моя дитяча радіоняня з двох рацій. Одну з них тато з мамою клали до мене в ліжечко, щоб мати змогу чути мій плач, й іноді замість того, щоб одразу йти до ліжечка, тато просто говорив у рацію, і я засинав. Я запитав маму, навіщо тато зберігав ці дві рації.

Вона сказала:

— Мабуть, для твоїх дітей.

— *Що за?..*

— Таким вже він був, наш тато.

Тоді я почав усвідомлювати, що дуже багато з тих речей, які він зберігав — величезні коробки з «Лего», серія книг «Як влаштований світ?», навіть порожні фотоальбоми — усе це, мабуть, чекало того часу,

коли у мене будуть власні діти. Я не знав чому, але це мене дуже розлютило.

Менше із тим, я вставив нові батарейки у обидві рації, і тоді мені спало на думку, що це був би гарний спосіб спілкуватися із бабусею. Я дав їй рацію, що працювала лише на прийом, щоб бабусі не довелось розбиратися із кнопками, і вийшло справді чудово. Коли я прокидався, то казав їй «доброго ранку». І перед сном ми також розмовляли. Вона завжди чекала цих розмов. Не знаю, як вона знала, коли я вийду на зв'язок. Може, вона чекала цілими днями.

— Бабусю? Чуєш мене?

— Оскаре?

— Усе гаразд. Прийом.

— Як тобі спалось, любий? Прийом.

— Що? Я не чую тебе. Прийом.

— Я запитала, як тобі спалось. Прийом.

— Добре, — відповідав би я, опираючись підборіддям на долоню, — жодних кошмарів. Прийом.

— Це тягне на сто доларів. Прийом.

Нам ніколи особливо немає про що поговорити. Вона весь час розповідає мені одні і ті самі історії про дідуся, про те, які шорсткі в нього руки від скульптур, і про те, як він розмовляв із тваринами.

— Ти прийдеш до мене після обіду? Прийом?

— Так. Напевно. Прийом.

— Постарайся, будь ласка. Прийом.

— Я постараюсь. Кінець зв'язку.

Іноді вночі я брав радіоняню з собою в ліжко і клав її на той бік подушки, де не було Бакмінстера, щоб чути, що відбувалось у бабусиній спальні. Іноді вона будила мене серед ночі. Мені було тяжко на серці через те, що їй снились кошмари, бо я не знав, про що саме були її сни і нічим їй не міг допомогти. Вона кричала, від чого я також прокидався, тож мій сон залежав від її сну, і коли я говорив їй «Жодних кошмарів», то мав на увазі її, а не себе.

Бабуся в'язала для мене білі светри, білі рукавички і білі шапки. Вона знала, як сильно я любив сухе морозиво — це був один із моїх винятків із веганізму, бо його їдять на десерт космонавти. Вона спеціально ходила до планетарію «Гайден», щоб купити його для мене. Вона збирала для мене гарненькі камінці, хоча їй не варто було тягати важке, та й камінці не мали жодної цінності — звичайний манхеттенський

сланець. Через декілька днів після найгіршого дня у світі, коли у мене вперше мала відбутися зустріч із доктором Файном, я побачив на Бродвеї бабусю, яка несла важезний камінь. Він був завбільшки з немовля і важив, мабуть, із тонну. Але вона так мені його і не принесла, а я ніколи про нього не згадував.

— Оскаре.

— Усе гаразд.

Одного дня я сказав бабусі, що хотів би збирати марки, і вже наступного ранку вона принесла мені три альбоми для марок, а ще — «Бо я тебе до болю сильно люблю, і хочу, щоб у твоєї чудової колекції був чудовий початок» — цілий аркуш марок із зображенням великих американських винахідників.

— У тебе тут є Томас Едисон, — сказала вона, показуючи на одну з марок, — а ще Бен Франклін, Генрі Форд, Елі Вітні, Александр Грем Белл, Джордж Вашингтон Карвер, і Нікола Тесла, хто б це не був, брати Райт, Джуліус Роберт Оппенгеймер…

— А це хто такий?

— Він винайшов бомбу.

— Яку бомбу?

— Ту саму бомбу.

— Він не був великим винахідником!

Бабуся зітхнула:

— Великий не завжди означає добрий.

— Бабусю?

— Так, сонечко?

— Я лише хотів запитати, а де серійний номер?

— Який номер?

— Ну, така штука внизу аркуша, де мають бути цифри.

— Цифри, кажеш?

— Так.

— Я його відірвала…

— Що ти зробила?

— Здається, відірвала. Не треба було?

Мені здалось, що я от-от вибухну, хоч я й намагався тримати себе в руках.

— Але ж ці марки нічого не варті без серійного номера!

— Що?

— *Серійний номер!* Ці марки. Нічого. *Не варті*! Без нього.

Вона декілька секунд мовчки на мене дивилася.

— Так, — нарешті сказала вона, — здається, я щось про це чула. Завтра я піду до кіоску з марками і куплю тобі новий аркуш. А ці ми використаємо для листів.

— Та ні, не треба іншого аркуша, — сказав я, уже жалкуючи про свої слова і намагаючись поводитися, як хороший онук або хоча б як спокійний онук.

— Ні, Оскаре, треба.

— Усе гаразд.

Ми так багато часу проводили разом. Мабуть, не було іншої людини, із якою я провів би стільки часу, принаймні, після татової смерті, не беручи до уваги Бакмінстера. Але багатьох людей я знав краще за неї. Наприклад, я нічого не знав про її дитинство, і про те, як вона познайомилася з дідусем, і про їхній шлюб, і про те, чому він пішов від неї. Якби мені довелось написати її біографію, усе, про що я міг би написати, це те, що її чоловік міг розмовляти із тваринами і те, що я не повинен любити нікого настільки сильно, як вона любила мене. Тому виникає питання: що ми щодня з нею робили, якщо так і не дізналися нічого одне про одного?

— Ти сьогодні займався чимось цікавим? — запитала вона того ранку, коли я розпочав пошуки замка.

Коли я думаю про все, що сталося — від того моменту, коли ми закопали труну до того моменту, коли я її викопав — я завжди думаю про те, що міг тоді сказати їй правду. Ще не пізно було повернутися, поки я не дістався того місця, звідки вороття уже не було. Може, вона мене і не зрозуміла б, але я хоча б із кимось поділився.

— Так, — сказав я, — закінчив ароматизовані сережки для ярмарки. А ще наколов на шпильку світлого вітрильника[1] для своєї колекції, якого Стен знайшов мертвим на сходинках. А ще розібрав декілька листів, бо їх уже багато назбиралося.

— Кому ти пишеш листи? — запитала вона, і я дістав ще один шанс їй усе розповісти.

— Кофі Аннану, Зиґфриду, Рою, Жаку Шираку, Е. О. Вілсону, «Дивному Елу» Янковику, Біллу Ґейтсу, Владіміру Путіну і ще деяким людям.

Тоді вона запитала:

— Чому б тобі не написати листа комусь, кого ти знаєш?

---

[1] Вітрильник — вид метелика, родич махаонів, водиться в Америці.

Я хотів сказати: «Тому що я нікого не знаю», але раптом я щось почув. Або мені просто здалося. У квартирі був якийсь шум, наче чиїсь кроки.

— Що це? — запитав я.

— Мій слух уже давно не вартує і ста доларів, — відповіла бабуся.

— Але я чую, що у квартирі хтось є. Може, це Квартирант?

— Ні, — сказала бабуся, — він уже давно пішов до музею.

— До якого музею?

— Я не знаю, до якого. Він лише сказав, що буде пізно.

— Але я когось чую.

— Не може бути, — сказала бабуся.

— Я на дев'яносто відсотків упевнений, що я когось чую.

— Це лише витвір твоєї уяви, — сказала вона.

Я опинився там, звідки немає вороття.

Дякую за вашого листа. Через те, що я отримую велику кількість листів, у мене немає змоги відповідати кожному особисто. Незважаючи на це, будьте впевнені, що я читаю та зберігаю всі листи із надією на те, що одного дня зможу гідно відповісти на кожен із них. А поки,

щиро ваш Стівен Гокінг

Того вечора я допізна робив прикраси. Я вигадав браслет на щиколотку, що називався «Прогулянка на природі», від якого при ходьбі залишається яскраво-жовтий слід, щоб можна було знайти шлях назад, якщо заблукаєш. А ще я вигадав пару обручок, кожна з яких вимірює пульс тієї людини, яка її носить, і посилає сигнал до іншої обручки, щоб та світилася червоним кольором при кожному ударі серця. Крім того, я вигадав дизайн просто надзвичайного резинового браслета: натягуєш його на том зі своїми улюбленими віршами, а через рік знімаєш і носиш.

Не знаю чому, але поки я працював, я не міг викинути з голови той день, коли ми з мамою їздили по татові речі на склад у Нью-Джерсі. Я повертався думками в той день, як лососі, про яких мені теж відомо. Мама зупинялася, щоб вмитися із десяток разів. Було дуже тихо і темно, і крім нас там більше нікого не було. Які напої були в автоматі з газованою водою? Яким шрифтом були написані знаки? Я почав подумки перебирати коробки. Я витяг старий, але пристойний фільмовий проектор. Що тато зняв останнім? Я був у його фільмі? Я перебрав

пальцями цілу купу зубних щіток, на зразок тих, що безкоштовно роздають стоматологи, а ще три бейсбольні м'ячі, які тато спіймав на матчах і підписав на них дати. Що там було написано? Мій мозок відчинив коробку зі старими атласами (де було дві Німеччини і одна Югославія), а ще з сувенірами з поїздок, типу російських матрьошок із матрьошками всередині із матрьошками всередині із матрьошками всередині… Які з цих речей тато зберігав для моїх майбутніх дітей?

На годиннику було дві тридцять шість. Я пішов до маминої кімнати. Звісно ж, вона спала. Я дивився, як дихали простирадла, коли вона дихала, і згадав, як тато мені колись пояснював, що дерева вдихають тоді, коли люди видихають. Тоді я був ще занадто малий, щоб зрозуміти суть деяких біологічних процесів. Я бачив, що мамі саме снився сон, але не хотів знати, що саме їй сниться, бо мені вистачало власних кошмарів, а якби їй снилося щось гарне, я розізлився б на те, що вона бачить гарні сни. Я неймовірно обережно до неї торкнувся. Вона підстрибнула від несподіванки.

— Що сталося?

— Усе гаразд.

Вона схопила мене за плече і повторила:

— Що сталося?

Від її стискання мені стало боляче, але я нічого їй про це не сказав.

— А пам'ятаєш, як ми їздили на склад у Нью-Джерсі?

Вона відпустила моє плече і знову лягла.

— Що?

— Туди, де тато зберігав свої речі. Пам'ятаєш?

— Оскаре, зараз пізня ніч!

— Як він називався?

— *Оскаре*.

— Я просто хотів знати, як називається це місце.

Вона потягнулася за окулярами, які лежали на тумбочці біля її ліжка, і в ту мить я б віддав усі свої колекції, і всі прикраси, які я коли-небудь робив, і всі свої майбутні подарунки до Різдва та дня народження, тільки щоб почути від неї слова: «Склад Блека» або «Склад Блеквела». Або «Блекмена». Або навіть «Опівнічний склад». Або «Темний склад». Або навіть «Райдуга».

Вона скривилася, наче в неї щось раптово заболіло, і сказала:

— «Склади скарби».

Я втратив лік своїм розчаруванням.

Чому я не там, де ти?

21 травня 1963 року

Ми з твоєю мамою ніколи не розмовляємо про минуле — такі правила. Я йду геть із кімнати, коли їй потрібно піти до ванної, а вона ніколи не дивиться мені через плече, коли я щось пишу, — це ще два наших правила. Я відчиняю для неї двері, але ніколи не торкаюся її спини, коли вона проходить, а вона не дозволяє мені дивитися, як вона куховарить. Вона складає мої штани, але залишає сорочки біля прасувальної дошки. Я ніколи не запалюю свічки, коли вона в кімнаті, але завжди їх гашу. Ми взяли за правило ніколи не слухати сумних пісень, ми погодились на цьому ще на початку стосунків, бо музика лише настільки сумна, наскільки сумним є її слухач, тому ми взагалі майже не слухаємо музики. Я змінюю простирадла щоранку, щоб змити з них свої записи; ми ніколи не спимо на одній постелі двічі, не дивимося телепередач про хворих дітей, вона ніколи не питає мене, як пройшов мій день, ми завжди, коли їмо, сідаємо по один бік столу, обличчям до вікна. Так багато правил, іноді я сам забуваю, що саме є нашим правилом, а що ні, і чи робимо ми щось просто так, не в межах правил, і якщо сьогодні я йду від неї, то чи роблю це згідно з правилами, за якими ми організовували наше життя, чи цим я порушую найголовніше правило? Раніше на вихідних я приїздив сюди автобусом, щоб зібрати газети та журнали, які люди читали перед тим, як сісти на літак, бо твоя мама читає, читає, читає, вона хоче читати все англійською мовою, і що більше газет і журналів, то краще. Це теж правило? Зазвичай щоп'ятниці ввечері я повертався додому з одним-двома журналами, а іноді ще й з однією газетою, але вона хотіла більше: більше сленгу, більше образних висловів, почуватися, як риба у воді, не ловити ґав, бути на коні, не бути білою вороною, вона хотіла розмовляти, як справжня американка, наче нізвідки не приїздила, тоді я й почав носити із собою

рюкзак, який напихав журналами ущерть, він був таким важким, що мої плечі горіли від надлишку англійської мови, а вона хотіла все більше і більше англійської, і тоді я брав із собою валізу, і накладав у неї стільки, що ледве міг застебнути блискавку, валіза прогиналася від англійської, мої руки горіли від англійської, мої долоні, кісточки моїх пальців, хоч люди думали, що я й справді кудись їду, а наступного ранку моя спина боліла від англійської. Я помітив, що довше вештався там, спостерігаючи, як літаки привозять і відвозять людей, почав приходити двічі на тиждень і залишався на декілька годин, не хотів повертатися додому, а коли мене там не було, хотів бути там; тепер я приходжу щоранку перед відкриттям крамнички, а щовечора після вечері, ніби чекаю на приліт знайомого, можливо, родича, який ніколи не приїде, а може, я чекаю Анну? Ні, це не те, це не стосується моєї радості, полегшення мого тягаря. Я люблю бачити, як зустрічаються люди, може, це звучить нерозумно, але що я можу сказати: мені подобається дивитися, як люди біжать одне до одного, подобаються їхні поцілунки і сльози, їхня нетерплячість, історії, які вони квапляться розказати, вуха, які квапляться ці історії почути, їхні очі, які не можуть призвичаїтись до всіх змін; люблю їхні обійми, їхнє єднання, кінець їхньому суму одне за одним, я просто сиджу осторонь з чашкою кави і пишу у своєму зошиті, вивчаю розклад відправлень, який давно знаю напам'ять, спостерігаю, пишу, намагаюся не згадувати те життя, яке не хотів втрачати, але таки втратив і тепер мушу лише згадувати. Коли я тут, моє серце наповнює радість, хоча вона і не моя, і коли день добігає кінця, я знову напихаю свою валізу старими новинами. Може, такою могла б бути і наша зустріч із твоєю мамою, ми могли б бігти одне одному назустріч, ми могли зустрітися після тривалої розлуки, хоча у Дрездені ми заледве знали одне одного. Не вийшло. Ми тупцювали на місці, намагаючись намацати щось руками, але наші руки не шукали одне одного, вони лише віддаляли нас, усе, що було між нами — це нескінченні правила, які мали б впорядкувати наше життя, виміряне до найменших деталей — шлюб міліметрів, шлюб обмежень… Коли вона йде в душ, я годую тварин — таке правило, — щоб вона могла почуватися вільно. Натомість вона знаходить чим зайнятися ввечері, поки я роздягаюся — це теж правило: вона йде перевіряти, чи замкнені двері, двічі перевіряє духовку, милується своїми колекціями у буфеті, розглядає бігуді, якими на моїй пам'яті навіть не користувалася, а коли вона

роздягається, у мене взагалі з'являється стільки справ, як ніколи. Уже через декілька місяців після одруження ми повизначали у квартирі Невидимі Місця, де кожен міг знайти цілковиту свободу й усамітнення, ми погодилися, що навіть дивитися не будемо на ці місця, що вони стануть відсутніми територіями у нашій квартирі, де кожен із нас може на якийсь час просто переставати існувати. Перше таке місце було у спальні, в ногах ліжка, ми позначили його червоною стрічкою на килимі, і воно було настільки великим, що там можна було вміститись навстоячки, там запросто можна було зникнути. Ми знали, що воно там є, але ніколи туди не дивилися, і нам так сподобалась ця ідея, що ми вирішили облаштувати ще одне таке Невидиме Місце у вітальні, воно здавалося нам необхідним, бо іноді й у вітальні хочеться зникнути, а іноді просто стати невидимкою. Цю зону ми зробили трохи більшою, щоб там можна було поміститись лежачи, ми взяли за правило ніколи не дивитися на це місце, наче його й не було, а коли хтось із нас опинявся всередині цього прямокутника, не існувало й нас; на якусь мить цього було досить, але тільки на мить. Нам потрібно було більше правил, і на нашу другу річницю ми всю гостьову кімнату позначили як Невидиме Місце, бо іноді маленький простір у ногах ліжка чи невеликий прямокутник у вітальні не дає достатньо простору, тому внутрішній бік дверей гостьової кімнати став Нічим, зовнішній бік став Чимось, а дверна клямка, що їх з'єднувала, не була ні Чимось, ні Нічим. Стіни коридору стали Нічим, навіть картини там мали зникнути, *особливо* картини, а от коридор був Чимось, ванна була Нічим, а вода в ній — Чимось, волосся на наших тілах, звичайно ж, було Нічим, зате коли ми збирали його з водостоку, воно одразу ставало Чимось. Ми намагалися зробити наше життя простішим, з усіма цими правилами, намагалися зробити його безтурботнішим. Але сутички між Чимось і Нічим ставали все гострішими, вранці ваза із Ніщо кидала тінь у Щось, як пам'ять про щось давно втрачене, і нічого із цим не вдієш. Уночі світло з гостьової кімнати, яка була Нічим, просочувалося під двері з Нічого і заливало коридор, який був Чимось, — що тут удієш? Стало важче пересуватися між Чимось і Чимось, не зачепивши ненароком Нічого, а коли Щось — ключ, ручка чи кишеньковий годинник — були випадково забуті у Невидимому Місці, вони залишились там назавжди — таким було правило, і це навіть не обговорювалось, як і більшість наших правил. Настав момент, близько року чи навіть двох тому,

коли наша квартира стала більше Нічим, ніж Чимось, що не мало би бути для нас проблемою, це могло б піти нам на краще, могло б нас урятувати. Але стало тільки гірше. Одного дня я сидів на дивані в спальні й думав, думав, думав, і тоді мені спало на думку, що я перебуваю на острові Чогось. «Як я міг туди потрапити?» — думав я, оточений Нічим, і що навіть гірше, «Як мені звідси вибратися?» Що довше ми з твоєю матір'ю жили разом, то більше сприймали одне одного як належне, ми менше розмовляли і частіше не знаходили спільної мови. Я пам'ятаю, як позначив одну частину квартири як Ніщо, а вона тим часом вважала її Чимось, наші мовчазні угоди призводили до непорозумінь, до страждань, я навіть почав роздягатися у її присутності, це сталося декілька місяців тому, і тоді вона сказала: «Томасе! Що це ти робиш!», а я вказав на те місце, де стояв: «Я думав, це Ніщо», прикриваючись одним із моїх зошитів, а вона відповіла: «Це Щось!» Тоді ми взяли план нашої квартири з комірчини в коридорі та почепили її на внутрішній бік вхідних дверей, відділивши Ніщо від Чогось зеленим та помаранчевим маркерами. «Це Щось», — вирішили ми. «А це Нічого». «Щось». «Щось». «Нічого». «Щось». «Нічого». «Нічого». «Нічого». Усе нарешті було з'ясоване, нас чекали тільки мир та щастя, і так було до цієї ночі, нашої останньої ночі разом, коли перед нами постало неминуче питання, і я відповів їй: «Нічого», затуливши своїми долонями її обличчя, а потім зняв їх, наче весільну фату. «Так треба». Але десь дуже глибоко, у найзахищенішій частині свого серця, я знав правду.

Вибачте, ви не підкажете, котра година?

Вродлива дівчина не знала, котра година, вона поспішала. «Щасти», — кинула вона мені на прощання, я всміхнувся, а вона кудись побігла, її спідниця розвівалася на вітрі, коли вона бігла. Іноді я чую, як тріщать мої кості під тягарем усіх життів, які я не так і не зміг прожити. У цьому житті я сиджу в аеропорті, намагаючись пояснити свої дії своєму ще ненародженому синові, я заповнюю сторінки свого останнього зошита, я думаю про скибку житнього хліба, яку якось увечері залишив на столі, а назавтра побачив сліди від мишиних зубів, які проїли її, тоді я нарізав хліб на шматки, і у кожному шматку я бачив її, цю мишу. Я думаю про Анну, хоча я віддав би все, щоб більше ніколи про неї не думати, я чіпляюся лише за ті речі, які насправді хотів би втратити, я думаю про той день, коли ми вперше зустрілися, вона супроводжувала свого тата на зустріч із моїм татом, вони дружили, до війни вони обговорювали мистецтво та літературу, а коли почалася війна, то вони говорили лише про неї. Я бачив, як вона наближалася, хоч вона була ще досить далеко, тоді мені було п'ятнадцять, а їй сімнадцять, ми сиділи разом на траві, поки наші батьки розмовляли у будинку, хіба могли б ми тоді бути ще більшими дітьми? Ми ні про що особливе не говорили, проте здавалося, що ми обговорювали найважливіші речі на світі, ми набрали повні жмені трави, і я спитав її, чи любить вона читати, а вона відповіла: «Ні, але є книжки, які я просто обожнюю, обожнюю, обожнюю до нестями!» Саме так вона і сказала, тричі повторивши «обожнюю». Вона запитала: «Ти любиш танцювати?», на що я відповів: «А ти любиш плавати?» Ми дивилися одне на одного стільки часу, що, здавалось, ось-ось між нами щось вибухне, «Ти любиш тварин?», «Ти любиш погану погоду?», «Ти любиш своїх друзів?» Я розповів їй про свою скульптуру, а вона сказала: «Я впевнена, що з тебе вийде чудовий митець». — «Як ти можеш бути у цьому впевненою?» — «Можу, і все». Я сказав, що я уже чудовий, *ось* наскільки я тоді помилявся, на що вона відповіла: «Я мала на увазі, *відомий* митець». Я сказав їй, що це не мало для мене абсолютно ніякого значення, тоді вона запитала, *що* саме мало для мене значення, я сказав їй, що роблю скульптури для себе, а вона лише розсміялася і сказала: «Ти ще навіть не знаєш себе», я обурився: «Звісно, знаю», а вона сказала: «Ну, звісно», і тоді я вигукнув: «Я знаю себе!» Вона пояснила: «Немає нічого поганого у нерозумінні самого себе», вона бачила мене наскрізь, бачила мене справжнього під моїм панциром. «Ти любиш музику?» Наші батьки

вийшли з будинку і тепер стояли біля вхідних дверей. Хтось із них запитав: «І що нам тепер робити?», і я знав, що наш час із Анною добігає кінця, я запитав її, чи любить вона спорт, а вона мене запитала, чи я люблю шахи, я запитав її, чи любить вона повалені дерева, а тоді вона пішла додому зі своїм батьком, і якась частина мене пішла разом із нею, а панцир залишився на мені. Мені потрібно було побачити її знову, і я не міг навіть собі пояснити цю потребу, і саме тому ця потреба була такою прекрасною, бо немає нічого поганого в нерозумінні самого себе. Наступного дня я півгодини йшов до її дому, боячись, що хтось мене побачить у тому районі, і мені довелося б багато чого пояснювати, а я не знав, як мені це пояснити. Я вдягнув широкого капелюха і дивився лише собі під ноги, я чув чиїсь кроки, проте я не знав, кому вони належали — чоловікові, жінці чи дитині, я почувався, наче йшов по східцях лежачої драбини, мені було занадто незручно та ніяково потрапити їй на очі, *як* би я їй щось пояснив, і *куди* саме я йшов по драбині — вгору чи вниз? Я заховався за купою землі, яка мала стати могилою для деяких старих книжок. Література була єдиною релігією, яку сповідував її батько, і коли книжка падала на підлогу, то він обов'язково її цілував, коли він дочитував книгу, то намагався віддати її людині, якій би вона також сподобалася, а якщо гідного претендента не знаходилось, він ховав її у цій купі. Я чекав на неї цілий день, проте так і не побачив ні на подвір'ї, ні у вікні, і я пообіцяв собі, що обов'язково дочекаюсь її, але надворі вже сутеніло, я знав, що мені треба йти додому, а я ненавидів себе за те, що треба було йти. То чому я не можу бути тією людиною, яка залишиться? Назад я знову йшов похнюпившись, бо не міг перестати думати про неї, хоча заледве її знав, я не знав, чи вийшло б щось добре з моєї зустрічі з нею, але я відчував потребу бути поряд. Наступного дня, коли я знову йшов до неї, похнюпившись, мені спало на думку, що вона може про мене й не думати зовсім. Книжки вже поховали, тому цього разу я заховався за групкою дерев і уявляв, як їхні корені обіймають книги, живляться інформацією зі сторінок, я уявляв, як кільця їхніх стовбурів складаються з букв… Я чекав годинами. Я побачив твою маму у вікні на другому поверсі, вона була тоді ще маленькою дівчинкою, ми зустрілися із нею поглядами, але Анни я так і не побачив. Із дерева злетів листок, жовтий, наче папір, мені час було йти додому, бо наступного дня знову треба було йти до неї. Я прогуляв уроки, дорога цього разу видалася

коротшою, моя шия боліла від того, що я не підіймав голову, моя рука випадково торкнулася руки якогось перехожого, то була сильна і тверда рука, і я намагався здогадатися, кому вона могла належати — фермеру, каменяреві, столярові чи муляру. Коли я дістався її будинку, то сховався під заднім вікном, десь далеко прогуркотів поїзд, люди приїжджали, кудись їхали, солдати, діти, вікно трусилося, наче барабанна перетинка у вусі, я прочекав увесь день, може, вона кудись поїхала, може, у неї були якісь справи, а може, вона просто від мене ховалася?

Коли я повернувся додому, мій тато сказав, що приходив батько Анни, я запитав його, чому він тяжко дихає, а тато відповів:

— Справи йдуть не дуже добре.

Я зрозумів, що, можливо, ми проходили одне повз одного щодня, я і її батько.

— Які справи?

Може, ця сильна рука, яка зачепила мою руку, належала саме йому?

— Усі. Увесь світ.

Він мене бачив, чи мене заховали моя опущена голова і мій крислатий капелюх?

— Відколи?

Можливо, він також ішов з опущеною головою.

Від самого початку. Що більше я старався не згадувати про неї, то більше згадував, і ставало все складніше пояснити, я знову йшов до її будинку, знову проходив увесь шлях між нашими районами з опущеною головою, її знову там не було, я хотів покликати її на ім'я, але не хотів, щоб вона почула мій голос, все моє бажання живилося нашою короткою зустріччю, у долонях нашого півгодинного часу разом вмістилися мільйон суперечок, і неймовірних припущень, і тиші. Мені так багато потрібно було її спитати: «Ти любиш лежати на животі і дивитися на предмети крізь льодову кригу? Ти любиш дивитися вистави? Тобі подобається чути щось ще до того, як ти можеш це побачити?» Наступного дня я пішов до неї знову, дорога геть виснажувала, із кожним кроком я переконував себе, що вона про мене погано думала, або навіть гірше, вона могла не думати про мене взагалі. Я йшов, похнюпившись, насунувши на голову крислатий капелюх. Коли ти ховаєш своє обличчя від усього світу, ти не бачиш цього світу, і саме через це, у розпалі своїх юних літ, у серці Європи, на дорозі між двома селами, за крок від того, щоб втратити все, я в щось врізався і впав на землю.

Мені знадобилося зробити декілька вдихів, щоб прийти до тями, спочатку я навіть подумав, що врізався у дерево, але раптом дерево виявилося людиною, яка також приходила до тями на землі, і тоді я побачив її, а вона побачила мене.

— Привіт, — сказав я, обтрушуючись.

— Привіт, — сказала вона у відповідь.

— Кумедно вийшло.

— Так.

Як іще це можна було пояснити?

— Куди ти йдеш? — запитав я.

— Просто гуляю, а ти?

— І я просто гуляю.

Ми допомогли одне одному встати, вона струсила листя із мого волосся, і мені теж захотілося торкнутися до неї.

— Неправда, — сказав я, не знаючи, якими будуть мої наступні слова, але збирався їх сказати, бо хотів цього понад усе на світі — розкрити свою суть і стати зрозумілим для неї. — Я йшов до тебе, — сказав я, — я приходжу до твого будинку вже цілих шість днів. Чомусь мені потрібно було побачити тебе знову.

Вона мовчала, і я відчув себе повним дурнем, бо немає ж нічого поганого у нерозумінні самого себе, і тоді вона розсміялася. Я ніколи раніше не чув, щоб хтось так сміявся,через сміх з'явилися сльози, а через ті сльози ще більше сліз, і тоді я засміявся, від цілковитого сорому.

— Я йшов до тебе, — повторив я, ще більше занурюючи свого носа у те лайно, у яке я щойно вляпався. — Бо я хотів побачити тебе знову.

Вона все сміялася і сміялася.

— Це все пояснює, — сказала вона, коли трохи заспокоїлася.

— Все?

— Це пояснює те, чому останні шість днів тебе не було вдома.

Сміх урвався, я ввібрав у себе цілий світ, впорядкував його, а потім випустив на волю у формі запитання:

— Я тобі подобаюсь?

Ви не знаєте, котра година?

Він відповів мені, що нині дев'ята тридцять вісім, він був дуже схожим на мене, і мені здавалося, що він теж це помітив, ми розділили усмішку, впізнавши одне в одному самих себе, скільки ж у мене є двійників? Цікаво, ми всі робимо однакові помилки, чи хоча б один із нас став на правильний шлях у житті, або хоча б на трохи правильніший, ніж решта? Може, я сам — двійник? Щойно я повідомив собі час, і тепер я думаю про твою матір — про те, якою водночас молодою і старою вона є, про те, як вона носить гроші у конверті, а не в гаманці, про те, як вона примушує мене весь час користуватися кремом від засмаги незалежно від погоди, про те, як вона пчихає, а потім сама собі каже: «Будь здорова». Нехай вона буде здорова. Тепер вона вдома, пише історію свого життя, і поки вона друкує життя на машинці, я йду, і невідомо, якими будуть наступні розділи. Це була моя ідея, тоді вона здавалась мені геніальною, я думав, що, якщо вона висловлюватиме свої думки замість того, щоб тримати все у собі, то зможе полегшити свій тягар. Вона не жила, а існувала, їй не було звідки живитись натхненням, не було про кого піклуватися, називати своїм, вона трохи допомагала мені у магазині, а потім ішла додому, сідала у своє велике крісло і дивилася на свої журнали, ні, навіть не на них, а крізь них, вона дозволяла пилу осідати на її плечі. Я витяг із шафи свою стару друкарську машинку і облаштував їй робоче місце у гостьовій кімнаті. Там було все, що їй потрібно: гральний столик замість письмового, стілець, папір, декілька склянок, глечик із водою, невеличка плита, трохи квітів, печиво. Звичайно, це не зовсім офіс, але їй мало б вистачити, вона сказала:

— Але це Невидиме Місце.

На що я відповів: «Ти знаєш краще місце для написання своєї історії?» Вона сказала:

— У мене паскудний зір.

А я відповів, що вона помиляється, тоді вона поскаржилася знову:

— Я майже нічого не бачу. — І затулила очі руками, але я знав, що їй просто незвична така кількість уваги, вона сказала: — Я не знаю, про що мені писати.

А я відповів їй, що цього і не треба знати, просто дати волю своїм почуттям, тоді вона поклала руки на машинку, неначе сліпа людина, яка вперше обмацує чиєсь обличчя, і сказала:

— Я ніколи такою не користувалася.

А я відповів: «Просто натискай на літери».

Вона сказала, що спробує, і хоч я вмів користуватися друкарською машинкою з дитинства, здається, вона досягла більшого, ніж я. Наступні місяці проходили однаково: вона вставала о четвертій ранку, йшла до гостьової кімнати, і навіть тварини йшли за нею, а я приходив сюди, я не бачив її до сніданку, а тоді після роботи ми розходились в різні боки і не бачились, поки не приходив час іти спати. Чи хвилювався я за неї, вкладаючи все її життя в одну історію? Ні, я радів за неї, я пам'ятаю, що відчував те саме, що й вона, — захват від створення світу заново, я чув звук цього створення крізь двері, літери втискалися в папір, сторінки витягались із машинки, все ставало кращим, ніж раніше, кращим, ніж воно могло бути, все наповнювалось змістом. Одного ранку, після декількох років такої праці на самоті, вона сказала:

— Я хочу тобі дещо показати.

Я пішов за нею до гостьової кімнати, а вона вказала мені на гральний столик у кутку, де між двома, приблизно однаковими стосами паперу, стояла друкарська машинка, ми підійшли туди разом, вона торкнулася всього, що стояло на столі, а тоді подала мені стос паперу, що лежав зліва, і сказала:

— Моє життя.

«Перепрошую?» — запитав я, знизуючи плечима, а вона постукала пальцем по сторінці і повторила:

— Моє життя.

Я перегорнув сторінки, там було їх із тисячу, не менше, а тоді поклав стос на місце.

«Що це?» — запитав я і поклав її руки на свої, а тоді перевернув свої долоні, скинувши її руки.

— Моє життя, — відповідала вона так гордо. — Я написала геть усе до сьогоднішнього дня. До цього моменту. Я наздогнала саму себе. Останнім, що я написала, було: «Я збираюся показати йому, що написала. Сподіваюсь, йому сподобається».

Я знову взяв написане і почав блукати сторінками, намагаючись знайти ту, де вона писала про своє народження, своє перше кохання, про те, коли вона востаннє бачилась з батьками, а ще я шукав Анну, я шукав і шукав, аж поки не порізав папером вказівний палець, залишивши на сторінці слід крові у вигляді квітки, на тій сторінці я мав би побачити, як вона з кимось цілується, а побачив лише одне:

Я хотів заплакати, але не зміг, хоча, мабуть, варто було розплакатися і потопити нас обох у цій кімнаті, закінчивши наші страждання. Нас знайшли би зануреними у воду обличчями донизу серед двох тисяч білих сторінок, або похованими під сіллю моїх випарених сліз, і лише тоді, коли було вже занадто пізно, я згадав, що колись давно витяг із машинки друкарську стрічку, це було моїм актом помсти машинці та самому собі, я розтягнув її у довгу нитку, розкрутивши збережений у ній негатив — мої майбутні будинки, де я жив би з Анною, листи, які я писав, так і не дочекавшись відповідей — так, ніби це могло врятувати моє життя. Але найгірше — я навіть не знаю, як про це сказати, це треба написати — я зрозумів, що твоя мама не бачить цієї порожнечі, вона не бачить нічого. Я знав, що в неї проблеми, я відчував, як вона стискає мою руку, коли ми йдемо поруч, чув її скарги на «паскудний зір», але я думав, що вона просто намагається привернути мою увагу, що це лише перебільшення, чому вона не попросила у мене допомоги, чому вона просила ті журнали і газети, якщо вона їх навіть не бачила, а може, саме так вона і просила про допомогу? Може, саме тому, вона так міцно хапалася за перила, і не куховарила при мені, і не переодягалась в моїй присутності, і не відчиняла двері? Може, саме тому вона весь час мала біля себе якийсь журнал чи газету, щоб не дивитися на щось інше? Усі ці слова, які я писав їй за роки нашого спільного життя, невже я їй нічого не казав?

«Чудово, — сказав я, потискуючи її плече нашим особливим способом, — це просто чудово».

— Продовжуй, — сказала вона, — скажи мені, що ти ще про це думаєш.

Я поклав її руку собі на обличчя, а потім нахилив голову до плеча, щоб вона подумала, що я хочу сказати: «Зачекай, я не можу читати тут, краще віднесу це у спальню. Я читатиму повільно, уважно, я віддам твоїй історії належне».

А сам подумав про те, що насправді своїми рухами хотів сказати: «Я тебе підвів».

Ви не знаєте, котра година?

Першого разу ми з Анною кохалися за сараєм її батька. Попередній власник був фермером, а потім Дрезден розширювався, поглинаючи прилеглі села, і ферму розділили на дев'ять земельних ділянок, сім'я Анни отримала найбільшу. Стіни сараю впали ще восени, про що батько Анни пожартував: «Цей останній опалий лист точно зайвий», і наступного ж дня зробив нові стіни з полиць, тому книги буквально розділили внутрішній бік сараю та зовнішній. Новий дах із навісом захищав книги від дощу, але коли наставала зима, сторінки змерзалися, і лише весною могли зітхнути з полегшенням. Він зробив із цього місця такий собі салон: постелив килими, поставив два невеликих дивани. Він просто обожнював проводити там вечори у компанії склянки віскі та люльки, знімати книги з полиць і дивитися крізь них на центр міста. Він був інтелектуалом, але не мав із того користі, можливо, якби він жив довше, то все було б інакше, можливо, значимі книги просто стискалися у ньому, наче пружини, розділяючи внутрішнє від зовнішнього. Того дня, коли ми з Анною кохалися, він зустрів мене на подвір'ї. Він розмовляв із якимось розпатланим чоловіком у погнутих окулярах, його пальці були заляпані друкарською фарбою, а біла сорочка замацана відбитками пальців.

— Томасе, познайомся з моїм другом, Симоном Ґолдберґом.

Я привітався, хоча не знав, ким був цей чоловік, і чому мене з ним знайомили, я лише хотів знайти Анну; містер Ґолдберґ запитав мене, чим я займаюсь, у нього був приємний голос, уривчастий, наче бруківка. Я відповів йому:

— Нічим.

І він розсміявся.

— Не будь таким скромним, — сказав батько Анни, і тоді я сказав:

— Я хочу стати скульптором.

Містер Ґолдберґ зняв окуляри, витяг край сорочки з штанів і почав витирати окуляри.

— Ти хочеш стати скульптором.

Я відповів:

— Я намагаюсь стати скульптором.

Він знову одягнув окуляри, заправляючи дужки із дроту за вуха, і сказав:

— У твоєму випадку, намагатися означає жити.

— А ви чим займаєтесь? — запитав я занадто виклично.

— Уже нічим, — відповів він, і батько Анни знову сказав:

— Не будь таким скромним.

І хоча цього разу ніхто не засміявся, батько Анни мені пояснив:

— Симон Ґолдберґ — один із найрозумніших людей цього століття.

— Я намагаюсь, — сказав Ґолдберґ, звертаючись до мене так, ніби крім нас нікого більше й не існувало навколо.

— Що ви намагаєтесь? — запитав я якось занадто стурбовано, а він знову зняв свої окуляри і відповів:

— Намагаюся таким бути.

Поки вони з батьком Анни розмовляли в імпровізованому салоні, де книги розділяли зовнішнє від внутрішнього, ми з Анною прогулювалися по очерету, що лежав поверх сіро-зеленої глини — там раніше був загін для коней і звідти можна було побачити край ріки, якщо знати, куди саме дивитися. Ми були по кісточки у болоті та соку від опалих фруктів, які ми копали з дороги, згори маєтку ми бачили пожвавлення на залізничній станції, хаос, який створювала війна, ставав там відчутнішим, солдати йшли через наше місто на схід, а біженці тікали на захід, поїзди прибували та їхали геть, їх було сотні, а ми закінчили там, де і починали — біля сараю, що був салоном.

— Присядьмо, — сказала вона, і ми опустилися на землю, обпершись спинами на книжкові полиці, до нас долинали їхні голоси, а запах тютюну просочувався назовні крізь книжки. Анна почала мене цілувати.

— А що як вони вийдуть? — запитав я, і тоді вона прикрила мої вуха своїми долонями, що означало, що поки вони розмовляють, ми у безпеці. Вона мене торкалася, і я не розумів, що вона робить, але все одно торкався кожної клітинки її тіла. Що на мене найшло, хтозна, чи ми взагалі могли пояснити те, про що тоді думали? Її батько сказав:

— Можеш залишатися тут стільки, скільки буде потрібно. Можеш залишитися взагалі назавжди.

Вона зняла свою сорочку через голову, я тримав її груди у долонях, все було якимось незграбним, але дуже природним, вона стягнула і мою сорочку через голову, і якусь мить я нічого не бачив, а потім почув, як містер Ґолдберґ засміявся і сказав:

— Назавжди.

Я чув його кроки, а тоді моя рука прокралась під її спідницю і ковзнула між ніг, здавалося, ось-ось між нами щось вибухне. Не маючи ніякого попереднього досвіду, я все одно знав, *що* мені робити, все було точнісінько так, як я собі уявляв, так ніби всі ці знання були стис-

неними в мені, неначе пружина, ніби все, що між нами відбувалося, уже було між нами раніше і буде знову.

— Я більше не впізнаю цей світ, — сказав батько Анни.

Анна перекотилася на спину, за стіну з книгами, через яку чулися голоси і виходив дим.

— Я хочу кохатися з тобою, — прошепотіла Анна.

Я знав, що мені слід робити, сутеніло, від'їздили поїзди, я підняв її спідницю, а містер Ґолдберґ сказав:

— Зате я розумію його як ніколи.

І я міг чути його дихання по той бік книжкових стелажів, і якби він зняв хоча б одну книгу з полиці, то точно зміг би нас побачити. Але книги стали нашим захистом. Я пробув у ній лише декілька секунд до того, як вибухнув, а вона заскімлила, містер Ґолдберґ тупнув ногою і закричав, наче підбитий звір, я запитав її, чи вона не розчарувалася в мені, вона заперечно похитала головою, тоді я впав на неї, поклавши голову їй на груди, і раптом побачив обличчя твоєї матері крізь вікно на другому поверсі.

— Тоді чому ти плачеш? — запитав я знесилено, проте уже голосом досвідченого чоловіка.

— Війна! — вигукнув містер Ґолдберґ зі злістю та відчуттям поразки, і його голос затремтів. — Ми продовжуємо безпричинно вбивати одне одного! Це війна, яку почало людство проти себе, і вона закінчиться лише тоді, коли не стане більше кого вбивати!

Вона відповіла:

— Мені було боляче.

Ви не знаєте, котра година?

Щоранку перед сніданком, перед тим як я їду сюди, ми з твоєю матір'ю йдемо до гостьової кімнати, нас супроводжують тварини, я гортаю чисті сторінки і вдаю сміх або сльози, а якщо вона запитує, з чого я плачу чи сміюся, я постукую по сторінці пальцем, а якщо вона все одно питає: «Чому?», я кладу руку їй на серце, а тоді собі на серце, або торкаюся її вказівним пальцем дзеркала, або на секунду притискаю її пальця до електроплитки, іноді мені стає цікаво, чи вона про щось здогадується, у найнікчемніші моменти мені стає цікаво, чи вона, бува, мене не перевіряє. Може, увесь день вона друкує лише якісь нісенітниці, або взагалі нічого не друкує, просто, щоб подивитися, як я на це відреагую, вона хоче знати, чи я її кохаю, кожна людина хоче цього від іншої людини — не саму любов, а лише наявність цієї любові, як наявність запасних батарейок до ліхтарика у коридорній шафі в наборі для екстрених випадків.

«Нікому цього не показуй, — сказав я їй того дня, коли вона вперше мені показала свою роботу, можливо, так я просто хотів її захистити, а можливо, я хотів захистити самого себе. — Ми мусимо тримати все в таємниці, поки твоя робота не стане ідеальною. Ми працюватимемо над нею разом. Ми напишемо найгеніальнішу книгу всіх часів і народів».

— Ти думаєш, це можливо? — запитала вона. На вулиці з дерев злітало листя, а в будинку ми більше не вірили у таку правду.

«Так, — відповів я, торкаючись її руки, — нам просто треба докласти до цього багато зусиль».

Вона витягла руки перед собою і торкнулася мого обличчя, а потім сказала:

— Я і про це напишу.

Із того дня я сам заохочував її, навіть вмовляв писати більше, копати глибше.

«Опиши його обличчя, — казав я їй, пробігаючи пальцем по чистому аркуші, а наступного дня: — Опиши його очі. — А тоді, підносячи аркуш до вікна, щоб він наповнився світлом. — Опиши його райдужку. — А потім: — Його зіниці».

Вона ніколи не перепитувала «Чиї?», вона ніколи не питала «Навіщо?» На цих сторінках взагалі *мої* очі? Я бачив, як стос паперу зліва збільшився вдвічі, а потім і вчетверо, я чув, як окремі фрази стали реченнями, а вони стали абзацами, а ті стали розділами, а ще я знав, бо вона мені сама сказала про це, що речення, яке було другим

спочатку уже стало другим з кінця. Лише два дні тому вона сказала, що її біографія випереджає її життя.

«Що ти маєш на увазі?» — тоді запитав я жестами, а вона відповіла:

— Так мало всього зі мною відбувається, а у мене така хороша пам'ять.

«А ти можеш написати про наш магазин?»

— Я вже описала кожен діамант на вітрині.

«Тоді ти могла б писати і про інших людей».

— Моя історія — це історія про всіх людей, яких я зустрічала.

«Можеш написати про свої почуття».

Тоді вона запитала:

— А хіба моє життя і мої почуття — це не одне і те ж?

Перепрошую, де можна придбати квитки?

Мені так багато потрібно тобі розказати, але у мене так мало часу, так мало місця, зошит уже майже списаний, не вистачає сторінок. Сьогодні зранку я востаннє пробіг поглядом по квартирі й побачив, що мої слова всюди, вони заповнили стіни і дзеркала, я навіть позгортав килими, щоб писати на підлозі, я писав на вікнах і навіть на пляшках з вином, яких нам багато надарували, а ми їх так і не випили, я ношу одяг лише з короткими рукавами, навіть у холодну погоду, бо мої руки також стали зошитами. Але залишилось ще стільки несказаного. Пробач. Ось що я намагався тобі сказати, пробач за все. За те, що я попрощався із Анною та нашими планами, коли у мене був шанс їх врятувати, або хоча б померти разом із ними. Пробач за моє невміння відпускати неважливі події та за мою неспроможність хапатися за щось значуще. Пробач за те, *що* я збираюся заподіяти твоїй матері й тобі. Пробач за те, що я ніколи не побачу твого обличчя, не годуватиму тебе і не розповідатиму тобі казки перед сном. Я намагався знайти спосіб виправдати себе, але, коли я думаю про історію твоєї матері, я розумію, що абсолютно себе не виправдав, ми такі схожі з нею, я теж пишу НІ ПРО ЩО.

— Присвята, — сказала вона мені цього ранку, всього декілька годин тому, коли я востаннє зайшов до гостьової кімнати, — прочитай її.

Я торкнувся пальцями її повік і розплющив її очі достатньо широко для того, щоб передати всі відтінки змісту, я саме збирався покинути її, навіть не попрощавшись, збирався відвернутися від свого шлюбу, виміряного міліметрами і правилами.

— Думаєш, це занадто? — запитала вона, повертаючи мої думки до своєї невидимої присвяти, а я торкнувся її правою рукою, навіть не здогадуючись, кому вона присвятила свою історію. — Це безглуздо, так? — Я знову торкнувся її правою рукою, я вже за нею сумував, я не передумав, але й не переставав про це думати. — Я не дарма це роблю? — Я торкнувся її правою рукою, і з цих слів я зрозумів, що вона присвятила історію самій собі. — Для тебе це щось означає? — Цього разу вона вказала пальцем на те, чого там не було, я торкнувся її своєю лівою рукою і зрозумів, що вона присвятила мені. Я сказав їй, що мені треба йти. Я запитав її, зробивши цілий ряд рухів, яких ніхто, крім неї й не зрозумів, чого саме їй би хотілось.

— Ти завжди вгадуєш, що мені потрібно, — відповіла вона.

«Трохи журналів про природу?» — (Я помахав її руками, наче крилами.)

— Те, що треба.

«Може, щось про мистецтво?» — (Я підняв її руку, наче пензлик, і намалював нею між нами невидиму картину у повітрі.)

— Чому б ні?

Вона пішла до дверей, як робила це завжди.

«Я можу не повернутися до того, як ти лягатимеш спати», — сказав я, кладучи долоню їй на плечі та притуляючи її щоку до своєї розкритої долоні.

— Але я не зможу заснути без тебе, — відповіла вона. Я притис її руки до своєї голови і кивнув, що вона зможе це зробити, ми пішли до дверей пліч-о-пліч, прокладаючи шлях у Щось.

— А що, як я не зможу заснути без тебе? — Я знову притис її руки до своєї голови і кивнув. — А що як?.. — Я кивнув. — Дай мені відповідь, — сказала вона, а я лише знизав плечима. — Пообіцяй мені, що будеш обережним, — попросила вона, натягуючи капюшон мого пальто мені на голову. — Пообіцяй мені, що ти будеш надзвичайно обережним. Я знаю, що ти й так дивишся по обидва боки дороги, коли переходиш вулицю, але я хочу, щоб ти це робив двічі, бо я тебе про це попросила. — Я кивнув. Вона запитала: — Ти намастився кремом від засмаги?

Жестами я сказав їй: «Тут холодно, ти можеш застудитися». Вона запитала: «То намастився?» Я здивував самого себе, торкнувшись її ще раз правою рукою. Я можу прожити ціле життя у брехні, але я не міг сказати їй таку мізерну неправду. Вона сказала: «Зачекай», і побігла назад у квартиру, щоб повернутись із пляшечкою крему. Вона вичавила трохи крему собі на руку, розтерла його долонями, а тоді вже нанесла мені його на шию ззаду, тоді на мої руки, між пальцями рук, на ніс, на чоло, на щоки і на підборіддя, на всі відкриті частини мого тіла, я відчув себе глиною, а вона наче була скульптором, мені подумалось, який сором, що нам взагалі потрібно жити, але ж яка, водночас, трагедія, що ми маємо прожити лише одне життя, бо якби у мене було два життя, то одне з них я провів би з нею. Я б залишився разом із нею у квартирі, зірвав би із дверей список наших правил, лежав би годинами із нею у ліжку, кажучи «Я хочу дві булочки», співаючи «Поділіться зі мною новинами», сміючись «Ха-ха-ха» і благаючи «Допоможіть». Я провів би це життя серед живих. Ми разом з'їхали ліфтом донизу і вона провела мене до порога, а тоді зупинилась, а я пішов далі. Я знав, що саме збираюся зруйнувати те, що тільки вона могла б склеїти докупи, але ж у мене було тільки одне життя. Я чув її рухи позаду. Задля самого себе, а може, всупереч самому собі,

я обернувся. «Не плач», — сказав я їй, кладучи її руки собі на обличчя і змахуючи з нього уявні сльози, а потім повертаючи їх назад до очей. «Я знаю», — відповіла вона, змахуючи справжні сльози зі своїх щік, я потупцяв на місці, що означало: «Я не поїду в аеропорт».

— Їдь у аеропорт, — сказала вона, я торкнувся її грудей, а тоді взяв її руку і вказав нею на світ навколо нас, а тоді вказав на її груди. — Я знаю, — повторила вона, — звичайно, я все знаю.

Я тримав її за руки і уявляв, наче ми стояли за невидимою стіною, чи уявною картиною, а наші долоні вивчали їхню поверхню, а тоді, боячись сказати щось зайве, я затулив однією її рукою свої очі, а іншою — її очі, а вона сказала на це:

— Ти занадто добрий до мене. — Я поклав її руки собі на голову і ствердно кивнув, вона засміялася, люблю коли вона сміється, хоча, чесно кажучи, її саму я не люблю, і тоді вона сказала: — Люблю тебе.

Я розповів їй про свої почуття, ось як я це зробив: я розвів її руки, направив її вказівні пальці один на одного, а тоді повільно, дуже повільно, почав зводити їх докупи, і що більше вони наближались один до одного, то повільніше я їх рухав, а тоді, коли вони уже майже торкнулися, коли вони опинилися лише на відстані однієї сторінки зі словника один від одного, коли з обох боків вони вперлися у слово «любов», я їх зупинив, зупинив і не відпускав. Я не знаю, про що вона тоді думала, я не знаю, що вона тоді взагалі зрозуміла, або що вона сама собі не дозволяла зрозуміти, я розвернувся і пішов геть від неї, я не озирався, і ніколи не озиратимусь. Я тобі все це розповідаю, бо ніколи не стану твоїм батьком, а ти — моєю дитиною. Я лише хотів, щоб ти знав, що я пішов від вас не через власний егоїзм, але як мені це тобі пояснити? Я не можу жити, я намагався, але не можу. Якщо тобі це видається простим, то знай, життя просте, як гора. Твоя мати також страждала, але вона вибрала життя, і вона жила, тому будь їй і за сина, і за чоловіка. Я не чекаю, що ти коли-небудь мене зрозумієш, а тим більше, що ти зможеш мені пробачити, ти можеш взагалі ніколи не прочитати цих слів, якщо твоя мати їх тобі не передасть. Мені пора. Я хочу, щоб ти був щасливим, я хочу цього більше, ніж бажаю самому собі знайти своє щастя, хіба це також звучить просто? Я йду, я вирву сторінки із цього зошита, вкину їх до поштової скриньки перед тим, як сяду на літак, і адресую листа «Своєму ненародженому синові», і більше я ніколи не напишу ні слова, я йду, мене тут більше не існує.

З любов'ю, твій батько

Я хочу купити квиток до Дрездена.

Що ти тут робиш?

Ти маєш піти додому. Тобі слід бути в ліжку.

Дозволь мені відвезти тебе додому.

Не дурій. Ти можеш застудитися.

Ти підхопиш найзастуднішу з усіх застуд.

~~Важкий тягар~~
Ще важчий тягар

Через дванадцять тижнів відбулася прем'єра «Гамлета», хоча насправді це була сучасна скорочена версія п'єси, бо справжній «Гамлет» занадто великий і заплутаний, а більшість моїх однокласників страждають на СДУ[1]. Наприклад, монолог Гамлета «Бути чи не бути», який мені відомий зі збірки творів Шекспіра, яку мені подарувала бабуся, був скорочений настільки, що від нього залишилась лише одна фраза: «Бути чи не бути? Ось в чім річ»[2].

Кожен учень повинен був отримати роль, але справжніх ролей на всіх не вистачало, а ще я не пішов на прослуховування, бо тягар на моєму серці був занадто важким, щоб того дня взагалі йти до школи, тому я отримав роль Йорика. Спочатку це вибило мене з колії. Я запевнив місіс Риґлі, що можу грати на тамбурині в оркестрі, або щось типу того, на що вона відповіла:

— У нас не буде оркестру.

— Байдуже, — сказав я. Вона почала мене переконувати:

— Усе буде чудово. Ти будеш одягнутий у все чорне, наші гримери вимастять твої руки і шию чорною фарбою, а наші костюмери зроблять для тебе щось на зразок черепа із пап'є-маше, який ти одягнеш на голову. На вигляд буде, наче череп літає у повітрі без тіла.

Я подумав над цим хвилинку, а потім запропонував їй кращу ідею:

— А що як я вигадаю невидимий костюм, до якого ззаду прикріплю камеру, і вона зніматиме все, що відбуватиметься позаду мене, а потім відтворюватиме зняте на плазмовому екрані, який я прикріплю спереду, екран буде таким великим, що прикриватиме усе, крім мого обличчя. На вигляд буде так, наче мене там взагалі немає.

— Дуже дотепно, — сказала вона.

---

1 СДУ (англ. ADD, Attention Deficit Disorder) — синдром дефіциту уваги.

2 Переклад Л. Гребінки.

— А хіба Йорик — це взагалі роль? — запитав я.

Тоді вона прошепотіла мені просто на вухо:

— У будь-якому разі, думаю, ти станеш зіркою вистави.

Після цих слів я зрадів, що отримав роль Йорика.

Прем'єра вдалася на славу. У нас була техніка, яка пускала штучний туман, і цвинтар видавався настільки правдоподібним, як у справжньому кіно.

— «Гай-гай, бідний Йорику! — сказав Джиммі Снайдер, тримаючи мене за обличчя. — Я знавав його, Гораціо!»

У мене не було плазмового екрана, бо грошей на нього не вистачило, але з-під черепа я міг дивитися на все навколо, не боячись бути поміченим. Я побачив багато знайомих облич, що змусило мене відчувати себе особливим. Мама, Рон і бабуся також були там, звичайно. І Зуб був там разом із містером та місіс Гамільтон, що теж було приємно, а ще містер і місіс Мінч були там, бо їхній син грав Ґільденстерна. А ще у залі було багато Блеків, із якими я познайомився за останні дванадцять тижнів. Аббі була там. Ада і Агнеса також були там (вони навіть сиділи поруч, хоча, звичайно, про це й не здогадувалися). Я побачив Альберта і Алісу, а ще Аллена і Арнольда, а тоді ще Барбару і Баррі. Вони, мабуть, займали, половину місць у залі, усі ці Блеки. Але що було справді дивним, це те, що вони не знали про те, *що* їх об'єднувало між собою, так само як я не знав, що було спільного між креслярською кнопкою, зігнутою ложкою, шматочком алюмінієвої фольги та всіма тими речами, які я колись викопав у Центральному парку.

Я неймовірно нервував, але старався зберігати спокій і грав, як не дивно, страшенно майстерно. Я це знаю, бо в кінці люди аплодували стоячи, від чого я почувався на сто доларів.

Другий показ вистави також був чудовим. Мама прийшла, а Рон — ні, бо він у той день працював допізна. Я не мав нічого проти, бо не дуже хотів його бачити. Звичайно, і бабуся була там. Я не побачив у залі жодного Блека, але я знав, що більшість людей ходять лише на прем'єру вистави, хіба що в ній грають їхні діти, тому мене це не надто засмутило. Я намагався грати по-особливому цього разу, і здається, мені це вдалося.

— «Гай-гай, бідний Йорику! Я знавав його, Гораціо. Мастак на невгавні жарти, пречудовий химерник. Тисячу разів носив він мене на горгошах[1]. А тепер як бридко мені це згадати! Аж з душі верне».

---

[1] На плечах.

Наступного разу прийшла тільки бабуся. У мами була призначена ділова зустріч на вечір, бо одну з її справ якраз мали передавати до суду, а чому не прийшов Рон, я навіть не запитав, мені було незручно таке питати, та я й не хотів, щоб він приходив. Коли я намагався не рухатись, а Джиммі Снайдер тримав мене за підборіддя, мені раптом спало на думку: *«Який сенс грати страшенно майстерно, якщо цього все одно ніхто не бачить?»*

Наступного вечора бабуся не зайшла за куліси, щоб привітатися перед виставою і не попрощалася після, але я знав, що вона була там. Я міг бачити її через прорізи для очей, вона стояла у кінці спортзалу, під баскетбольним щитом. Її макіяж якимось дивним чином вбирав у себе світло, від чого вона здавалася майже ультрафіолетовою. «Бідний Йорику!» Я все ще намагався не рухатися, але міг думати в цей час лише про одне: *«Яка судова справа може бути важливішою за найвеличнішу виставу в історії людства?»*

Наступного разу на виставу знову прийшла лише бабуся. Вона весь час недоречно плакала і недоречно сміялася. Вона аплодувала, коли зал дізнався про утоплення Офелії, що мало б бути сумною новиною, а ще вона обурено засвистіла, коли Гамлет на дуелі влучно ударив Лаерта, що, взагалі-то, було гарною новиною.

— «Ось тут були губи, які я не знаю вже й скільки разів цілував. Де тепер твої жарти, твої пісеньки, вихори твоїх веселощів, від яких усе застілля лягало з реготу?»

За сценою у вечір останнього показу вистави Джиммі Снайдер пародіював бабусю перед рештою акторів. Думаю, тоді я навіть не усвідомлював, наскільки гучно вона себе поводила. Я розізлився на себе за те, що забагато звертаю на неї уваги, а дарма, вона сама винна. Усі звертали на неї увагу. Джиммі так точно скопіював її дії: як вона махала лівою рукою, коли ставалось щось смішне, наче відганяючись від надокучливої мухи; як вона нахиляла голову, ніби намагалася зосередитися на чомусь неймовірно важливому; як вона пчихала, а потім сама собі бажала: «Будь здорова!» А ще те, як вона плакала і вигукувала: «Це так сумно!», так голосно, що всі могли її чути.

Я просто сидів там, поки Джиммі розважав дітей. Навіть місіс Риґлі сміялася з його пародій, а ще її чоловік, який акомпанував на фортепіано між сценами. Я не зізнався, що це моя бабуся, і не зупинив їхній посміх. Зовні я сміявся разом з усіма, зате всередині я щиро бажав заховати її у знімній кишені, або одягнути її у невидимий костюм.

Я хотів, щоб ми разом із нею могли втекти кудись дуже далеко, наприклад, у Шостий округ.

Того вечора вона знову прийшла на виставу і сіла в останньому ряду, хоча в залі були зайняті лише три передні ряди. Я дивився на неї з-під черепа. Її рука опиралася на ультрафіолетове серце, і я чув, як вона промовляла: «Це сумно. Це так сумно». Я подумав про недоплетений шарф і про камінь, який вона несла аж із Бродвею, і про те, як вона вже стільки прожила на світі, а ще досі потребувала уявних друзів, і про одну тисячу битв на пальцях.

МАРДЖІ КАРСОН: Ну, Гамлете, а де ж Полоній?
ДЖИММІ СНАЙДЕР: На вечері.
МАРДЖІ КАРСОН: На вечері? Де?
ДЖИММІ СНАЙДЕР: Не там, де він їсть, а де його їдять.
МАРДЖІ КАРСОН: Невже!
ДЖИММІ СНАЙДЕР: Навкруги нього саме зібралося велемудре хробацтво, що добре знається на політиці. Черв'як — справжній імператор над усіма їствами й напоями.

Того вечора на сцені, під черепом, я почувався неймовірно близьким до Всесвіту, і водночас, страшенно самотнім. Уперше в житті я замислився над тим, чи життя взагалі варте тих зусиль, яких треба докласти, щоб жити. Що *саме* робить його вартим цього? Що такого жахливого в тому, щоб завжди бути мертвим, нічого не відчувати, і навіть не бачити снів? Що такого чудового у можливості щось відчувати і бачити сни?

Джиммі поклав свою руку під моє обличчя.

— «Ось тут були губи, які я не знаю вже й скільки разів цілував. Де тепер твої жарти, твої пісеньки, вихори твоїх веселощів, від яких усе застілля лягало з реготу?»

Мабуть, через те, що відбулося зі мною за ці дванадцять тижнів. Мабуть, через те, що того вечора я був так близько і так далеко від усього. Але я не міг більше бути мертвим.

Я: Гай-гай, бідний Гамлете! (Я обхопив руками обличчя ДЖИММІ СНАЙДЕРА.) Я знавав його, Гораціо.
ДЖИММІ СНАЙДЕР: Але Йорику… Ти ж лише… Череп.
Я: То й що? Мені байдуже. Пішов ти.

ДЖИММІ СНАЙДЕР (*пошепки*)*:* Такого немає в тексті. (*Очима він шукав підтримки у МІСІС РИҐЛІ, яка сиділа в першому ряду, гортаючи сценарій. У відповідь вона окреслила коло в повітрі, що було нашим умовним знаком «Імпровізуй».*)

Я: Я знавав його, Гораціо, найбільший дурень у світі, найкращий онаніст у хлопчачому туалеті на другому поверсі, я маю докази. А ще він дислексик[1].

ДЖИММІ СНАЙДЕР (*не може нічого вигадати у відповідь*).

Я: Ну й де тепер твої жарти, веселощі, пісні?

ДЖИММІ СНАЙДЕР: Що ти верзеш?

Я (*вказуючи рукою на табло*):!кюнмаг, упуд в енем инзиЛ

ДЖИММІ СНАЙДЕР: Га?

Я: Тебе обвинувачено в ображанні тих, хто слабший за тебе. За те, що ти робиш життя таких ботанів, як я, і Зуб, і Мінч, просто нестерпним. За те, що ти передражнюєш розумово відсталих. За те, що ти розігруєш по телефону людей, яким ніхто ніколи не дзвонить. За знущання над домашніми тваринами і старими людьми, — які, між іншим, набагато розумніші та досвідченіші за тебе, — а ще за твої насмішки наді мною за те, що у мене є кицюня. А ще я бачив, як ти смітиш.

ДЖИММІ СНАЙДЕР: Я ніколи не розігрував телефоном розумово відсталих.

Я: Тебе всиновили.

ДЖИММІ СНАЙДЕР (*пробігає очима по залу в пошуках своїх батьків*).

Я: А ще ніхто тебе не любить.

ДЖИММІ СНАЙДЕР (*його очі наповнюються слізьми*).

Я: А ще у тебе боковий аміотропний склероз.

ДЖИММІ СНАЙДЕР: Що?

Я: Від імені мертвих… (*Я починаю стягувати череп із голови, і хоч він зроблений із пап'є-маше, однаково це вдається мені не одразу. Я б'ю ним ДЖИММІ СНАЙДЕРА по голові один раз, а тоді б'ю його ще раз. Він втрачає свідомість і падає на підлогу, а мені аж не віриться, наскільки я сильний. Я знову з усієї сили б'ю його по голові, і в нього через ніс та вуха юшить кров. Але я не відчуваю до нього жодного співчуття. Я хочу, щоб він стікав кров'ю, бо він на це заслуговує. І більше нічого на світі немає для мене значення. ТАТО не має*

---

[1] Дислексик — людина, неспроможна навчитися читати.

значення. МАМА не має значення. ГЛЯДАЧІ не мають значення. Складані стільці та машинка зі штучним туманом також не мають жодного значення для мене. Навіть Шекспір не має значення. Зірки на стелі у протилежному кінці спортзалу не мають значення. Єдиним, що для мене тоді мало значення, були мої удари по обличчю ДЖИММІ СНАЙДЕРА. Його кров. Я вибив йому декілька зубів, і думаю, вони потрапили йому прямісінько в горло. Кров була всюди, розливалася по всьому. Я бив його черепом по голові, уявляючи собі і РОНОВУ голову (*через те, що МАМА надто швидко налагодила своє життя*) *і МАМИНУ голову* (*за те, що вона надто швидко налагодила своє життя*), *і ТАТОВУ голову* (*за те, що він помер*), *і БАБУСИНУ голову* (*за те, що вона так сильно мене перед усіма осоромила*), *і голову ДОКТОРА ФАЙНА* (*за те, що він запитав, чи були в татовій смерті якісь позитивні моменти*), *і голови всіх, кого я знав. ГЛЯДАЧІ аплодували, усі аплодували, тому що я один маю якесь значення. Вони аплодують мені стоячи, поки я б'ю по голові ДЖИММІ. Я чую їхні вигуки.*)

ГЛЯДАЧІ: Дякуємо! Дякуємо, Оскаре! Ми так тебе любимо! Не бійся, ми тебе захистимо!

Як би це було чудово!

Я знову подивився у зал крізь прорізи для очей у черепі, поки Джиммі тримав мене рукою за підборіддя. «Бідний Йорику!» Я побачив Авраама Блека, а він побачив мене. Я знав, що між нами було дещо спільне, але я не знав, що саме, і не був впевнений, що це взагалі мало якесь значення.

Саме дванадцять тижнів тому я пішов на зустріч до Авраама Блека у Коні-Айленд. Я досі невиправний мрійник, але навіть я знав, що так далеко я не дійду пішки, тому взяв таксі. Ще до того, як ми виїхали з Манхеттену, я зрозумів, що тих сім доларів шістдесят вісім центів у моєму гаманці не вистачить, щоб заплатити таксистові. Я не знаю, чи це можна вважати брехнею, але водієві я нічого не сказав. Я просто знав, що мені необхідно туди дістатися, і іншого вибору в мене не було. Коли таксист припаркувався напроти потрібного мені будинку, лічильник показував сімдесят шість п'ятдесят.

— Містере Махальтра, ви оптиміст чи песиміст? — запитав я.

— Що? — здивувався він.

— Я питаю, бо у мене є лише сім доларів і шістдесят вісім центів.

— Сім доларів?

— І шістдесят вісім центів.

— Це неможливо.

— На жаль, можливо. Але якщо ви дасте мені свою адресу, я обіцяю вислати вам решту.

Він опустив голову на кермо. Я запитав його, чи з ним усе гаразд. Він сказав:

— Залиш собі свої сім доларів і шістдесят вісім центів.

— Я обіцяю, що вишлю вам гроші. Обіцяю.

Він простягнув мені свою візитку, хоча насправді це була візитка стоматолога, він лише написав на зворотному боці свою адресу. Тоді він сказав щось якоюсь іноземною мовою, я не зрозумів, якою саме, але це точно була не французька.

— Ви на мене сердитесь?

Звичайно ж, я неймовірно боюсь американських гірок, але Авраам переконав мене покататися разом із ним.

— Шкода буде померти, так ні разу і не покатавшись на «Циклоні», — так він мені це пояснив, на що я відповів йому:

— Шкода буде померти взагалі.

— Звичайно, — сказав він, — але покататись на «Циклоні» все одно треба.

Ми сіли в машинку спереду, і Авраам постійно на спусках підіймав руки вгору. Я не переставав думати, чи ці рухи створюють відчуття справжнього падіння.

Подумки я намагався обчислити всі сили, які тримали машинки на рейках, а мене у машинці. Звичайно, була сила тяжіння. І відцентрова сила. І сила інерції. А ще сила тертя між колесами та рейками. Думаю, мав бути ще й опір вітру чи щось типу того. Тато колись займався зі мною фізикою, креслячи щось восковими олівцями на паперових серветках, поки ми чекали на млинці. Він міг би все це пояснити.

В океані був якийсь дивний запах, і такий самий запах линув від їжі, яку продавали на набережній: пенсильванських пиріжків, солодкої вати і хот-догів. Це був майже ідеальний день, якщо не зважати на те, що Авраам абсолютно нічого не знав ні про ключ, ні про тата. Він сказав, що саме збирався їхати до Манхеттену і міг би мене підвезти, якщо я не проти. Я відповів:

— Я не сідаю в машини до незнайомців, а як ви знали, що мені треба до Манхеттену?

— Ми вже не незнайомці, і я сам не знаю, звідки я знав, куди тобі треба їхати.

— У вас позашляховик?

— Ні.

— Добре. Тоді, можливо, ваша машина з газово-електричним двигуном?

— Ні.

— Погано.

Поки ми їхали, я розповідав йому про свої наміри зустрітися із кожним Блеком у Нью-Йорку.

— У якомусь сенсі я тебе розумію, бо колись від мене втекла собака. Це була найкраща собака на цілому світі. Я так її любив, так їй догоджав! Вона не хотіла від мене втікати. Вона просто заплуталась, спочатку занюхала щось одне, потім інше.

— Але ж мій тато не тікав, — заперечив я, — він загинув під час терористичного нападу.

— Я думав про *тебе*, — сказав Авраам.

Він провів мене аж до дверей квартири Ади Блек, хоча я й запевняв його, що зможу це зробити сам.

— Я почуватимуся краще, якщо знатиму, що ти дістався сюди без проблем, — сказав він, чим дуже нагадав мені маму.

Ада Блек мала дві картини Пікассо. Вона нічого не знала про ключ, тому картини не мали для мене жодного значення, навіть якби я знав, наскільки відомими вони були. Вона запропонувала мені присісти на канапу, але я відповів, що з недовірою ставлюся до шкіри, тому залишився стояти. Її квартира вражала найбільше з усіх тих помешкань, де мені коли-небудь доводилося бувати. Підлоги були схожими на мармурові шахові дошки, а стелі нагадували торти. Усе було наче щойно принесеним із музею, тому я зробив декілька знімків дідусевою камерою.

— Це може прозвучати неввічливо, але скажіть, ви часом не найбагатша людина у світі?

Вона торкнулася до абажура і відповіла:

— Я чотириста шістдесят сьома у списку найбагатших людей у світі.

Я запитав її, як вона почувалася, знаючи, що у цьому місті живуть і безхатьки, і мільйонери.

— Я багато грошей віддаю на доброчинність, якщо ти на це натякаєш, — сказала вона.

Я хотів їй відповісти, що не збирався натякати ні на що, я просто хотів дізнатися, як вона від цього почувалася.

— Я почуваюся нормально, — сказала вона і запитала мене, чи не хочу я чогось випити. Я попросив чашечку кави, а вона попросила когось із сусідньої кімнати приготувати каву, і тоді я запитав її, чи не думає вона, що краще було б, якби ніхто не міг мати більше певної суми грошей, поки й решта людей не заробили б такої самої суми. Цю ідею колись висловив тато.

— Верхній Вест-Сайд також дістається не задарма.

Я запитав її, звідки вона дізналася, що я живу на Верхньому Вест-Сайді.

— У тебе є речі, які тобі непотрібні?

— Не думаю.

— Ти колекціонуєш монети?

— Звідки ви знаєте, що я колекціоную монети?

— Багато юнаків колекціонують монети.

— Але вони мені потрібні.

— Тобі вони потрібні настільки ж сильно, як безхатькам потрібна їжа?

Ця розмова заганяла мене в глухий кут. Вона запитала:

— У тебе більше потрібних речей чи непотрібних?

— Це залежить від того, що саме ви розумієте під словом «потрібний».

— Можеш мені не вірити, але колись я також була ідеалісткою, — сказала вона.

Я запитав її, що для неї означало це слово.

— Це означає, що ти живеш за своїми власними правилами.

— Ви перестали так жити?

— Я просто перестала ставити деякі питання.

У кімнату ввійшла афроамериканка, несучи мою каву на срібній таці. Я сказав їй:

— У вас неймовірно гарна уніформа.

Вона подивилася на Аду.

— Чесно, — запевнив я, — я вважаю, що світло-блакитний вам дуже, дуже пасує.

Вона все ще дивилася на Аду, поки та не сказала: «Спасибі, Ґейл». Поки вона йшла до кухні, я вигукнув їй вслід:

— Ґейл — чудове ім’я.

Коли ми знову залишились удвох, Ада сказала мені:

— Оскаре, мені здається, ти поставив Ґейл у незручне становище.

— Що ви маєте на увазі?

— Я помітила, що їй було ніяково від твоїх слів.

— Я лише намагався бути ввічливим.

— Ти перестарався.

— Як можна перестаратися із ввічливістю?

— Ти поводився зверхньо.

— Що це означає?

— Ти розмовляв із нею, як із дитиною.

— Неправда.

— Немає нічого поганого в тому, щоб бути прислугою. У неї відповідальна робота, а ще я їй добре плачу за це.

— Я просто хотів бути ввічливим, — сказав я.

А тоді мені раптом спало на думку: *«Хіба я їй казав, що мене звати Оскар?»*

Ми ще трохи посиділи разом. Вона виглядала у вікно, неначе чекала, що у Центральному парку має щось статися. Я запитав:

— Ви не заперечуєте, якщо я трохи понишпорю по вашій квартирі?

Вона засміялася і сказала:

— Нарешті хоч хтось каже те, що насправді думає.

Я трохи порозглядав навколо, у квартирі було стільки кімнат, що мені стало цікаво, чи всередині квартира більша, ніж вона здається зовні? Але ніяких підказок я не знайшов. Коли я повернувся, вона запитала мене, чи не хочу я перекусити бутербродом, що мене трохи збентежило, але я був добре вихованим, тому я лише сказав:

— Чорта з два.

— *Pardon?*

— Чорта з два.

— Пробач, та я не зовсім розумію…

— Чорта з два. Ну, це означає «нізащо».

— Я знаю, хто я така.

Я кивнув, хоча я не зрозумів, до чого вона це сказала і що вона мала на увазі.

— Навіть якщо мені й не до вподоби те, ким я є, я знаю, хто я така. Моїм дітям подобається, ким вони є, та вони насправді не знають, хто вони такі. Тож скажи мені, що з цього гірше?

— Ще раз, які там були варіанти?

Вона засміялася і сказала:

— Ти мені подобаєшся.

Я показав їй ключ, але вона сказала, що ніколи його не бачила і нічого не могла мені про нього розповісти.

Навіть попри те, що я відмовився від її допомоги, вона все одно примусила швейцара посадити мене у таксі. Я сказав їй, що у мене немає грошей на таксі.

— Зате у мене є, — відповіла вона.

Я дав їй свою візитку. Вона сказала: «Успіху тобі», взяла мене за щоки і поцілувала в чоло.

Була субота, і це жахливо мене пригнічувало.

Шановний Оскаре Шелл,
дякуємо вам за ваш внесок у Американський фонд боротьби з діабетом. Кожен долар, — чи, як у вашому випадку, п'ятдесят центів, — багато для нас важить.
Додаю деяку додаткову літературу про наш фонд, включно з положенням про мету нашого створення, брошуру з описом наших досягнень та недавніх заходів, а ще інформацію про наші цілі, як на короткий, так і тривалий термін.
Ще раз вам дякуємо за ваш внесок у цю нагальну справу.
Ви рятуєте життя.
Із вдячністю,

Патриція Роксбері,
президент Нью-Йоркської філії

У це важко повірити, але наступний Блек жив у нашому будинку, поверхом вище. Якби це сталося не зі мною, я б нізащо у таке не повірив. Я пішов до холу і запитав Стена, що йому відомо про мешканця квартири 6А. Він сказав:

— Я ніколи не бачив, щоб туди хтось приходив, чи хтось звідти виходив. Лише купа доставок і купа сміття.

— *Класно.*

Він нахилився до мене і прошепотів:

— Моторошно, наче там живе привид.

Я прошепотів у відповідь:

— Я не вірю у надприродне.

— Привидам однаково, віриш ти у них, чи ні.

І хоча я й був атеїстом, я знав, що він помиляється.

Я знову пішов сходами нагору, але цього разу на поверх вище, на шостий. Перед вхідними дверима лежав килимок, на якому фраза «Ласкаво просимо» була написана дванадцятьма різними мовами. Не думаю, що привид таке би розмістив перед дверима до свого помешкання. Я спробував відімкнути замок ключем, але він не підійшов, тоді я подзвонив у дзвінок, він був точнісінько такий самий, як у нас. Із середини чувся якийсь шум і якась моторошна музика, але я набрався сміливості та далі стояв під дверима.

Минуло дуже багато часу, двері нарешті відчинилися.

— Чим я можу допомогти? — запитав старий чоловік, але зробив це так страшенно голосно, що більше було схоже на крик.

— Так, добридень, — сказав я, — я живу поверхом нижче, у п'ять А, можна поставити вам декілька запитань?

— Вітаю, юначе! — відповів він.

Він мав досить дивний вигляд: на голові червоний берет, що робило його схожим на француза, а на оці — пов'язка, як у пірата. Він сказав: «Мене звуть Блек», а я відповів: «Я знаю». Він розвернувся і пішов углиб квартири. Я припустив, що він запрошує мене йти за ним, тому також увійшов досередини.

Його квартира була абсолютно такою самою, як і наша, що мене здивувало ще більше. Підлога була така сама, і підвіконня теж, навіть плитка на каміні була того самого зеленого кольору. Але водночас, його квартира була зовсім іншою, бо її заповнювали зовсім інші речі. Тонни речей. Речі були всюди. А просто посеред їдальні стояла величезна колона. Вона була завбільшки з два холодильники, і через це у кімнаті неможливо було поставити обідній стіл, як у нас.

— Для чого вона? — запитав я, але він мене не почув.

На камінній полиці стояло декілька ляльок та інших дрібниць, а підлога була встелена багатьма маленькими килимками.

— Їх я привіз із Ісландії! — сказав він, вказуючи на мушлі на підвіконні. Тоді він показав на меч, що висів на стіні і сказав: — А його я привіз із Японії.

Я запитав його, чи це був самурайський меч, і він сказав:

— Це копія, але дуже точна.

— Класно, — відповів я.

Він провів мене до кухонного столу, який стояв на тому ж місці, що й наш стіл, тоді сів і поплескав однією рукою себе по коліні.

— Що ж! — вигукнув він так голосно, що мені захотілося затулити вуха, — у мене було напрочуд цікаве життя!

Я здивувався, що він це сказав, бо ж я його навіть не питав про його життя. Я навіть ще не сказав йому, навіщо прийшов.

— Я народився першого січня тисяча дев'ятисотого року! Я прожив геть усі дні двадцятого століття!

— Справді?

— Мама підробила моє свідоцтво про народження, щоб я мав змогу брати участь у Першій світовій війні! Це було єдиною брехнею за все її життя! А ще я був заручений із сестрою Фітцджеральда!

— А хто такий Фітцджеральд?

— Юначе, Френсис Скотт Кей Фітцджеральд! Це ж відомий письменник! Великий письменник!

— Ой.

— Я часто сидів у них вдома на ґанку і розмовляв із її батьком, поки вона нагорі припудрювала носик. Ми з її батьком так гарно розмовляли! Він теж був великою людиною, так само, як Вінстон Черчилль!

Я подумав, що краще пошукати в «Ґуґлі», хто такий цей Вінстон Черчилль, аніж зізнаватися, що я нічого про нього не знаю.

— Якось вона спустилася вниз і вже була готова йти! Але я попросив її зачекати хвилинку, бо в нас із її батьком розмова була саме в розпалі, а хіба надзвичайно цікаві розмови можна переривати?

— Я не знаю.

— Того вечора, коли я провів її до того самого ґанку, вона сказала: «Іноді мені здається, що мій тато подобається тобі більше за мене!» Я успадкував ту прокляту чесність від своєї матері, і вона знову зіграла зі мною поганий жарт! Я сказав їй: «Я згоден!», і це стало моїм останнім «Я згоден» у стосунках із нею, якщо ти розумієш, про що я кажу.

— Не розумію.

— Я все зіпсував! Хлопче, я все спаскудив!

Він страшенно голосно засміявся і знову поплескав себе по коліні.

— Умерти можна зі сміху, — сказав я, бо, мабуть, він теж так думав, якщо це його так сильно розсмішило.

— Точно, умерти можна, — сказав він, — це точно, більше я від неї нічого не чув! Що ж! У житті нам постійно доводиться знайомитися і розлучатися з людьми! Із сотнями, тисячами людей! Треба лише відчиняти двері, щоб вони могли приходити. Хоча, так вони зможуть і піти геть.

Він поставив на плиту чайник.

Я сказав йому:

— Ви такий розумний!

— У мене було досить часу для того, щоб набратися розуму! Поглянь сюди! — закричав він і зірвав свою пов'язку, — це все фашистська куля! Я був воєнним кореспондентом, і врешті-решт приєднався до британського танкового корпусу, який рухався вгору по річці Рейн! Одного разу, наприкінці сорок четвертого, ми потрапили під обстріл. Моє око просто витекло на папір, на якому я писав, але ті сучі сини все одно не змогли мене зупинити! Я дописав речення до кінця!

— Яке речення?

— Ах, та хто тепер це згадає. Головне — це те, що я не дозволив цим клятим німцям зупинити мене! Моя ручка міцніша за меч, віриш? Та що там меч, навіть за кулемет ем-джі-тридцять чотири[1] вона міцніша!

— А ви могли б одягти пов'язку назад?

— Поглянь сюди! — сказав він, показуючи на кухонну підлогу, але я не міг перестати думати про його око, — під цими килимами дубові дошки! Дошки зі справжнього дуба, порізаного на чотири частини! Я точно знаю, я сам його тут укладав!

— Чорта з два! — І цього разу я навіть не намагався бути ввічливим.

Подумки я перебирав речі, які міг би зробити, щоб стати більш схожим на нього.

— Ми із дружиною самі переобладнали цю кухню! Ось цими руками! — І він показав мені свої руки. Вони були схожими на фото рук скелета з Наукового каталогу Райнера, який Рон збирався мені купити, ось тільки ці руки вкриті шкірою з віковими плямами, а подарунків від Рона мені не потрібно.

— А де тепер ваша дружина?

І в цю хвилину засвистів чайник.

— Ох, — відповів він, — вона померла двадцять чотири роки тому! Це було так давно! А мені здається, що це трапилось лише вчора!

— Ой, пробачте.

— Усе гаразд.

— Ви не сердитесь, що я почав про неї розпитувати? Можете мені сказати, якщо сердитесь.

---

[1] MG-34 (скор. від Machine Gun — автоматична зброя) — кулемет, який почали використовувати у вермахті з 1934 року.

— Ні! — запевнив він, — мені приємно згадувати її.

Він зробив дві чашки чаю.

— У вас, бува, немає кави? — запитав я.

— Кави!

— Кава вповільнює ріст, і це добре, бо я боюся смерті.

Він вдарив рукою по столі і сказав:

— Хлопче, у мене є кава, яку я привіз для тебе із Гондурасу!

— Але ж ви навіть не знаєте мого імені!

Деякий час ми просто сиділи, і містер Блек розповідав мені захопливі історії зі свого життя. Наскільки він знав, а знав він, здається, багато, він був єдиним учасником обох світових воєн, який дожив до наших днів. Він був і в Австралії, і в Кенії, і у Пакистані, і в Панамі. Я запитав його:

— Якщо прикинути, то у скількох країнах ви побували?

— Не треба нічого прикидати, я точно знаю — сто дванадцять країн!

— Хіба є стільки країн?

— На світі є значно більше *невідомих* тобі місць, аніж місць, про які ти чув! — відповів він.

Мені це сподобалося. Він був кореспондентом під час майже всіх воєн у двадцятому столітті, і під час Громадянської війни в Іспанії, і під час геноциду у Східному Тиморі, бачив він і жахіття, що відбувалися свого часу в Африці. Я не мав уявлення про ці події, тому намагався запам'ятати їх усі, щоб пошукати про них у «Ґуґлі», коли повернусь додому. Список у моїй голові став неймовірно довгим: спочатку Френсис Скотт Кей Фітцджеральд, пудрити носик, Черчилль, «мустанґ» із відкидним верхом, потім Волтер Кронкайт[1], лащення, затока Свиней[2], платівки, «датсан»[3], Кент-Стейт[4], сало, аятолла Хомейні, «поляроїд», апартеїд, драйв-ін[5], фавела[6], Троцький, Берлінська стіна, Тіто, «Звіяні

---

1 Американський журналіст, ведучий на телеканалі CBS.

2 Операція в затоці Свиней — військова операція на Кубі, що відбулася 17 квітня 1961 року, під час Кубинської революції.

3 «Датсан» — японська марка автомобілів, що випускалася з 1931 до 1986 року; виробника поглинув концерн «Ніссан».

4 4 травня 1970 року в місті Кент, штат Огайо, під час акції протесту проти війни у В'єтнамі у студентському містечку університету представники національної гвардії вбили чотирьох студентів і поранили ще дев'ятьох.

5 Драйв-ін (drive-in theatre) — кінотеатри під відкритим небом, у яких люди дивляться фільм зі своїх авто.

6 Нетрі в містах Бразилії, розташовані на схилах гір.

вітром», Френк Ллойд Райт[1], хула-хуп, техніколор[2], Громадянська війна в Іспанії, Грейс Келлі, Східний Тимор, логарифмічна лінійка, а ще декілька місцин у Африці, назви яких я намагався запам'ятати, але вже забув. Було тяжко тримати в собі всі ці невідомі мені поняття.

Його квартира була захаращена речами, які він назбирав за часи своїх воєн, і я вирішив сфотографувати їх дідусевою камерою. Там були й книги іноземними мовами, і маленькі статуетки, і сувої з досить майстерними малюнками, і пляшки від «кока-коли» з різних куточків світу, і купка камінців на полиці каміна, хоча на перший погляд нічого особливого в них не було. Що було незвичним, це те, що біля кожного камінця лежав аркуш паперу з інформацією, звідки і коли був привезений цей камінець, наприклад: «Нормандія, 19.06.44»[3], «Хвачхон, 9.04.51»[4], «Даллас, 22.11.63»[5]. Це мене дуже вразило, а ще більше мене здивувало, що на камінній полиці було ще й багато куль, але біля них не було ніяких папірців із поясненнями. Я запитав його, як він їх розрізняє, на що він відповів:

— Що тут розрізняти, куля — вона і в Африці куля!

— Добре, тоді хіба камінці не всюди однакові? — запитав я.

Він заперечив:

— Звісно, ні!

Здається, я його тоді зрозумів, хоча я не стовідсотково у цьому впевнений, тому я вказав на троянди, що стояли у вазі на столі.

— А троянди також і в Африці троянди?

— Ні! Троянди — це не завжди просто троянди.

І тут мені чомусь пригадалася пісня «У її рухах є щось»[6] і я запитав:

— А любовні пісні — це завжди лише любовні пісні?

— Так! — сказав він.

На секунду я замислився:

— А любов також і в Африці лише любов?

---

[1] Американський архітектор, творець напряму органічної архітектури в першій половині XX століття.

[2] Спосіб отримання кольорового кінематографічного і фотографічного зображення, а також назва компанії, що володіє цією технологією.

[3] Із 6 червня до 31 серпня 1944 року відбувалася Нормандська операція, під час якої війська союзників висаджувалися у Франції.

[4] Повіт на кордоні Південної та Північної Кореї, де відбулися запеклі бої першого етапу Корейської війни (1950–1953).

[5] У цей день у Далласі застрелили американського президента Джона Кеннеді.

[6] «Something in the Way She Moves» — одна із пісень гурту «Бітлз».

— Ні! — сказав він.

А ще в нього ціла стіна була прикрашена масками, які він привозив із кожної відвіданої ним країни, навіть із Вірменії, Чилі та Ефіопії.

— Цей світ не такий вже й жахливий, — сказав він, надягаючи маску з Камбоджі, — але він повен жахливих людей!

Я випив ще одну чашечку кави, і вирішив, що тепер саме час розповісти йому про мету мого візиту, тож я зняв із шиї ключ і простягнув йому.

— Ви знаєте, що ним можна відімкнути?

— Не думаю! — вигукнув він.

— Може, ви були знайомі з моїм татом?

— А ким був твій тато?

— Його звали Томас Шелл. До того як померти, він жив у квартирі п'ять А.

— Ні, — сказав він, — нікого з таким іменем не пригадую.

Я запитав його, чи був він певний на всі сто відсотків. Він відповів:

— Я вже стільки прожив, що не можу бути *стовідсотковим* ні в чому.

Він встав, обійшов колону посеред їдальні та підійшов до шафи з верхнім одягом, яка примостилася під сходами. І в цей момент я зрозумів, чим його квартира відрізнялася від нашої: у нас не було сходів нагору. Він відчинив шафу і витяг звідти щось на зразок бібліотечного каталогу.

— *Класно.*

— Це мій біографічний індекс!

— Ваш *що*?..

— Я почав цим займатися, як тільки взявся за кореспонденцію! На всіх людей я заводжу картки, сподіваючись, що одного дня мені ця інформація знадобиться! У мене є картка на кожну людину, про яку я коли-небудь щось писав! А ще є картки на людей, яких я зустрічав, пишучи про інших людей! І картки на людей, які траплялися мені у книжках! А ще картки на тих, про кого згадується у примітках до тих книг! Коли я вранці читаю газети, то заводжу картки на всіх, чия біографія мені видається важливою! І я не припиняю це робити!

— Чому б вам просто не скористатись Інтернетом?

— Та в мене нема комп'ютера.

Це мене трохи спантеличило.

— Скільки у вас усього цих карток?

— Я ніколи не лічив! Мабуть, на сьогоднішній день їх назбиралося вже десятки тисяч! А може, і сотні тисяч!

— Що саме ви на них пишете?

— Я записую ім'я людини і одне слово для того, щоб її описати.

— Лише *одне* слово?

— Так, кожній людині дається лише одне слово!

— І з цього справді є користь?

— Ну, звісно, надзвичайна! Сьогодні зранку я читав статтю про валюту в Латинській Америці. У ній були посилання на роботу декого на ім'я Мануель Ескобар. Тоді я зазирнув сюди, щоб пошукати інформацію про Ескобара. Безсумнівно, я його знайшов! Мануель Ескобар: уніоніст!

— Але ж, окрім цього, він ще міг би бути чоловіком, батьком, фаном «Бітлз», бігуном, або ще хтозна-ким!

— Звісно, про нього можна було б написати цілу книгу! І все одно, щось залишиться без уваги! Можна написати й десять книг! А можна взагалі ніколи не припиняти писати!

Він висував шухляди шафки і по черзі витягував із них картки.

ГЕНРІ КІССИНДЖЕР: ВІЙНА!

ОРНЕТ КОУЛМЕН[1]: МУЗИКА!

ЧЕ ГЕВАРА: ВІЙНА!

ДЖЕФ БЕЗОС[2]: ГРОШІ!

ФІЛІПП ГУСТОН[3]: МИСТЕЦТВО!

МАХАТМА ГАНДІ: ВІЙНА!

— Але ж хіба він не був пацифістом? — запитав я.

— А я про що? Війна!

АРТУР ЕШ: ТЕНІС!

ТОМ КРУЗ: ГРОШІ!

ЕЛІ ВІЗЕЛЬ[4]: ВІЙНА!

АРНОЛЬД ШВАРЦНЕҐҐЕР: ВІЙНА!

МАРТА СТЮАРТ[5]: ГРОШІ!

РЕМ КОЛГАС[6]: АРХІТЕКТУРА!

АРІЕЛЬ ШАРОН: ВІЙНА!

МІК ДЖАҐҐЕР: ГРОШІ!

---

[1] Американський джазовий саксофоніст і композитор.

[2] Засновник інтернет-магазину «Амазон».

[3] Американський художник-абстракціоніст.

[4] Єврейський письменник, лауреат Нобелівської премії миру (1986).

[5] Американська авторка книжок і ведуча телепрограм із хатнього господарства.

[6] Нідерландський художник, теоретик деконструктивізму.

ЯСИР АРАФАТ: ВІЙНА!
СЬЮЗАН ЗОНТАҐ: ДУМКА!
ВОЛЬФГАНГ ПАК[1]: ГРОШІ!
ПАПА ІВАН-ПАВЛО ІІ: ВІЙНА!

Я запитав його, чи завів він картку на Стівена Гокінга.

— Звичайно! — сказав він, висунув чергову шухляду і витяг із неї ще одну картку.

СТІВЕН ГОКІНГ: АСТРОФІЗИКА

— А на самого себе у вас картка є?

Він висунув ще одну шухляду.

А. Р. БЛЕК: ~~ВІЙНА~~
ЧОЛОВІК

— То у вас є картка на мого тата?

— Томас Шелл, так?

— Так.

Він підійшов до шухляди з літерою «Ш» і висунув її до половини. Його пальці настільки швидко забігали між картками, що навряд чи хтось дав би йому сто три роки.

— Вибач! Нічого!

— А можете глянути ще раз?

Його пальці знову погортали картки. Він похитав головою:

— Пробач!

— Що ж, може, вона загубилася між іншими картками?

— Тоді в нас неприємності!

---

[1] Австрійський шеф-кухар, ресторатор і шоумен.

— А таке взагалі можливо?

— Буває іноді. Мерилін Монро, наприклад, загубилась тут на ціле десятиліття! Я постійно шукав Норму Джин Бейкер, подумки хвалячи себе за кмітливість, і в результаті геть забув, що при народженні її звали Норма Джин Мортенсон!

— Хто така Норма Джин Мортенсон?

— Мерилін Монро!

— А хто така Мерилін Монро?

— Секс!

— А картка на Мохаммеда Атту[1] у вас є?

— Атта! Щось знайоме! Зараз гляну!

Він висунув шухляду на літеру «А». Я сказав йому:

— Між іншим, Мохаммед — це найпопулярніше ім'я на Землі.

Тим часом, він витяг картку і вигукнув:

— Бінґо!

МОХАММЕД АТТА: ВІЙНА

Я сів на підлогу. Він запитав мене, що трапилось.

— Просто цікаво, чому у вас є картка навіть на нього, а на мого тата немає?

— Що ти маєш на увазі?

— Це несправедливо!

— Що саме?

— Мій тато був хорошим, а Мохаммед Атта — це зло!

— Отже…

— Отже, мій тато заслуговує на те, щоб тут бути!

— Чого ти вирішив, що бути в цьому переліку — це честь?

— Бо це означає, що ти важливий.

— І ти думаєш, що це добре?

— Я також хочу бути важливим.

---

[1] Лідер терористів, які захопили літак та атакували вежі-близнюки 11 вересня 2001 року.

— Дев'ять із десяти важливих людей пов'язані або з війною, або із грошима!

Його слова не полегшували тягар на моєму серці. Виявилось, що тато не був великою людиною, такою як Черчилль, ким би той не був. Тато був лише деким, хто керував сімейною ювелірною справою. Звичайним татом. Але в ті хвилини мені так сильно захотілося, щоб він *був* таким великим, був відомим, знаменитим, наче кінозірка, бо саме цього він заслуговував. Я хотів, щоб містер Блек написав щось про нього, щоб він ризикнув розповісти про нього світові, і щоб у його квартирі були речі, пов'язані з моїм татом.

Я замислився: якби тата потрібно було вмістити лише в одне слово, яким би воно було? Ювелір? Атеїст? А літредактор — це одне слово, чи два?

— Ти щось шукаєш? — запитав містер Блек.

— Цей ключ раніше належав моєму татові, — відповів я, ховаючи його назад під сорочку, — і я б хотів дізнатись, від чого він.

Він знизав плечима і вигукнув:

— Я теж це хотів дізнатись!

Далі ми не знали, що казати.

Я думав, що ось-ось заплачу, але не хотів цього робити у його присутності, тому я запитав, де в нього ванна кімната. Він вказав на сходи, що вели нагору. Здіймаючись сходами, я міцно схопився за поручні і почав подумки вигадувати нові речі: повітряні подушки для хмарочосів, лімузини на сонячних батареях, які весь час були б у русі, а ще вічне йо-йо, яке б не виходило з ладу через постійне тертя. Ванна кімната мала запах старості, а ще деякі кахлі, місце яким на стіні, чомусь лежали на підлозі. Над умивальником висіло дзеркало, а в його куточку я помітив фото якоїсь жінки. Вона сиділа за тим самим кухонним столом, за яким щойно сиділи ми з містером Блеком, і чомусь на ній був велетенський капелюх, хоча я не розумів, навіщо він їй у приміщенні. Я одразу зрозумів, що вона була не такою, як всі. Її рука лежала зверху на чайній чашці. У неї була неймовірно гарна усмішка. Мені стало цікаво, чи спітніла її рука від пари, поки її сфотографували. А ще мені було цікаво, чи її фотографував сам містер Блек.

Перед тим як спуститися вниз, я трохи понишпорив навколо. Мене вразило те, яке життя прожив містер Блек, і те, як багато він хотів зберегти із цього життя. Я випробував ключ на усіх дверях, хоч він мені й сказав раніше, що не впізнав ключа. Не те щоб я йому

не довіряв, зовсім ні. Просто в кінці своїх пошуків я хочу мати можливість впевнено сказати: я зробив усе, що міг. Одні двері вели не до кімнати, а до шафи, але в ній не було нічого цікавого, лише декілька пальт. За іншими дверима була кімната, напхом-напхана коробками. Декілька коробок я навіть відчинив, проте побачив там лише газети. У деяких коробках газети були жовтими, а в деяких — взагалі схожі на гербарій.

Я зазирнув до однієї кімнати, яка, мабуть, слугувала йому спальнею. Там стояло найдивовижніше ліжко, яке я коли-небудь бачив, бо воно було зроблене зі шматків дерева. Ніжки були зроблені з пеньків, узголів'я і підніжжя — із колод, а ще на ліжку був навіс, наче стеля, і він складався з гілок. Ліжко було обклеєне цілою купою різних металевих речей: монетами, шпильками, а ще там був значок із написом «РУЗВЕЛЬТ».

— Колись це ліжко було деревом у парку! — вигукнув містер Блек у мене за спиною, що мене налякало майже до смерті, навіть руки затрусилися.

— Ви сердитесь за те, що я тут нишпорив? — запитав я, але він, мабуть, мене не почув, бо говорив далі.

— Біля Резервуару. Одного разу вона спіткнулася об його корені! Це сталося ще тоді, коли я тільки починав залицятися до неї! Вона впала і порізала собі руку! Маленький поріз, але я запам'ятав його на все життя! Це було так давно!

— Але вам здається, що все трапилось лише вчора, правда?

— Вчора?! Сьогодні! П'ять хвилин тому! Зараз! — Він опустив очі додолу. — Вона постійно просила мене кинути роботу кореспондентом! Вона хотіла, щоб я частіше бував вдома! — Він похитав головою і сказав: — Але й у мене були свої потреби!

Якусь мить він дивився на підлогу, а тоді глянув на мене. Я запитав:

— То що ж ви зробили?

— Більшість нашого спільного життя я її взагалі ігнорував! Я приїздив додому лише між війнами, і деколи вона місяцями була сама! Завжди була якась війна!

— А ви знали, що за останні три тисячі п'ятсот років цивілізований світ зміг прожити без воєн лише двісті тридцять років?

— Ти мені спершу покажи цих двісті тридцять років, і тоді я тобі повірю, — відповів він.

— Я не можу цього зробити, але я точно знаю, що це правда.

— Та й де взагалі цей цивілізований світ, про який ти говориш?

Я запитав, що все-таки змусило його покинути роботу. Він сказав:

— Врешті-решт, я зрозумів, що моє головне бажання — бути лише вдома і лише з нею!

— І ви назавжди повернулись додому?

— Вона була для мене важливішою за війну! І перше, що я зробив, коли повернувся додому, ще навіть до того, щоб зайти у квартиру… це дерево — я пішов у парк і зрізав його! Це було серед ночі! Я думав, хтось мене заскочить за цим і зупинить, але ніхто мені не завадив! Я приніс шматки дерева додому! Я зробив із них наше ліжко! Саме його ми ділили протягом останніх років разом! Шкода, що я не зрозумів своїх справжніх бажань раніше!

— Яка війна стала для вас останньою? — запитав я, на що він відповів:

— Сутичка із цим деревом — ось моя остання війна!

Я запитав його, хто переміг, і мені здавалося тоді, що це було хороше запитання, бо він міг відповісти, що переміг дерево і відчути гордість за себе. Але він сказав:

— Сокира перемогла! Інакше й бути не могло! — Він підійшов до ліжка і поклав свого пальця на головку цвяха. — Поглянь сюди!

Я завжди намагаюся бути проникливим, тобто сприймати все з наукової точки зору і бути дуже спостережливим, проте до цього моменту я навіть не помітив, що все ліжко вкрите цвяхами.

— Я забиваю по цвяхові кожного ранку з дня її смерті! Це перше, що я роблю, коли прокидаюсь! Вісім тисяч шістсот двадцять дев'ять цвяхів!

Я запитав його, навіщо він це робить, і мені здалося, що це також було досить хорошим запитанням, бо воно давало йому можливість розповісти про свою любов до неї. Проте він відповів:

— Я не знаю.

— Але якщо ви самі не знаєте, навіщо це робите, то чому ви це робите?

— Думаю, це мені допомагає! Тримає мене на плаву! Я знаю, що це дурня!

— Я так не вважаю.

— Взагалі, цвяхи не такі вже й легенькі. Можливо, один цвях нічого не важить. Або навіть жменя цвяхів. Але ж їх багато!

— Тіло середньостатистичної людини містить достатньо заліза для виготовлення цвяха завдовжки два із половиною сантиметри, — сказав йому я, а він продовжив:

— Ліжко стало важким! Іноді я чую, як скрипить підлога, наче їй болить! Буває, що я прокидаюся серед ночі від страху, що якось підлога не витримає і все розвалиться, упавши на квартиру піді мною!

— Ви хвилювались за мене.

— Ось для чого я зробив ту колону внизу! Тобі відомо про бібліотеку Університету Індіани?

— Ні, — відповів я, а з голови мені не йшла та колона.

— Щороку вона просідає на один сантиметр, тому що при її будівництві не врахували вагу всіх книг! Я про це навіть написав! Тоді я не проводив ніяких паралелей, а тепер мені пригадався знаменитий «Затонулий собор» Дебюссі — один із найвеличніших музичних шедеврів усіх часів! Я не слухав його вже багато років! Хочеш дещо відчути?

— Гаразд, — відповів я, хоч я його й добре не знав, проте чомусь вважав його давнім знайомим.

— Покажи долоню, — сказав він, і я це зробив. Він занурив руку у свою кишеню і витяг звідти канцелярську скріпку, а тоді поклав її мені у долоню і сказав: — Стисни її в кулак! — І я стиснув. — А тепер витягни руку вперед! — Я витягнув. — А тепер розтисни долоню! — Скріпка полетіла до ліжка.

Тільки тоді я помітив, що ключ також рухався у напрямку ліжка. От тільки він був важчим, тому ефект був не таким сильним. Я відчув, як тягнеться мотузка у мене на шиї, а ключ, який на ній висить, трохи піднявся від моїх грудей у повітря. Я подумав про весь той метал, який закопаний в землю у Центральному парку. Цікаво, його теж хоч трохи притягує до цього ліжка? Містер Блек затиснув у руці ключ, що рухався, і сказав:

— Я не виходив із цієї квартири цілих двадцять чотири роки!

— Що ви маєте на увазі?

— Як би це сумно не звучало, хлопче, я маю на увазі саме те, що сказав! Я не виходив із цієї квартири двадцять чотири роки! Мої ноги увесь цей час не ступали на землю!

— Чому?

— Я не мав на це причин!

— А як же речі, які вам можуть знадобитися?

— Що може знадобитися такому, як я, що мені не змогли б доставити?

— Їжа. Книги. Інші дрібниці.

— Я замовляю їжу по телефону, і мені її привозять! Я дзвоню у книгарню, і мені привозять книги, і у магазин із відеокасетами я теж дзвоню, і мені привозять фільми! Ручки, канцтовари, миючі засоби, ліки! Я навіть одяг замовляю телефоном! Поглянь! — І він показав мені свої м'язи, які висіли вниз замість того, щоб випинатися догори. — Я дев'ять днів був чемпіоном у легкій вазі!

— Які це дев'ять днів? — запитав я.

— Ти мені не віриш? — запитав він.

— Звісно, вірю.

— Світ величезний, але ж і у квартирі також є достатньо місця. А тут тим більше його вистачає! — сказав він, показуючи на свою голову.

— Але ж ви так багато подорожували! У вас стільки досвіду! Хіба ви не сумуєте за світом?

— Сумую. Дуже!

Мій уявний тягар на серці став настільки важким, що я з вдячністю подумав про колону під нами, яка могла мене втримати. Як така самотня людина могла прожити поруч зі мною усе життя? Якби я знав про це, я приходив би сюди, щоб скласти йому компанію. Або робив би для нього прикраси. Або розповідав би йому кумедні жарти. Або виступив би перед ним із концертом на тамбурині.

Це змусило мене замислитися, чи були біля мене ще такі ж самотні люди? Мені згадалася «Еліанор Риґбі»[1]. Справді, звідки вони всі беруться? І що із ними робити?

А що, якби додавати до води у душі якийсь хімікат, який взаємодіяв би з іншими чинниками, наприклад, із пульсом людини, або її температурою, або впливав на мозкову діяльність, щоб шкіра могла міняти своє забарвлення залежно від кольору власника? Якби ви були страшенно радісні, ваша шкіра ставала б зеленою, і звичайно, якби ви злились, то шкіра набувала б червоного відтінку, а якщо б ви почувались кепсько, вона ставала б коричневою, а якби ви були сумні, то й шкіра забарвлювалась би у похмуро-синій колір.

Одразу було б видно, що людина зараз відчуває, і тоді ми могли б бути більш обачними у ставленні до інших людей, бо навряд чи ви захотіли б сказати людині з пурпуровою від злості шкірою, що ви незадоволені її запізненням. І навпаки, якби вам зустрілася людина

---

1 «Eleonor Rigby» — пісня «Бітлз» про самотніх людей.

із рожевою шкірою, вам би одразу захотілось поплескати її по спині зі словами: «Мої вітання!»

Ще одним доказом того, що це стало б просто чудовим винаходом, було би те, що часто нас сповнюють почуття, але не розуміємо, що саме нами керує в цей момент. *«Я чимось збентежений? Чи я просто запанікував?»* І це збентеження змінює ваш настрій, воно саме стає вашим настроєм, і ви перетворюєтесь на збентежену та похмуру людину. Але за допомогою такої спеціальної води ви могли б подивитися на свої помаранчеві долоні та подумати: *«Я щасливий! Увесь цей час я насправді був щасливим! Яке полегшення!»*

— Одного разу, — сказав містер Блек, — мене відправили робити репортаж у російське село, де жила групка художників, яких змусили виїхати із великих міст! До мене дійшли чутки, що там усюди висіли картини! Навіть стін не було видно за цими картинами! Вони вкрили своїми малюнками стелі, тарілки, вікна, абажури! Це був їхній вияв незгоди? Висловлення власної думки? Були ці картини справді майстерно написаними, чи це не мало ніякого значення? Я повинен був їх побачити на власні очі й розповісти про них решті світу! Моє життя і полягало у створенні таких репортажів! Сталін дізнався про цю зграйку художників і відправив туди своїх бандитів за декілька днів до мого приїзду, щоб їм попереламували руки! Це було гірше, ніж якби він просто наказав їх вбити! Жахливе видовище, Оскаре: їхні руки у неохайних, нашвидкуруч накладених шинах, витягнуті вперед, як у зомбі! Вони навіть поїсти самі не могли, бо не діставали руками до ротів! Знаєш, що вони робили?

— Вони помирали з голоду?

— Вони годували один одного! Ось тобі й різниця між раєм та пеклом! У пеклі ми помираємо з голоду! У раю ми годуємо одне одного!

— Я не вірю у життя після смерті.

— І я не вірю, зате я вірю в цю історію.

І тоді, раптово, мені дещо спало на думку. Дещо неможливе. Дещо надзвичайне.

— Ви не хочете часом мені допомогти?

— Перепрошую?!

— Із ключем.

— Допомогти тобі!

— Ви могли б шукати разом зі мною.

— Тобі потрібна моя допомога!

— Так.

— Мені не потрібно, щоб хтось мене жалів!

— Чорта з два, — сказав я, — ви, безперечно, дуже розумний і досвідчений, ви знаєте безліч таких речей, про які мені невідомо, а ще просто гарно мати якусь компанію, тому погоджуйтесь, прошу.

Він заплющив очі та якусь мить мовчав. Я не міг зрозуміти, чи він думає про нашу розмову, чи про щось інше, або ж він просто задрімав, що іноді властиво старим людям, таким як бабуся, і вони не можуть інакше.

— Ви не мусите вирішувати зараз, — сказав я йому, щоб він не почувався так, ніби ним маніпулюють. Я розповів йому про сто шістдесят два мільйони замків і про те, що пошук може зайняти багато часу, і може розтягнутися навіть більше, ніж на півтора року, тож якщо йому потрібно трохи часу на роздуми, я не матиму нічого проти, він може у будь-який час зійти на поверх нижче і сказати мені про своє рішення. Він про щось думав.

— Думайте стільки, скільки вам потрібно.

Він все ще думав. Тоді я запитав його:

— Ви вже щось вирішили?

Він нічого не відповів.

— Про що ви думаєте, містере Блек?

Нічого.

— Містер Блек?

Я поплескав його по плечу, і він різко підвів голову.

— Привіт?

Він усміхнувся, як я, у ті моменти, коли мама дізнається про якусь шкоду, яку я не мав робити.

— Я читав по твоїх губах!

— Що?

Він вказав на свій слуховий апарат, який я не помітив, хоча й щосили намагався помічати все.

— Я вже давно вимкнув його!

— Ви його вимкнули?

— Ще давним-давно!

— Навмисно?

— Я подумав, що таким чином зекономлю на батарейках!

— Навіщо?

Він знизав плечима.

— Але ж хіба вам не хочеться чути те, що відбувається навколо?

Він знову знизав плечима, але я так і не зрозумів, була це ствердна відповідь чи заперечна. І тоді я подумав ще про дещо. Дещо прекрасне. Дещо правдиве.

— Хочете, щоб я увімкнув його для вас?

Він дивився водночас і на мене, і крізь мене, наче я був не людиною, а вітражем. Я повторив запитання, але цього разу повільно й обережно, щоб бути певним, що він мене зрозуміє:

— Хочете. Щоб. Я. Увімкнув. Його. Для. Вас?

Він на мене дивився. Я запитав його ще раз. Він сказав:

— Я не знаю, як відповісти «Так!».

— Вам не треба нічого казати.

Я обійшов його ззаду і побачив маленькі коліщатка для кожного вуха на його апараті.

— Тільки повільно! — сказав він майже благальним тоном. — Минуло вже надто багато часу!

Я обійшов його знову, щоб він міг бачити мої губи і пообіцяв йому, що намагатимусь робити все якомога обережніше. Тоді я став позаду нього і крутив коліщатка дуже повільно, лише по декілька міліметрів. Нічого не відбувалося. Я покрутив їх ще на декілька міліметрів. А тоді ще трохи. Я став попереду нього. Він знизав плечима, і я чомусь також. Може, апарат уже вийшов із ладу, або батарейки сіли від давності, або ж він узагалі повністю оглух з того часу, як востаннє вмикав апарат, що було навіть дуже можливим. Ми дивилися одне на одного.

Тоді абсолютно нізвідки за вікном пролетіла зграя птахів — страшенно голосно і неймовірно близько. Їх було десь із двадцять, мабуть. Може, більше. Але вони здавалися єдиним цілим, бо якимось чином абсолютно точно знали, що робити. Містер Блек схопився за вуха і видав якісь незрозумілі й дивні звуки. Він почав плакати — я точно знав, що не від радості, але й явно не з горя.

Я прошепотів:

— Із вами все гаразд?

Мій голос викликав у нього нові сльози, і тоді він ствердно кивнув головою.

Я запитав його, чи хоче він почути ще якісь звуки.

Він кивнув «так», від чого його щоками потекли сльози.

Я підійшов до ліжка і трохи його похитав, від чого з ліжка посипалися шпильки і скріпки.

Він знову заплакав.

— Хочете, щоб я його вимкнув? — запитав я, але він не звертав на мене більше уваги. Він ходив по кімнаті, прикладаючи вуха до всього, що створювало хоч якийсь шум, а потім навіть до зовсім тихих речей, як труби.

Я хотів стояти там і дивитися, як він слухає світ, але вже сутеніло, а на шістнадцяту тридцять у мене була репетиція «Гамлета», і я не міг її пропустити — це була страшенно важлива репетиція, бо в ній мали вперше використати світлові спецефекти. Я сказав містерові Блеку, що зайду за ним в суботу о сьомій, і тоді ми почнемо наші спільні пошуки. Я сказав йому:

— Я ще навіть не обійшов усіх на букву «А».

Він відповів: «Добре», і від звуку свого власного голосу заплакав ще дужче.

Повідомлення третє. *9:31. Алло? Алло? Алло?*

Коли того вечора мама вкладала мене в ліжко, вона здогадалася, що зі мною щось відбувається і навіть запитала, чи я не хочу про це із нею поговорити. Я хотів поговорити, але не з нею, про що я їй і сказав.

— Не ображайся, але ні.

— Ти впевнений?

— *Très fatigué*[1], — відповів я, махаючи їй рукою.

— Хочеш, я тобі щось почитаю?

— Усе гаразд, не треба.

— Ми могли б разом пошукати помилки у «Нью-Йорк таймс».

— Не хочеться, дякую.

— Гаразд, — сказала вона, — гаразд. — Вона поцілувала мене і вимкнула в моїй кімнаті світло, а тоді, коли вона вже збиралася йти, я покликав:

— Мам?

— Так? — відповіла вона, і я запитав її:

— Обіцяєш, що не будеш мене ховати, коли я помру?

Вона повернулася, погладила мене по щоці і сказала:

— Ти не помреш.

— Помру.

---

[1] Très fatigué — дуже втомлений (*фр.*).

— Якщо ти колись і помреш, — продовжила вона, — то це буде зовсім нескоро. У тебе попереду ще довге, дуже довге життя.

— Ти ж знаєш, я страшенно сміливий, але я все одно не зможу провести цілу вічність у малому замкнутому просторі під землею. Я просто не зможу. Ти мене любиш?

— Звичайно, я тебе люблю.

— Тоді поклади мене в мавзолей.

— Мавзолей?

— Я про таке читав.

— Нам обов'язково зараз про це говорити?

— Так.

— Негайно?

— Так.

— Чому?

— Бо раптом я помру завтра?

— Ти не помреш завтра.

— Тато теж не думав, що помре наступного дня.

— Із тобою такого не станеться.

— Із ним такого теж не мало статися.

— Оскаре.

— Пробач, але мене просто не можна ховати під землею.

— Хіба ти не хочеш бути поруч із татом та мною?

— Тата там навіть немає!

— Що?

— Його тіло знищили.

— Не кажи цього.

— Не казати чого? Це ж правда! Не розумію, чому всі вдають, наче він справді там?

— Оскаре, не починай.

— Там лише порожня коробка.

— Там більше, ніж порожня коробка.

— Чому б це я мав захотіти провести цілу вічність поруч із порожньою коробкою?

Мама відповіла:

— Бо там його дух. — І це мене *вкрай* розізлило. Я закричав:

— У тата не було духу! У тата були клітини!

— Там спогади про нього.

— Спогади про нього тут, — заперечив я, вказуючи на свою голову.

— У тата був дух, — повторила мама, наче перемотуючи нашу розмову назад. Я сказав їй:

— У тата були клітини, і тепер ці клітини на дахах будівель, і у річці, і в легенях мільйонів нью-йоркців, які дихають ним кожного разу, коли розтуляють рота!

— Ти не повинен такого казати!

— Але ж це *правда*! Чому я не повинен казати *правду*?

— Ти втрачаєш контроль над собою!

— Тільки той факт, що він помер, не дає тобі права бути нелогічною, мамо!

— Ні, дає.

— Ні, не дає.

— Заспокойся, Оскаре!

— Та пішла ти!

— Перепрошую?

— Пробач, я мав на увазі, облиш мене.

— Тобі потрібен тайм-аут!

— Мені потрібен мавзолей!

— Оскаре!

— Не обманюй мене!

— Хто тебе обманює?

— Де ти була?!

— Коли?

— Того дня!

— Я була на роботі.

— Чому тебе не було вдома?

— Бо я повинна ходити на роботу.

— Чому ти не забрала мене зі школи, як це зробили інші мами?

— Оскаре, я прибігла додому як тільки змогла. Мені йти додому набагато далі, ніж тобі зі школи. Я думала, що краще буде почекати на тебе вдома, аніж примушувати тебе чекати на мене в школі.

— Але ти повинна була бути вдома, коли я повернувся зі школи.

— Повинна була, і мені шкода, що у мене це не вийшло.

— А треба було зробити так, щоб вийшло.

— Я не можу зробити неможливе.

— А повинна могти.

— Я прибігла додому, як тільки змогла, — повторила вона, а тоді заплакала.

Сокира перемогла і цього разу.

Я притулився до неї щокою.

— Мені не потрібно щось надзвичайне. Лишень аби воно було над землею, а не під.

Вона глибоко вдихнула, обійняла мене і сказала:

— Це я можу зробити.

Я намагався вигадати щось дотепне, бо подумав, що, якщо мені вдасться бути дотепним, то вона перестане на мене сердитися, і я знову буду в безпеці.

— Але з вільним простором.

— Що?

— Мені потрібно багато вільного простору.

Вона засміялася і сказала:

— Добре.

Я захлюпав носом, бо побачив, що це на неї діє.

— А ще біде.

— Звичайно. Буде тобі біде.

— І електричну огорожу.

— Електричну огорожу?

— Щоб розкрадачі могил не діставалися до моїх прикрас.

— Прикрас?

— Так, — додав я, — прикраси мені також знадобляться.

Ми розсміялися, саме це нам якраз і було потрібно, бо вона знову мене любила. Я дістав свій щоденник для запису почуттів з-під подушки, розгорнув на сторінці, де був сьогоднішній день і виправив У ВІДЧАЇ на МОЖЕ БУТИ.

— Глянь, це ж чудово! — сказала мама, заглядаючи мені через плече.

— Ні, — заперечив я, — це всього лишень «може бути». І будь ласка, не підглядай.

Вона трохи потерла мені груди, що було приємно, хоча й довелося трохи відвернутися від неї, щоб вона не помітила на грудях ключ, а тим більше два.

— Мам?

— Що?

— Нічого.

— Що таке, синку?

— Як думаєш, хіба не було би зручно, якби у матрацах були отвори і для рук, щоб вони могли туди поміщатися, якщо людина перекочується на бік?

— Було б гарно.

— А ще це було б добре для спини, бо тоді б вона могла залишатися абсолютно прямою, що дуже важливо, я це точно знаю.

— Це таки важливо.

— А ще було б зручніше обійматися. А то, знаєш, рука часто заважає це робити.

— Знаю.

— А зробити обійми зручнішими — це також дуже важливо.

— Дуже.

~~МОЖЕ БУТИ~~
ОПТИМІСТИЧНО РЕАЛІСТИЧНИЙ

— Я сумую за татом.

— І я.

— І ти також?

— Звичайно.

— *Чесно?*

— Як ти можеш в цьому сумніватися?

— Просто не схоже, щоб ти дуже за ним сумувала.

— Що ти маєш на увазі?

— Я думаю, ти знаєш, що я маю на увазі.

— Не зовсім.

— Я чую, як ти смієшся.

— Чуєш, як я сміюся?

— У вітальні. Із Роном.

— Думаєш, якщо я сміюся, це означає, що я не сумую за татом?

Я перекотився на інший бік ліжка, подалі від неї.

~~ОПТИМІСТИЧНО РЕАЛІСТИЧНИЙ~~
СТРАШЕННО ПРИГНІЧЕНИЙ

— Крім того, що я сміюся, я ще й багато плачу, знаєш? — сказала вона.

— Я не помітив, щоб ти багато плакала.

— Може, це тому, що я не хочу, щоб ти бачив мої сльози.

— Чому?

— Бо це не справедливо для нас обох.

— Ні, справедливо.

— Я хочу, щоб ми жили далі.

— Скільки ти плачеш?

— Скільки?

— Ложку? Чашку? Ванну? Якщо зібрати всі сльози докупи?

— Так не робиться, ти ж знаєш.

— *Як* не робиться?

— Я намагаюся знайти спосіб бути щасливою. Сміх робить мене щасливою.

— А я навіть не намагаюсь знайти спосіб бути щасливим, — сказав я. — І не буду цього робити.

— А мав би.

— Чому це?

— Бо тато хотів би бачити тебе щасливим.

— Тато хотів, щоб я про нього пам'ятав.

— А чому ти не можеш пам'ятати про нього і бути щасливим водночас?

— Чому ти любиш Рона?

— Що?

— Я ж бачу, що ти його любиш, тому я хотів би знати чому? Що в ньому такого чудового?

— Оскаре, тобі ніколи не спадало на думку, що деякі речі можуть бути складнішими, ніж видаються на перший погляд?

— Мені це весь час спадає на думку.

— Рон — мій *друг*.

— Тоді пообіцяй мені, що ти більше ніколи ні в кого не закохаєшся.

— Оскаре, Ронові теж зараз дуже нелегко, і ми допомагаємо одне одному. Ми *друзі*.

— Пообіцяй, що більше не закохаєшся.

— Чому ти так хочеш, щоб я тобі це пообіцяла?

— Або пообіцяй мені ніколи більше не закохуватися, або я перестану тебе любити.

— Ти несправедливий.

— Я й не маю бути справедливим! Я твій син!

Вона надзвичайно тяжко зітхнула і сказала:

— Ти так сильно нагадуєш мені тата.

І тоді я сказав те, що не планував казати, і навіть не хотів казати. Коли слова вилетіли з мого рота, мені стало соромно, що вони перемішалися з татовими клітинами, якими я міг надихатися під час нашого походу до Ґраунд-Зиро[1].

— Якби я міг обирати, я хотів би, щоб ти померла замість нього!

Вона якусь мить на мене дивилась, а тоді встала з ліжка і вийшла з кімнати. Мені захотілося, щоб вона грюкнула дверима, але вона цього не зробила. Вона їх зачинила дуже обережно, так, як робила кожного дня. Я чув, що вона і далі стояла під дверима.

~~СТРАШЕННО ПРИГНІЧЕНИЙ~~ НЕЙМОВІРНО САМОТНІЙ

— Мам?

Нічого.

Я встав із ліжка і підійшов до дверей.

— Беру свої слова назад.

Вона нічого не відповіла, але я чув, як вона дихає. Я взявся за дверну клямку, бо подумав, що з іншого боку дверей її рука також, можливо, тримає дверну клямку.

— Я сказав, що беру свої слова назад.

— Таке не можна взяти назад.

— А вибачитися за таке можна?

Нічого.

— Ти мене вибачиш?

— Я не знаю.

— Як ти можеш цього не знати?

— Оскаре, я *не знаю*.

— Ти на мене сердишся?

Нічого.

— Мам?

— Так.

— Ти ще на мене сердишся?

— Ні.

— Ти впевнена?

— Я ніколи не була на тебе сердитою.

---

[1] «Ground Zero» — порожня ділянка на місці колишніх веж-близнюків.

— А якою була?
— Ображеною.

~~НЕЙМОВІРНО САМОТНІЙ~~

ЗДАЄТЬСЯ, Я ЗАСНУВ НА ПІДЛОЗІ. КОЛИ Я ПРОКИНУВСЯ, МАМА САМЕ СТЯГУВАЛА З МЕНЕ СОРОЧКУ, ДОПОМАГАЮЧИ МЕНІ ОДЯГНУТИ ПІЖАМУ, А ЦЕ ОЗНАЧАЄ, ЩО ВОНА БАЧИЛА УСІ МОЇ СИНЦІ. МИНУЛОГО ВЕЧОРА Я ПОРАХУВАВ ЇХ, ДИВЛЯЧИСЬ У ДЗЕРКАЛО, І ВИЙШОВ СОРОК ОДИН СИНЕЦЬ. ДЕЯКІ З НИХ СИЛЬНО РОЗПЛИВЛИСЯ, АЛЕ БІЛЬШІСТЬ СИНЦІВ НЕВЕЛИКІ. Я НЕ ДЛЯ НЕЇ ЇХ СОБІ НАСТАВЛЯЮ, АЛЕ ВСЕ ОДНО МЕНІ Б ХОТІЛОСЯ, ЩОБ ВОНА МЕНЕ ЗАПИТАЛА, ЗВІДКИ ВОНИ У МЕНЕ (ХОЧА, МОЖЕ, ВОНА ЦЕ Й ТАК ЗНАЄ), А ЩЕ ЩОБ ВОНА ПОЖАЛІЛА МЕНЕ (БО ВОНА Ж ПОВИННА РОЗУМІТИ, ЯК МЕНІ ЗАРАЗ ТЯЖКО), А ЩЕ, ЩОБ ЇЙ СТАЛО СОРОМНО (БО В ЦЬОМУ Є ТРОХИ ЇЇ ВИНИ) І ЩОБ ВОНА ПООБІЦЯЛА МЕНІ НІКОЛИ НЕ ПОМИРАТИ І НЕ ЗАЛИШАТИ МЕНЕ САМОГО… АЛЕ ВОНА НЕ СКАЗАЛА НІЧОГО. Я НАВІТЬ НЕ МІГ БАЧИТИ ЇЇ РЕАКЦІЮ НА СИНЦІ, БО ГОЛОВА САМЕ ЗАСТРЯГЛА У СОРОЧЦІ, НАЧЕ У КИШЕНІ, ЧИ НАВІТЬ У ЧЕРЕПІ…

Мої почуття

Через динаміки оголосили відправку рейсів. Ми не слухаємо. Нам байдуже, бо ми нікуди не летимо.

Я вже за тобою сумую, Оскаре. Я сумувала за тобою навіть, коли була поруч із тобою. Це завжди було моєю проблемою. Я сумую за тим, що я маю, і живу з тим, чого вже немає поруч.

Щоразу, починаючи нову сторінку, я дивлюся на твого дідуся. Мене заспокоює його присутність. Із ним я почуваюся у безпеці. Він горбиться. І в нього викривлений хребет. У Дрездені він здавався велетнем. Я тішуся з того, що його руки досі здаються шорсткими. Отже, він не розлучався зі своїми скульптурами.

Досі я не помічала, що він носить на пальці обручку. Цікаво, чи він її одягнув, коли повернувся, чи носив її всі ці роки. Перед тим як прийти сюди, я замкнула квартиру. Я всюди вимкнула світло і перевірила, чи не протікають крани. Важко прощатися із місцем, де ти прожив стільки часу. Майже настільки ж важко, як прощатися із людиною. Ми переїхали туди одразу після одруження. Там було більше місця, ніж у його старій квартирі. Нам це було потрібно. Нам був потрібен простір для тварин, а ще потрібен був простір між нами. Твій дідусь купив найдорожчий страховий поліс, який тільки можна було знайти. Приходив представник фірми, щоб сфотографувати квартиру. Якби щось сталося, вони б відтворили квартиру із найбільшою точністю. Він використав цілу плівку. Він сфотографував підлогу, камін, ванну. Я ніколи не плутала те, що в мене було із тим, ким була я. Коли страховик пішов, твій дідусь витяг свою камеру і почав робити знімки.

— Що ти робиш? — запитала я.

«Краще перестрахуватися ще раз», — написав він. Тоді мені здавалося, що він має рацію, але тепер я вже в цьому не впевнена.

Він сфотографував геть усе. Навіть нижній бік полиць у шафі. Навіть задній бік дзеркал. Навіть те, що було вже зламаним. Речі, які й не потрібно було запам'ятовувати. Він міг би відтворити нашу квартиру повністю, склавши усі фото докупи.

І дверні клямки. Він сфотографував кожну дверну клямку у нашій квартирі. Кожнісіньку. Наче весь світ і його власне майбутнє залежало від цих дверних клямок. Наче ми здогадалися б сфотографувати дверні клямки, якби це справді було потрібно.

Я не знаю, що саме мені зробило так боляче.

Я сказала йому:

— Ці клямки навіть не гарні.

Він написав: «Але вони від цього не перестають бути нашими клямками».

Я теж була його.

Але мене він ніколи не фотографував, і ми не застрахували наші життя.

Деякі фотографії він зберігав у комоді. Деякі він вклеював до свого записника, щоб вони завжди були з ним, на випадок, якби вдома щось сталося.

Наш шлюб не можна назвати нещасливим, Оскаре. Він знав, як мене розсмішити. А іноді й мені вдавалося розсмішити його. Нам потрібно було встановити деякі правила, але кому це не потрібно? Немає нічого поганого у пошуку компромісу. Навіть якщо цей компроміс доводиться шукати усюди.

Він влаштувався на роботу до ювелірної майстерні, бо добре знався на верстатах. Він так старанно працював, що його підвищили до помічника менеджера, а тоді й до менеджера. Йому нецікаві були самі ювелірні вироби. Він ненавидів їх. Він казав, що прикраси — це повна протилежність скульптурі.

Але цим можна було заробляти на життя, і він пообіцяв мені, що все буде гаразд.

Пізніше ми купили власну ювелірну крамничку поблизу бандитського району. Він працював із одинадцятої ранку до шостої вечора.

Але там завжди було, чим зайнятися.

Ми витрачали своє життя на заробляння грошей на прожиття.

Іноді після роботи ми ходили до аеропорту. Я просила його приносити мені журнали та газети. Спочатку я читала їх, щоб вивчити американські ідіоми. Але потім я облишила цю ідею. Я все одно просила його туди ходити. Я знала, що йому потрібен був мій дозвіл на це. Я робила це для нього, а не для себе.

Ми докладали стільки зусиль. Ми завжди намагались прийти одне одному на допомогу. Але не через те, що ми були безпомічними. Йому

просто потрібно було робити деякі речі для мене, так само, як я хотіла робити дещо й для нього. Це давало нам якийсь сенс життя. Іноді я просила його про те, чого мені навіть не хотілося, просто щоб дати йому можливість зробити щось для мене. Ми проводили цілі дні, намагаючись допомогти одне одному. Я приносила йому капці. Він заварював мені чай. Я вмикала обігрівач, щоб він міг увімкнути кондиціонер, щоб я потім знову могла увімкнути обігрівач. Його руки досі були шорсткими.

Настав Гелловін. Перший у цій квартирі. Почувся дзвінок у двері. Твій дідусь саме був у аеропорті. Я відчинила двері й побачила дитину, одягнену в біле простирадло з прорізами для очей.

— Гостинці або смерть! — сказала вона.

Я відступила на крок.

— Що ти таке?

— Я — примара!

— Нащо ти це одягнула?

— Сьогодні ж Гелловін!

— Я не знаю, що це таке.

— Діти переодягаються у когось і ходять по квартирах, а дорослі дають їм за це цукерки.

— У мене немає цукерок.

— Але ж зараз Гел-ло-він!

Я попросила її зачекати. Тоді я пішла до спальні. Я витягла з-під матрацу конверт. Наші заощадження. Наші гроші на прожиття. Я витягла звідти дві стодоларові купюри, поклала їх до іншого конверта, який і віддала примарі.

Я заплатила їй, щоб вона пішла.

Я зачинила двері та вимкнула світло, щоб до нас більше ніхто не стукав і не дзвонив.

Звірі, мабуть, усе зрозуміли, бо підійшли до мене і притиснулись до моїх ніг. Я нічого не сказала твоєму дідусеві, коли він повернувся. Лише подякувала йому за газети і журнали. Я пішла до гостьової кімнати і вдала, наче щось пишу. Я натискала клавішу пробілу знову і знову. Моє життя було суцільним пробілом.

Дні йшли за днями. А іноді повільніше. Ми дивилися одне на одного і малювали подумки карти. Я сказала йому, що у мене спаскудився зір, бо хотіла, щоб він приділяв мені більше уваги. Ми вигадали у квартирі зони безпеки, куди ти міг зайти і перестати існувати для світу.

Я б усе для нього зробила. Може, це в мені говорив мій токсикоз.

Ми кохалися у Невидимих Місцях, вимикаючи світло. Чомусь хотілося плакати. Ми не могли дивитися одне одному в очі. Завжди він був позаду мене. Як тоді, коли ми робили це вперше. І я знала напевно, що він тоді думав не про мене.

Він сильно мене стиснув і з силою ввійшов. Наче намагався ввійти крізь мене кудись іще.

Навіщо люди взагалі кохаються?

Так пройшов рік. Ще рік. Ще один рік. І ще один.

Ми заробляли на прожиття.

Мені все не йшла з голови дівчинка-примара.

Мені потрібна була дитина.

Що означає «потребувати дитину»?

Одного ранку я прокинулась і відчула всередині порожнечу. Я усвідомила, що можна йти на компроміс із власним життям, але не можна робити цього із життям після смерті. Я не могла цього пояснити. Потреба затьмарила собою всі пояснення.

Я дозволила цьому статися не через свою слабкість, але й моя сила не мала до цього стосунку. Я зробила це через свою потребу. Мені потрібна була дитина.

Я намагалася приховати це від нього. Я намагалася дочекатися потрібного моменту, коли мої слова уже нічого не змінять. Моя перша і найпотаємніша таємниця від нього. Життя. Я оберігала життя, яке існувало всередині мене. Я всюди носила його із собою, як він носив нашу квартиру у своїх записниках. Я вдягала вільний одяг. Я сиділа, поклавши подушку собі на коліна. Я роздягалася лише у Невидимих Місцях.

Але я не могла зберігати цю таємницю вічно.

Ми лежали у ліжку в темряві. Я не знала, з чого мені почати. Ні, я знала, просто не могла цього сказати. Я взяла з його столика біля ліжка один з його записників.

Квартира ще ніколи не була такою темною, як тоді.

Я ввімкнула лампу.

Світло оточило нас.

Квартира стала ще темнішою.

Я написала: «Я вагітна».

Я простягнула записник йому. Він прочитав.

Він взяв ручку і написав: «Як це могло статися?»

Я написала: «Я зробила так, щоб це сталося».

Він написав: «Але ж у нас було правило».

На наступній сторінці було фото дверної клямки.

Я перегорнула сторінку і написала: «Я порушила правило».

Він сів у ліжку. Я не знаю, скільки часу він так сидів.

Він написав: «Усе буде гаразд».

Я сказала йому, що мені замало цього.

Усе буде ~~гаразд~~ пречудово.

Я сказала, що мене більше не треба оберігати брехнею.

Усе буде ~~гаразд пречудово~~.

Я заплакала.

Це вперше я плакала у його присутності. Наче вперше кохалася.

Я запитала його про те, що хотіла дізнатися ще декілька років тому, коли ми почали створювати Невидимі Місця у нашій квартирі.

— Що ми? Щось чи Нічого?

Він затулив моє обличчя своїми руками, а тоді забрав руки.

Я не зрозуміла, що це означало.

Наступного ранку я прокинулася з жахливим нежитем.

Я не знала, чи це дитина так псувала моє самопочуття, чи твій дідусь.

Коли я прощалася з ним перед тим, як він пішов до аеропорту, я підняла його валізу і відчула, яка вона важка.

Ось як я дізналася, що він від мене йде.

Я думала, чи варто було його зупинити. Чи могла б я притиснути його до землі і змусити його кохати мене. Мені хотілося тримати його за плечі й кричати просто йому в обличчя.

Я пішла за ним туди.

Я спостерігала за ним цілий ранок. Я не знала, як до нього заговорити. Я дивилася, як він щось пише у своєму записнику. Я дивилася, як він питає людей, котра година, хоча кожен перехожий лише мовчки вказував йому на великий жовтий годинник на стіні.

Було так дивно спостерігати за ним на відстані. Він здавався таким маленьким. Мені він потрібен був тут, але чомусь я байдуже до нього ставилась у квартирі. Тут я хотіла б захистити його від усіх тих жахливих речей, на які ніхто не заслуговує.

Я підійшла дуже близько до нього. Я стала позаду нього. Я бачила, як він пише, який сором, що нам взагалі потрібно жити, але ж яка водночас трагедія, що ми маємо прожити лише одне життя. Я відступила. Я не могла бути так близько до нього. Навіть тоді.

Стоячи за колоною, я бачила, як він пише і питає у перехожих час, і потирає руками об коліна — ТАК і НІ.

Я дивилася, як він стає у чергу за квитками.

Я подумала: «Коли ж я зупиню його від цієї поїздки?»

Я не знала, як мені його просити, чи казати йому, чи вмовляти його.

Коли підійшла його черга, я підійшла до нього.

Я торкнулася його плеча.

— Я все бачу, — сказала я. — Яка нісенітниця. У мене паскудний зір, але я все одно все бачу.

«Що ти тут робиш?» — запитав він жестами.

Раптом мені стало незручно. Я не звикла почуватися незручно. Я звикла відчувати сором. Сором'язливість — це коли ти відвертаєшся від того, чого страшенно бажаєш. Сором — коли ти відвертаєш голову від того, чого страшенно не хочеш.

— Я знаю, що ти йдеш, — сказала я.

Він написав: «Тобі треба йти додому. Тобі слід бути в ліжку».

— Добре, — відповіла я. Я не знала, як сказати те, що було у мене на думці.

«Я відвезу тебе додому».

— Ні. Я не хочу туди йти.

Він написав: «Не кажи дурниць. Ти застудишся».

— Я вже застудилася.

«Ти підхопиш найзастуднішу з усіх застуд».

Я не могла повірити, що він намагався пожартувати. А ще я не могла повірити, що я розсміялася.

Сміх переніс мої думки до нашого кухонного столу, де ми так часто сміялися. За тим столом ми були справді близькими. Навіть більше, ніж у ліжку. Усе в нашій квартирі було не так, як має бути. Їли ми за журнальним столиком у вітальні замість того, щоб робити це за обіднім столом у їдальні. Ми хотіли сидіти біля вікна. Ми наповнили нутрощі дідусевого годинника його порожніми записниками, наче вони й були часом. Його списані записники ми складали у ванну в другій ванній кімнаті, бо ніколи нею не користувалися. Коли я нарешті засинаю, я ходжу уві сні.

Якось я увімкнула душ. Деякі записники попливли, а деякі залишилися на місці. Тільки прокинувшись наступного ранку я зрозуміла, що накоїла. Вода стала сірою від його буднів.

Я сказала йому:

— Я не кажу дурниць.

«Тобі треба йти додому».

— Я стомилася, — сказала я йому. — Не виснажена зсередини, а виснажена наскрізно. Наче одна з тих дружин, що одного ранку прокидається і каже, що більше не пектиме хліб.

Він написав: «Ти ж ніколи не пекла хліб». І ми знову засміялися.

— Тоді уяви, що одного ранку я прокинулася і спекла хліб, — відповіла я.

І ми навіть тоді продовжували жартувати. Цікаво, колись настане той момент, коли ми більше не будемо жартувати? І як це буде? І як це відчуватиметься?

Коли я була маленькою дівчинкою, моє життя здавалося музикою, яка щораз ставала гучнішою. Усе мене зворушувало. Собака, що йшла слідом за незнайомцем. Це збурювало в мене стільки почуттів! Календар, на якому був не той місяць. Я могла через це розплакатися. І я плакала. Через те, куди подівся дим із комину. І те, як пляшка покотилася до краю столу і там зупинилася.

Я витратила ціле життя на те, щоб навчитися вгамовувати свої почуття.

Кожного дня я відчувала все менше і менше.

Може, це від старості? Чи це щось значно гірше?

Не можна захистити себе від суму, не захистивши себе від радості.

Він заховав своє обличчя у обкладинці записника, наче вона й була його руками. Він заплакав. За ким він плакав?

За Анною?

За батьками?

За мною?

За собою?

Я взяла в нього записник. Він був геть мокрий від сліз, які стікали сторінками, наче це сам записник плакав. Він заховав обличчя за руками.

— Дозволь мені подивитися, як ти плачеш, — попросила я.

«Я не хочу зробити тобі боляче», — відповів він, хитаючи головою зліва направо.

— Мені боляче від того, що ти не хочеш робити мені боляче, — сказала я. — Дозволь мені подивитися, як ти плачеш.

Він опустив руки. На одній щоці було навпаки написане слово ТАК. А на іншій щоці слово НІ. Він не підводив очей. Тепер сльози не стікали по його щоках, а скочувалися з очей просто на землю.

— Дозволь мені подивитися, як ти плачеш, — сказала я.

Я не відчувала, що він мені це винен. Я не відчувала, що я йому це винна. Ми були винні ці сльози одне одному, а це вже зовсім інше.

Він підвів голову і глянув на мене.

— Я не серджуся на тебе, — сказала я.

«А повинна».

— Це я порушила правило.

«Але це я вигадав правило, з яким ти не могла жити».

Мої думки знову блукають, Оскаре. Вони повертаються до Дрездена, до маминих перлів, вологих від поту на її шиї. Мої думки блукають вгору рукавом татового пальто. У нього були такі сильні та великі руки. Я була впевнена, що вони зможуть захищати мене все моє життя. І вони захищали. Навіть коли я його втратила. Пам'ять про його руки огортає мене, як і вони самі колись. Кожен день прив'язаний до попереднього. Але тоді у тижнів були крила. Усі, хто вірить, що секунда коротша за десятиліття, просто ніколи не були на моєму місці.

— Чому ти йдеш від мене?

Він написав: «Я не знаю, як жити далі».

— Я теж не знаю, але я хоч намагаюсь.

«Я не знаю, як намагатись».

Я хотіла йому дещо сказати. Але я знала, що мої слова зроблять йому боляче. Тож я просто поховала їх у собі, дозволивши їм зробити боляче мені.

Я поклала свою руку на нього. Для мене завжди було важливо до нього торкатися. Це було тим, заради чого я жила. Я б не змогла пояснити чому. Дрібні, незначущі доторки. Мої пальці на його плечі. Доторки наших стегон, коли ми сиділи поруч у автобусі. Я не могла цього пояснити, але потребувала цього. Іноді я уявляла, як зшиваю всі наші дотики в один. Скільки сотень тисяч дотиків триває кохання? Навіщо взагалі люди кохаються?

Мої думки повернули мене до мого дитинства, Оскаре. До тих часів, коли я ще була дівчинкою. Ось я сиджу і думаю про жменьку камінців, а тоді вперше помічаю волосся у себе під пахвами.

Мої думки навколо маминої шиї. Її перли.

Я вперше полюбила аромат парфумів, коли ми з Анною лежали у мороці нашої кімнати і в теплі нашого ліжка.

Однієї ночі я їй сказала, *що* саме я бачила за сараєм позаду нашого будинку.

Вона взяла з мене обіцянку нікому про це не розказувати. Я пообіцяла.

— Можна мені дивитись, як ви цілуєтесь?

— Чи можна тобі дивитись, як ми цілуємось?

— Ти б могла мені казати, коли ви надумаєте цілуватись, а я б тоді заховалась і дивилась за вами.

Вона засміялася, кажучи таким чином «так».

Ми прокинулись серед ночі. Я не знаю, хто з нас прокинувся раніше. Може, ми прокинулись одночасно?

— На що воно схоже? — запитала я.

— Що на що схоже?

— Поцілунок.

Вона засміялася.

— Мокро, — відповіла вона.

Я засміялася.

— Спочатку мокро, тепло і дуже незвично.

Я засміялася знову.

— Ось так, — сказала вона, схопила моє обличчя і притягнула мене до себе.

Я ще ніколи нікого так не любила до того, і після того я теж ніколи нікого не любила так сильно.

Ми були невинними.

Чи могло бути щось ще більш невинним, ніж наш поцілунок у ліжку?

Що могло менше заслуговувати на знищення?

Я написала йому: «Я намагатимусь ще більше, якщо ти залишишся».

«Добре», — написав він у відповідь.

«Тільки не залишай мене».

«Добре».

«Нам не потрібно більше про це згадувати».

«Добре».

Не знаю чому, але я думаю про взуття. Скільки пар я зносила за життя. І скільки разів мої ноги взувалися і роззувалися. І те, як я завжди клала взуття в ногах ліжка, повертаючи його носаками у протилежний від ліжка бік.

Мої думки летять вгору димарем і горять.

Кроки нагорі. Смажена цибуля. Брязкіт кришталю.

Ми не були багатими, але ми нічого й не хотіли. Я дивилася на світ з вікна своєї спальні. Там я була в безпеці від світу.

Я бачила, як татові ставало все гірше. Що ближчою ставала війна, то більше він віддалявся. Чи це був його спосіб нас урятувати? Щовечора він годинами просиджував у сараї. Іноді він там ночував. На підлозі.

Він хотів врятувати світ. У цьому весь він. Але він не став би наражати заради цього свою сім'ю на небезпеку. У цьому весь він. Він, мабуть, зважував моє життя проти життя тієї людини, яку він міг би врятувати. Або десятка людей. Або навіть сотні. Напевно, він вирішив, що моє життя дорожче за сотню інших життів.

Тієї зими його волосся посивіло. Я думала, що то сніг. Він обіцяв, що все буде добре. Я була ще дитиною, але вже тоді я знала, що добре не буде. Але від цього тато не був в моїх очах брехуном. Він був моїм татом.

Саме того ранку, коли відбулось бомбардування, я вирішила відповісти на лист того в'язня. Я не знаю, чому я зволікала так довго, або ж чому мені захотілося відповісти саме тоді.

Він просив мене надіслати свою фотографію. У мене не було фото, які б мені подобалися. Тепер я розумію трагічність свого дитинства. Річ не у бомбардуванні. Річ у тому, що у мене не було фото, які б мені подобалися. Не могли подобатися.

Я вирішила, що наступного дня піду до фотографа і зроблю фото.

Того вечора я переміряла все своє вбрання перед дзеркалом. Я мала вигляд огидної кінозірки. Я попросила маму навчити мене фарбуватися. Вона навіть не запитала навіщо.

Вона показала мені, як накладати рум'яна на щоки. І як фарбувати очі. Вона ще ніколи так багато не торкалася до мого обличчя. У неї не було на це причин.

Мого чола. Мого підборіддя. Моїх скронь. Моєї шиї. Чому вона плакала?

Я залишила недописаного листа на столі.

Папір допоміг нашому будинку згоріти.

Краще б я надіслала його із огидною фотографією.

Краще б я все надіслала.

Аеропорт залюднили ті, хто кудись поспішали. Але для нас існували тільки я і твій дідусь.

Я взяла його записник і погортала сторінки. Я вказала на слова: «Як незручно, як жалюгідно, як сумно».

Він взяв записник, погортав сторінки і вказав мені на фразу: «Те, як ти щойно подала мені цей ніж…»

Я вказала на: «Якби я був кимось іншим і жив в іншому світі, я зробив би щось інше».

Він вказав на: «Іноді комусь просто потрібно зникнути».

Я вказала на: «Немає нічого поганого у невмінні розуміти самого себе».

Він вказав на: «Як сумно».

Я вказала на: «І я б не відмовився від чогось солоденького».

Він вказав на: «Сльози, сльози і знову сльози».

Я вказала на: «Не плач».

Він вказав на: «Зламаний і збентежений».

Я вказала на: «Як сумно».

Він вказав на: «Зламаний і збентежений».

Я вказала на: «Щось».

Він вказав на: «Нічого».

Я вказала на: «Щось».

Жоден із нас не вказав на: «Я люблю тебе».

Не було ніякого виходу із цієї ями. Ми не могли ні перелізти її, ні знайти її межу.

Я жалкую, що витратила ціле життя на те, щоб навчитися жити, Оскаре. Якби я могла прожити життя заново, я б усе зробила інакше.

Я б змінила своє життя.

Я би поцілувала свого вчителя гри на фортепіано, навіть якби він посміявся з мене.

Я би стрибала разом із Мері на ліжку, навіть якби це видавалося безглуздим.

Я б надіслала свої огидні фото, тисячі цих фото.

«Що нам робити?» — написав він.

— Усе залежить від тебе, — сказала я.

Він написав: «Я хочу додому».

— Що для тебе дім?

«Дім — це місце, де найбільше правил».

Я зрозуміла його.

— І нам потрібні будуть нові правила, — сказала я.

«Щоб зробити дім ще більше домашнім».

— Так.

«Добре».

Ми пішли просто до ювелірної крамнички. Він залишив валізу в комірчині. Того дня ми продали пару смарагдових сережок. І обручку

з діамантом. І золотий браслет для маленької дівчинки. І годинник для чоловіка, що їхав до Бразилії.

Тієї ночі ми були разом у ліжку. Він вкривав мене поцілунками. Я вірила йому. Я не була недалекою. Я була його дружиною.

Наступного ранку він поїхав у аеропорт. Я не наважилась підняти його валізу.

Я чекала, що він повернеться додому.

Минали години. І хвилини.

Я не відчинила крамницю об одинадцятій.

Я чекала біля вікна. Я ще йому вірила.

Я не обідала.

Минали секунди.

Минув день. Настав вечір.

Я не вечеряла.

Крізь проміжки між митями минали роки.

Твій тато рухався у моєму животі.

Що він намагався мені сказати?

Я переставила пташині клітки на вікно.

Я відчинила вікно і відчинила клітки.

Я спустила рибок у каналізацію.

Я вивела собак і котів надвір і зняла з них ошийники.

Я випустила комах на волю.

І ящірок.

І мишей.

Я сказала їм:

— Йдіть.

Усі.

Йдіть.

І вони пішли.

І вже ніколи не поверталися.

Щастя, щастя

ЖУРНАЛІСТ: Ви можете описати події того ранку?

ТОМОЯСУ: Я вийшла з дому зі своєю донькою, Масако. Вона саме йшла на роботу. Я йшла на зустріч із другом. Оголосили повітряну тривогу. Я сказала Масако, що повертаюсь додому. Вона сказала: «Я йду в офіс». Я поралася по дому і чекала, поки скасують тривогу. Я склала постільну білизну. Навела лад у шафі. Протерла вологою ганчіркою вікна. Потім був спалах. Спочатку я подумала, що це спалах від камери. Тепер це здається такою нісенітницею. Він мене засліпив. Я мало не втратила свідомість. Скло у вікнах сипалося на мене. Звук був такий, як від брязкальця, яким мама в дитинстві заспокоювала мене, коли я плакала.

Коли я прийшла до тями, то побачила, що не стою на ногах. Мене відкинуло в іншу кімнату. Ганчірка досі була в мене в руці, але тепер вона стала сухою. Єдиною думкою в моїй голові було знайти доньку. Я визирнула у вікно і побачила одного зі своїх сусідів майже оголеним. Його шкіра просто злазила з його тіла. Вона висіла з кінчиків його пальців. Я запитала його, що трапилося. У нього не було сили мені відповісти. Він лише роздивлявся в різні боки, мабуть, намагаючись побачити когось із членів сім'ї. Я подумала: *«Я маю йти. Я маю йти розшукати Масако»*.

Я взулася і одягла на себе захисний капюшон. Я пішла до залізничної станції. Стільки людей йшло мені назустріч, вони всі тікали геть із міста. Я відчувала запах, схожий на запах смаженого кальмара. У мене, мабуть, був шок, бо й люди тоді здавалися мені кальмарами, яких викинуло на берег.

Мені назустріч ішла маленька дівчинка. Шкіра танула на ній. Наче віск. Вона бурмотіла: «Мама. Води. Мама. Води». Я подумала, що це може бути Масако. Але ні. Я не дала їй води. Мені шкода, що я так вчинила. Але я лише намагалась знайти свою Масако.

Я побігла до станції «Хіросима». На ній було повно людей. Деякі були вже мертві. Багато людей лежало на землі. Вони кликали

своїх матерів і просили води. Я пішла до мосту Токіва. Мені треба було перейти через міст, щоб дістатися до офісу доньки.

ЖУРНАЛІСТ: Ви бачили хмару у вигляді шапки гриба?

ТОМОЯСУ: Ні, я не бачила ніякої хмари.

ЖУРНАЛІСТ: Ви не бачила хмари у вигляді гриба?

ТОМОЯСУ: Я не бачила хмари у вигляді гриба. Я намагалась знайти Масако.

ЖУРНАЛІСТ: Але ж хмара поширилась на все місто!

ТОМОЯСУ: Я намагалась знайти її. Мені сказали, що не можна переходити міст. Я думала, що вона могла вже повернутися додому, тому пішла геть. Я була біля храму Нікіцу, коли з неба полив чорний дощ. Мені стало цікаво, що це було.

ЖУРНАЛІСТ: Ви можете описати чорний дощ?

ТОМОЯСУ: Я чекала на неї вдома. Я відчинила вікна, хоча скла й так уже не було. Я не змикала очей цілу ніч. Але вона не прийшла. Близько шостої тридцять наступного ранку прийшов містер Ішидо. Його донька працювала разом із моєю. Він кричав унизу, шукаючи квартиру Масако. Я вибігла на вулицю. Я закричала: «Я тут, я тут!» Містер Ішидо підійшов до мене ближче. Він сказав: «Швидко! Візьміть якийсь одяг і йдіть по неї. Вона на березі річки Ота».

Я бігла з усіх сил. Швидше, ніж могла бігти. Коли я добігла до мосту Токіва, то побачила солдатів, що лежали на землі. А біля станції «Хіросима» було ще більше мертвих. Уранці сьомого числа їх було більше, ніж шостого. Коли я дісталася берега річки, я не могла розрізнити, хто де. Я шукала Масако. Я чула, як хтось крикнув: «Мамо!», і я впізнала її голос. Вона була в жахливому стані. І вона досі мені сниться. Вона сказала: «Ти так довго мене шукала».

Я вибачилась перед нею. Я сказала: «Я прийшла, як тільки змогла». Нас було лише двоє. Я не знала, що робити. Я ж не медсестра. По її ранах повзали личинки і з них сочилася липка жовта рідина. Я намагалася її витерти. Але в неї злазила шкіра. Личинки вилазили звідусіль. Я не могла їх забрати з неї, бо здерла би з неї шкіру разом з м'язами. Я вибирала їх по одній. Вона запитала мене, що я роблю. Я відповіла: «Нічого, Масако. Дрібниці». Вона кивнула. Через дев'ять годин вона померла.

ЖУРНАЛІСТ: Увесь цей час вона була у вас на руках?

ТОМОЯСУ: Так, я не випускала її з рук. Вона сказала: «Я не хочу помирати». Я відповіла: «Ти не помреш». Вона сказала: «Обіцяю, що

не помру, поки ми не повернемось додому». Але їй було страшенно боляче, і вона увесь час кричала: «Мамо!»

ЖУРНАЛІСТ: Мабуть, вам важко про це говорити.

ТОМОЯСУ: Коли я почула, що ваша організація збирає свідчення очевидців трагедії, я не могла не прийти. Вона померла в мене на руках зі словами: «Я не хочу помирати». Ось яка на вигляд смерть. Не має значення, якого кольору уніформа в солдат. Не має значення, наскільки професійна у них зброя. Думаю, якби кожен бачив те, що бачила я, на світі ніколи б не було війни.

Я натиснув на магнітофоні клавішу «Стоп», бо на цьому інтерв'ю закінчувалося. Дівчата плакали, а хлопці смішно відригували.

— Що ж, — сказав містер Кіґан, витираючи носовичком лоба і встаючи зі свого крісла, — Оскар дав нам над чим замислитись.

— Я ще не завершив, — сказав я.

— А мені здалось, що ти вже все нам сказав.

Я почав пояснювати:

— Через те, що радіоактивна хвиля рухалася по прямій від місця вибуху, вченим вдалося встановити епіцентр вибуху із декількох точок завдяки вивченню напрямку тіні від різних предметів. Тіні вказували на висоту вибуху бомби, а ще на діаметр вогняної кулі у момент її найбільшого розжарення. Хіба це не вражає?

Джиммі Снайдер підняв руку. Я його викликав до дошки. Він запитав:

— Чому ти такий дивний?

Я запитав, чи це було риторичним запитанням. Містер Кіґан відіслав Джиммі до кабінету директора Банді. Дехто з дітей засміявся. Я знав, що це не доброзичливий сміх, і що сміються вони з мене, але я намагався залишатися спокійним.

— Інший цікавий факт щодо вибуху — це співвідношення температури горіння і кольору, бо темні кольори поглинають світло. Наприклад, того ранку відбувалась знакова гра у шахи між двома видатними маестро, і грали вони на шаховій дошці із фігурами, що були заввишки як людина, і було це в одному з міських парків. Бомба знищила все: глядачів на трибунах, людей, що знімали поєдинок на камеру, їхні чорні камери, таймери, навіть самих шахістів. Усе, що залишилося, це лише білі фігури на білих квадратах.

Уже на виході із класу Джиммі запитав:

— Гей, Оскаре, а хто такий Бакмінстер?

Я сказав йому:

— Ричард Бакмінстер Фуллер був ученим, філософом і винахідником, найбільш відомий створенням геодезичного куполу, більше відомого, як фулерен. Здається, він помер тисяча дев'ятсот вісімдесят третього.

Джиммі сказав:

— Я мав на увазі *твого* Бакмінстера.

Я не знав, чому він це запитав, бо ж я всього лише декілька тижнів тому приносив Бакмінстера в школу для презентації і навіть скинув його з даху, щоб продемонструвати, як коти досягають величезної швидкості, намагаючись скрутитись у невеликі парашути, а ще те, що у котів більше шансів вижити при падінні з двадцятого поверху, аніж з восьмого, бо приблизно вісім поверхів у них йде на усвідомлення того, що відбувається і прийняття якихось рішень. Я відповів:

— Бакмінстер — це моя кицюня.

Джиммі вказав на мене і вигукнув:

— Ха-ха!

Діти почали нахабно сміятися. Я не зрозумів, що я такого смішного сказав. Містер Кіґан розсердився і крикнув:

— Джиммі!

Джиммі забелькотів:

— Що? Що я такого зробив?

Я зрозумів, що глибоко в душі містер Кіґан також сміявся з мене.

— Що я хотів сказати, вони знайшли аркуш паперу на відстані десь із півкілометра від епіцентру, і літери на ньому — в них вони називаються ієрогліфи — були охайно випалені. Мені стало страшенно цікаво, яке воно на вигляд, тому спочатку я намагався вирізати літери сам, але в мене нема достатньо навичок для цього, тоді я розпочав пошуки і з'ясував, що на Спринґ-стрит є друкар, який спеціалізується на такому, і він сказав, що може зробити це для мене за двісті п'ятдесят доларів. Я запитав його, чи в цю суму входили податки. Він відповів «ні», але мені здалося, що воно того варте, тому я взяв мамину кредитну картку, і ось результат.

Я підняв вгору аркуш паперу, на якому була «Коротка історія часу» японською мовою, яку я переклав з допомогою *amazon.co.jp.* Я поглянув на свій клас крізь історію черепах.

Це було в середу.

Щочетверга я проводжу перерви у бібліотеці, читаючи нові видання *«Американського барабанщика»,* якого бібліотекар Хіґґінс замовляє саме для мене. Стало нудно. Я пішов до наукової лабораторії, щоб

дізнатися, чи не погодиться містер Пауерс провести наді мною декілька дослідів. Він сказав, що саме збирався піти пообідати з іншими вчителями, і не міг залишити мене в лабораторії наодинці. Тому я сидів собі і робив ювелірні прикраси у мистецькій студії, де одному можна бути.

У п'ятницю Джиммі Снайдер гукнув мене на гральному майданчику, а потім підійшов до мене зі зграйкою своїх друзів. Він запитав:

— Гей, Оскаре, ти б хотів, щоб Емма Уотсон тобі подрочила чи відсмоктала?

Я відповів йому, що не знаю, хто така Емма Уотсон. Мет Колбер сказав:

— Герміона, гальмо.

Я запитав:

— А хто така Герміона? І до речі, я абсолютно не загальмований.

Дейв Меллон сказав:

— Дівчина з «Гаррі Поттера», шнир.

Стів Вікер додав:

— У неї тепер класні цицьки.

Джек Райлі запитав:

— Так мінет чи дрочіння?

— Я з нею навіть не знайомий, — відповів я.

Я знаю багато птахів і комах, але я не знаю достатньо *про* птахів і комах. А те все, що я знаю, я вивчив з Інтернету, бо спитати мені нема кого. Наприклад, я знаю, що робити мінет — це брати чийсь пеніс до свого рота. А ще я знаю, що член — це також пеніс, і прутень — це теж пеніс. А ще є гігантські члени, про це мені теж відомо. Я знаю, що в жінок мокріє вагіна, коли вони займаються сексом, хоча я не знаю, *що* саме їх робить мокрими. Я знаю, що вагіна це також піхва, а ще це кицюня. Я знаю, що таке вібратор, але не зовсім знаю, що таке кінчити. Я знаю, що анальний секс — це коли вставляєш в анус, та краще б я цього не знав.

Джиммі Снайдер штовхнув мене в плече і сказав:

— Скажи, що твоя мама — шльондра.

Я сказав:

— Твоя мама — шльондра.

— Ні, скажи: *твоя* мама — шльондра.

Я сказав:

— *Твоя* мама — шльондра.

— Скажи: *Моя* мама шльондра.

— *Твоя* мама — шльондра.

Мет, і Дейв, і Стів, і Джейк засміялися, а Джиммі дуже, дуже сильно розсердився. Він показав мені кулак і сказав:

— Приготуйся померти.

Я озирався навколо з надією побачити якогось вчителя, але марно.

— Моя мама — шльондра, — сказав я.

Я зайшов назад до школи і прочитав ще декілька речень із «Короткої історії часу». А тоді зламав механічний олівець. Коли я прийшов додому, Стен сказав:

— Вам лист!

Дорогий Оскаре!
Дякую за те, що вислав мені ті $76,50, які ти мені заборгував. Чесно кажучи, я вже й не сподівався колись отримати ці гроші. Тепер я буду вірити геть усім.

(*Водій таксі*) *Марті Махальтра*

P. S. А де ж чайові?

Тієї ночі я відрахував сім хвилин, тоді чотирнадцять, а тоді і всі тридцять. Я знав, що нізащо не зможу заснути, бо був занадто схвильований думкою, що завтра шукатиму замок. Я шалено вигадував нові винаходи. Я подумав про те, що через сто років кожне третє ім'я на «Жовтих сторінках» за дві тисячі третій рік належатиме мертвій людині і згадав, як під час одного з моїх візитів до Мінча я бачив по телевізору, як хтось розірвав навпіл телефонний довідник. Тоді я подумав про те, що не хотів би, щоб через сто років хтось розірвав «Жовті сторінки» за дві тисячі третій рік, бо навіть якщо всі у ньому й будуть тоді мертвими, для мене це все одно важливо. Тому я винайшов «Жовті сторінки» із «чорними ящиками», тобто той самий телефонний довідник мав бути зробленим з того самого матеріалу, що й чорний ящик на борту літака. Я досі не міг заснути.

Я винайшов поштову марку, у якої задній бік мав смак крем-брюле.

І однаково не міг заснути.

А що, якби навчити собак-поводирів винюхувати бомби, і тоді вони б називалися собаками-поводирями-бомбовинюхувачами. А сліпим людям можна було б платити за те, що вони ходили б по місту, і в такий спосіб робили б свій внесок для суспільства, і ми були б у безпеці. Я все більше і більше віддалявся від сну.

Коли я прокинувся, була субота.

Я пішов нагору, до квартири містера Блека, він чекав на мене перед своїми дверима, клацаючи пальцями над своїм вухом.

— Що це? — запитав він, коли я простягнув подарунок, який зробив для нього сам. Я знизав плечима, так як колись це робив тато. — Що мені з цим робити?

Я відповів йому:

— Розгорнути, що ж іще? — Але в душі я горів від нетерпіння, і ще до того, як він встиг розпакувати подарунок, я вигукнув: — Це намисто, яке я зробив для вас, із кулоном у вигляді компаса, щоб ви завжди знали, у який бік спите.

Він розтулив долоню і сказав:

— Як гарно з твого боку!

— Так, — сказав я, відбираючи у нього коробку, бо міг впоратися з нею швидше, — хоча, мабуть, за межами вашої квартири він не працюватиме, бо чим далі від свого ліжка ви його віднесете, тим менше магнітне поле вашого ліжка відчуватиметься, та все одно.

Я подав йому намисто, і він його одягнув. Компас показував, що ліжко стояло на півночі.

— То куди нам? — запитав він.

— У Бронкс, — відповів я.

— Поїдемо на «Ай-ар-ті»[1]?

— На чому?

— На поїзді «Ай-ар-ті».

— Немає такого поїзда, тим більше, я не користуюсь громадським транспортом.

— Чому?

— Бо це занадто очевидна мішень.

— Тоді *як* ми, по-твоєму, будемо туди добиратися?

— Ми підемо пішки.

— Але це десь за двадцять миль звідси, — заперечив він, — і ти бачив, щоб я ходив пішки?

— Справді.

— Їдьмо на поїзді «Ай-ар-ті».

— Немає такого поїзда.

— Яка різниця, поїдемо на тому, що є.

---

[1] IRT (скор. від Interborough Rapid Transit) — компанія, яка проклала першу лінію метро у Нью-Йорку (між Манхеттеном і Бронксом).

На виході з будинку я сказав:

— Стен, познайомся, це містер Блек, містер Блек — це Стен. — Містер Блек простяг руку, і Стен її потиснув. Я сказав Стенові: — Містер Блек живе у квартирі шість А.

Стен відсмикнув руку, але не думаю, що це образило містера Блека.

Майже всю відстань до Бронксу ми проїхали на метро, від чого мені було неймовірно страшно, але коли ми виїхали нагору і я побачив ці занедбані бідні райони, мені подумалося, що під землею було краще. Багато будинків у Бронксі стояли порожні, це було зрозумілим із того, що у вікнах не було скла, і можна було дивитися крізь них навіть на великій швидкості. Ми вийшли з поїзда і пішли вулицею. Містер Блек тримав мене за руку, поки ми шукали потрібну нам адресу. Я запитав його, чи він не расист. Він сказав, що його дратує бідність, а не бідні люди. Заради сміху я запитав, чи він не гомосексуаліст. Він сказав:

— Можливо.

— Справді? — І майже одразу мені захотілося взяти свої слова назад, бо я ж пообіцяв собі не бути гомофобом.

Домофон у будинку не працював, але вхідні двері були підперті цеглиною. Квартира Агнеси Блек була на третьому поверсі, і в будинку не було ліфта. Містер Блек сказав, що зачекає на мене внизу, бо з нього на сьогодні досить і сходів у метро. Тому я пішов сам. Підлога у холі чомусь була липкою, а ще чомусь усі вічка на дверях були замальовані чорною фарбою. Чувся чийсь спів за одними дверима, за декількома іншими працював телевізор. Я спробував відімкнути своїм ключем двері квартири Агнеси, але ключ не підійшов, і я постукав.

Відповіла маленька жінка в інвалідному візку. Вона була мексиканкою, здається. Або бразилійкою, або хтозна-ким іще.

— Перепрошую, вас звуть Агнеса Блек?

Вона відповіла:

— No espeaka Inglesh[1].

— Що?

— No espeaka Inglesh.

— Пробачте, — сказав я, — але я вас не розумію. Ви не могли б повторити більш розбірливо?

Вона знову сказала:

— No espeaka Inglesh.

---

[1] Я не розмовляю англійською (ісп.).

Я підняв палець вгору, що означає «зачекайте», і покликав містера Блека зі сходового майданчика:

— Здається, вона не розмовляє англійською!

— А якою ж вона розмовляє?

— Якою ви розмовляєте? — Це вже я звертався до неї, а тоді зрозумів недолугість цього питання і спробував по-іншому: — Parlez-vous français?[1]

— Español[2], — відповіла вона.

— Español, — крикнув я вниз.

— Чудово! — крикнув він у відповідь, — я вивчив трохи іспанських слів під час своїх поїздок.

Тоді я викотив її візок на сходовий майданчик, і вони почали кричати щось одне до одного, що видавалося досить дивним, бо їхні голоси блукали між поверхами, хоча облич одне одного вони не бачили. Вони засміялися в унісон, і їхній сміх лунав між поверхами. Тоді містер Блек вигукнув:

— Оскаре!

Я закричав у відповідь:

— Я вже дев'ять років Оскар, що?!

Він закричав:

— Спускайся вниз!

Коли я повернувся в хол, містер Блек пояснив, що жінка, яку ми шукали, працювала офіціанткою у ресторані «Вікна у світ»[3].

— Що за?..

— Ця жінка, з якою я щойно розмовляв, Феліз, не знала Агнесу особисто. Їй розповіли про неї, коли вона сюди переїхала.

— Справді?

— Навіщо я б таке вигадував?

Ми вийшли на вулицю і вирушили далі. Повз нас проїхала машина, у якій неймовірно голосно грала музика, і від цього у мене завібрувало серце. Я подивився вгору і побачив, що між багатьма вікнами натягнуті мотузки із випраною білизною. Я запитав містер Блека, чи саме це люди називають «мотузками для білизни».

— Саме так, — сказав він.

---

1 Ви розмовляєте французькою? (*фр.*)

2 Іспанська (*icn.*).

3 «Вікна у світ» («Windows on the World») — ресторан, розташований на одному з верхніх поверхів однієї з веж-близнюків.

— Я так і подумав, — відповів я.

Ми пройшли ще трохи. Діти, що грались на вулиці, копали одне одному камінці і весело сміялися. Містер Блек підняв один камінець і поклав собі у кишеню. Він подивився на табличку із назвою вулиці, а тоді на свій годинник. Напроти якогось магазину на стільцях сиділо декілька літніх чоловіків. Вони курили сигари і дивилися на світ навколо, наче це був телевізор.

— Це все здається мені таким дивним, — сказав я.

— Що саме? — запитав він.

— Те, що вона там працювала. Може, вона була знайома з моїм татом. Або й не була з ним знайома, але того дня обслуговувала його столик. Він там був, у ресторані. У нього там була зустріч. Може, вона доливала йому кави, абощо.

— Усе може бути.

— Може, вони померли разом.

Я розумів, що він не мав чого відповісти на ці слова, бо, звичайно ж, вони померли разом. Питання було в тому, *як* саме вони померли разом, чи були вони тоді у протилежних кінцях ресторану, чи були вони поруч, чи ще якось. Може, вони разом піднялись на дах будівлі. На деяких фото того дня було видно, як люди стрибали з даху разом, тримаючись за руки. Можливо, й вони так зробили. А може, вони розмовляли між собою, поки вежа не впала. Про що вони могли розмовляти? Вони ж були такими різними. Може, він розповідав їй про мене. Цікаво, що він їй розповів. Я не міг зрозуміти своє ставлення до того, що він тримав когось за руку.

— У неї були діти? — запитав я.

— Я не знаю.

— Запитайте її.

— Кого запитати?

— Повернімось і запитаємо ту жінку, яка там живе. Закладаюсь, вона має знати, чи були в Агнеси діти.

Він не запитав мене, чому для мене це так важливо і не сказав, що та жінка уже розповіла йому все, що знала. Ми пройшли три квартали до її будинку, і я знову піднявся сходами вгору і викотив її візок на сходовий майданчик, і вони ще якийсь час кричали між собою. Тоді містер Блек вигукнув:

— У неї не було дітей!

Але я замислився, чи він бува мені не збрехав, бо хоч я й не розумів іспанської, я точно чув, що вона сказала більше, ніж просто «ні».

Коли ми йшли до підземки, мені раптом дещо спало на думку, і я розізлився.

— Зачекайте, з чого ви разом із нею сміялися того разу?

— Того разу?

— Коли ви з нею розмовляли вперше, ви з чогось сміялися. Разом.

— Я не знаю, — розгубився він.

— Ви не знаєте?

— Я не пам'ятаю.

— Спробуйте пригадати.

Він на якусь хвилину замислився.

— Я не можу пригадати.

Брехня номер сімдесят сім.

Біля входу в метро ми купили декілька тамале[1] у жінки, що торгувала ними просто з величезної каструлі у візку із супермаркету. Зазвичай я скептично налаштований до їжі, яка герметично не запакована і яку приготувала не мама, але цього разу ми сіли на узбіччя і їли наші тамале. Містер Блек сказав:

— Тепер я знову натхненний.

— Що це означає?

— Повний енергії. Відновлений.

— Тоді я теж натхненний.

Він обійняв мене і сказав:

— Добре.

— Вони веганські, правда ж?

Я трусив тамбурином, поки ми йшли сходами до метро, і затримав дихання, коли поїзд пішов під землю.

Альберт Блек приїхав з Монтани. Він хотів стати актором, але відмовився їхати до Каліфорнії, бо вона була занадто близько від його дому, а сама суть у роботі актора полягає в тому, щоб стати кимось іншим десь далеко.

Аліса Блек страшенно нервувала, бо жила у будинку, призначеному для промислових цілей, тому там ніхто не повинен був жити. Перед тим як відчинити нам двері, вона змусила нас пообіцяти, що ми не із житлового управління. Я сказав:

— Пропоную вам подивитися на нас через вічко у дверях.

---

[1] Гостра страва мексиканської кухні, складається з хлібця із кукурудзяної муки, начиненого фаршем та перцем чилі.

Вона так і зробила, а тоді сказала:

— А, це ви, — (що мені здалося дуже дивним), і одразу нас впустила. Її руки були вимащені вугіллям, а у квартирі я одразу побачив багато картин, і вони всі були портретом одного чоловіка.

— Вам сорок?

— Мені двадцять один.

— А мені дев'ять.

— А мені сто три.

Я запитав її, чи це вона намалювала ці портрети.

— Так.

— Усі?

— Так.

Я не запитав її, хто був зображений на малюнках, бо хвилювався, що її відповідь ляже тягарем на моєму серці. Ніхто б не малював стільки разів одну й ту саму людину, якби не любив її і не сумував за нею. Я сказав їй:

— Ви страшенно гарна.

— Спасибі.

— Можна вас поцілувати?

Містер Блек штовхнув мене ліктем у бік і сказав:

— Вам відомо що-небудь про цей ключ?

Шановний Оскаре Шелл,
відповідаю вам від імені доктора Кейлі, яка зараз перебуває із дослідницькою експедицією у Конго. Вона попросила мене передати вам її захоплення вашою зацікавленістю щодо її роботи зі слонами. Зважаючи на те, що у неї вже є асистент, тобто я, і на те, що у нас обмежений бюджет (думаю, про це вам також відомо), вона не має нині змоги взяти на роботу ще одного асистента. Але вона попросила мене передати вам, що якщо ви не передумаєте і матимете вільний час наступної осені, то вона може потребувати вашої допомоги під час експедиції до Судану. (Нині саме розглядаються заявки на грант.)
Просимо вас надіслати нам резюме, включно з описом ваших минулих експедицій, копії випускного і аспірантського дипломів, а також два рекомендаційних листи.

Із повагою,
Геррі Франклін

Аллен Блек жив на Нижньому Іст-Сайді[1] та працював швейцаром у будинку на Сентрал-Парк-Саус[2], де ми його і знайшли. Він сказав, що ненавидить свою нинішню роботу, бо колись працював інженером у Росії, а тепер його мозок просто деградує. Він показав нам маленький портативний телевізор, який він носив із собою у кишені.

— На ньому можна дивитися DVD, — сказав він, — а якби у мене ще була електронна поштова скринька, я міг би її перевіряти на цьому телевізорі.

Я сказав йому, що можу створити для нього електронну скриньку, якщо він захоче.

— Справді? — здивувався він. Я взяв його пристрій, із такими я раніше не стикався, але швидко в ньому розібрався і все налаштував. Я запитав його:

— Який ви хочете логін? — І запропонував йому декілька варіантів: «Аллен», або «АлленБлек», або якесь прізвисько. — Або «Інженер». Звучало б класно.

Він покрутив пальцем свої вуса і на мить замислився. Я запитав його, чи має він дітей. Він відповів:

— Маю сина. Скоро він стане вищим за мене. Вищим і розумнішим. Він стане чудовим лікарем. Нейрохірургом. Або адвокатом у Верховному суді.

— Що ж, ви можете взяти ім'я сина за свій логін, хоча, можливо, це буде вас плутати.

Він сказав:

— Швейцар.

— Що?

— Назви мене «Швейцар».

— Але ж ви можете взяти абсолютно будь-яке слово за логін.

— Швейцар.

Я зареєстрував його під логіном «Швейцар215», бо вже існувало 214 інших швейцарів. На прощання він сказав:

— Щасти тобі, Оскаре!

Я запитав:

— Звідки ви знаєте моє ім'я?

Містер Блек сказав:

---

[1] Один з найбідніших кварталів Манхеттену.

[2] Вулиця з південного боку Центрального парку — одна з найбагатших вулиць Манхеттену.

— Ти ж сам йому називався.

Коли того вечора я дістався додому, я написав Аллену листа: «Шкода, що вам нічого не відомо про ключ, та мені все одно було приємно з вами познайомитись».

Шановний Оскаре,
незважаючи на те, що ви у своєму листі зарекомендували себе освіченим юнаком, у мене виникли складнощі при написанні для вас рекомендаційного листа через те, що я не мала нагоди зустрітися з вами особисто та дізнатися більше про ваш попередній досвід у наукових дослідженнях. Дякую вам за похвальну оцінку моєї роботи та бажаю вам успіху у ваших дослідженнях, незалежно від того, у якій сфері ви працюватимете.

Щиро ваша
Джейн Гудделл

Арнольд Блек перейшов одразу до справи:

— Нічим не можу допомогти. Перепрошую.

— Але ми ще навіть не встигли сказати вам, що нам потрібна ваша допомога, — здивувався я.

Раптом у нього навернулися сльози на очі, і зі словами: «Перепрошую» він зачинив перед нами двері. Містер Блек сказав:

— Що ж, рухаємось далі.

Я лише кивнув, хоча й подумав: *дивно*.

Дякую за вашого листа. Через те, що я отримую велику кількість листів, у мене немає змоги відповідати кожному особисто. Незважаючи на це, будьте впевнені, що я читаю та зберігаю всі листи із надією на те, що одного дня зможу гідно відповісти на кожен із них. А поки,

щиро ваш Стівен Гокінг

Тиждень минув неймовірно нудно, особливо коли я не згадував про ключ. Хоча я й знав, що у Нью-Йорку було сто шістдесят один мільйон дев'ятсот дев'яносто дев'ять тисяч дев'ятсот дев'яносто дев'ять замків, до яких він не підходив, у мене все одно було враження, що цей ключ міг би відімкнути абсолютно все. Іноді я торкався його просто, щоб переко-

натися, що він на місці, так само я робив і зі своїм перцевим балончиком, який носив у кишені. Або всупереч тому балончику, який я носив у кишені. Я відрегулював мотузку так, щоб ключі — один від нашої квартири, а інший невідомо-від-чого — завжди були біля мого серця, що мене заспокоювало, хіба що іноді я відчував неприємний холод від них, тому наклеїв пластир із того боку грудної клітки, якої торкались ключі.

Понеділок також видався нудним.

Після обіду у вівторок я мав іти на сеанс до доктора Файна. Я не розумів, навіщо мені його допомога, бо мені здавалось, що коли помирає твій тато, тобі *слід* носити важкий тягар на серці, а якщо ти *не* носиш цього тягаря, ось *тоді* тобі справді потрібна допомога. Але я все одно до нього пішов, бо від цього залежала кількість моїх кишенькових грошей.

— Привіт, друже!

— Взагалі-то, я вам не друг.

— Правильно. Гаразд. Сьогодні чудова погода, правда ж? Якщо хочеш, можемо вийти надвір і пограти в м'яча.

— Так, погода хороша. Ні, у м'яча грати не хочу.

— Ти впевнений?

— Спорт мене не приваблює.

— А що тебе приваблює?

— Яку відповідь ви від мене очікуєте?

— Із чого ти взяв, що я чогось від тебе очікую?

— А з чого ви взяли, що я — невиправний недоумок?

— Я не вважаю тебе невиправним недоумком. Я не вважаю тебе взагалі ніяким недоумком.

— Дякую.

— Оскаре, як думаєш, чому ти тут?

— Докторе Файн, я тут тому, що мою маму засмучує те, що в мене нині надзвичайно важкий період у житті.

— А її має це засмучувати?

— Не думаю. Життя справді надзвичайно важке.

— Коли ти кажеш, що в тебе нині надзвичайно важкий період у житті, що саме ти маєш на увазі?

— Я постійно занадто емоційний.

— А зараз ти теж занадто емоційний?

— Зараз особливо.

— Які емоції ти відчуваєш?

— Усі.

— Наприклад…

— Саме зараз я відчуваю сум, щастя, злість, любов, вину, радість, сором, а ще трохи гумору, бо мій мозок ніяк не може забути одну смішну витівку Зуба, про яку я не можу вам розповісти.

— Ти ніби і справді багато відчуваєш.

— Він підсипав проносне у *pain au chocolat*[1], який ми продавали на ярмарку французької випічки.

— Дотепно.

— Я відчуваю геть усе.

— Скажи мені, ця твоя емоційнотливість якось впливає на твоє щоденне життя?

— Ну, якщо вже відповідати на ваше питання, хотів би зауважити, що немає такого слова. Емоційнотливість. Але я розумію, що ви мали на увазі, і моя відповідь «так». Я часто плачу, особливо наодинці. Мені страшенно важко примусити себе ходити до школи. А ще я не можу ходити з ночівлею до друзів, бо неймовірно панікую у відсутності мами. Я не дуже добре ладнаю з людьми.

— І в чому, по-твоєму, справа?

— Я забагато відчуваю. Ось у чому й справа.

— Думаєш, людина здатна занадто багато відчувати? Чи плутатись у своїх відчуттях?

— Мій внутрішній світ не відповідає моєму зовнішньому світові.

— А хіба не у всіх людей так само?

— Не знаю. Я кажу лиш за себе.

— Може, у цьому і є особистість людини: у різниці між внутрішнім та зовнішнім.

— Але у мене ця різниця більша.

— Цікаво, чи інші люди не вважають так само.

— Можливо. Але в мене вона однаково більша.

Він відкинувся назад у кріслі і поклав ручку на стіл.

— Я можу поставити тобі питання інтимного характеру?

— У нас вільна країна.

— Ти не помічав таких маленьких волосків на своїй мошонці?

— Мошонці?

— Мошонка — це мішечок в основі пеніса, який допомагає втримувати яєчка.

---

[1] Шоколадний хліб (*фр.*).

— Мої яйця?

— Саме так.

— Неймовірно.

— Спробуй згадати. Я можу відвернутися, щоб ти подивився.

— Мені не треба нічого згадувати. Немає у мене ніякого волосся на мошонці.

Він щось написав на аркуші паперу.

— Доктор Файн?

— Говард.

— Ви просили мене одразу казати вам, якщо мені стане погано.

— Так.

— Мені дуже погано.

— Пробач. Я знаю, що це дуже незручне запитання. Просто коли наше тіло змінюється, ми переживаємо емоційні зміни. І мені стало цікаво, чи твої почуття не стали наслідком змін у твоєму організмі.

— Не думаю. Це все від того, що мій тато помер найжахливішою смертю, яку тільки можна собі уявити.

Він дивився на мене, а я на нього. Я пообіцяв собі, що не відвернуся першим, але, як завжди, не зміг не відвести очі.

— Ти не проти пограти зі мною у гру?

— Це якась головоломка?

— Не зовсім.

— А я люблю головоломки.

— Я також. Але ця гра — не головоломка.

— Халепа.

— Я називатиму слово, а ти казатимеш мені перше, що спаде тобі на думку. Ти можеш назвати слово, чиєсь ім'я, чи навіть видати якийсь звук. Що-небудь. У цій грі не буває правильних і неправильних відповідей. Жодних правил. Хочеш спробувати?

— Давайте, — відповів я.

— Сім'я, — сказав він.

— Сім'я, — відповів я.

— Пробач, — сказав він, — мабуть, я не надто добре пояснив суть гри. Я кажу слово, а ти кажеш мені перше, про що ти подумаєш.

— Ви сказали слово «сім'я», і я одразу подумав про сім'ю, — відповів я.

— Добре, але спробуймо використати якесь інше слово, — пояснив він. — Домовились?

— Домовились. Тобто, так.

— Сім'я.

— Глибокий петинг.

— Глибокий петинг?

— Це коли чоловік пестить вагіну жінки своїми пальцями. Правда ж?

— Так, правда. Гаразд, хай буде так. Ми ж домовлялись, що в цій грі не буває неправильних відповідей. Як у нас із безпекою?

— А як у нас із нею?

— Усе добре.

— Клас.

— Пупок.

— Пупок?

— Пупок.

— Я не можу подумати про щось інше, окрім пупка.

— Спробуй. Пупок.

— Пупок не наводить мене ні на які думки.

— Копай глибше.

— Глибше у мій пупок?

— У свій мозок, Оскаре.

— Угу.

— Пупок. Пупок.

— Анус живота?

— Добре.

— Погано.

— Ні, я мав на увазі, ти впорався. Тобі добре вдалося, Оскаре.

— Мені вдалося *чудово*.

— Чудово.

— Вода.

— Святкувати.

— Гав-гав.

— Це собаче скавчання?

— Немає значення.

— Добре. Чудово.

— Так.

— Брудний.

— Пупок.

— Незручно.

— Страшенно.

— Жовтий.
— Колір пупка жовтої людини.
— Спробуймо обмежитися лише одним словом, гаразд?
— Як для гри без правил, у цієї гри занадто багато правил.
— Біль.
— Реалістичний.
— Огірок.
— Мурашки.
— Мурашки?
— Огірок?
— Дім.
— Там, де є речі.
— Трагедія.
— Тато.
— Твій тато — це причина трагедії чи її наслідок?
— І те, й інше.
— Щастя.
— Щастя. Ой. Пробачте.
— Щастя.
— Хтозна.
— Спробуй. Щастя.
— Не знаю.
— Щастя. Копай. — Я знизав плечима. — Щастя, щастя.
— Докторе Файн?
— Говард.
— Говарде?
— Так?
— Мені погано.

Ми проговорили ще сорок п'ять хвилин, хоча мені більше нічого було казати. Я не хотів там бути. Я не хотів бути ніде, де не можна шукати замок. Коли сеанс добігав кінця, і мама мала б зайти за мною до кабінету, доктор Файн сказав, що хоче разом зі мною скласти план, як зробити наступний тиждень кращим за попередній. Він сказав:

— Чому б тобі не розповісти мені, над чим ти міг би попрацювати, на чому сконцентруватися? А наступного тижня ми поговоримо про твої успіхи у цій справі.

— Я спробую піти до школи.

— Добре. Дуже добре. Що ще?

— Можливо, я намагатимусь бути більш терплячим із деякими недоумками.

— Гаразд. А що ще?

— Не знаю, мабуть, я намагатимусь не шкодити всім навколо своєю надмірною емоційністю.

— Може, ще щось спадає на думку?

— Я намагатимусь краще ставитись до мами.

— І?

— Хіба цього не досить?

— Досить. Навіть більше, ніж досить. А тепер дозволь запитати тебе, як ти збираєшся виконати всі ці речі?

— Я поховаю свої почуття глибоко всередині.

— Що ти маєш на увазі під похованням почуттів?

— Скільки б я всього не відчував, я не даватиму волю почуттям. Якщо мені захочеться плакати, я буду плакати подумки. Якщо мені треба буде стікати кров'ю, я поставлю собі синець. Якщо в мене шаленітиме серце, я не скажу про це жодній живій душі. Від цього не стає легше. Це тільки псує всім іншим життя.

— Але якщо ти поховаєш усі свої почуття, ти ж перестанеш бути *собою*, хіба ні?

— То й що?

— Я можу поставити тобі ще одне питання?

— Що саме?

— Як думаєш, зі смерті твого тата була якась користь?

— Ви думаєте, що з татової смерті могла бути якась *користь*?

— Так. А ти не думаєш, що хоч *якась* користь могла б бути із його смерті?

Я перекинув свій стілець, жбурнув його папери на підлогу і закричав: «Ні! Звичайно, ні, ти клятий паскуда!» Ось що мені потрібно було зробити. Натомість я лише знизав плечима.

Я вийшов і сказав мамі, що тепер її черга. Вона запитала мене, як усе пройшло.

— Добре, — сказав я.

— Твої журнали у моїй сумці. І упаковка соку також, — відповіла вона.

— Дякую, — сказав я.

Вона нахилилась і поцілувала мене.

Коли вона ввійшла до кабінету, я нишком витяг стетоскоп зі свого похідного набору, поклав його собі на коліна, а інший хтозна-як-він-зветься кінець приклав до дверей. Груша? Тато точно знав би відповідь. Я майже нічого не міг розібрати, а іноді я не міг зрозуміти, чи вони там мовчали, чи я просто не чув їхніх слів.

Ви очікуєте результатів занадто швидко
Я знаю
Ви?
Що   мене?
Ви робите?
Справа не в мені.
Поки ви не відчуєте неможливо,   щоб Оскар

Але поки   він відчуває   все почуватися добре

не знаю.   проблема.
ви?
Я не
не знаю?

це можна пояснювати годинами.

Хочете почати?
Почати   легко   ви   щасливі?

Що смішного?

раніше   хтось мене   запитав і я могла сказати «так»,
чи   але не вірити більше   у короткі відповіді.

Може   неправильні питання. Може   нагадати такі прості речі.

Які це прості?
Скільки пальців   я тримаю?
Це не так просто

Я хочу поговорити   це буде непросто.

ви коли-небудь розглядали

Що?
як це звучить.   Навіть лікарня, у тому вигляді,
до якого ми звикли   безпечне оточення.

дім — це безпечне оточення.

Хто ви в дідька такий?

Пробачте.
за що вибачатися. Ви злий.
не те, що ви   злий
На що ви сердитесь?

добре, коли діти поруч також   через це проходять.

Оскар не такий,   як усі.   Навіть не любить бути поруч із дітьми свого віку.

Добре?

Оскар — це Оскар.   Це дуже
добре.

Я хвилююсь,   що самому собі.

Не можу повірити, що ми про це говоримо.

говоримо про все.   Зрозумійте,
Нема причин для таких розмов
самого себе у небезпеку?

Я хвилююся.   ознаки дитини

Ні в якому разі   госпіталізувати мого сина.

Додому ми їхали мовчки. Я ввімкнув радіо і знайшов станцію, де звучало «Гей, Джуде»[1]. Пісня була наче про мене: я теж не хотів нічого псувати. Мені захотілося взяти цю сумну пісню і зробити її кращою. Я просто не знав, як це зробити.

Після вечері я пішов до своєї кімнати. Я витяг із комірчини коробку, а із коробки ще одну коробку, а з тієї коробки — сумку, а із сумки — недоплетений шарф, а вже з нього — телефон.

> Повідомлення четверте. 9:46*. Це тато. Томас Шелл. Це Томас Шелл. Алло? Ти мене чуєш? Ти там? Візьми слухавку. Прошу! Візьми слухавку. Я сиджу під столом. Алло? Пробач. Я прикриваю обличчя вологою серветкою. Алло? Ні. Спробуйте інший. Алло? Пробач. Люди тут божеволіють. Навколо кружляє вертоліт, і думаю, нам треба буде піти на дах. Вони кажуть, що будуть… евакуювати — я не знаю… спробуйте цей — вони кажуть, що будуть евакуювати звідти, що матиме сенс тільки якщо… Вертольоти підлетять досить близько. Матиме сенс. Будь ласка, візьми слухавку. Я не знаю. Так, ось цей. Ти там? Спробуйте ось той.*

Чому він не попрощався?

Я поставив собі синець.

Чому він не сказав: «Я тебе люблю?»

Середа видалася нудною.

Четвер видався нудним.

П'ятниця теж була нудною, єдине, що тішило, це те, що була п'ятниця, а отже, майже субота, а це означало, що я трохи більше наближуся до замка, і від чого я був щасливим.

[1] «Hey Jude» — пісня «Бітлз».

Чому я не там, де ти?

12 квітня 1978 року

Моєму синові: я пишу тобі з того місця, де раніше був сарай батька твоєї матері, його там більше немає, на підлозі немає килимів, а у стінах немає вікон, усе стало іншим. Тепер на цьому місці бібліотека, твого дідуся це дуже втішило б, бо його книжки стали насінням, із одної виросла сотня нових. Я сиджу в кінці довгого столу, обкладений енциклопедіями, час від часу я дістаю одну і читаю про життя інших людей, королів, актрис, убивць, суддів, антропологів, успішних тенісистів, фінансових магнатів, політиків, якщо ти не отримував від мене листів, це не означає, що я їх тобі не надсилав. Я щодня пишу тобі листи. Іноді я думаю, що якби міг розповісти тобі про те, що сталося зі мною тієї ночі, я залишив би спогади про неї, можливо, я міг повернутися додому, до тебе, але та ніч не була ні початком, ні кінцем, вона настала ще до мого народження і досі не може закінчитися. Я пишу із Дрездена, а твоя мама пише із Невидимої гостьової кімнати, принаймні, я думаю, що вона там пише, чи сподіваюся на це, іноді, коли моя рука починає пекти, мені здається, що ми одночасно пишемо одне й те саме слово. Ту друкарську машинку, на якій твоя мати пише про своє життя, дала мені Анна. Вона віддала мені її за декілька тижнів до бомбардувань, я подякував їй, на що вона відповіла:

— Чому ти мені дякуєш? Це подарунок для мене.

— Подарунок для тебе?

— Ти ніколи мені не пишеш.

— Але ж я біля тебе.

— То й що?

— Люди пишуть листи тим, із ким не можуть бути поруч.

— Ти ніколи не пропонуєш зліпити із мене скульптуру, то міг хоча б мені написати.

Ось у чому полягає трагедія любові: найбільше у світі ти любиш те, чого немає поруч. Я сказав їй:

— Ти мені також не пишеш.

— Ти ніколи не дарував мені друкарської машинки, — відповіла вона.

Я почав вигадувати наші майбутні будинки, я друкував їх на машинці цілими ночами, а наступного дня віддавав їй. Я нафантазував собі десяток будинків, деякі з них навіть були магічними (як годинникова вежа із зупиненим годинником у місті, де не вели лік часу), інші були більш земними (як заміський панський маєток із трояндовими кущами та павичами), кожен із них видавався мені абсолютно реальним та бездоганним, цікаво, чи твоя мати їх бачила. «Люба Анно, ми з тобою житимемо у будинку на вершечку найбільшої у світі драбини». «Люба Анно, ми житимемо у печері на схилі пагорба у Туреччині». «Люба Анно, ми з тобою житимемо у будинку без стін, тоді наш дім буде всюди». Я не ставив собі за мету вигадувати все кращі й кращі будинки, я просто хотів довести їй, що будинки не мають ніякого значення, ми можемо оселитися у будь-якому будинку, місті, країні, навіть у будь-якому столітті, і все одно бути щасливими, наче весь світ є нашою домівкою. Того вечора, коли я втратив усе, я вимріяв наш останній майбутній будинок: «Люба Анно, ми житимемо з тобою у багатьох будинках, що вкриватимуть собою всі Альпи, і не будемо проводити у жодному з них більше однієї ночі. Кожного дня після сніданку ми з'їжджатимемо на санках до наступного будиночка. А коли ми відчинимо вхідні двері наступного будинку, то попередній зруйнується, а замість нього з'явиться новий будиночок. Коли ми з'їдемо донизу, підйомник відвезе нас нагору, і ми розпочнемо усе заново». Наступного дня я пішов до неї, щоб віднести їй цього листа, але по дорозі до будинку твоєї матері я почув шум із сараю, з якого я тепер тобі й пишу, тоді я подумав, що то Симон Ґолдберґ щось там робить. Я знав, що батько Анни його переховує, я чув їхні розмови вечорами, коли ми із Анною прокрадалися у поле, а вони тоді постійно шепотілися, а ще я бачив, як сохнула разом з іншою білизною його сорочка, уся забруднена вугіллям. Я не хотів бути поміченим, тому лише безшумно витяг одну із книг зі стіни. Батько Анни, твій дідусь, сидів у своєму кріслі, затуливши обличчя руками. Він був моїм героєм. Коли я повертаюся думками до того спогаду, я не бачу його з затуленим обличчям, я просто не дозволяю собі бачити його із затуленим обличчям, я дивлюся на книгу, яку тримаю в руках. Це було ілюстроване видання Овідієвих «Метаморфоз». Раніше я шукав це видання у Штатах, ніби, знайшовши його, я міг би затулити ту дірку у стіні сараю, заблокувати в пам'яті образ мого героя із затуленим руками обличчям, зупинити хід свого життя і поставити на паузу весь світ, я питав про цю книгу в кожній

книгарні Нью-Йорка, але так її і не знайшов, світло заповнювало кімнату через дірку у стіні, твій дідусь підняв голову, підійшов до полиці і якусь мить ми дивилися один на одного через відсутні «Метаморфози», я запитав його, чи щось трапилось, він мовчав, я бачив лише частину його обличчя, завбільшки із корінець книжки, ми дивилися один на одного так довго, що здавалося, що між нами ось-ось щось вибухне, це була тиша всього мого життя. Анну я знайшов у її кімнаті.

— Привіт.

— Привіт.

— Я щойно бачив твого батька.

— У сараї?

— Він засмучений.

— Він більше не хоче брати в цьому участі.

— Це все скоро скінчиться, — запевнив її я.

— Звідки ти знаєш?

— Так усі кажуть.

— Усі завжди помиляються.

— Усе скоро закінчиться і стане таким, як було раніше.

Вона сказала:

— Не будь дитиною.

— Не відвертайся від мене.

Вона не дивилася на мене. Я запитав її:

— Що сталося?

Я ще ніколи не бачив, щоб вона плакала.

— Не плач, — сказав я їй.

— Облиш мене, — відповіла вона.

— У чому справа? — запитав я.

— Та замовкни ж ти нарешті! — закричала вона.

Ми сиділи на ліжку в повній тиші. Тиша тиснула на нас, неначе чиясь величезна рука. Я почав:

— Що б не трапилося…

Вона сказала:

— Я вагітна.

Я не можу написати те, що ми тоді говорили одне одному. Коли я йшов, вона сказала:

— Будь на сьомому небі.

Я сказав їй, що так і є, що я вже на сьомому небі, я цілував її, я цілував її у живіт, це було востаннє, коли я її бачив. О двадцять першій тридцять

того вечора пролунала сирена повітряної тривоги, усі пішли до укриттів, проте ніхто не квапився, ми вже звикли до цих сигналів тривоги, вони всі були фальшивими, навіщо комусь здалося б бомбити Дрезден? Усі родини, що жили на нашій вулиці, повимикали світло в будинках і спустилися до укриттів, я чекав на сходах і думав про Анну. Надворі було тихо і спокійно, а ще так темно, що я не бачив навіть власних рук. І раптом над головою пролетіло десь із сотню літаків, усі масивні, величезні літаки, вони пробиралися крізь ніч, наче сотня китів крізь воду, вони сипали на землю червоними сигнальними вогнями, щоб освітити її перед тим, що сталося потім, я був на вулиці сам, сигнальні вогні падали навколо мене, їх були тисячі, і я зрозумів, що зараз станеться щось незбагненне, я думав про Анну, я був на сьомому небі. Я збіг униз, перестрибуючи через чотири сходинки одразу, вони побачили вираз мого обличчя до того, як я встиг щось сказати — що мені взагалі слід було сказати в ту мить? — ми почули жахливий шум, наближення коротких вибухів, наче на нас бігли глядачі та аплодували, а тоді вони опинилися над нами, нас відкинуло під стінки, сховище наповнилося вогнем і димом, ще декілька сильних вибухів, стіни відірвались від підлоги і розступилися рівно настільки, щоб впустити потік світла, а потім знову впали на землю, багряні та сині вибухи, пурпурові й білі, пізніше я прочитав, що перше бомбардування тривало менше, ніж півгодини, а тоді здавалося, що минули цілі дні і тижні, наче прийшов кінець світу, а потім все скінчилось так само раптово, як і почалось.

— Усе гаразд?

— Із вами все гаразд?

— Усе добре?

Ми вибігли з підвалу, який уже весь наповнився сіро-жовтим димом, ми не впізнавали світ навколо, ще півгодини тому я стояв на сходинці, а тепер не було сходинки до входу в дім, якого теж не було, на вулиці, якої уже нема. Лише полум'я всюди, куди міг охопити зір, усе, що залишилося від будинку, — це уламок фасаду, на якому ще вперто тримались вхідні двері, повз мене галопом пробіг палаючий кінь, всюди були візки та машини із палаючими біженцями, люди кричали, я сказав батькам, що мушу знайти Анну, мама просила мене залишитись разом із ними, я сказав, що побачуся з ними біля наших вхідних дверей, тато благав мене нікуди не йти, я схопився рукою за дверну клямку, і в ту ж мить з моєї долоні злізла шкіра, я побачив на ній м'язи, червоні та пульсуючі, чому я після цього взявся за неї і другою рукою? Тато кричав на мене, тоді він зробив це вперше, я не можу зараз написати те, що він мені кричав, я пообіцяв, що

ми зустрінемось біля наших дверей, він вдарив мене по обличчю, тоді він зробив це вперше. А ще тоді я востаннє бачив своїх батьків. Друга серія бомб зустріла мене на півдорозі до будинку Анни, я побіг до найближчого сховища, у нього влучила бомба, і воно одразу наповнилось рожевим димом і жовтогарячим полум'ям, тоді я перебіг до наступного підвалу, але він загорівся, я бігав між укриттями, бо всі вони були зруйновані, на деревах кричали палаючі мавпи, птахи із підпаленими крилами співали з телефонних ліній, по яких блукали дзвінки, повні відчаю, я знайшов інше сховище, там людей натовпилося повно-повнісінько, коричневий дим тиснув на стелю, наче невидима рука, ставало все важче і важче дихати, мої легені намагалися вдихнути цілу кімнату через рот, потім був сріблястий вибух, усі спробували вибігти зі сховища одночасно, мертвих та тих, хто був при смерті, затоптали, я переступив через літнього чоловіка, я переступив через дітей, усі втрачали всіх, бомби падали, як водоспад, я біг вулицями, від підвалу до підвалу, і бачив жахливі речі: ноги і шиї, я побачив жінку, чиє світле волосся і зелена сукня палали у вогні, вона бігла із нерухомим немовлям на руках, я бачив, як люди плавилися і ставали калюжами якоїсь каламуті, деякі з них були на три-чотири метри в глибину, я бачив, як тіла потріскували, наче жаринки, вони сміялися, а ще побачив залишки тіл тих людей, що намагалися втекти від цього пекла, стрибаючи вниз головою у ставки та озера, ті частини тіла, що встигли зануритися під воду, вціліли, а ті, що стирчали із води, були зітлілими до непізнаваності, бомби падали, пурпурові, багряні та білі, я біг, кров із моїх рук текла, крізь звуки руйнування будівель я чув той жахливий крик дитячої тиші. Я пробіг повз зоопарк, клітки були наче вивернуті назовні, все було всюди, стривожені звірі кричали від болю та безпомічності, один із наглядачів кликав на допомогу, він був сильним на вигляд чоловіком, але дивився на все заплющеними, випаленими очима, він схопив мене за руку і запитав, чи я вмію стріляти зі зброї, я сказав йому, що поспішаю до декого, а він подав мені свою рушницю і сказав:

— Ти мусиш знайти хижаків.

Я сказав йому, що стрілець із мене ніякий і що я взагалі не розрізняю, де хижаки, а де ні, а він сказав:

— Убивай усіх.

Я не знаю, скільки тварин тоді вбив, я застрелив слона, його відкинуло на двадцять ярдів від клітки, я притис рушницю до його голови і поки натискав на курок, думав: чи варто взагалі його вбивати? Я вбив мавпу, яка сиділа на уламку поваленого дерева, видираючи собі шерсть

від вигляду згарища навколо, я убив двох левів, які стояли поруч у напрямку заходу, чи були вони родичами, друзями, подружжям, чи можуть леви любити? Я застрелив ведмежа, яке саме вилазило на величезного мертвого ведмедя, це був його тато чи мама? Верблюда я вбив аж дванадцятьма кулями, я здогадуюсь, що він не належав до хижаків, але я вбивав усе, геть усе, що треба було вбити, я побачив носорога, що бився головою об камінь, знову і знову, наче хотів позбавити себе страждань, або навпаки, завдати собі страждань, я вистрелив у нього, а він усе одно бився головою, я вистрелив знову, він почав бити головою сильніше, тоді я підійшов до нього впритул і випустив кулю йому між очей, я вбив його, а тоді вбив ще зебру, а потім ще й жирафу. Я покривавив воду в резервуарі для морського лева, до мене наближалась мавпа, це була та сама мавпа, у яку я вистрелив раніше, я думав, що вбив її, вона повільно до мене наближалась, затуляючи лапами вуха. Що вона від мене хотіла, я закричав: «Чого ти хочеш?» Я вистрелив у неї знову, туди, де на мою думку, було серце, вона подивилась на мене, і мені здалося, що в її очах я бачу певне розуміння, але я не побачив у них прощення. Я намагався вбити грифів, але я не був достатньо добрим стрільцем для цього, пізніше, я побачив, як грифи бенкетують над людськими тілами, і я проклинав себе за все. Друга атака закінчилась так само швидко і несподівано, як і почалась, і я йшов далі, зі спаленим волоссям, почорнілими руками, йшов, не тямлячи себе, до мосту Лошвіца, я занурив свої чорні руки у чорну воду і побачив своє відображення. Я злякався самого себе, свого волосся, що злиплося від крові, своїх розбитих закривавлених губ, своїх червоних пульсуючих долонь, які навіть тепер, через тридцять п'ять років після тих подій, ніби не пасують до мого тіла. Я пам'ятаю, як втратив рівновагу, пам'ятаю, як у голові промайнула одна-єдина думка: «Думай. Допоки я думаю, я живу». Але якоїсь миті я перестав думати, наступне, що я пам'ятаю — це неможливий холод, я зрозумів, що лежу на землі, біль мене заповнив, він давав мені усвідомити, що я ще живий, я почав ворушити руками і ногами, і мабуть, мої рухи помітив один із солдатів, якого відрядили у місто для пошуку тих, хто вижив, пізніше я дізнався, що біля підніжжя мосту знайшли двісті двадцять людей, і лише четверо з них вижили, я був одним із тих чотирьох. Вони повантажили нас на машини і відвезли до Дрездена, я виглядав з-за брезенту, яким була обтягнута машина, будівлі були у вогні, і дерева також були у вогні, навіть асфальт, я бачив і чув людей з-під завалів будівель, я чув їхній запах, вони стояли на розплавлених,

палаючих вулицях, наче живі факели, благаючи про допомогу, яку їм неможливо було надати, навіть саме повітря палало, наша вантажівка довго петляла вулицями, щоб залишити позаду весь цей хаос, зверху нас знову атакували літаки, нас стягнули із кузова і затиснули під машину, літаки йшли у піке, ще постріли, ще бомби, багряні, пурпурові, зелені, сині, коричневі, я знову втратив свідомість, а коли прийшов до тями, то побачив, що лежу на білому лікарняному ліжку, я не міг ворушити ні руками, ні ногами, я думав, чи не втратив я їх, але не міг зібратися із силами, щоб подивитися на себе, минали години, дні, коли я нарешті подивився на себе вниз, я побачив, що прив'язаний до ліжка, побачив біля себе медсестру і запитав її: «Чому ви таке зі мною зробили?» Вона відповіла, що я намагався поранити себе, я попросив її розв'язати мене, вона сказала, що не може цього зробити, вона сказала, що я знову завдам собі шкоди, я благав її звільнити мене, я сказав, що не буду нічого собі робити, я дав обіцянку, вона вибачилась і торкнулась мене. Лікарі прооперували мене, вони зробили мені декілька уколів і перев'язок, але саме її дотик врятував мені життя. Цілими днями і тижнями після виписки я шукав батьків, і Анну, і тебе. Усі шукали всіх, оглядаючи кожен завал від кожного будинку, але всі пошуки були марними, я знайшов наш старий будинок, двері все ще вперто трималися свого місця, декілька наших речей також пережили бомбардування, вижила й друкарська машинка, я ніс її на руках, наче дитину, перед тим як нас звідти вивезли, я написав на дверях, що я живий, а ще адресу табору для біженців у Ошаці, я чекав листа, але так і не отримав жодного. Через велику кількість померлих, а ще через те, що більшість тіл зітліли до невпізнання, ніхто не складав списків загиблих, тисячі людей страждали надіями. Коли біля мосту Лошвіц мені здавалося, що я помираю, у моїй голові було лише одне: «*Думай*». Думки допомогли мені вижити. Але тепер, коли я вже остаточно живий, думки мене вбивають. Я думаю, думаю і думаю. І я не можу не думати про ту ніч, про багряні спалахи ракет, небо, схоже на чорну каламуть, і те, як я за декілька годин втратив усе, що мав, а я мав усе. Твоя тітка сказала мені, що вагітна, я був на сьомому небі, я не повинен був так радіти, сто років радості можна перекреслити за одну мить, я цілував її живіт, хоча там ще не було чого цілувати, я сказав їй:

— Я люблю нашу дитинку.

Це її розсмішило, я не чув її сміх з того дня, коли ми стикнулися на півдорозі до наших будинків, вона заперечила:

— Ти любиш саму ідею.

— Я люблю нашу ідею, — відповів я.

У цьому була вся суть, ми ділили одну ідею на двох.

— Ти боїшся? — запитала вона.

— Боюся чого?

— Життя страшніше за смерть, — сказала вона.

Я витяг із кишені наш майбутній будинок і віддав його їй, я цілував її, цілував її живіт, тоді я бачив її востаннє. Я майже вийшов із двору, коли почув голос її батька. Він вийшов із сараю.

— Мало не забув! — крикнув він мені.

Його обличчя було червоним, а кісточки на пальцях білими, пізніше я дізнався, що він пережив бомбардування, але після цього вчинив самогубство. Твоя мама тобі про це розповідала? Вона взагалі це знає? Він простягнув мені листа. Воно було від Симона Ґолдберґа. Лист було надіслано із транзитного табору Вестерборк у Голландії, куди переправляли усіх євреїв з нашої місцевості, а звідти їх відправляли або на роботи, або на смерть. «Шановний Томасе Шелл, я був радий із вами зустрітися, хоча наше знайомство й було недовгим. Із досить очевидних причин, ви справили на мене незабутнє враження. Я маю надію, що колись наші стежки, нехай довгі та заплутані, перетнуться ще раз. А поки це станеться, хочу побажати вам успішно пережити ці важкі часи. Щиро ваш, Симон Ґолдберґ». Я вклав листа назад у конверт, а конверт поклав у свою кишеню, де був і наш майбутній будинок. Я чув голос твого дідуся, який щось говорив мені вслід, він стояв у дверях: «Мало не забув». Коли твоя мати знайшла мене у кав'ярні на Бродвеї, я хотів розповісти їй усе, що сталося, можливо, якби мені тоді вдалося це зробити, ми прожили б зовсім інше життя, і може, я був би зараз біля тебе, а не тут. Можливо, якби я сказав: «Я втратив дитину», якби я зміг сказати: «Я так боюся втратити те, що люблю, що відмовляюся щось любити», може, це зробило б неможливе можливим. Стільки «можливо», але я так і не зміг цього зробити, я занадто багато всього заховав занадто глибоко у собі. І ось я тут, замість того, щоб бути там. Я сиджу в цій бібліотеці, за багато миль від свого життя, і пишу ще один лист, який ніколи не зможу надіслати, як би сильно я не намагався це зробити і як би сильно я цього хотів. *Як* той хлопець, що кохався за сараєм, перетворився на чоловіка, що пише цього листа за столом?

Із любов'ю,
твій батько

Шостий округ

— Колись давно у Нью-Йорку був Шостий округ.

— Що таке округ?

— Хіба я не просив тебе не перебивати?

— Я знаю, проте я не зрозумію суті історії, якщо не знатиму, що таке округ.

— Це район. Або декілька районів.

— Добре, тоді якщо був Шостий округ, то які інші п'ять?

— Манхеттен, звісно, Бруклін, Квінс, Стейтен-Айленд і Бронкс.

— А я був у якихось із цих округів?

— Ти знову?

— Я ж просто хочу знати!..

— Одного разу ми їздили до Бронксу в зоопарк, це було декілька років тому. Пам'ятаєш?

— Ні.

— А ще до Брукліну, щоб подивитися на троянди у ботанічному саду.

— А у Квінсі я був?

— Не думаю.

— А у Стейтен-Айленді?

— Ні.

— То Шостий округ *справді* існував?

— Саме це я й намагався тобі розповісти!

— Вибач, більше жодних перебивань. Обіцяю.

— Що ж, ти не прочитаєш про це в жодному підручнику з історії, бо немає нічого (окрім деяких непрямих доказів у Центральному парку), що підтверджує існування цього округу. Тому існування Шостого округу можна легко піддавати сумніву. Хоча більшість людей і скажуть, що не мають ні часу, ні причин на те, щоб вірити у Шостий округ, і таки *не* вірять у нього, вони все одно використають у розмові про нього слово «вірити». Шостий округ був островом, його відокремлював від Манхеттену вузький пролив, який у найвужчому місці дорівнював світовому рекорду зі стрибків у довжину, тобто лише одна людина у світі могла потрапити

з Манхеттену до Шостого округу, не замочивши ніг. На честь цього щорічного стрибка влаштовували ціле свято. На спагеті спеціального сорту між островами розвішували бублики, люди намагалися пронести на багетах самосу[1], а грецький салат розкидали навколо, як конфетті. Усі нью-йоркські діти ловили світлячків у скляні банки, а потім відпускали їх у пролив між округами. Жучки повільно помирали від асфіксії…

— Від асфіксії? Що це?

— Нестача повітря.

— А чому діти не зробили дірок у кришках?

— За декілька хвилин до смерті світлячки сяяли неймовірно яскраво, і якщо все правильно спланувати, то річка переливалася світлом саме в той момент, коли через неї стрибав рекордсмен.

— *Класно.*

— У призначений час стрибун розбігався з боку Іст-Ривер. Він пробігав увесь Манхеттен у ширину, а жителі Нью-Йорка обабіч вулиць кричали йому слова підтримки з вікон своїх квартир та офісів, навіть із гілок дерев. Друга авеню, Третя авеню, Лексингтон, Парк, Медисон, П'ята авеню, Коламбус, Амстердам, Бродвей, Сьома, Восьма, Дев'ята, Десята… І коли він відштовхувався від землі і робив свій стрибок, нью-йоркці шаленіли і з боку Манхеттену, і з боку Шостого округу, підтримуючи і стрибуна, і одне одного. У ці декілька хвилин, коли стрибун перебував у повітрі, кожен мешканець Нью-Йорка також уявляв, що вміє літати.

А може, правильніше сказати «затримувався у повітрі». Бо найдивовижнішим у тому стрибку було не те, що спортсмен міг перестрибнути із одного округа на інший, а те, наскільки довго він перебував у повітрі між ними.

— Це точно.

— Одного разу — багато років тому — стрибун зачепив поверхню води своїм великим пальцем на нозі, від чого по воді пішли кола. Люди зойкнули, поки ці кола блукали від одного округу до іншого, зіштовхуючи банки зі світлячками, наче дзвіночки. «Ви, напевно, погано стартували», — закричав член міської ради Манхеттену з іншого берега. Стрибун похитав головою, він видавався більше спантеличеним, аніж присоромленим. «Тоді, можливо, ви стрибнули проти вітру», — висловив своє припущення член міської ради Шостого округу, подаючи стрибуну рушник для ніг. Стрибун знову похитав головою. — «Він, мабуть, забагато з'їв на обід», —

[1] Страва індійської кухні, невеличкі трикутні пиріжки з начинкою.

сказав один глядач іншому. — «Або він просто втратив форму», — висловив припущення інший глядач, який прийшов подивитися на стрибок разом із дітьми. — «Закладаюсь, він просто неправильно налаштувався, — сказав ще один глядач, — не варто розраховувати на успішний стрибок, якщо ти не бажаєш цього усім серцем». — «Ні, — відкинув стрибун усі ці припущення, — жоден із вас не вгадав. Мій стрибок був абсолютно нормальним».

— Одкровення…

— Що таке одкровення?

— Усвідомлення.

— А, зрозуміло.

— Воно прокотилося між натовпом, неначе ті кола на воді, спричинені пальцем стрибуна. І коли мер Нью-Йорка висловив його вголос, усі зітхнули на знак згоди: «Шостий округ рухається». — *«Рухається!»*

Міліметр за міліметром Шостий округ віддалявся від Нью-Йорка. Одного року стрибун намочив всю ступню, а ще через декілька років — гомілку, а через багато, багато років, так багато, що ніхто навіть не пам'ятав цього свята без відчуття тривоги, стрибунові довелося витягти повністю руки, щоб дотягтися до Шостого округу, а ще через якийсь час він узагалі не дістав до іншого берега. Вісім мостів, які раніше з'єднували Манхеттен із Шостим округом, почали деформуватися, а згодом і зовсім розсипалися і по черзі пішли під воду. А тунелі настільки розтягнулися, що скоро не витримали навантаження.

Телефонні та електричні лінії розірвалися, змусивши мешканців Шостого округу повернутися до застарілих технологій, які більше нагадували дитячі іграшки: вони використовували лупу, щоб розігріти їжу, вони складали важливі документи у формі літачків і запускали їх від одного офісу до іншого, а світлячки, яких раніше використовували лише з декоративною метою на святі стрибка між округами, тепер були у кожному домі і замість настільних ламп.

Ті самі інженери, що мали справу з падаючою вежею у Пізі… Нагадай мені, де це?

— В *Італії!*

— Правильно. Їх запросили у Нью-Йорк для виправлення цієї ситуації. «Він збирається зникнути з лиця землі» — ось що вони сказали. — «Що ж, що ви можете нам порадити з цього приводу?» — запитав мер Нью-Йорка, на що вони відповіли: «Немає чого радити з цього приводу». Звісно, вони намагалися зробити все можливе, щоб урятувати ситуацію. Хоча «врятувати» — це не зовсім те слово, бо округ сам збирався

зникнути. Можливо, «втримати» буде більш слушним словом у цьому випадку. До берегів між островами були прикуті ланцюги, але вони скоро розірвались. Купи бетону виклали по всьому периметру Шостого округу, але й з них не вийшло ніякої користі. Ремені не допомогли, магніти не допомогли, і навіть молитви не були ніким почуті. Юні друзі, чиї мотузкові телефони простягалися від острова до острова, вимагали все більшого подовження мотузки, наче при запускові повітряних зміїв, коли хочеш, щоб вони летіли вище. — «Я тебе майже не чую», — сказала дівчинка із Манхеттену, прищурюючись у батьківський бінокль і намагаючись знайти вікно свого друга. — «Я кричатиму голосніше, якщо треба», — сказав її друг зі своєї кімнати у Шостому окрузі, спрямовуючи свій телескоп, отриманий минулого дня народження, на її квартиру. Мотузки між їхніми квартирами стали настільки довгими, що їх потрібно стало подовжувати меншими мотузками, зв'язаними докупи: мотузкою від його йо-йо, ниткою від її ляльки, що вміла говорити, шнурком, яким її батько обв'язував свій щоденник, а ще навощеною ниткою, яка утримувала перли її бабусі на шиї, подалі від підлоги, шнурком, який захищав ковдру брата його дідуся від перетворення у купу лахміття. Окрім усього того, чим вони ділилися одне з одним, були ще йо-йо, лялька, щоденник, намисто з перлів і ковдра. Їм треба було ще стільки всього сказати одне одному, а у них залишалося так мало мотузки. Хлопчик попросив дівчинку сказати йому «Я люблю тебе» у її консервну банку, нічого їй не пояснюючи. І вона не вимагала жодних пояснень, і не сказала: «Що за дурниці!» або «Ми ще замалі для любові», не стверджувала, що каже «Я люблю тебе» лише тому, що він її про це попросив. Натомість, вона просто сказала: «Я люблю тебе». Її слова пройшли через йо-йо, ляльку, щоденник, намисто, ковдру, мотузку для сушіння білизни, подарунок на день народження, арфу, чайний пакетик, тенісну ракетку, кайму спідниці, яку одного дня він з неї зніме.

— Гидота!

— Хлопчик накрив кришкою свою консервну банку, від'єднав мотузки, і поклав її любов до себе на полицю у шафі. Звичайно, він не повинен був більше ніколи відкривати банку, бо інакше вона розгубить увесь свій вміст. Йому було досить просто знати, що вона була там. Деякі люди, в тому числі сім'я цього хлопчика, відмовились залишати Шостий округ. Дехто з них казав: «Чому ми повинні це робити? Це світ рухається, а наш округ залишається на місці. Хай мешканці Манхеттену переїжджають». Як можна було з ними сперечатися у цьому? І хто б насмілився це робити?

— Точно не я.

— І я б не став цього робити. Для більшості мешканців Шостого округу питання було не у небажанні сприймати очевидне, і не у їхній прихованій затятості, чи принципах, чи сміливості. Вони просто не хотіли нікуди їхати. Їм подобалися їхні життя і вони не хотіли нічого змінювати. Тому вони відпливали все далі, міліметр за міліметром. Усе це повертає нас думками до Центрального парку. Він не завжди був там, де він є зараз.

— Ти навмисно це вигадуєш, так?

— Раніше парк був у центрі Шостого округу. Він був серцем округу, його оазою. Але коли стало зрозуміло, що острів віддаляється остаточно і безповоротно, що його ніяк не врятувати і не втримати, на міському референдумі вирішили вжити заходів для врятування парку.

— Що таке референдум?

— Голосування.

— І?

— І рішення було одноголосним. Навіть найбільш вперті мешканці Шостого округу визнали, що це справді треба зробити. До найсхідніших точок острова прикріпили величезні гаки, і жителі Нью-Йорка перетягнули парк із Шостого округу до Манхеттену, наче килим з підлоги. Дітям дозволили лежати у парку, поки його перетягували. Це вважалося поступкою, хоча ніхто не розумів, для чого ця поступка потрібна, і чому її зробили саме для дітей. Того вечора небо над Нью-Йорком засяяло найяскравішим феєрверком в історії, а оркестр із міської філармонії ще ніколи не грав так чуттєво. Діти із цілого Нью-Йорка полягали на спини, притулившись одне до одного, заповнивши собою кожен міліметр парку, наче той парк у ту мить належав тільки їм. Феєрверки розкривались і танули у повітрі перед тим, як упасти на землю, а дітей тягнули міліметр за міліметром, і з кожною секундою вони ставали ближчими не тільки до Манхеттену, але й до дорослого життя. Поки парк нарешті перетягнули на те місце, де він є тепер, усі діти поснули, і парк став мозаїкою їхніх снів. Дехто з них говорив уві сні, дехто всміхався, а дехто просто спав.

— Тату?

— Що?

— Я знаю, що насправді не було ніякого Шостого округу. Я маю на увазі, якщо об'єктивно над цим подумати.

— Ти оптиміст чи песиміст?

— Я не можу згадати. А хто я?

— Ти хоч знаєш, що означають ці слова?

— Не зовсім.

— Оптимісти завжди позитивно налаштовані і з надією дивляться у майбутнє. А песимісти зазвичай сповнені негативу та цинізму.

— Тоді я оптиміст.

— Що ж, це дуже добре, бо цьому немає жодних неспростовних доказів. Немає способів переконати у чомусь того, хто не хоче, щоб його переконували. Але є безліч доказів, за які той, хто справді захоче, зможе вхопитися.

— Які це?

— Ну, наприклад, свідчення про деякі види скам'янілостей, які тепер є у Центральному парку. Або неймовірний рівень pH у Резервуарі. Або розміщення деяких басейнів у зоопарку саме на місці дір від величезних гаків, якими тягнули парк від одного округу до іншого.

— Чорта з два!

— Є одне дерево — на відстані двадцяти чотирьох кроків на схід від входу до каруселі — на чиєму стовбурі викарбувані два імені. Їх немає у жодному телефонному довіднику і переписі. Їх немає ні в лікарняних картках, ні в документах із податкової, ні у виборчих бюлетенях. Немає більше жодних доказів існування людей із цими іменами, окрім цього напису на дереві. Ось що може тебе вразити: не менше за п'ять відсотків імен, викарбуваних на деревах у Центральному парку, невідомого походження.

— Це справді вражає.

— Усі документи Шостого округу залишилися з Шостим округом, і ми ніколи не зможемо довести, що ці імена справді належали його мешканцям, і що їх вирізьбили ще тоді, коли Центральний парк належав Шостому округу, а не Манхеттену. Деякі люди вірять, що ці імена вигадані, і навіть більше, що знаки любові, які позначають ці імена, також вигадані. Деякі люди дотримуються зовсім іншої думки.

— А як думаєш ти?

— Ну, мені здається, що навіть найпесимістичніші песимісти у Центральному парку, відчувають присутність ще якогось часу, окрім теперішнього, правда ж?

— *Мабуть.*

— Можливо, ми просто сумуємо за тими речами, які втратили, або надіємось на те, чого нам дуже би хотілося. Або ми просто відчуваємо залишок тих снів, які бачили діти під час переміщення парку. Або ж ми сумуємо за тим, що ці діти втратили і сподіваємось на те, на що сподівалися й вони.

— А як же Шостий округ?

— Що ти маєш на увазі?

— Що з ним урешті-решт сталося?

— Ну, там, де раніше був Центральний парк, утворилася величезна діра. І коли острів рухається планетою, він схожий на рамку для фото, показуючи усе, що під ним.

— І де ж він тепер?

— У Антарктиці.

— Що, *справді*?

— Усі тротуари тепер вкриті льодом, вітражне скло громадської бібліотеки просіло під вагою снігу. У замерзлих сусідніх парках стоять замерзлі фонтани, а замерзлі діти нерухомо застигли у найвищих точках польоту гойдалок на замерзлих мотузках. Візничі коні…

— Це які такі коні?

— Коні, які возять людей у парках.

— Це так негуманно.

— Вони замерзли на ходу. Блошині ринки замерзли просто посеред торгівлі. Жінки середнього віку замерзли на середині свого життя. Суддівські молотки замерзли між виною та виправданням. Земля вкрилася кристалами від замерзлих перших вдихів новонароджених немовлят і останніх видихів умирущих. А в замерзлій замкненій шафі на замерзлій полиці стоїть замерзла консервна банка із замерзлим віддихом усередині.

— Тату?

— Що?

— Я тебе не перебиваю, але ти розповів до кінця?

— Кінець.

— Історія справді чудова.

— Я радий, що ти так думаєш.

— Чудова. Тату?

— Що?

— Я тут про дещо подумав. Як думаєш, ті речі, які я викопав у Центральному парку, могли бути із Шостого округу?

Він знизав плечима, і я обожнював цей його рух.

— Тату?..

— Що, друже?

— Нічого.

Мої почуття

Я була у гостьовій кімнаті, коли це сталося. Дивилася телевізор і плела тобі білий шарф. По телевізору йшли новини. Час летів так швидко, наче помах руки пасажира поїзда, на якому я теж хотіла б їхати. Ти недавно пішов до школи, а я вже чекала твого повернення. Сподіваюся, ти ніколи не думатимеш ні про кого стільки часу, як я думаю про тебе.

Пригадую, показували інтерв'ю батька, у якого зникла донечка.

Пам'ятаю його брови. Пам'ятаю його сумне гладко поголене обличчя.

— Ви все ще вірите, що вона знайдеться живою?

— Вірю.

Час від часу я дивилася на телевізор.

Час від часу я дивилася на свої руки, які плели для тебе шарф.

Час від часу я дивилася крізь своє вікно на твоє.

— Слідчим уже вдалося щось дізнатися?

— Наскільки мені відомо, ні.

— Але ви продовжуєте вірити?

— Так.

— Що може змусити вас перестати на щось сподіватися?

Навіщо вони так його мучили?

Він торкнувся свого чола і відповів:

— Її мертве тіло.

Жінка, яка ставила питання, торкнулася свого вуха.

Вона сказала:

— Перепрошую. Секундочку.

Вона сказала:

— Щось трапилося у Нью-Йорку.

Батько зниклої дівчинки торкнувся грудей і подивився на когось повз камеру. На свою дружину? На якогось незнайомця? На щось, що він хотів би в ту мить побачити?

Може, це прозвучить дивно, але я нічого не відчула в ту мить, коли показали палаючу будівлю. Я навіть не здивувалася. Я плела і думала про батька зниклої дівчинки. Він все ще вірив.

Із діри у будівлі валив дим.

Чорний дим.

Я пам'ятаю найжахливішу грозу, яку бачила ще дитиною. Зі свого вікна я бачила, як порив вітру здіймав у повітря татові книги з полиць. Вони літали. Дерево, яке росло тут упродовж багатьох років і бачило чимало поколінь, шторм звалив у бік від нашого будинку. А воно ж могло впасти й у протилежний бік.

Коли у другу вежу також врізався літак, жінка, що розповідала новини, закричала.

Із будівлі вирвався струмінь вогню і полетів у небо.

Небо заполонили мільйони папірців. Вони зависли там, неначе кільце навколо будівлі. Наче кільця Сатурна. Наче коло від чашки із кавою на татовому столі. Наче обручка, про яку Томас сказав, що обійдеться без неї. Тоді я відповіла йому, що не лише йому вона не була потрібною.

Наступного ранку тато примусив нас викарбувати наші імена на пні, що залишився від поваленого дерева. Так ми висловили йому свою вдячність.

— Подзвонила твоя мама.

— Ви дивитесь новини?

— Так.

— Томас вам не дзвонив?

— Ні.

— І мені не дзвонив. Я хвилююся за нього.

— Чому ти хвилюєшся?

— Я ж вам сказала. Він мені не дзвонив.

— Але ж він у крамниці.

— Ні, у нього була зустріч у одній із веж, і він досі не подзвонив.

Я повернула голову вбік, відчувши раптовий напад нудоти.

Я кинула слухавку, побігла до туалету, і там мене знудило.

Я б нізащо не дозволила собі зіпсувати килим у кімнаті. Така вже я є.

Я передзвонила твоїй мамі.

Вона сказала мені, що ти вже повернувся додому. Вона щойно з тобою розмовляла.

Я сказала їй, що піду у вашу квартиру і нагляну за тобою.

— Не давайте йому дивитися новини.

— Добре.

— Якщо він про щось питатиме, просто скажіть йому, що усе буде добре.

Я сказала їй:

— Усе буде добре.

Вона відповіла:

— У метро відбувається щось жахливе. Я йтиму додому пішки. Буду десь через годину.

Вона сказала:

— Я люблю вас.

Вони із твоїм татом були одружені уже дванадцять років. Я знала її років п'ятнадцять. І це вперше за всі роки вона сказала, що любить мене. Тоді я зрозуміла, що вона вже все знає.

Я перебігла через дорогу.

Швейцар сказав, що ти прийшов десь десять хвилин тому.

Він запитав, чи зі мною все гаразд.

Я кивнула.

— Що сталося з вашою рукою?

Я глянула на свою руку. Кров на ній проступила навіть через сорочку. Може, я десь впала і не помітила цього? Може, я її розчесала до крові? Тоді я зрозуміла, що уже все знаю.

Ніхто не відчинив двері, коли я подзвонила, тому я скористалась своїм ключем.

Я покликала тебе.

— Оскаре!

Ти не відповідав, але я знала, що ти всередині. Я тебе відчувала.

— Оскаре!

Я зазирнула у шафу для верхнього одягу. Потім я подивилася за диваном. На журнальному столику стояла дошка для гри у «скребл». Слова перетиналися одне з одним. Я пішла до твоєї кімнати. Там було порожньо. Я подивилася у твоїй шафі. Тебе там не було. Тоді я пішла до спальні твоїх батьків. Я знала, що ти десь там. Я зазирнула у шафу твого тата. Я торкнулася смокінгу, який висів на стільці. Я перевірила його кишені. У нього були руки його батька. Руки твого дідуся. У тебе також будуть такі руки? Ці кишені нагадали мені про це.

Я повернулася у твою кімнату і лягла на твоє ліжко.

Не було видно зірок на твоїй стелі, бо горіло світло.

Мені згадалися стіни у будинку, де я виросла. Мої відбитки пальців.

Коли стіни зникли, разом із ними зникли і мої відбитки.

Я чула, як ти дихаєш десь унизу.

— Оскаре?

Я злізла на підлогу і стала на коліна.

— Там знайдеться місце для мене?

— Ні.

— Ти впевнений?

— Абсолютно.

— Можна, я хоча б спробую?

— Мабуть.

Я заледве протиснулась під ліжко.

Ми лежали там на спинах. Ми не могли повернутися обличчями одне до одного, настільки тісно там було. Навіть світло сюди не проникало.

— Як справи у школі?

— Нормально.

— Ти прийшов на уроки вчасно?

— Навіть раніше.

— Ти чекав на вулиці?

— Так.

— Що ти робив?

— Читав.

— Що?

— Що *що*?

— Що ти читав?

— «Коротку історію часу».

— Хороша книжка?

— Не думаю, що про неї можна таке питати.

— А як ти дійшов додому?

— Нормально.

— Чудова сьогодні погода.

— Ага.

— Не пригадую кращої погоди, ніж сьогоднішня.

— Це точно.

— Негоже сидіти вдома у таку чудову погоду.

— Мабуть.

— Але ми тут.

Я хотіла повернутися обличчям до тебе, але не могла. Я поворухала рукою, щоб взяти тебе за руку.

— Вас відпустили раніше зі школи?

— Майже одразу.

— Ти вже знаєш, що сталося?

— Ага.

— Ти розмовляв з мамою чи татом?

— Із мамою.

— Що вона сказала?

— Вона сказала, що все гаразд, і що вона скоро буде вдома.

— Тато теж скоро буде вдома. Одразу після закриття крамниці.

— Ага.

Ти так сильно тиснув долонями на ліжко, наче хотів скинути його з нас.

Я хотіла тобі щось сказати, але не могла зібратися з думками. Я лише знала, що мені необхідно тобі щось сказати.

— Хочеш показати мені свої марки?

— Ні, дякую.

— Або ми можемо поборотися на пальцях.

— Може, пізніше.

— Ти голодний?

— Ні.

— Ти просто хочеш зачекати тут на маму й тата?

— Мабуть.

— Хочеш, я почекаю разом з тобою?

— Добре.

— Ти впевнений?

— Абсолютно.

— Можна мені зачекати разом з тобою, Оскаре? Будь ласка.

— Гаразд.

Іноді мені здається, що на нас щось падає. Щось було на ліжку. Мері стрибала. Твій батько спав. Анна мене цілувала. Я почувалася так, наче мене поховали живцем. Анна тримала мене за обличчя. Тато плескав мене по щоках. Усе це було зверху.

Коли твоя мама прийшла додому, вона дуже міцно тебе обійняла. Мені захотілося захистити тебе від неї.

Вона запитала, чи не дзвонив твій тато.

— Ні.

— Є якісь повідомлення на автовідповідачі?

— Ні.

Ти запитав її, чи пішов тато на зустріч у ту вежу.

Вона сказала «Ні».

Я намагалася зустрітися з нею поглядом, і тоді я зрозуміла, що ти знаєш.

Вона зателефонувала в поліцію. Там було зайнято. Вона набрала номер знову. Знову зайнято. Вона дзвонила і дзвонила. Коли їй нарешті вдалось додзвонитися, вона попросила когось до телефону.

Але ніхто з нею так і не поговорив.

Ти пішов до ванної. Я попросила її опанувати себе. Хоча б у твоїй присутності.

Вона подзвонила у газети. Вони нічого не знали.

Вона подзвонила у пожежну службу.

Ніхто нічого не знав.

Увесь день я плела для тебе шарф. Він ставав все довшим і довшим. Твоя мама позачиняла всі вікна, але ми все одно чули запах диму.

Вона запитала мене, чи слід нам зробити оголошення.

Я відповіла, що це хороша думка.

Вона розплакалася, бо залежала від мене.

Шарф ставав усе довшим.

Вона використала для оголошення фото, зроблене під час твоїх канікул. Це було лише два тижні тому. На фото ти був із татом. Коли я побачила, що вона робить, то сказала, що не варто використовувати фото, на якому був ще й ти. Вона відповіла, що не збиралася використовувати цілу фотографію. Лише обличчя твого тата.

Я сказала їй:

— Все одно, це не дуже вдала ідея.

Вона відповіла:

— Зараз є набагато важливіші речі, аніж це фото.

— Просто візьми іншу фотографію.

— Облиште це, мамо.

Вона ще ніколи не називала мене мамою.

— Є багато інших фото.

— Займайтеся своїми справами.

— Це і є мої справи.

Ми не сердилися одна на одну.

Я не знаю, що саме ти зрозумів, але напевно, ти зрозумів геть усе.

По обіді вона віднесла оголошення до центру міста. Вона мала цілу валізу на колесах тих оголошень. Я подумала про твого дідуся. Цікаво, де він був у ту мить? Я не знаю, чи хотіла б, щоб він також страждав.

Вона взяла із собою степлер. А ще цілу пачку скоб до нього. І скотч. Тепер я думаю про ці речі — папір, степлер, скоби, скотч — і мені стає

погано. Фізично погано. Сорок років любові до когось перетворилися лише на скоби та скотч.

Нас залишилось двоє. Ти і я.

Ми гралися у вітальні. Ти робив прикраси. Шарф ставав усе довшим. Ми пішли на прогулянку до парку. Ми не говорили про те, що висіло над нами. Про те, що тиснуло на нас, наче стеля. Коли ти заснув у мене на колінах, я ввімкнула телевізор.

Я скрутила звук до мінімуму.

Одні й ті самі картинки.

Літаки врізаються в будівлі.

Падають тіла.

Літаки врізаються в будівлі.

Люди вкриті сірим пилом.

Падають тіла.

Падають будівлі.

Літаки врізаються в будівлі.

Літаки врізаються в будівлі.

Падають будівлі.

Люди махають своїми сорочками з верхніх поверхів будівель.

Падають тіла.

Літаки врізаються в будівлі.

Іноді мені здавалося, що твої повіки рухаються. Ти не спав? Чи тобі просто щось снилося?

Того вечора твоя мама повернулася додому пізно. Валіза була порожня.

Вона обіймала тебе, поки ти не сказав:

— Ти робиш мені боляче.

Вона обдзвонила всіх знайомих твого тата, і всіх, кому могло б бути щось відомо. Вона казала: «Пробачте, якщо я вас розбудила». Мені хотілося закричати їй у вухо: «Не вибачайся!»

Вона постійно торкалася своїх очей, хоча в них не було сліз.

Вони думали, що будуть тисячі поранених людей. Багато людей із втратою свідомості або навіть пам'яті. Вони думали, що будуть тисячі тіл. Вони збиралися звозити їх на каток.

Пам'ятаєш, декілька місяців тому ми з тобою ходили на каток, і я відвернулася вбік, сказавши тобі, що у мене паморочиться в голові від людей, що постійно рухалися? Насправді я бачила ряди мертвих тіл під льодом.

Твоя мама сказала мені, що я можу йти додому.

Я відповіла їй, що не хочу нікуди йти.

Вона сказала:

— Постарайтеся щось поїсти. І поспіть.

— Я не зможу ні їсти, ні спати.

Вона сказала:

— Мені треба поспати.

Я сказала їй, що люблю її.

Від цього вона розплакалася, бо вона зараз залежала від мене.

Я перейшла через дорогу до себе додому.

Літаки врізаються в будівлі.

Падають тіла.

Літаки врізаються в будівлі.

Падають будинки.

Літаки врізаються в будівлі.

Літаки врізаються в будівлі.

Літаки врізаються в будівлі.

Удома я не повинна прикидатися сильною, бо там не було тебе. Я стала надзвичайно слабкою. Я опустилася додолу, бо саме там було мені місце. Я стукала кулаками по підлозі. Я хотіла розбити собі руки до крові, але коли відчула гострий біль, зупинилася. Я була занадто великою егоїсткою, щоб розбити собі руки через свою єдину дитину.

Падають тіла.

Скоби і скотч.

Я не відчувала порожнечі. Краще б я її відчувала.

Люди махали сорочками із вікон на верхніх поверхах.

Я хотіла бути порожньою, як перевернутий догори дном глечик. Але я була повною, як камінь.

Літаки врізаються в будівлі.

Мені потрібно до ванної. Я не хотіла вставати. Я хотіла лежати на власних випорожненнях, саме цього я і заслуговувала. Я хотіла бути свинею у своєму власному болоті. Але я встала і пішла до ванної. Ось така я є.

Падають тіла.

Падають будівлі.

Річні кільця на дереві, яке впало біля нашого будинку.

Я так хотіла опинитися під його стовбуром. Хоч на хвилину. На секунду. Просте прагнення помінятися з ним місцями. Але все було значно складніше.

Телевізор освітлював кімнату.

Літаки врізаються в будівлі.

Літаки врізаються в будівлі.

Я думала, що відчуття будуть зовсім іншими. Але навіть тоді я залишалася собою.

Оскаре, я пам'ятаю твій виступ перед усіма тими незнайомцями в залі. Я хотіла сказати їм: «Він мій». Я хотіла встати і закричати: «Цей чудовий хлопчик мій! Мій!»

Коли я дивилася на тебе, у мені боролися і гордість за тебе, і сум.

На жаль. Його губи. Твої пісні.

Коли я дивилася на тебе, моє життя набувало сенсу. Навіть прикрощі мали сенс. Вони були необхідними для твого існування.

На жаль. Твої пісні.

Життя моїх батьків мало сенс.

Моїх дідусів і бабусь.

Навіть життя Анни.

Але я знала правду, і тому відчувала сум.

Кожен момент до цього моменту залежить від цього моменту.

Усе в історії людства можна піддати сумніву в одну мить.

Твоя мама хотіла влаштувати похорон, хоча тіла й не було.

Що можна було їй на це сказати?

Ми їхали у лімузині разом. Я не могла перестати до тебе торкатися. Мені весь час було мало тебе. Для цього мені потрібно було мати більше рук. Я спостерігала, як ти жартуєш із водієм, але я бачила, що насправді ти страждаєш. Його сміх і був твоїм стражданням. Коли ми стояли біля могили, і труну почали опускати вниз, ти закричав, наче звір. Я ще ніколи не чула нічого подібного. Ти був пораненим звіром. Цей звук досі лунає у моїх вухах. Я витратила сорок років на те, щоб знайти його, щоб він звучав у моєму житті і став моєю історією. Твоя мама відвела тебе вбік і пригорнула до себе. Могилу твого тата закидали землею. Сипали землю просто на труну мого сина. А там нічого не було.

Усі звуки замкнулися всередині мене.

Лімузин відвіз нас додому.

Усі мовчали.

Коли ми під'їхали до мого будинку, ти провів мене до вхідних дверей.

Швейцар сказав, що має для мене листа.

Я відповіла йому, що заберу його завтра або й через день.

Швейцар сказав:

— Його щойно залишив якийсь чоловік.

Я відповіла:

— Завтра.

Швейцар сказав:

— Він був у відчаї.

Я попросила тебе прочитати його мені. Я сказала:

— У мене паскудний зір.

Ти розпечатав його.

— Пробач мене, — сказав ти.

— За що ти вибачаєшся?

— Це не я, так написано в листі.

Я взяла від тебе лист і глянула на нього.

Коли твій дідусь пішов від мене сорок років тому, я витерла всі його записи. Я стерла слова із дверей та дзеркал. Я перефарбувала всі стіни. Я помила шторку для душу. Я навіть заново відполірувала підлогу. У мене пішло стільки ж часу на знищення всіх його слів, скільки ми з ним узагалі були знайомі. Наче пісковий годинник повернули догори дном.

Я думала, що йому потрібно знайти те, що він шукав, і зрозуміти, що цього більше не існувало, може, й ніколи не існувало. Я думала, що він мені напише. Або вишле гроші. Або попросить вислати йому фото немовляти, якщо вже йому не потрібні були мої фото.

Але за сорок років жодного слова.

Лише порожні конверти.

А тоді, у день похорону мого сина, лише два слова: «Пробач мене».

Він повернувся.

Живий, але самотній

Ми вже шість із половиною місяців вели пошуки, а тоді містер Блек сказав мені, що хоче із цим покінчити, і я знову залишився наодинці з собою, так нічого і не знайшовши, і тягар на моєму серці ще ніколи раніше не був таким важким. Звісно, я нічого не міг розказати мамі, і хоч Мінч із Зубом були моїми найкращими друзями, їм я також нічого не розповів. Дідусь от міг розмовляти із тваринами, а я ні, тому від Бакмінстера користі в цьому випадку теж не було. Доктора Файна я просто не поважав, а для того, щоб ввести Стена у курс справ, мені знадобилося б занадто багато часу, і думаю, я не дістався б навіть до головного, а у розмови із потойбічним світом я не вірив.

Фарлі не знав, чи бабуся була вдома, бо його зміна щойно розпочалася. Він запитав, чи нічого не сталося. Я відповів:

— Вона мені потрібна.

— Хочеш, я наберу її номер?

— Дякую, не треба.

Поки я біг сімдесятьма двома сходинками нагору, я думав: «*Все одно, він був надзвичайно старим чоловіком, який мене тільки затримував, та ще й не знав нічого корисного.* — Я натиснув на дзвінок її квартири і намагався віддихатися. — *Я радий, що він вирішив із цим покінчити. Я взагалі не знаю, чому я попросив його шукати разом зі мною.* — Ніхто не відчиняв, тому я знову подзвонив. — *Чому вона не чекає на мене під дверима? Я ж єдиний, хто для неї має значення*».

Я ввійшов до квартири сам.

— Бабусю? Агов? Бабусю?

Я подумав, що вона могла вийти до магазину, чи ще у якихось справах, тому сів на диван почекати. Може, вона вирішила прогулятися у парку для покращення травлення, бо саме так вона іноді робила, і я про це знаю, хоча й вважаю дивацтвом. А може, вона саме шукає сухе морозиво для мене або надсилає щось на пошті. Але кому вона могла б написати листа?

Мимоволі я почав вигадувати.

Її збило таксі, коли вона перетинала Бродвей, а потім таксист втік з місця події, і всі перехожі дивилися на неї з тротуару, але ніхто їй не допоміг, тому що всі боялися неправильно зробити штучне дихання.

Вона впала з драбини у бібліотеці і розтрощила череп. І вона так і стікала там кров'ю, тому що це відбувалося у секції із книгами, які нікому не потрібні.

Вона лежала непритомною на дні басейну в центрі дозвілля, а на тринадцять футів вище її тіла плавають діти.

Я намагався сконцентруватися на чомусь іншому. Я намагався винайти більш оптимістичні речі. Але песимістичні речі були страшенно голосними.

У неї стався серцевий напад.

Хтось зіштовхнув її на колію.

Її зґвалтували і вбили.

Я почав шукати її у квартирі.

— Бабусю?

Я хотів почути від неї лише «Усе гаразд», але чув лише тишу.

Я оглянув кухню і їдальню. Про всяк випадок, я відчинив навіть комірчину, але там не було нічого, крім їжі. Я шукав її у шафі для верхнього одягу і у ванній кімнаті. Тоді я відчинив двері до другої спальні, де колись спав або про щось мріяв мій тато. Мабуть, ще коли був такого віку, як я тепер.

Це вперше я був у бабусиній квартирі без неї, і мені це здавалося настільки неймовірно дивним, наче я дивився на бабусин одяг без неї всередині цього одягу, що я вже й так встиг зробити, коли оглядав шафу в її спальні. Я навіть відсунув верхню шухляду комоду, хоча я знав, що там її вже точно ніяк не може бути. То навіщо я це зробив?

Шухляда була напхом напхана листами. Їх були сотні. Вони були зв'язані у стоси. Я відсунув ще одну шухляду, і побачив, що вона також забита конвертами. І наступна шухляда також. Усі вони були заповнені листами.

Я помітив, що поштові марки на конвертах були розташовані у хронологічному порядку, тобто за датою написання, і всі ці листи були надіслані із Дрездена, Німеччина, звідки й була родом бабуся. Кожному дню відповідав один лист, починаючи з 31 березня 1963 року і закінчуючи найгіршим днем. Деякі з них були адресовані «Моєму ненародженому синові», а деякі просто — «Моєму синові».

Що за?..

Я знав, що мені, мабуть, не варто цього робити, бо ці листи належали не мені, але один із них я все-таки розпечатав.

Його надіслали 6 лютого 1972 року. «Моєму синові». А всередині порожньо.

Я розпечатав ще один конверт, але уже з іншого стосу. Написаний 22 листопада 1986 року. «Моєму синові». Знову нічого.

14 червня 1963 року. «Моєму ненародженому синові». Порожньо.

2 квітня 1979 року. І знову нічого.

Я знайшов лист із датою мого народження. Ані слова.

Єдине питання, яке мене цікавило — де ж вона поділа всі листи звідси?

Із якоїсь кімнати почувся шум. Я швидко позачиняв усі шухляди, щоб бабуся не дізналася, що я тут нишпорив, і навшпиньках підійшов до вхідних дверей, подумавши, що це могли шуміти й грабіжники. Через мить я знову почув якийсь шум, але цього разу мені здалось, що звук долинав із гостьової кімнати.

Я подумав: «Квартирант!»

Я подумав: «Він справжній!»

Я ще ніколи раніше не любив бабусю так сильно, як тоді.

Я розвернувся, навшпиньках підійшов до гостьової кімнати і притиснувся вухом до дверей. Нічого. Але коли я став біля них на коліна, я побачив, що у кімнаті світилося. Я знову звівся на ноги.

— Бабусю? — прошепотів я. — Ти там?

Нічого.

— Бабусю?

А тоді я почув страшенно тихий звук. Я знову став навкарачки і побачив, що світло згасло.

— Тут хтось є? Мені вісім років і я шукаю свою бабусю, бо вона мені надзвичайно потрібна.

За дверима почулися кроки, але я їх заледве чув, через те, що у кімнаті лежав килим, та ще й кроки були надзвичайно м’якими та невпевненими. Кроки зупинилися. Я чув чиєсь дихання, але я знав, що то була не бабуся, бо дихання було важке і повільне. Хтось торкнувся дверей. Рука? Чи дві руки?

— Агов?

Повернулася клямка.

— Якщо ви грабіжник, не вбивайте мене, будь ласка.

Двері відчинилися.

Я побачив чоловіка. Він мовчав, але чомусь я одразу зрозумів, що він не грабіжник. Він був неймовірно старим, а лице у нього було абсолютно протилежним до маминого, бо воно видавалося похмурим, навіть коли він не хмурився. На ньому була біла сорочка з коротким рукавом, і тому я одразу помітив, що у нього волохаті руки. А ще між зубами у нього був великий проміжок, як у тата.

— Ви Квартирант?

Він якусь мить зосереджено думав, а тоді зачинив двері.

— Агов?

Я чув, як він чимось шарудить у кімнаті, а потім він повернувся і знову відчинив двері. У руках цього разу він тримав маленький записник. Він розгорнув його на першій сторінці, вона була чистою. «Я не розмовляю, — написав він, — мені шкода».

— Хто ви?

Тоді він перегорнув сторінку і написав: «Мене звуть Томас».

— Так звали мого тата. Досить поширене ім'я. Він помер.

На наступній сторінці він написав: «Мені шкода».

— Це ж не ви вбили мого тата.

Він перегорнув сторінку, і я побачив фото дверної клямки (цікаво, навіщо воно там?), тому він перегорнув на чисту сторінку і написав: «Мені все одно шкода». Я сказав йому:

— Дякую.

Тоді він перегорнув на декілька сторінок назад і вказав мені на слова: «Мені шкода».

Там ми і стояли. Він у кімнаті, а я у коридорі. Двері були відчиненими, але я все одно відчував, що нас розділяли невидимі двері, бо не знав, що мені казати йому, а він не знав, що казати мені. Тоді я сказав:

— Я — Оскар. — І дав йому свою візитку. — Ви знаєте, де моя бабуся?

Він написав: «Вона вийшла».

— Куди?

Він знизав плечима, зовсім так само, як це робив тато.

— Ви знаєте, коли вона повернеться?

Він знизав плечима знову.

— Мені вона потрібна.

Він стояв на одному килимі, а я — на іншому. Лінія між ними нагадала мені про місце, яке не належало до жодного з міських округів.

Він написав: «Якщо хочеш, можеш увійти і ми зачекаємо на неї разом». Я запитав його, чи він незнайомець.

Він запитав, що я маю на увазі. Я відповів:

— Я не можу ввійти до незнайомця.

Він нічого не написав у відповідь, наче сам не знав, був він незнайомцем чи ні.

— Вам більше, ніж сімдесят років?

Він підняв ліву руку, на якій було татуювання зі словом «ТАК».

— У вас були проблеми із законом?

Він підняв праву руку, на якій було слово «НІ».

— Якими мовами ви розмовляєте?

Він написав: «Німецькою. Грецькою. Латиною».

— *Parlez-vous françáis?*

Він розтулив і стулив ліву долоню, що значило *un peu*[1].

Я ввійшов.

Стіни були повністю списані, абсолютно всюди були літери. Там були фрази на зразок: «Я так багато хотів досягти у житті» або «Ще хоча б раз, хоча б на мить». Я сподівався, що бабуся цього не бачила, заради його ж власного блага. Він відклав убік свій записник і чомусь витяг інший.

— Скільки ви вже тут живете? — запитав я.

Він написав: «А що про це казала твоя бабуся?»

Я замислився:

— Що ж, із того часу, як помер тато, тому думаю, десь біля двох років.

Він розтулив ліву долоню.

— Де ви були до того часу?

«А твоя бабуся що тобі про це казала?»

— Вона нічого не казала.

«Я був не тут». Мені його відповідь здалася дивною, але я вже й звик до таких дивних відповідей.

Він написав: «Хочеш чого-небудь поїсти?» Я сказав «ні». Мені не подобалось те, як пильно він на мене дивиться, бо від цього мені ставало зле, але я нічого не міг йому сказати. «Хочеш чогось попити?»

— Яка ваша історія? — запитав я.

«Яка моя історія?»

— Так, яка ваша історія?

Він написав: «Я не знаю, яка моя історія».

— Як ви можете не знати своєї історії?

---

[1] Трошки (*фр.*).

Він знизав плечима, зовсім так, як це робив тато.

— Де ви народилися?

Він знизав плечима знову.

— Як ви можете не знати, де народились?!

Він знизав плечима.

— Де ви виросли?

Знизав плечима.

— Гаразд. У вас є брати або сестри?

Знову знизав плечима.

— Де ви працюєте? А якщо ви зараз на пенсії, то де працювали *раніше*?

Він знизав плечима. Я намагався вигадати для нього таке питання, на яке він би не знав відповіді.

— Ви взагалі людина?

Він погортав записник і вказав мені на фразу «Мені шкода».

Бабуся ще ніколи не була настільки потрібною мені, як тоді.

Я запитав Квартиранта:

— Тоді можна, я розповім вам свою історію?

Він розтулив ліву долоню.

А я вклав у неї свою історію.

Я уявив, що на його місці була бабуся, і почав свою розповідь із самого початку.

Я розповів йому і про смокінг на стільці, і про розбиту вазу, і про знайдений ключ, і про слюсаря, і про конверт, і навіть про магазин із мистецьким приладдям. Я розповів йому про голос Аарона Блека, і про те, наскільки неймовірно близьким я був до того, щоб поцілувати Аббі Блек. Вона ж не сказала мені, що не хотіла цього, вона лише сказала, що це не дуже гарна ідея. Я розповів йому про Авраама Блека із Коні-Айленду, і про Аду Блек із двома картинами Пікассо, а потім я згадав і про зграю птахів, що пролетіли повз вікно містера Блека. Шум їхніх крил став першим, що він почув за більш ніж двадцять років! А потім був ще Берні Блек із краєвидом на Ґрамерсі-Парк[1], але без ключів до нього, що здавалося гіршим за споглядання цегляної стіни. У Челсі Блек була засмагла шкіра, проте виднілась світла смужка на тому пальці, де мала бути обручка, бо вона розлучилась зі своїм чоловіком

[1] Gramercy Park — невеликий, повністю обгороджений парк на Манхеттені, ключі від огорожі до якого мають лише мешканці сусідніх від парку будинків.

одразу після повернення із медового місяця. Дон Блек був активістом із питань захисту прав тварин, а Юджин Блек колекціонував монети. Фо Блек жив на Канал-стрит, де раніше і справді був канал. Він погано розмовляв англійською, бо майже не покидав межі Чайнатауну, відколи приїхав туди із Тайваню, бо не мав на це жодних причин. Увесь час, поки я з ним розмовляв, я уявляв собі купу води за вікном, наче ми з ним сиділи у акваріумі. Він пригостив мене чашкою чаю, і хоч мені не надто хотілося її пити, я все одно випив, щоб здатися ввічливим. Я запитав його, чи справді він любить Нью-Йорк, чи справа лише у написі на його футболці. Він усміхнувся, наче це питання його розхвилювало. Я бачив, що він мене не розуміє, і чомусь відчув за собою провину за те, що я розмовляю англійською. Я вказав на його футболку.

— Ви. Справді. Любите. Нью-Йорк?

Він перепитав:

— Нью-Йорк?

Я намагався йому пояснити:

— Ваша. Футболка.

Він подивився на неї. Я вказав на букву «N» і сказав: «Нью», тоді вказав на букву «Y» і сказав «Йорк». Він був спантеличений, чи присоромлений, чи здивований, а може, навіть розлючений. Я не міг зрозуміти, що саме він відчував у ту мить, бо не розмовляв мовою його відчуттів.

— Я не знати це Нью-Йорк. Китайською ny значити «ти». Я думати це «Я люблю тебе».

Лише тоді я помітив і плакат «I♥NY» на стіні, і прапорець «I♥NY» на дверях, і рушнички для посуду із написом «I♥NY», і навіть контейнер для бутербродів «I♥NY» на кухонному столі. Я запитав його:

— Що ж, скажіть мені, чому ви так сильно всіх навколо любите?

Джорджія Блек зі Стейтен-Айленду перетворила свою вітальню на музей пам'яті свого чоловіка. Там були його дитячі фото і фото його перших черевиків, і навіть його старі шкільні табелі, у яких оцінки були гіршими за мої, та все ж.

— Ви мої перші відвідувачі за цілий рік, — сказала вона і показала нам гарну золоту медаль у вельветовій коробці, — він був морським офіцером, а я обожнювала бути дружиною моряка. Раз на декілька років ми вирушали у подорож до якоїсь екзотичної країни. Мені так і не випала можливість у якійсь із них осісти назавжди, але враження залишилися просто надзвичайні! Ми навіть прожили два роки на Філіппінах.

— *Класно*, — сказав я, а містер Блек заспівав пісеньку незрозумілою мені мовою, і я подумав, що то, мабуть, і є філіппінська. Вона показала нам весільний альбом, усі фото по черзі, і приказувала:

— Хіба ж я тут не струнка? Якою ж я була красунею!

Я сказав їй:

— Справді, були.

А містер Блек додав:

— Ви й нині така.

— Які ж ви двоє милі! — зраділа вона, на що я відповів:

— Ага.

— Ось його третя ключка, якою він загнав м'яч у лунку одним ударом. Він страшенно цим пишався. Тижнями я тільки й чула, що розмови про цю подію. А це квиток на літак з нашої поїздки на Мауі, на Гаваї. Не можу вам не похвалитися, це була наша з ним тридцята річниця шлюбу. Тридцять років. Ми збиралися заново скласти наші обітниці. Наче у любовному романі. У його сумці були квіти, нехай благословить його Господь! Він хотів зробити мені сюрприз уже в польоті, але я дивилася на екран, коли багаж просвічували рентгеном, і ви не повірите, там був похмурий чорний букет. Наче чорно-білі квіти. Яка ж я везуча!

Вона витерла ганчіркою наші відбитки пальців.

Ми витратили чотири години, щоб дістатися до її помешкання. Дві з них пішли на вмовляння містера Блека поїхати на пороні до Стейтен-Айленду. Окрім того, що порон — це очевидна потенційна мішень для терористів, нещодавно у місті трапився нещасливий випадок на пороні, і у своєму альбомі *«Те, що зі мною сталося»* я навіть мав фото людей, які тоді втратили свої кінцівки. А ще, я не люблю ніякі водойми. І човни. Містер Блек запитав мене, як я почуватимуся ввечері перед сном, якщо не сяду на цей порон. Я відповів йому:

— Мабуть, із тягарем на серці.

— А як ти почуватимешся, якщо таки сядеш на порон?

— На сто доларів.

— Ну і?

— Ну і що? А як щодо того, як я почуватимусь *на* пороні? А якщо він потоне? Якщо хтось мене з нього зіштовхне? А якщо в нього потрапить снаряд? Тоді сьогоднішнього вечора і не буде.

Він сказав:

— У такому випадку ти нічого не відчуватимеш.

Я на мить замислився над його словами.

— А тут характеристика від його командира, — сказала Джорджія, стукаючи по стенду із різними фото. — Вона взірцева. А це краватка, яку він одягав на похорони своєї матері, нехай земля їй буде пухом. Така гарна жінка була. Краща за усіх інших. А ось це фото будинку, де я виросла. Це, звичайно, було ще до зустрічі з ним.

Вона постукувала по кожному стендові, а потім витирала власні відбитки пальців, це все мені нагадало стрічку Мебіуса.

— А ось тут його листи ще зі студентських років. А це його портсигар ще з тих часів, коли він курив. А це його «Пурпурне серце»[1].

Звичайно, я одразу відчув новий тягар на серці: мене турбувало, де були всі *її* речі? Де були *її* черевики і *її* диплом? Де були кольори *її* квітів? Я вирішив, що нічого не питатиму про ключ, щоб вона й далі думала, що хтось прийшов відвідати її музей, і думаю, містерові Блеку спало на думку те саме. Для себе я вирішив, що якщо ми обійдемо всіх людей у списку і все одно нічого не знайдемо, тоді в нас не буде інакшого вибору, окрім як повернутися сюди і поставити їй декілька запитань.

— А ось його дитячі черевички.

Але тоді мені раптом дещо спало на думку: вона сказала, що ми були першими відвідувачами за трохи більше за рік. Тато помер якраз трохи більше за рік тому, можливо, *він* був тут до нас?

— Усім привіт, — пролунав із дверей чоловічий голос. У руках у чоловіка були дві чашки, з яких підіймалась вгору пара, а його волосся здавалося мокрим.

— О, ти вже прокинувся! — сказала Джорджія, беручи з його рук чашку зі своїм іменем. Вона смачно поцілувала незнайомця, а в моїй голові проносилося лише: *«Що за?.. Що в чорта?..»* Вона сказала: — А ось і він.

Містер Блек запитав:

— Хто — він?

— Мій чоловік, — відповіла вона і зробила це так, наче він теж був одним із експонатів свого власного життя. Ми всі четверо всміхались одне одному, поки чоловік не озвався першим:

— Що ж, думаю, ви були б не проти оглянути тепер мій музей.

Я сказав йому:

— Ми щойно це зробили. Він справді чудовий.

Він заперечив:

---

[1] «Purple Heart» — медаль, якою нагороджуються офіцери та солдати США за участь у воєнних діях.

— Ні, Оскаре, це *її* музей. Мій — в іншій кімнаті.

Дякую за вашого листа. Через те, що я отримую велику кількість листів, у мене немає змоги відповідати кожному особисто. Незважаючи на це, будьте впевнені, що я читаю та зберігаю всі листи із надією на те, що одного дня зможу гідно відповісти на кожен із них. А поки,

щиро ваш Стівен Гокінг

Тиждень минув швидко. Ірис Блек. Джеремі Блек. Кайл Блек. Лорі Блек… Марк Блек розплакався, коли відчинив двері і побачив нас, бо він уже давно чекав на повернення однієї дорогої йому людини до нього, і щоразу, коли хтось стукав у його двері, він не втрачав надії, що це могла бути саме та людина. Думаю, він і сам знав, що не варто було на щось сподіватися.

Сусід по кімнаті Ненсі Блек сказав нам, що вона на роботі у кав'ярні на Дев'ятнадцятій вулиці, тому ми пішли туди, і там я пояснив їй, що у звичайній каві більше кофеїну, аніж у еспресо, хоча мало хто про це здогадується, а насправді вода у звичайній каві довше контактує із зернами. Вона сказала мені, що не знала про це.

— Якщо він так каже, це правда, — сказав містер Блек, погладивши мене по голові. Тоді я додав:

— А ви знали, що якщо кричати впродовж дев'яти років, можна виробити достатньо енергії, щоб підігріти чашку кави?

— Не знала, — відповіла вона.

— Ось чому потрібно відкрити кав'ярню біля «Циклону» на Коні-Айленді! Розумієте?

Це видалося мені вдалим жартом, але розсміявся тільки я. Тоді вона запитала, чи будемо ми щось замовляти.

— Мені каву з льодом, будь ласка, — сказав я.

— Якого тобі розміру каву — велику, середню чи маленьку? — запитала вона.

— Vente[1], і чи не могли б ви використати кавовий лід. Щоб коли він розтане, кава не стала надто водянистою?

Вона відповіла, що у них не було кавового льоду. Я не здивувався:

— *Ну звісно*.

---

[1] Назва великої склянки у мережі кав'ярень «Старбакс».

Містер Блек сказав:

— Я намагаюсь дістатися до суті справи.

І він це зробив. Я пішов до вбиральні і поставив собі синець.

Рей Блек сидів у в'язниці, тому я не зміг із ним поговорити. Після нетривалих пошуків я дізнався, що його ув'язнили за зґвалтування і вбивство двох дітей. Я знайшов і самі фото цих вбитих дітей, і хоч я знав, що мені буде боляче на них дивитися, я все одно це зробив. Я роздрукував їх і вклеїв до *«Те, що зі мною сталося»* поруч із фото Жана-П'єра Еньєре, французького космонавта, якого довелось витягувати із космічного корабля після його повернення з космічної станції «Мир», тому що гравітація не лише притягує нас до землі, але й укріплює наші м'язи. Я написав листа Рею Блеку у в'язницю, але так і не дістав відповіді. Глибоко в душі я сподівався, що він не має жодного стосунку до ключа, хоча я вигадував, що ключ підходить до його камери у в'язниці.

Рут Блек жила на вісімдесят шостому поверсі «Емпайр-стейт-білдинґ» [1], що, на мою думку, було неймовірно дивним, і містер Блек погоджувався зі мною, тому що ми не знали, що в цій будівлі живуть люди. Я сказав містерові Блеку, що на мене це наводить жах, а він відповів, що це абсолютно природно. Я сказав йому, що не знаю, чи зможу це зробити, на що він відповів, що це абсолютно природно. Я розповів йому, що саме цього я й боявся найбільше. Він відповів, що розумів, у чому справа. Мені хотілося, щоб він не погодився зі мною у чомусь, але він цього не зробив, тому я не мав про що сперечатися. Я сказав йому, що зачекаю у вестибюлі, і він відповів:

— Гаразд.

— Добре, добре, — передумав я, — я піду.

Поки ти їдеш ліфтом вгору, то чуєш із динаміків інформацію про будівлю, що мені видавалося досить вражаючим. Зазвичай в таких випадках я намагаюся щось занотувати для себе, але цього разу я повинен був залишатися повністю сконцентрованим для того, щоб зібрати всю свою сміливість докупи. Я стиснув руку містера Блека і почав вигадувати: кабелі рвуться, ліфт падає, внизу є батут, який підкидає нас назад догори, дах відчиняється, наче коробка із пластівцями, і ми всі розлітаємося до таких частин Всесвіту, про які невідомо навіть самому Стівену Гокінгу…

[1] Empire State Building — найвідоміший хмарочос у США, його часто зображують як символ Нью-Йорка.

Коли ліфт відчинився, ми вийшли на оглядовий майданчик. Ми не знали, кого нам слід шукати, тому якийсь час просто роздивлялися навколо. Навіть попри те, що я знав, який чудовий звідси вид на місто, я втрачав контроль над власним мозком і весь час уявляв, як у будівлю, декількома поверхами нижче, врізається літак. Я не хотів про це думати, але не міг зупинитися. Я уявляв останні секунди, коли побачу перед собою обличчя пілота-терориста. Я уявляв, як ми подивимося одне одному у вічі в ту мить, коли літак буде всього за міліметр від будівлі.

Я тебе ненавиджу, скажуть йому мої очі.

Я тебе ненавиджу, скажуть мені його очі.

А тоді пролунає грандіозний вибух, і будинок захитається, наче він збирається ось-ось впасти, я знаю, що саме так здалося багатьом людям, які читали описи очевидців у Інтернеті, я також їх читав, хоча краще б я цього не робив. Після цього мене огорне хмара диму і навколо мене кричатимуть люди. Я читав свідчення одного чоловіка, який спустився вниз через вісімдесят п'ять сходових прогонів, а це ж десь дві тисячі сходинок, і він розповідав, що чув крики «Допоможіть!», «Я не хочу помирати!», а якийсь власник компанії навіть кричав: «Ой, матусю!»

Стане так гаряче, що моя шкіра вкриється пухирями. Буде так добре втекти від цієї спеки, а з іншого боку, коли я впаду на тротуар, я, без усіляких сумнівів, помру. Що б я обрав? Стрибнути чи згоріти? Думаю, я б стрибнув, бо тоді б мені вдалося уникнути болю. А з іншого боку, я б, напевно, залишився горіти, бо так мав би хоча б якийсь шанс врятуватися, а навіть якщо мені не вдасться вибратися звідти, то відчувати біль все одно краще, ніж не відчувати нічого, правда ж?

Я згадав про свій мобільний.

У мене залишалося ще декілька секунд.

Кому б я зателефонував?

Що б я сказав?

Я подумав про всі ті речі, які люди говорять одне одному, і про те, що всі ми рано чи пізно помремо, неважливо, чи це станеться через мікросекунду, чи через багато днів, місяців, чи навіть через сімдесят шість із половиною років (якщо ви щойно народилися). Усе живе мусить померти, і цьому наші життя чимось схожі на хмарочоси. Дим здіймається із різною швидкістю, але всі горять, усі у пастці.

Із оглядового майданчика «Емпайр-стейт-білдинґ» видно надзвичайно красиві речі. Десь я прочитав, що звідси люди на вулицях здаються маленькими, наче мурашки, але це не так. Вони як маленькі

люди. А машини як маленькі машини. І навіть інші будинки здаються маленькими. Наче місто унизу — це лише зменшена копія Нью-Йорка, що чудово, бо лише тут ти можеш зрозуміти, яким він є насправді, чого не вдасться зробити, внизу. Тут страшенно самотньо, тут ти відчуваєш себе таким далеким від усього. А ще тут страшно, бо ж є стільки можливостей померти. Але водночас, тут і безпечно, бо ти оточений багатьма людьми. Однією рукою я тримався стіни, поки обходив майданчик. Звідси я міг бачити всі замки, які намагався відімкнути, а ще 161 999 831 замок, до якого я ще не дійшов.

Я опустився на коліна і підповз до одного з велетенських біноклів на сталевих ногах. Я міцно обхопив його, підтягуючись вгору, і витяг четвертак із контейнера з копійками, що висів у мене на поясі. Коли металеві повіки бінокля розчахнулися, я побачив ті речі, що були дуже далеко від мене, неймовірно близько. Вежа «Вулворс-білдинґ», і Юніон-сквер, і гігантська діра на місці Всесвітнього торгового центру. Я зазирнув у вікно будівлі, яка за моїми підрахунками була десь за десять кварталів звідси. Декілька секунд я витратив на те, щоб налаштувати фокус, а тоді побачив чоловіка, що сидів за столом і щось писав. Що саме він писав? Він був зовсім несхожим на тата, але чомусь так мені його нагадував. Я присунувся ближче, і мій ніс притиснувся до холодного металу. Він теж був шульгою, як і тато.

Цікаво, а між передніми зубами в нього теж була щілина, як у тата? Мені було цікаво, про що він думає. За ким сумує? Про що шкодує? Мої губи торкнулися металу, наче у поцілунку.

Я знайшов містера Блека, він саме дивився на Центральний парк. Я сказав йому, що готовий іти вниз.

— А як же Рут?

— Ми можемо прийти іншим разом.

— Але ж ми вже прийшли сьогодні.

— Сьогодні у мене немає на це настрою.

— Це займе всього лишень…

— Я хочу додому.

Він, мабуть, зрозумів, що я ось-ось заплачу.

— Гаразд, — сказав він, — йдемо додому.

Ми стали в кінець черги до ліфта.

Я розглядав інших людей і думав, звідки вони приїхали, за ким сумували і про що шкодували.

Там була огрядна жінка з огрядною дитиною, японець із двома камерами, а ще дівчина на милицях із повністю обписаним гіпсом. У мене було якесь дивне відчуття, що якби я придивився до її гіпсу уважніше, то знайшов би там і татів почерк. Швидше за все, він написав би «Одужуй швидше». Або лише своє ім'я. За декілька метрів від мене стояла літня жінка і розглядала мене, від чого я почувався страшенно ніяково. У руках вона тримала планшет із затискачем для паперу, а одягнена вона була старомодно. Я пообіцяв собі, що не відвернуся першим, але не витримав її погляду. Я потягнув містера Блека за рукав і попросив його також подивитися на неї. Він прошепотів:

— Знаєш що?

— Що?

— Закладаюсь, вона саме та, хто нам потрібен.

Не знаю чому, але я був певен, що зараз він має рацію. Хоча в ту мить жодна частинка мене не подумала, що ми можемо шукати зовсім різні речі.

— Нам слід підійти до неї?

— Мабуть.

— Але як?

— Я не знаю.

— Можна просто підійти привітатися з нею.

— Не можна ні сіло ні впало підходити до людини і вітатися з нею.

— Тоді сказати їй, котра година.

— Але ж вона не питала, котра година.

— Тоді самому спитати це у неї.

— Ну от йди і спитай.

— Ні, краще *ви* йдіть.

Ми так захопилися своєю суперечкою, хто з нас має підійти до неї, що не завважили, як вона сама підійшла до нас.

— Бачу, ви збираєтеся йти звідси, — сказала вона, — але чи можу я вам запропонувати дуже особливу екскурсію по цій дуже особливій будівлі?

— Як вас звуть? — запитав я.

— Рут, — відповіла вона. Тоді містер Блек сказав:

— Ми тільки «за».

Вона усміхнулася нам, зробила глибокий вдих, а тоді розпочала нашу екскурсію.

— Будівництво «Емпайр-стейт-білдинґ» розпочалося у березні тисяча дев'ятсот тридцятого року, на місці колишнього готелю «Волдорф-Асторія», за адресою П'ята авеню, триста п'ятдесят, що на Тридцять четвертій вулиці. Воно тривало один рік і сорок п'ять днів, а це сім мільйонів робочих годин, із вихідними та святами включно. Усе було організовано таким чином, щоб прискорити процес будівництва, робочі використовували уже зроблені наперед матеріали, і в результаті воно просувалося зі швидкістю близько чотирьох із половиною поверхів за тиждень. На цілий металевий каркас пішло лише півроку, навіть трохи менше.

Я подумав, що навіть на пошуки замка я вже витратив більше часу.

Вона зробила ще один вдих.

— За планом архітектурної фірми «Шрив, Лем і Гармон» будівля мала складатися з вісімдесяти шести поверхів, але потім вирішили зробити ще й 45-метрову щоглу для швартування дирижаблів. Зараз ця щогла використовується для теле- та радіотрансляцій. Кошторис будівлі, включно з вартістю земельної ділянки, яка знадобилася для будівництва, складає сорок мільйонів дев'ятсот сорок вісім тисяч дев'ятсот доларів. Спорудження самої будівлі обійшлося у двадцять чотири мільйони сімсот вісімнадцять тисяч доларів, а це менше половини запланованого бюджету у п'ятдесят мільйонів доларів. Гроші вдалося зекономити завдяки дешевій робочій силі та зниженню вартості будівельних матеріалів у період Великої депресії.

— А що таке Велика депресія? — запитав я, а містер Блек відповів:

— Я тобі пізніше поясню.

— Заввишки триста вісімдесят один метр «Емпайр-стейт-білдинґ» залишалася найвищою спорудою у світі аж до завершення першої вежі Всесвітнього торгівельного центру тисяча дев'ятсот сімдесят другого року. Коли будівлю здали в експлуатацію, фірмі було дуже складно знайти орендарів на площі всередині хмарочоса, і тому мешканці Нью-Йорка почали називати його «Емпті-стейт-білдинґ»[1].

Це мене розсмішило.

— Лише завдяки цьому оглядовому майданчику будівлі вдалося уникнути банкрутства.

Містер Блек погладив стіну, наче хотів показати, як він пишається цим майданчиком.

[1] Empty — порожній (*англ.*).

— «Емпайр-стейт-білдинґ» тримається на шістдесяти тисячах тонн сталі. У ній приблизно шість тисяч п'ятсот вікон і десять мільйонів цеглин, які важать у районі триста шістдесят п'ять тисяч тонн.

— Це дуже великий район, — зауважив я.

— На облицювання будівлі пішло понад сорок шість тисяч квадратних метрів мармуру та індіанського вапняку. А на внутрішні роботи використали мармур із Франції, Італії, Німеччини та Бельгії. Взагалі, найвідоміший хмарочос Нью-Йорка збудований із матеріалів, які привозили з усього світу, окрім самого Нью-Йорка. Бо й саме місто стало таким чудовим завдяки емігрантам.

— Чиста правда, — сказав містер Блек, киваючи головою.

— «Емпайр-стейт-білдинґ» став об'єктом десятків різних кінострічок, місцем, де приймали почесних гостей з-за кордону, а під час Другої світової війни, тисяча дев'ятсот сорок п'ятого року, у сімдесят девя'тий поверх врізався літак-бомбардувальник.

Цієї миті я щосили намагався зосередитися на чомусь приємному і безпечному, наприклад, на застібці маминої сукні або на тому, як тато постійно пив воду, коли надто довго свистів.

— Унаслідок цього ліфт у будівлі впав донизу. На щастя, пасажирка, яка у ньому їхала залишилась живою, її врятували аварійні гальма.

Містер Блек стиснув мою долоню.

— Якщо вже мова пішла про ліфти, то мушу згадати, що в будівлі сімдесят пасажирських і шість вантажних підйомників. Вони рухаються зі швидкістю від ста вісімдесяти трьох до чотирьохсот двадцяти семи метрів за хвилину. Хоча, якщо ви захочете, то можете дійти з першого поверху до останнього, по тисячі восьмиста шістдесяти сходинках вгору.

Я запитав її, чи можна їх пройти і вниз.

— У такий ясний день, як сьогодні, звідси видно на сто тридцять кілометрів — аж до самого Коннектикуту. Із тисяча дев'ятсот тридцять першого року, коли оглядовий майданчик відкрили для відвідувачів, понад сто десять мільйонів людей насолодилися неймовірним краєвидом на місто звідси. Кожного року понад три з половиною мільйони людей дістаються ліфтом на вісімдесят шостий поверх, щоб постояти на тому місці, де Кері Грант намарно чекав на Дебору Керр у «Незабутньому романі», і там, де відбулася доленосна зустріч героїв Тома Генкса і Меґ Райан у фільмі «Ті, що не сплять у Сієтлі». А ще майданчик обладнаний для відвідування інвалідами.

Вона зупинилася і приклала руку до серця.

— Одним словом, атмосфера і дух Нью-Йорка втілені в «Емпайр-стейт-білдинґ». Кожен, хто тут вперше закохався, кожен, хто приїздить сюди зі своїми дітьми та внуками, — усі вони бачать цю будівлю не лише як пам'ятку історії, що вражає і надихає, з якої відкривається один із найдивовижніших краєвидів на планеті, але й неперевершений символ американської майстерності.

Вона вклонилася, а ми зааплодували.

— Молоді люди, у вас є ще хвилинка?

— У нас ще багато хвилинок, — відповів їй містер Блек.

— Насправді, на цьому я хотіла б завершити нашу звичну екскурсію, але є ще декілька цікавинок про цю споруду, якими я ділюся лише з тими людьми, які здаються мені небайдужими до таких речей.

Я відповів їй:

— Будьте певні, ми неймовірно небайдужі до всього.

— Щогла для швартування дирижаблів, яка тепер використовується як телевізійна вежа, була в оригінальному проекті будівництва. Одна спроба пришвартувати приватний дирижабль навіть була успішною. Але під час другої спроби, яка відбулася у вересні тисяча дев'ятсот тридцять першого року, воєнний дирижабль майже перевернувся догори дном і мало не змів із майданчика ще й знаменитостей, які прийшли подивитися на цей історичний момент, а скинутий водяний баласт намочив пішоходів за декілька кварталів. Із того часу ідею швартувати до щогли дирижаблі облишили назавжди, хоча це й було так романтично.

Вона знову рушила, і ми пішли за нею, і тоді мені стало цікаво, чи продовжила б вона свою розповідь, якби ми залишились стояти на місці. Я не міг зрозуміти, чи вона робить це для нас, чи для себе, чи взагалі з якихось інших причин.

— Під час осінньо-весняного сезону міграції птахів, особливо якщо ночі видаються туманними, підсвітка на вежі вимикається, щоб не збивати зі шляху птахів і вберегти їх від врізання у будівлю.

Я сказав їй:

— Щороку десять тисяч птахів гинуть від того, що розбиваються об вікна.

Про це я випадково дізнався, коли шукав деяку інформацію про вежі-близнюки. Містер Блек сказав:

— Це дуже велика кількість птахів.

— І дуже велика кількість вікон, — додала Рут. Я розповів їм:

— Саме тому я й винайшов пристрій, який сигналізував би, якби пташка наближалася неймовірно близько до будівлі і пускав страшенно голосний пташиний крик з іншого хмарочоса, щоб птах полетів на нього. Так вони відбиватимуться від одного будинку до іншого.

— Наче у пінболі, — сказав містер Блек.

— Що таке пінбол? — запитав я.

— Але ж так птахи не зможуть вилетіти з Манхеттену, — заперечила Рут.

— І це просто чудово, бо тоді ваш рятувальний жилет із пташиного корму точно спрацює, — пояснив я.

— Ти не заперечуєш, якщо я у своїх наступних екскурсійних турах розповідатиму відвідувачам про десять тисяч птахів?

Я відповів, що вони мені не належали.

— Оскільки вежа є природним громовідводом, вона приймає блискавку на себе близько п’ятисот разів на рік. Зовнішній оглядовий майданчик закривають під час грози, але внутрішні спостережні пункти залишаються відкритими. Статична електрика накопичується на вершечку «Емпайр-стейт-білдинґ» у такій величезній кількості, що за певних умов, якщо ви виставите за огорожу руку під час грози, то кінчики ваших пальців засяють вогнями святого Ельма.

— Вогні святого Ельма — це *тааааак* класно!

— Закохані, які в цю мить поцілуються, відчуватимуть іскорки електричного заряду на своїх губах.

Містер Блек сказав:

— Це мені подобається у вашій історії найбільше.

— Мені теж, — сказала вона. А я додав:

— А моя улюблена — про вогні святого Ельма.

— Координати «Емпайр-стейт-білдинґ» — це сорок градусів сорок чотири хвилини і п’ятдесят три цілих дев’ятсот сімдесят сім тисячних секунди північної широти та сімдесят три градуси п’ятдесят дев’ять хвилин десять цілих вісімсот дванадцять секунд західної довготи. Спасибі, у мене все.

— Це було просто чудово, — сказав містер Блек.

— Спасибі, — відповіла вона. Я запитав її, звідки вона знала всю цю інформацію. Вона сказала: — Я знаю так багато про цю будівлю, бо я люблю її.

Це додало мені ще більше тягаря на серце, бо в ту мить я згадав про замок, який я досі не знайшов, і поки я цього не зробив, виходило, що я недостатньо сильно любив тата. Містер Блек запитав:

— Що для вас такого особливого у цій будівлі?

— Якби я це знала, я б використала інше пояснення замість любові, правда ж?

— Ви просто надзвичайна жінка, — сказав він і запитав її, звідки вона родом.

— Я народилася в Ірландії. Моя родина переїхала сюди, коли я була ще маленькою.

— А як щодо ваших батьків?

— Вони були ірландцями.

— А їхні батьки?

— Також ірландцями.

— Це просто чудова звістка, — зрадів містер Блек.

— Чому? — запитала вона, і мене також цікавила його відповідь на це питання.

— Бо моя сім'я не має жодного стосунку до Ірландії. Ми прибули до Америки на «Мейфлауер» [1].

Я сказав на це:

— *Круто*.

Рут була збентеженою:

— Я не впевнена, що розумію, про що ви.

Містер Блек пояснив:

— Це означає, що ми з вами не родичі.

— Чого б це ми мали бути родичами?

— Бо у нас одне прізвище.

Подумки я сказав собі: «*У принципі, вона нам не сказала, що її прізвище Блек. А навіть якби вона й мала таке прізвище, то чому не спитала, звідки він про це знає?*» Містер Блек зняв із голови берет і опустився на одне коліно, що вартувало йому досить великих зусиль.

— Попри ризик здатися вам занадто прямолінійним, я сподіваюся, що зможу провести з вами якось вечір. Якщо ви мені відмовите, я дуже засмучуся, але в жодному разі не триматиму на вас зла.

Вона відвернулася.

— Перепрошую, — сказав містер Блек, — мені не слід було цього казати.

Вона відповіла:

---

[1] «Mayflower» — назва корабля, на якому пілігрими з Англії прибули до Америки 1620 року.

— Я звідси нікуди не виходжу.

Містер Блек здивувався:

— *Що за?.*.

— Я нікуди звідси не виходжу.

— Ніколи?

— Ніколи.

— І довго це вже триває?

— Ох… Дуже довго… Роками.

Містер Блек вигукнув:

— Чорта з два!

Я запитав її, як вона це робить.

— Що ти маєш на увазі?

— Де ви спите, наприклад?

— У гарну погоду я сплю просто тут. А коли стає прохолодніше, а саме так і відбувається часто на такій висоті, я сплю на ліжку в одному зі складських приміщень.

— А чим ви харчуєтесь?

— Тут є два буфети. А іноді, коли мені хочеться якогось різноманіття, хтось із юнаків приносить мені щось попоїсти. Ви ж знаєте, Нью-Йорк такий багатий на різні смаки.

Я запитав її, чи вони знають про те, що вона завжди тут.

— Хто — *вони*?

— Ну, не знаю, власники цієї будівлі, чи хтось типу того.

— Ця будівля змінила вже декількох власників, відколи я тут живу.

— А інші працівники?

— Працівники часто змінюються. Коли новенькі бачать мене, вони думають, що я й повинна тут завжди бути.

— І ніхто не просив вас піти звідси?

— Ніколи.

Містер Блек запитав:

— Чому ви ніколи не спускаєтесь униз?

Вона відповіла:

— Я почуваюся більш комфортно саме тут.

— Як вам може бути більш комфортно тут?

— Це складно пояснити.

— Коли це почалося?

— Мій чоловік був торговим агентом.

— І що?

— Так було у старі часи. Він завжди щось продавав, то одне, то інше. Він завжди вірив, що нові речі можуть змінити його життя на краще. А ще він завжди вигадував якісь чудові, незвичайні ідеї. Нагадує мені тебе.

Остання її фраза була адресована мені, і від того тягар на моєму серці став ще важчим. Ну, чому я не можу нагадувати людям про самого себе?

— Одного дня він знайшов прожектор у магазині з військовими товарами. Це було одразу по закінченню війни, і там можна було знайти просто неймовірні речі! Він під'єднав його до автомобільного акумулятора, а той у свою чергу, до тачки, з якою він ходив по будинках. Потім він наказав мені піднятися на оглядовий майданчик «Емпайр-стейт-білдинґ», а він ходив по Нью-Йорку, і час від часу стріляв у мене сонячними зайчиками, щоб показати мені, де він є.

— Спрацювало?

— Удень ні. Я мусила дочекатися темряви, щоб побачити світло від прожектора, але коли це нарешті вдалось, я була в захваті. Наче все світло у Нью-Йорку вимкнулося, окрім променя його прожектора. Ось наскільки чітко я його бачила.

Я запитав її, чи вона, бува, не перебільшувала.

— Я применшую, — відповіла вона, а містер Блек сказав:

— Можливо, ви розповідаєте саме так, як воно насправді й було.

— Пам'ятаю той перший вечір. Коли я піднялася сюди, тут було багато людей, що розглядали все навколо і вказували на щось пальцями. Звідси видно стільки цікавих речей. Але тільки я не вказувала на щось, а чекала, поки щось вкаже на мене.

— *Хтось*, — виправив її я.

— Саме так, щось було кимось. Я почувалася королевою. Хіба це розумно? Хіба це не смішно?

Я заперечно похитав головою. Вона продовжила:

— Я почувалася королевою. А коли світла не стало, я зрозуміла, що його робочий день закінчився, і мені слід іти зустрічати його вдома. Коли він помер, я прийшла сюди знову. Це так нерозумно.

— Ні, — сказав я, — це нормально.

— Я не прийшла сюди з надією знайти його, я вже не дитина. Але коли я сюди повернулася, то відчула знову те саме, як тоді, коли шукала вдень промінь світла. Я знала, що він там, але не могла його розгледіти.

Містер Блек на крок наблизився до неї.

— Я не змогла піти додому, — сказала вона. Я запитав її, чому так сталося, хоча й боявся, що її відповідь може відкрити мені те, чого я не хочу знати. Вона відповіла: — Бо я знала, що там його немає.

Містер Блек подякував їй, але вона не збиралася закінчувати розповідь.

— Тієї ночі я зіщулилася у кутку, ось у тому, і заснула. Мабуть, я хотіла, щоб мене помітили охоронці. Коли посеред ночі я прокинулася, то побачила, що нікого біля мене немає. Було холодно. Я перелякалася. Я підійшла до поручнів. Ось там. Мені ще ніколи не було так самотньо, як тоді. Навіть будівля здавалася мені тоді ще вищою. Або місто стало темнішим. Але водночас, я ніколи не почувалася такою живою, як тоді. Ніколи я не була такою живою і самотньою.

— Я не примушую вас залишати це місце, — сказав містер Блек, — ми могли б провести вечір тут, нагорі.

— Мені незручно, — відповіла вона.

— І мені також, — заспокоїв її містер Блек.

— Зі мною не дуже весело. Я уже розповіла вам усе, що знаю.

— А зі мною взагалі жахливо, — сказав містер Блек, хоча це й було відвертою брехнею, — запитайте у нього, — сказав він, вказуючи на мене пальцем.

— Це правда, — підтвердив я, — він відстійний.

— Ви можете розповідати мені про цю будівлю цілий вечір, буде просто чудово. Саме так я й хочу провести час із вами.

— Але ж у мене навіть помади немає.

— І у мене немає.

Вона засміялася, а тоді затулила обличчя рукою, наче розізлилась сама на себе за те, що забула про свій траур.

Годинник показував чотирнадцяту тридцять дві, коли я зійшов тисячею вісьмомастами шістдесятьма сходинками вниз у вестибюль. Я був абсолютно виснаженим, і містер Блек також здавався знесиленим, тому ми одразу пішли додому. Коли ми прийшли до його дверей — а це сталося декілька хвилин тому, — я уже подумки робив плани на наступні вихідні, бо нам треба було ще піти до Фар-Рокевей і до Боерум-Гілл, і до Лонґ-Айленд-сити, а якщо залишиться час, то ще й до Дамбо[1], але він раптом перервав мої думки словами:

— Слухай. Оскаре.

---

[1] Назви кварталів у Квінсі та Брукліні.

GE

— Я вже дев'ять років Оскар, то й що?

— Думаю, з мене досить.

— Досить чого?

— Сподіваюсь, ти розумієш.

Він простяг свою долоню для рукостискання.

— Досить чого?

— Мені подобалось проводити час із тобою. Подобалась кожна секунда цього. Ти заново відкрив мені цей світ. Це найкраще, що будь-хто міг зробити для мене. Але тепер мені здається, що з мене досить. Сподіваюся, ти розумієш.

Його рука ще чекала на мою.

«Я не розумію, — сказав я. А тоді я вдарив ногою його двері і вигукнув: — Ви зламали свою обіцянку. — Я штовхнув його і закричав: — Це несправедливо! — Я став навшпиньки, наблизивши свій рот якомога ближче до його вуха і закричав: — Та пішли ви!»

Ні. Я лише потис йому руку…

— А тоді я прийшов сюди, і тепер я не знаю, що мені робити далі.

Коли я розповідав Квартирантові свою історію, він безперестанку кивав і не зводив із мене погляду. Він так невідривно на мене дивився, що я навіть засумнівався у тому, що він взагалі мене слухав. А може, він намагався почути щось неймовірно тихе під моїми словами, наче металошукач, от тільки з правдою замість металу.

Я сказав йому:

— Я шукаю уже понад шість місяців, і досі не дізнався ані краплини того, чого не знав шість місяців тому. Навпаки, я навіть зменшив свої знання, бо пропустив усі заняття з французької із Марселем. А ще мені довелося наговорити цілий гуголплекс брехні, через що мені дуже соромно за себе, *а ще* я потурбував цілу купу людей, які тепер ніколи не стануть моїми друзями, *а ще* тепер я сумую за своїм татом ще більше, ніж коли почав ці пошуки, хоча почав їх саме *для того*, щоб *перестати* за ним сумувати. — Я сказав йому: — Я більше не витримую цей біль.

Він написав: «Який біль?»

А тоді я зробив те, що здивувало мене самого. Я сказав: «Зачекайте», збіг через сімдесят дві сходинки вниз, перебіг вулицю, пробіг повз Стена, хоча він і кричав мені вслід: «Вам лист!», і збіг через сто п'ять сходинок нагору. У квартирі нікого не було. Мені захотілося послухати якусь гарну музику. Я хотів почути татів свист, шкрябання його черво-

ної ручки, а ще похитування маятника у татовій комірчині, а ще щоб він сидів і намагався зав'язати шнурівки на своїх черевиках. Я пішов до своєї кімнати і витяг телефон. Тоді я збіг через сто п'ять сходинок униз, пробіг повз Стена, який знову сказав: «Вам лист!», збіг через сімдесят дві сходинки нагору й увійшов до бабусиної квартири. Я пішов до гостьової кімнати. Квартирант стояв на тому самому місці, наче я й не виходив із кімнати, чи мене там взагалі ніколи не було. Я витяг телефон із шарфу, який бабусі так і не вдалось доплести, ввімкнув його у розетку і прокрутив йому ті перші п'ять повідомлень від тата. Жоден м'яз на його обличчі не поворухнувся. Він просто дивився на мене. Навіть не на мене, а крізь мене, наче його внутрішній детектор відчув якусь невимовну правду глибоко всередині мене.

— Більше ніхто цього ніколи не чув, — сказав я.

«Навіть твоя мама?» — написав він.

— Особливо моя мама.

Він схрестив руки на грудях, сховавши долоні під пахвами, що для нього було рівнозначним тому, щоб затулити долонями рота. Я сказав:

— Навіть бабуся.

І тоді його руки затрусилися, наче пташки, яких піймали скатертиною, і тепер вони не можуть вибратися на волю. Врешті-решт він випустив їх.

Він написав: «Можливо, він побачив, що сталося і побіг когось рятувати звідти».

— Він так і зробив би. У цьому весь він.

«Він був хорошою людиною?»

— Він був найкращою людиною. Але того дня в нього була зустріч у тій будівлі. А ще він сказав, що піднявся на дах будівлі, тому виходить, що літак врізався нижче того місця, де він був, а отже, він не побіг нікого рятувати звідти.

«Можливо, він тільки сказав, що йде на дах».

— Для чого він би таке казав?

«Що за зустріч у нього там була?»

— Він керує сімейною ювелірною справою. У нього весь час якісь ділові зустрічі.

«Сімейна ювелірна справа?»

— Її заснував мій дідусь.

«А хто твій дідусь?»

— Я не знаю його. Він пішов від бабусі ще до мого народження. Вона каже, що він міг розмовляти з тваринами і ліпити такі скульптури, які були реалістичнішими за реальні речі.

«І що ти про це думаєш?»

— Я не думаю, що хтось може розмовляти із тваринами. Хіба що з дельфінами. Або з шимпанзе, і то мовою жестів.

«Ні, що ти думаєш про свого дідуся?»

— Я про нього не думаю.

Він натиснув на кнопку відтворення і прослухав повідомлення знову, а потім ще раз, і ще раз. Я зупинив запис після п'ятого повідомлення.

Він написав: «В останньому повідомленні його голос здається спокійним».

— Якось я читав у *«National Geographic»* про те, що коли тварина думає, що скоро помре, вона впадає у паніку і поводить себе як божевільна, але коли вона *знає*, що скоро помре, то поводиться дуже, дуже спокійно.

«Можливо, він не хотів тебе хвилювати».

Мабуть. Можливо, він не сказав, що любить мене саме тому, що любив мене. Але мене не задовольняло таке пояснення.

— Мені потрібно знати, як він помер.

Він погортав сторінки записника і вказав мені на слово: «Навіщо?»

— Для того щоб я міг перестати вигадувати, як він помер. Я постійно вигадую.

Він перегорнув декілька сторінок і вказав на слова: «Мені шкода».

— В Інтернеті я знайшов купу відео про падіння людей. Я взяв їх з одного португальського сайту, де було ще багато речей, яких не показували тут, хоча саме тут усе й сталося. Щоразу, як я хочу дізнатися про татову смерть, я мушу користуватися програмою для перекладачів і шукати, як звучать ті чи інші слова іноземними мовами. Наприклад, «вересень» буде «Wrzesień»[1], а «люди, що стрибають із палаючих будівель» — «Menschen, die aus brennenden Gebäuden springen». А тоді я шукаю ці слова у «Ґуґлі». Мене неймовірно дратує те, що по всьому світу розкидані люди, які знають те, чого не знаю я, хоча це сталося *тут*, і сталось це *зі мною*, то чому воно не може належати *мені*? Я роздрукував кадри цього португальського відео і дуже уважно їх вивчив. Лише одне з цих тіл може бути татовим. Воно одягнуте так, як він, а коли я збільшую його

---

[1] Wrzesień — вересень (*пол.*).

настільки, що воно навіть перестає бути схожим на людину, я бачу навіть окуляри. Або мені просто здається, що я їх бачу. Хоч насправді я знаю, що це неможливо. Я просто дуже хочу думати, що це він.

«Ти хочеш думати, що він стрибнув?»

— Я хочу перестати вигадувати. Якби я знав, як саме він помер, точно знав, як це сталось, мені б не потрібно було більше вигадувати, що він помирає у ліфті, який застряг між поверхами (а з деякими людьми саме так і сталося), і я б не вигадував, що він намагається виповзти на зовнішню стіну будинку (на одному польському сайті я бачив відео чоловіка, який саме це й робив), і я б не думав, що він міг використати скатертину замість парашута, як це робили деякі відвідувачі «Вікон у світ». Існує так багато способів померти, і я лише хотів би дізнатися, який із них випав йому.

Він витяг руки, наче хотів, щоб я за них взявся.

— Це у вас татуювання?

Він стулив праву долоню. Я погортав сторінки записника і вказав йому на запис: «Для чого?». Він забрав руки і написав: «Це все полегшує. Замість того щоб увесь час писати “так” або “ні”, я можу просто показати свої руки».

— Але чому тільки ТАК і НІ?

«У мене ж лише дві руки».

— А як щодо «я про це подумаю», «мабуть», «ймовірно»?

Він заплющив очі та якусь мить зосереджено про щось думав. А тоді просто знизав плечима саме так, як це робив колись тато.

— Ви завжди були німим?

Він розтулив свою праву долоню.

— Тоді чому ви не розмовляєте?

Він написав:

— Я не можу.

— Але чому?

Він вказав на слова: «Я не можу».

— У вас зірвані голосові зв’язки, так?

«Щось у мене точно зірване».

— Коли ви востаннє говорили?

«Давно, дуже-дуже давно».

— Яким було ваше останнє слово?

Він перегорнув сторінку і вказав на слово: «Я».

— «Я» було останнім вашим словом?

Він розтулив ліву долоню.

— Хіба це взагалі вважається словом?

Він знизав плечима.

— А ви намагаєтесь говорити?

«Я знаю, чим це закінчиться».

— Що?

Він перегорнув сторінку і вказав на «Я не можу».

— Спробуйте.

«Зараз?»

— Спробуйте щось сказати.

Він знову знизав плечима. Я попросив:

— Будь ласка.

Він розтулив рота і притиснув пальці собі до горла. Вони затремтіли, як пальці містера Блека, коли він шукав однослівні біографії, але нічого не сталося. Жодного звуку, навіть противного скрипу чи навіть віддиху.

— Що ви намагались сказати? — запитав я його.

Він погортав записник і вказав на слова: «Мені шкода».

— Усе гаразд, — відповів я. А тоді додав: — Можливо, у вас і справді зірвані голосові зв'язки. Вам слід звернутися до спеціаліста. — Я запитав його: — Що ви намагались сказати?

Він вказав на фразу: «Мені шкода».

Я запитав його:

— Можна, я сфотографую ваші руки?

Він поклав руки собі на коліна, розгорнутими догори, наче книга. ТАК і НІ.

Я налаштував дідусеву камеру.

Він тримав руки нерухомо.

Я зробив фото.

Я сказав йому:

— Мені вже час повертатися додому.

Він підняв свій записник і написав: «А як же твоя бабуся?»

— Скажіть їй, що я поговорю з нею завтра.

Коли я переходив вулицю, то почув позаду себе плескіт, наче від крил тих птахів, що пролетіли за вікном містера Блека. Я розвернувся і побачив Квартиранта, який стояв біля дверей будинку. Він приклав руку собі до горла і розтулив рота, наче збирався ще раз спробувати заговорити.

Я крикнув йому:

— Що ви намагались сказати?

Hi

TAK

Він написав щось у своєму записнику і підняв його вгору, але я все одно нічого не міг розгледіти, тому перебіг назад через дорогу. Там було написано: «Будь ласка, не кажи своїй бабусі, що ми з тобою зустрілися».

Я сказав йому:

— Я не скажу, якщо й ви їй не скажете.

І навіть не зацікавився, чому *він* хотів зберегти нашу зустріч у таємниці? Він написав: «Якщо я коли-небудь тобі знадоблюся, просто кинь камінець у вікно гостьової кімнати. Я вийду і чекатиму на тебе під вуличним ліхтарем».

— Дякую, — відповів я. Хоча подумки я себе запитував: *«Для чого б це він міг би мені знадобитися?»*

Тієї ночі я хотів просто заснути, але натомість, я міг лише знову вигадувати.

А як щодо заморожених літаків, на які не реагувала б зброя з тепловим наведенням?

Як щодо турнікетів у метро, які могли б виявляти ще й рівень радіації?

Як щодо неймовірно довгих машин «швидкої допомоги», які з'єднували б кожну будівлю із лікарнею?

Як щодо парашутів у сумках на пояс?

А як щодо зброї з такими сенсорами на рукiв'ї, які могли б визначати ваш настрій, і якби ви були в той момент злими, то ця зброя не стріляла б, навіть якби ви були копом?

А що, як робити одяг із кевлару[1]?

А що, якби літаки складалися з рухомих частин, які можна було б міняти місцями і навіть розкриватися, щоб між ними міг пролетіти цілий літак?

Як щодо…

Як щодо…

Як щодо…

А тоді в моїй голові з'явилася думка, яка відрізнялася від інших. Вона була до мене ближчою, голоснішою. Я не знав, звідки вона з'явилась і що вона означала. Я не знав, подобалась вона мені, чи я її насправді ненавидів. Вона просто розкрилася, наче кулак. Або квітка.

А що як викопати порожню татову труну?

---

[1] Кевлар (Kevlar) — торговельний знак міцного синтетичного волокна, розробленого вченими компанії «Дюпон».

Чому я не там, де ти?

11 вересня 2003 року

Я не розмовляю. Мені шкода.

Мене звуть Томас.

Мені шкода.

Мені досі шкода.

Моєму синові: я написав останнього листа у день твоєї загибелі, і тоді я думав, що більше не напишу тобі ні слова, як же я помилявся у своїх думках, чому мені незвично тримати ручку в руках цього дня? Я пишу, поки чекаю на зустріч із Оскаром, менш ніж за годину, я згорну цей зошит і знайду його під світлом вуличного ліхтаря, і ми поїдемо на кладовище, до тебе, твій батько й твій син, ось як сталося. Я залишив записку для твоєї матері через швейцара у її будинку два роки тому. Я дивився, як по той бік дороги припаркувався лімузин, з нього вийшла вона, тоді вона торкнулася дверей, вона дуже змінилася, проте однаково була такою знайомою, її руки змінилися, але її дотики залишалися так само рідними. Вона ввійшла всередину разом із хлопчиком, я не знав, чи передав їй швейцар мою записку, я не бачив її реакції, потім хлопчик вийшов із будинку і ввійшов до будівлі через дорогу. Тієї ночі я дивився, як вона стоїть, притуливши долоні до вікна, я залишив ще одну записку швейцарові, у якій написав: «Ти хочеш побачити мене ще раз чи мені слід піти геть?» Наступного ранку я побачив на вікні записку: «Не йди», і вона точно щось мала на увазі під цими словами, хоча прикро, що вона не мала на увазі: «Я хочу побачити тебе знову». Я зібрав жменю дрібних камінців і шпурнув у її вікно, нічого не сталося, тоді я шпурнув ще декілька камінців, але й після цього вона не підійшла до вікна, тоді я написав у своєму зошиті «Ти хочеш побачити мене знову?», вирвав сторінку із цим запитанням і передав швейцарові, наступного ранку я повернувся, я не хотів зробити її життя ще складнішим, ніж воно стало, але я не хотів і відступатися. На вікні була записка: «Я не хочу тебе бачити знову», яка точно щось означала, але не означала «так». Я збирав камінці і шпурляв ними в її вікно, сподіваючись, що вона почує мене і зрозуміє, що я маю на увазі, я чекав, але вона так і не підійшла до вікна, тоді я написав записку: «Що мені робити?», дав її швейцарові, він сказав мені:

— Будьте певні, вона її отримає.

Я не зміг сказати йому: «Спасибі». Наступного ранку я повернувся і побачив записку на її вікні, першу її записку зі словами: «Не йди». Я збирав камінці, кидав їх у вікно, вони стукотіли, наче пальці по склу, я написав їй: «Так чи ні?», скільки ще так могло тривати? Наступного ранку я зайшов до крамнички на Бродвеї і купив яблуко, якщо вона не прийме мене, я піду геть, я не знав, куди мені йти, але я точно розвернувся б і пішов геть, на її вікні не було записки, тому я кинув яблуко, чекаючи, що скло розіб'ється і мене вкриє осколками, я не боявся цього, але яблуко залетіло через вікно до її квартири, а швейцар, який стояв біля під'їзду, сказав мені:

— Тобі пощастило, що воно відчинене, друже!

Але я знав, що ні в чому мені не пощастило, а потім він простягнув мені ключ. Я піднявся ліфтом нагору, двері були відчинені, запах квартири вмить переніс мене у спогади, які я цілих сорок років намагався не згадувати, але так і не зміг забути. Я поклав ключ у кишеню.

— Лише у гостьовій кімнаті! — крикнула вона з нашої спальні, із кімнати, де раніше ми спали, мріяли і кохалися. Ось так ми розгорнули другу сторінку нашого спільного життя… Коли я зійшов з літака, після одинадцяти годин подорожі і сорока років втечі, контролер узяв мій паспорт і запитав, якою є мета мого візиту. Я витяг зошит і написав у ньому: «Тужити», а тоді «~~Тужити~~ намагатися жити далі». Він зиркнув на мене і запитав, чи є мій візит діловим, чи я приїхав для відпочинку. Я написав: «Ні те, ні інше».

— Скільки ви збираєтеся тужити і намагатися жити?

Я написав: «Решту свого життя».

— То як довго ви тут пробудете?

«Стільки, скільки зможу».

— Якщо говорити про часові рамки, то ви маєте на увазі вихідні чи цілий рік?

Я нічого не написав у відповідь. Тоді контролер сказав:

— Наступний.

Я спостерігав, як валізи рухаються по стрічці, кожна з них зберігала чиїсь речі, я спостерігав, як навколо мене туди-сюди ходили діти, майбутні життя, я рухався за вказівками для тих, у кого не було чого декларувати, це здалося мені смішним, але я стримався. Один з охоронців покликав мене убік. «У вас багато валіз, як для людини, якій нічого декларувати», — сказав він, я кивнув, знаючи, що люди, яким нічого декларувати, зазвичай мають найбільшу ношу, і тоді я відчинив свої валізи для нього. «Так багато паперу», — сказав він, а я показав йому свою ліву долоню у відповідь. «Я хочу сказати, справді дуже багато паперу». Я написав: «Це листи до мого сина. Я не зміг відіслати їх йому до його смерті. А тепер він мертвий. А я не розмовляю. Мені шкода». Мій охоронець подивився на іншого охоронця і вони засміялися, не думаю, що я став причиною цього, я занадто мало важу для оточуючих, вони мене пропустили, не тому, що вони мені повірили, а тому, що вони не хотіли спробувати мене зрозуміти. Я знайшов таксофон і подзвонив твоїй матері, ось усе, до чого я зміг додуматися, я так багато собі додумав, я думав, що вона досі жива, що вона живе у тій самій квартирі, де я залишив її сорок років тому, я думав,

що вона мене візьме до себе і моє життя знову набуде сенсу, ми будемо тужити і намагатися жити далі, у телефоні все ще йшли гудки, ми пробачимо одне одному усе, телефон досі дзвонив, і тоді слухавку зняла жінка.

— Алло?

Я знав, що то була вона, її голос змінився, а дихання залишилось тим самим, і паузи між словами не змінилися, я натиснув «4, 3, 5, 5, 6», вона знову сказала:

— Алло?

Тоді я запитав: «4, 7, 4, 8, 7, 3, 2, 5, 5, 9, 9, 6, 8?» Вона сказала:

— Ваш телефон точно не на сто доларів. Алло?

Я хотів дістатися рукою через слухавку, вздовж лінії, аж до неї у кімнату, я хотів дістати слово «ТАК», а натомість я запитав: «4, 7, 4, 8, 7, 3, 2, 5, 5, 9, 9, 6, 8?» Вона сказала:

— Алло?

Я відповів їй: «4, 3, 5, 7!»

— Слухайте, — сказала вона, — я не знаю, що трапилось із вашим телефоном, але я чую лише гудки. Чому б вам не покласти слухавку і не спробувати заново?

Спробувати заново? Я хотів спробувати заново, саме це я й намагався зробити! Я знав, що це мені не допоможе, я знаю, що нічого хорошого з цього не вийде, але я стояв у аеропорті на початку нового століття, у кінці свого життя, і тоді я розповів їй усе: чому я пішов, де я був, як я дізнався про твою загибель, чому я повернувся, і як я хотів використати час мені відведений. Я розповідав їй, бо хотів, щоб вона повірила мені і все зрозуміла, а ще тому, що я був винен їй ці слова, винен самому собі, і тобі, а може, це був усього лише егоїзм? Я розбив своє життя на цифри, замість слова «любов» я натискав «5, 6, 8, 3», замість слова «смерть» набирав «3, 3, 2, 8, 4», коли від радості віднімають страждання, що залишається? Цікаво, що є підсумком мого життя?

«6, 9, 6, 2, 6, 3, 4, 7, 3, 5, 4, 3, 2, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 7, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8, 6, 3, 4, 6, 3, 6, 7, 3, 4, 6, 5, 3, 5, 7! 6, 4, 3, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 7, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 7, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 7, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 3, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 2, 6, 2, 6, 5, 9, 5, 2? 6, 9, 6, 2, 6, 5, 4, 7, 5, 5, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 4, 6, 2, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5,

4! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6, 3, 3, 3, 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 5, 3, 5, 3! 2, 2, 3, 3, 2, 6, 3, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 3, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3! 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6, 3, 3, 3, 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 5, 3, 5, 3! 2, 2, 3, 3, 2, 6, 3, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 3, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 6, 5,4, 5? 4, 5? 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6, 3, 3, 3, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 7, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 7, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4. 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3, 6, 7, 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 5, 3, 5, 3, 2, 2, 3, 3, 2, 6, 3, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 3, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3! 2, 2, 7, 7, 4, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 7, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 7, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2, 4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3, 6, 7, 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 2, 6, 2, 6, 5, 9, 5, 2? 6, 9, 6, 2, 6, 5, 4, 7, 5, 5, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 4, 6, 2, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5,4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 2, 5, 5, 2, 9, 2, 4, 5, 2, 6! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2! 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2,

6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4! 6, 3, 3, 3, 8, 6, 3, 9, 6, 3, 6, 6, 3, 4, 6, 5, 3, 5, 3! 2, 2, 3, 3, 2, 6, 3, 4, 2, 5, 6, 3, 8, 3, 2, 6, 3, 4, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 3, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7! 6, 4, 5, 2, 2, 6, 7, 4, 2, 5, 6, 5, 2, 6! 2, 6, 5, 4, 5? 5, 7, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 9, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2! 4, 5, 2, 4, 5, 5, 6, 5! 5, 6, 8, 3? 5, 5, 6, 5, 5, 2, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 3, 8, 2, 3, 3, 4, 8, 3, 9, 2, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3, 3, 3, 8! 4, 3, 2, 4, 3, 3, 6, 3, 8, 4, 6, 3! 5, 6, 8, 3? 5, 6, 8, 3? 5, 6, 8, 3! 4, 2, 2, 6, 5, 4, 2, 5, 7, 4, 5, 2, 5, 2, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 2, 7, 2, 2, 7, 4, 5, 2, 4, 6, 3, 5, 8, 6, 2, 6, 3, 4, 5, 8, 7, 8, 2, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8! 7, 7, 4, 8, 3, 3, 2, 8, 3, 4, 3, 2,4, 7, 6, 6, 7, 8, 4, 6, 8, 3, 8, 8, 6, 3, 4, 6, 3, 6, 7, 3, 4, 6, 7, 7, 4, 8, 3, 3, 9, 8, 8, 4, 3, 2, 4, 5, 7, 6, 7, 8, 4, 6, 3, 5, 5, 2, 6, 9, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4, 6! 5, 2, 6, 2, 6, 5, 9, 5, 2? 6, 9, 6, 2, 6, 5, 4, 5, 6, 5, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2! 7, 2, 2, 7, 7, 4, 2, 5, 5, 2, 2, 2, 4, 5, 2, 4, 7, 2, 2, 7, 2, 4, 6, 5, 5, 5, 2, 6, 5, 4, 6, 5, 6, 7, 5, 4! 6, 5, 5, 5, 7!»

У мене на це пішло стільки часу, я не знаю напевно, скільки минуло хвилин, годин, моє серце втомилося, і мій палець також, я намагався знищити стіну між мною та моїм життям за допомогою пальця, натискаючи знову і знову, мій час уже закінчився, а може, це вона поклала слухавку, я подзвонив знову: «4, 7, 4, 8, 7, 3, 2, 5, 5, 9, 9, 6, 8?» Вона запитала:

— Ще якийсь жарт?

Жарт, це був не жарт, що таке жарт, хіба це був жарт? Вона поклала слухавку, а я зателефонував знову: «8, 4, 4, 7, 4, 7, 6, 6, 8, 2, 5, 6, 5, 3!» Вона запитала:

— Це ти, Оскаре?

Це вперше я почув його ім'я… Я був на залізничній станції у Дрездені, коли я вдруге втратив усе, я писав тобі листа, хоча й знав, що ніколи його не надішлю, іноді я писав тут, іноді я писав там, іноді писав у зоопарку, мені було байдуже все інше, окрім мого листа до тебе, нічого більше не існувало, як тоді, коли я йшов, похнюпившись, до Анни, ховаючись від решти світу, ось чому я тоді і зіткнувся з нею, ось чому я не помітив, як люди почали збиратися навколо телевізорів. Поки другий літак не врізався у будівлю, поки хтось не зміг стримати у собі крику, я не підвів голови, я побачив, що біля телевізорів люди збираються сотнями, звідки вони всі взялися? Я також подивився у той бік, я не розумів, що саме я бачу на екрані, може, якийсь новий фільм або ж

рекламу? Я написав: «Що трапилося?» і показав це молодому бізнесмену, який також дивився телевізор, він зробив ковток кави і відповів:

— Ніхто ще не знає напевно.

Його кава мене переслідує, мене переслідує його «ще». Я стояв там, я був одним із натовпу, те, що я бачив, — це просто кадри чи справді щось важливе? Я спробував порахувати поверхи над місцем зіткнення літаків із будівлями, вогонь поширювався вгору, і я знав, що цих людей уже не врятувати, а ще ж були люди на літаку, а скільки людей ще було на вулиці, я все думав і думав. По дорозі додому я зупинився біля магазину з електронікою. Там у вітрині стояли телевізори, і всі вони, крім одного, показували вежі, один і той самий кадр повторювався знову і знову, наче весь світ поставили на «повтор», на тротуарі уже зібрався натовп, крайній телевізор показував телепередачу про природу, лев їв фламінго, натовп загомонів, хтось закричав, рожеві пір'їни, я подивився на інші телевізори, там була уже одна вежа, сотня стель перетворилась на сотню підлог, а вони стали нічим, лише я міг у це повірити, небо заповнилося аркушами паперу, рожеві пір'їни. Того дня в кафе було повно людей, люди сміялися, перед кінотеатрами шикувалися черги, люди йшли дивитися комедії, ми були так близько і так далеко водночас. Минали дні, потім тижні, і весь цей час я читав списки загиблих у газетах: мати трьох дітей, студент другого курсу коледжу, фанат «Янкіз», адвокат, брат, біржовий маклер, фокусник-аматор, жартівник, сестра, філантроп, середущий син, любитель собак, прибиральник, єдина дитина, підприємець, офіціантка, дідусь чотирнадцяти внуків, дипломована медсестра, бухгалтер, інтерн, джазовий саксофоніст, люблячий дядько, солдат запасу, поет-опівнічник, сестра, мийник вікон, гравець у «скребл», пожежник-волонтер, батько, батько, механік з ремонту ліфтів, поціновувач вин, офіс-менеджер, секретар, кухар, фінансист, заступник віце-президента, орнітолог, дядько, посудомийка, ветеран війни у В'єтнамі, молода мама, завзятий читач, єдина дитина, професійний гравець у шахи, футбольний тренер, брат, аналітик, метрдотель, володар чорного поясу, генеральний директор, партнер із грі у бридж, архітектор, сантехнік, директор відділу зі зв'язків з громадськістю, батько, викладач мистецтва, спеціаліст із міського планування, щойно одружений, інвестиційний банкір, шеф-кухар, інженер з електричного устаткування, молодий батько, який того ранку застудився і хотів відпроситися з роботи… а тоді я побачив його, Томаса Шелла, і перше, що промайнуло в моїй голові, було — я помер… «У нього залишились

дружина та син», я подумав, мій син, я думав, мій онук, я думав, і думав, і думав, а тоді всі думки зникли… Коли літак ішов на приземлення, і я побачив Манхеттен уперше за сорок років, я не знав, вгору я рухаюсь чи вниз, вогні здавалися зірками, я не впізнав жодну будівлю, я сказав чоловікові: «~~Тужити~~ намагатися жити далі», я нічого не задекларував, я подзвонив твоїй матері, але не зміг нічого їй пояснити, я подзвонив їй знову, вона подумала, що то якийсь жарт, я подзвонив знову, вона запитала:

— Оскаре?

Тоді я пішов до магазину, виміняв там трохи четвертаків, я набрав її номер знову, але в трубці чулися лише гудки, я спробував знову, гудки, я чекав і набирав її номер знову, я сів на землю, не знаючи, чого чекати далі, не знаючи навіть, чого б я сам хотів, я спробував ще раз:

— Вітаю, ви подзвонили у резиденцію Шеллів. Я розмовляю наче автовідповідач, навіть якщо я насправді вдома. Якщо ви хочете поговорити зі мною або бабусею, починайте після сигналу, який я зараз зроблю. Біііііііп. Алло?

Голос був дитячим, навіть хлопчачим.

— Це справді я. Я тут. Bonjour?

Я поклав слухавку. Бабуся? Мені потрібно було трохи подумати, таксі не дало б мені досить часу на роздуми, як і автобус, чого ж я так боявся? Я склав валізи на візок і пішов, мене вражало те, що ніхто не намагався мене зупинити, навіть тоді, коли викотив візок на вулицю, навіть тоді, коли рухався узбіччям шосе, кожен крок мені давався все важче — ставало яскравіше і гарячіше, уже через декілька хвилин я зрозумів, що не зможу йти далі, тоді я відчинив одну з валіз і витяг звідти стос паперу, «Моєму синові», датовані тисяча дев'ятсот сімдесят сьомим роком, «Моєму синові», «Моєму синові», я подумав про те, щоб викладати їх на дорогу, залишаючи по собі слід тими словами, які я не зміг тобі сказати, так моя ноша стала б легшою, але не зміг, я повинен був доправити їх тобі, своєму синові. Я зловив таксі, поки ми приїхали до будинку твоєї матері, стало вже пізно, мені потрібно було знайти готель, мені потрібна була їжа, душ і час на роздуми. Я вирвав сторінку із зошита і написав: «Мені шкода», подав його швейцарові, він запитав:

— Кому це передати?

Я написав: «Місіс Шелл», на що він відповів:

— Але тут немає ніякої місіс Шелл.

Я написав: «Є», а він відповів:

— Повірте мені, я знав би, якби у цьому домі проживала місіс Шелл.

Але ж я чув її голос по телефону, невже вона переїхала, але залишила собі попередній номер, як же я тепер її знайду, мені потрібен телефонний довідник. Я написав: «Квартира 3D», і подав аркуш швейцарові. Він сказав:

— Міс Шмідт.

Я взяв свій зошит і написав: «Це її дівоче прізвище»…

Я жив у гостьовій кімнаті, вона залишала мені їжу біля дверей, я чув її кроки, а іноді ще й дзенькання склянки об двері, може, це була та склянка, з якої я пив воду, цікаво, чи та склянка торкалася її губ? Я знайшов свої зошити ще з тих часів, коли я жив тут, вони були всередині годинника мого дідуся. Я думав, що вона їх викине геть, але вона все зберегла, багато списаних зошитів, але багато й чистих, я проглянув їх і знайшов зошит з того дня, коли ми зустрілися, а потім ще один з наступного дня після нашого одруження, я знайшов наше перше Невидиме Місце, а ще нашу останню прогулянку до Резервуару, я знайшов фото балясин, умивальників і камінів, зверху на одному зі стосів був зошит, який починався моєю першою спробою піти від неї. «Я не завжди був німим, колись я говорив, говорив і говорив». Я не знаю, чи їй стало шкода мене, чи шкода самої себе, але з часом вона заходила до мене на декілька хвилин, спочатку ці візити були мовчазними, вона лише прибирала кімнату, витирала з кутків павутину, чистила порохотягом килим, поправляла рамки для фото, а тоді одного дня, витираючи пил зі столика біля ліжка, вона сказала:

— Я можу пробачити те, що ти пішов, але не твоє повернення.

Після цього вона вийшла з кімнати і зачинила за собою двері, я не бачив її три дні, а тоді, наче нічого не сталося, вона ввійшла і замінила лампочку, яка прекрасно працювала, вона лише ходила по кімнаті й то брала, то ставила речі, і врешті-решт сказала мені:

— Я не збираюся ділити з тобою своє горе. — І зачинила за собою двері, я тепер був ув'язненим чи охоронцем? Її візити стали довшими, ми ніколи не розмовляли, вона навіть не дивилася на мене, але щось між нами відбувалося, ми ставали ближчими, чи, навпаки, віддалялися одне від одного, я вирішив скористатися можливістю, я запитав, чи погодиться вона позувати мені, як тоді, коли ми вперше зустрілися, вона розтулила рота, але нічого не сталося, тоді вона торкнулася моєї лівої руки, яка, сам не розумію чому, була стиснута в кулак, це так вона погоджувалася, чи просто мене торкалася? Я пішов до магазину

із мистецьким приладдям і купив там глини, я не міг залишатися байдужим до всього, що там було, пастельні фарби у довгих коробках, мастихіни, папір ручної роботи у рулонах, я спробував там геть усе, я написав своє ім'я синьою ручкою, і зеленою масляною фарбою у тюбику, і помаранчевим олівцем та вугільним олівцями, я почувався так, наче підписував угоду усього свого життя. Я пробув там більше години, хоча купив лише шматок глини. Коли я прийшов додому, вона чекала на мене у гостьовій кімнаті, одягнена у халат, вона стояла біля ліжка.

— Поки тебе не було, ти робив якісь нові скульптури?

Я написав, що намагався, але не зміг.

— Жодної?

Я показав їй свою праву долоню.

— Ти хоча б думав про скульптури? Подумки ти їх ліпив?

Я показав їй свою ліву руку, після чого вона зняла із себе халат і лягла на ліжко, я не міг дивитися на неї, я витяг із сумки глину і розклав її на гральному столі.

— Ти коли-небудь ліпив мене подумки?

Я написав: «Як ти хочеш позувати?» Вона відповіла, що вся суть і полягала в тому, що обирати позу мав я, я запитав її, чи килимове покриття нове, вона попросила:

— Поглянь на мене. — Я спробував, але не зміг, вона сказала: — Поглянь на мене або залиш мене, тільки не розглядай усе навколо, окрім мене.

Я попросив її лягти на спину, але це було не те, я попросив її сісти, знову не так, схрестити руки, повернути голову вбік, все було не так, вона сказала:

— То покажи мені як.

Я підійшов до неї, розплів їй волосся, розправив плечі, я хотів торкатися її всюди, вона відповіла:

— Мене ніхто так не торкався, відколи ти пішов.

Я відсмикнув руку, вона взяла мою долоню у свою і знову притиснула її до плечей, я не знав, що сказати, тоді вона запитала:

— А тебе?

Який сенс брехати, якщо тільки ти не маєш на меті когось захистити? Я показав їй свою ліву долоню.

— Хто тебе торкався?

Мій зошит уже був списаним, тому я написав на стіні: «Я так хотів жити».

— Хто?

Я сам не повірив тій чесності, що пройшла через мою руку і вийшла через ручку: «Я платив за це». Вона не змінила пози.

— Вони були гарними?

«Суть не в цьому».

— Але були?

«Деякі з них були».

— То ти просто платив їм — і все?

«Я любив розмовляти з ними. Я розмовляв про тебе».

— Від цього мені має стати краще?

Я подивився на глину.

— Ти казав їм, що кинув мене вагітною?

Я показав їй ліву долоню.

— Ти розповідав їм про Анну?

Я знову показав їй ліву долоню.

— Тобі подобалися деякі з них?

Я подивився на глину, і тоді вона мені сказала:

— Мені подобається, що ти кажеш мені правду.

А тоді вона забрала мою руку зі свого плеча і поклала собі між ніг, вона не повернула голови і не заплющила очі, вона дивилася на наші руки між своїх ніг, я відчував, наче стаю вбивцею, вона розщепила мені пояс і розстібнула мої штани, а тоді просунула руку під мої труси.

«Я хвилююся», — сказав я однією усмішкою.

— Усе гаразд, — сказала вона.

«Мені шкода», — знову я сказав однією усмішкою.

— Усе гаразд, — сказала вона, зачиняючи за собою двері, а тоді вона раптом знову розчахнула їх і запитала: — Ти коли-небудь ліпив мене подумки?..

Мені не вистачить сторінок у цьому зошиті, щоб сказати тобі все те, що я повинен сказати. Я міг би писати меншими буквами, міг розрізати кожну сторінку на дві частини, щоб зробити з однієї дві, я міг би писати по уже списаних аркушах, а потім що? Кожного ранку до квартири хтось приходив, я чув, як відчинялися двері, а потім кроки, маленькі кроки, я чув розмову, хлопчачий голос, він не говорив, а майже співав, це був той самий голос, який я почув, коли дзвонив із аеропорту, вони двоє могли говорити годинами, одного вечора, коли вона вкотре прийшла мені позувати, я запитав її, хто це весь час її провідував, а вона відповіла:

— Мій онук.

«У мене є онук».

— Ні, — сказала вона, — це в мене є онук.

«Як його звуть?»

Тоді ми пробували знову, ми зняли з себе одяг із неквапливістю, притаманною тим людям, які страшно бояться помилитися, вона лягла обличчям донизу, на талії залишилися сліди від штанів, які вже давно стали на неї замалими, її стегна були вкриті шрамами, я пестив їх своїми «ТАК» і «НІ», вона сказала мені:

— Не дивися ні на що, окрім мене.

Я розвів їй ноги, вона зробила вдих, я міг дивитися у її найінтимніші місця, поки вона не бачила, що я туди дивлюсь, я просунув свою руку під неї, вона зігнула ноги у колінах, я заплющив очі, тоді вона сказала:

— Ляж зверху на мене.

Я не мав де написати, що хвилююся, вона повторила:

— Ляж зверху на мене.

Я боявся, що розчавлю її, але вона сказала:

— Я хочу відчути тебе усім тілом.

Я занурився в неї, а вона сказала:

— Саме цього я і хотіла.

Чому ж я не міг відчувати те саме, чому я мусив щось написати саме тоді, краще б я зламав собі пальці, але ж ні, я взяв із столика біля ліжка ручку і написав на своїй руці: «Мені можна його побачити?» Вона повернулася, виштовхнувши мене із себе:

— Ні.

Я склав благально руки.

— Ні.

«Прошу».

— Прошу.

«Я не розкажу йому, хто я такий. Я просто хочу його побачити».

— Ні.

«Чому?»

— Бо.

«Бо *що*?»

— Бо це я міняла йому підгузки. Це я не могла спати на животі протягом двох років. І я навчила його розмовляти. Я плакала, коли плакав він. А коли він був розлючений, то кричав саме на мене.

«Тоді я заховаюся у шафі для верхнього одягу і дивитимуся крізь шпаринку». Я думав, що вона мені відмовить, що скаже мені: «Якщо він коли-небудь тебе побачить, вважай це своєю зрадою». Їй стало мене

шкода чи вона хотіла примусити мене страждати? Наступного ранку вона відвела мене до шафи, з якої було добре видно вітальню, вона залишилася там зі мною, ми провели там увесь день, хоча й знали, що він прийде аж після обіду, було надто тісно, нам потрібно було більше місця, нам потрібні були знову наші Невидимі Місця, вона сказала мені:

— Ось як я почувалася, хіба що тебе тоді не було поруч.

Ми годинами дивилися одне на одного у повній темряві. Коли подзвонили у двері, вона вийшла з кімнати, щоб впустити його, я стояв на ліктях і колінах, щоб мати змогу щось бачити, через шпаринку я бачив відчинені двері і ці білі черевики.

— Оскаре! — сказала вона, підіймаючи його на руки.

— Усе гаразд, — відповів він, так мелодійно, його голос нагадував мені мій власний, а ще голос мого тата і навіть мого дідуся, і саме так я вперше зміг почути і твій голос.

— Оскаре! — сказала вона знову, підіймаючи його на руки, я бачив його обличчя, у нього були Аннині очі.

— Усе гаразд! — знову сказав він і запитав її, де вона була.

— Я розмовляла із Квартирантом, — відповіла вона.

Квартирант?

— Він ще тут? — запитав він.

— Ні, — відповіла вона, — він пішов у справах.

— Але ж як тоді він вийшов із квартири?

— Він вийшов перед тим, як ти прийшов.

— Але ж ти щойно сказала, що розмовляла із ним.

Він знав про мене, він лише не знав, хто я такий, але він знав, що хтось у квартирі таки був і знав, що вона його обманювала, я чув це у його голосі, у твоєму голосі, і у моєму голосі, я повинен був з ним поговорити, але що б я йому сказав? Я твій дідусь, я люблю тебе, мені шкода? Можливо, мені треба було розповісти йому речі, які я не зміг розповісти тобі, можливо, віддати йому всі ті листи, які були адресовані тобі. Але вона б мені цього не дозволила, а я б нізащо її не зрадив, тому я почав вигадувати, як це влаштувати… Що мені робити, мені потрібно більше місця, мені потрібно розповісти ще так багато, мої слова б'ються об стінки аркушів. Наступного дня твоя мати знову прийшла позувати мені, я розробляв глину своїми «ТАК» і «НІ», я зробив її м'якою, я втискав великі пальці у її щоки, створюючи її ніс, залишаючи на глині відбитки своїх пальців, тоді я вирізьбив зіниці, зробив форму брів, потім зробив ямку між її нижньою губою та підборіддям,

а після цього взяв свій зошит і підійшов до неї. Я почав писати, де я був, і чим я займався, відколи пішов, про те, як я заробляв на життя, із ким його потім проводив, про що я думав і співав, що я їв, але вона взяла від мене зошит і вирвала з нього аркуш.

— Мені байдуже, — сказала вона, я не знаю, чи їй справді було байдуже, чи суть була в чомусь іншому, тому на наступній сторінці я написав: «Якщо ти про щось захочеш дізнатися, я тобі розповім». Вона відповіла:

— Я знаю, що тобі стане легше, якщо ти мені все розповіси, але я нічого не хочу знати.

Як таке могло бути? Я попросив її розповісти про тебе, і вона одразу мене виправила:

— Не наш син, а мій.

Тоді я попросив розповісти про її сина, і вона почала свою розповідь:

— Кожного Дня подяки я готувала індичку і гарбузовий пиріг. Я ходила на шкільне подвір'я і запитувала дітей, які іграшки їм подобаються. Саме такі я йому і купувала потім. Я нікому не дозволяла розмовляти іноземною мовою у нашій квартирі. Але він усе одно став тобою.

— Він став мною?

— На все у нього було лише дві відповіді — так і ні.

— Він ходив до коледжу?

— Я благала його не їхати далеко від мене, але він переїхав до Каліфорнії. У цьому він мені також нагадує тебе.

— Що він вивчав?

— Він збирався стати юристом, але потім взявся за родинний бізнес, хоча ненавидів прикраси.

— Чому ж ви його не продали?

— Я благала його про це. Я благала його стати юристом.

— Тоді чому?

— Він хотів бути власним батьком.

Мені шкода, якщо це правда, то знай, що останнє, чого б я хотів — це щоб мій син був схожим на мене, я пішов для того, щоб ти зміг бути собою. Вона сказала:

— Одного разу він спробував тебе знайти. Я дала йому того єдиного листа від тебе. Він був ним зачарований, постійно його перечитував. Я не знаю, що ти там написав, але після цього він вирушив на твої пошуки.

На наступному чистому аркуші я написав: «Одного дня я відчинив двері і побачив його».

— Він таки тебе знайшов?

«Ми ні про що не розмовляли».

— Я не знала, що він тебе знайшов.

«Він не сказав мені, хто він такий. Мабуть, він дуже нервував. Або зненавидів мене тієї ж хвилини, коли побачив. Він назвався журналістом. Це було так жахливо. Він сказав, що робить репортаж про тих, хто вижив у Дрездені».

— Ти розповів йому, що з тобою сталося тієї ночі?

«Я написав про це у тому листі».

— Що саме ти написав?

«Ти його не читала?»

— Ти ж його не мені надіслав.

«Це було жахливо. Усе те, що ми не змогли розповісти одне одному. Кімната наповнилася розмовами, які ми не вели».

Я не розповів їй, що перестав їсти після того, як ти пішов, я став таким худорлявим, що під час купання вода потрапляла у виїмки між кістками, чому тоді ніхто не запитав мене про причину такої худорлявості? Якби хтось таки спитав, я не з'їв би більше ні шматочка у своєму житті.

— Але якщо він не сказав тобі, що він твій син, звідки ти це знав?

«Я знав, бо він — мій син».

Вона поклала свою руку мені на груди з того боку, де серце, тоді я поклав свої руки їй на стегна, я обхопив її руками, вона розстібнула мені штани.

«Я хвилююся». Але попри все, я цього хотів, скульптура ставала дедалі більше схожою на Анну, вона зачинила за собою двері, мені не вистачає місця…

Я проводив більшість часу, гуляючи по місту, вивчаючи його заново, я пішов до місця, де раніше була колумбійська кав'ярня, тепер її там уже не було, на її місці стояв магазин «Усе по 99 центів», де всі товари коштували більше ніж дев'яносто дев'ять центів. Я пройшов повз швацьку майстерню, де раніше мені підрубували штани, але тепер на його місці був банк, і для того, щоб відімкнути двері, потрібна була спеціальна картка. Я ходив годинами, спускався вниз однією стороною Бродвею, а підіймався вгору іншою, замість майстерні з ремонту годинників я побачив магазин з відеозаписами, замість квіткового магазину — крамницю з відеоіграми. Там, де раніше працював м'ясник, тепер були суші, що таке суші? І що стається з усіма

поламаними годинниками? Я проводив години перед виставкою собак у Музеї природничої історії, пітбуль, лабрадор, золотистий ретривер, я був там єдиною людиною без собаки, я все думав і думав, як я можу наблизитись до Оскара здалека, як я можу бути справедливим до тебе, твоєї матері і навіть до самого себе, я хотів носити дверцята шафи всюди із собою, щоб завжди дивитись на нього крізь шпарину, але я зробив краще. Я слідкував за його життям на відстані, коли він ходив до школи, коли повертався додому, де жили його друзі, до яких магазинів він любив ходити, я ходив за ним по всьому місту, але я не зрадив твоїй матері, бо жодного разу не дозволив йому мене побачити. Я думав, так триватиме вічно, але ось я тут, і я знову помилився. Я не пам'ятаю ту мить, коли мені це вперше здалося дивним — чому він так довго гуляє, скільки районів він уже обійшов, чому, крім мене, ніхто за ним не стежить, і як його мама дозволяє йому так довго блукати містом наодинці. На вихідних кожного ранку він виходив з будинку із якимось літнім чоловіком, а потім ходив по всьому місту від дверей до дверей, я склав карту тих місць, де вони були, але у ній не було ніякого сенсу, я абсолютно нічого у ній не розумів, що ж вони робили? І ким був цей чоловік: другом, вчителем, заміною дідуся? І чому в кожній квартирі вони залишалися не більше від декількох хвилин, може, вони щось продавали чи збирали якусь інформацію? І що про це все було відомо його бабусі, може, це тільки я за нього хвилювався? Після того як вони пішли з одного будинку на Стейтен-Айленді, я трохи почекав, а тоді також постукав у ті двері.

— Не можу повірити, — сказала жінка, що мені відчинила, — ще один відвідувач.

«Мені шкода, — написав я, — я не розмовляю. Мій онук щойно до вас заходив. Ви не могли б мені сказати, навіщо він сюди приходив?»

Жінка відповіла:

— Яка ж ви все-таки дивна родина.

Я подумав, а ми таки родина.

— Мені щойно дзвонила його матір.

Я написав: «Для чого він сюди приходив?»

— Ключ, — відповіла вона.

Я запитав: «Який ключ?»

— Від замка.

«Якого ще замка?»

— То ви нічого не знаєте?

Цілих вісім місяців я слідкував за ним, говорив із людьми, з якими говорив і він, я намагався дізнатися щось про нього, так само, як він намагався дізнатися щось про тебе, так само, як ти намагався знайти мене, це розбило моє серце на більше частин, ніж воно взагалі мало, чому ж люди не можуть завжди казати те, що насправді думають? Одного дня я йшов за ним до середмістя, ми сиділи один напроти одного у метро, чоловік, що був із Оскаром, увесь час дивився на мене, може, я занадто сильно на них витріщався, чи занадто далеко виставляв руки, чи знав він узагалі, що це я мав сидіти поруч із Оскаром? Вони зайшли у кав'ярню, а на зворотному шляху я їх загубив — таке постійно траплялося, бо важко бути так близько, не видавши себе, а я б нізащо її не зрадив. Коли я пішов назад по Верхньому Вест-Сайду, я зайшов до книгарні, я не міг поки повернутися у квартиру, мені потрібно було трохи подумати, у кінці проходу я побачив чоловіка, який був дуже схожим на Симона Ґолдберґа, він також щось шукав у відділі для дітей. Що більше я дивився на нього, то більше сумнівався, то більше я хотів, щоб цей чоловік виявився ним, може, він просто пішов на роботу, а не помер? Мої руки дзенькали копійками у кишенях, я намагався не витріщатися на нього, намагався не виставляти надто далеко руки, хіба таке могло бути, чи міг він мене впізнати, тоді він написав: «Я маю надію, що колись наші стежки, нехай довгі та заплутані, перетнуться ще раз». П'ятдесят років по тому він досі носив окуляри з товстими скельцями, я ще ніколи не бачив білішої сорочки, ніж була на ньому, йому було важко розлучатися із книгами, і тоді я підійшов до нього.

«Я не розмовляю, — написав я, — мені шкода». Він обхопив мене руками і сильно стиснув, я відчував на своїх грудях його серцебиття, наші серця намагалися битися в унісон, а потім, не кажучи ні слова, він розвернувся і поспішив геть від мене, подалі від магазину, аж на вулицю. Я майже впевнений, що це був не він, я хочу повернути той нескінченно великий зошит і більше часу…

Наступного дня Оскар разом із тим чоловіком пішли до «Емпайр-стейт-білдинґ», а я чекав на вулиці. Я весь час дивився вгору, намагаючись його побачити, у мене вже затерпла шия, чи дивився він тоді на мене, чи ділилися ми тоді один з одним чимось, про що самі не знали? Через годину двері ліфта відчинилися і з них вийшов той літній чоловік. Він що, збирався залишити Оскара там самого, так високо, так самотньо, хто там його захистить? Я ненавидів його. Я почав щось писати, але він підійшов до мене і схопив мене за комір.

— Слухай, — сказав він до мене, — я не знаю, хто ти такий, але я помітив, що ти за нами стежиш, і мені це не подобається. Анітрохи. Попереджаю тебе вперше і востаннє: тримайся від нас подалі. — Мій зошит впав на підлогу, тому я не міг нічого відповісти. — Якщо я коли-небудь побачу тебе знову, знову біля цього хлопця…

Я вказав на підлогу, тоді він відпустив мій комір, я підняв зошит і написав: «Я — дідусь Оскара. Я не розмовляю. Мені шкода».

— Його дідусь?

Я погортав декілька сторінок і вказав на те, що я писав раніше.

«Де він?»

— В Оскара немає дідуся.

Я вказав йому на сторінку.

— Він йде вниз сходами.

Я швидко пояснив усе, що міг пояснити, мій почерк ставав нерозбірливим, і тоді він сказав:

— Оскар нізащо б мене не обманув.

«Він не обманював. Він нічого не знає».

Літній чоловік витяг з-під сорочки намисто, я подивився на нього, і побачив, що там був кулон у вигляді компасу. Він сказав:

— Оскар — мій друг. Я повинен йому сказати.

«Він — мій онук. Прошу, нічого не кажіть».

— Це ви повинні були ходити всюди разом із ним.

«Так, я».

— А його мама?

«А що його мама?»

Ми почули Оскарове мугикання з-за рогу, його голос ставав голоснішим, літній чоловік сказав:

— Він хороший хлопчик. — І пішов геть.

Я попрямував додому, у квартирі нікого не було. Я думав спакувати речі, думав вистрибнути з вікна, а тоді сів на ліжко і думав, я думав про тебе. Яка тобі подобалась їжа, якою була твоя улюблена пісня, з ким ти вперше поцілувався, і де, і як, мені не вистачає місця, мені потрібен нескінченно великий зошит і ціла вічність часу, не знаю, скільки часу минуло, це для мене не мало ніякого значення, я втратив усі причини для того, щоб слідкувати за часом. Хтось подзвонив у двері, але я не встав із ліжка, мені було байдуже, хто це був, я хотів побути наодинці, по той бік вікна. Я почув, як відчинилися двері, почув його голос, мою останню причину.

— Бабусю?

Він був у квартирі, нас було лише двоє, дідусь та онук. Я чув, як він ходить з однієї кімнати до іншої, пересуває речі, відчиняє щось і зачиняє, що він шукає, чому він завжди щось шукає? Він підійшов до дверей моєї кімнати:

— Бабусю?

Я не хотів її зрадити, я вимкнув світло, чого ж я тоді так боявся?

— Бабусю?

Він заплакав, мій онук плакав.

— Будь ласка, мені потрібна допомога. Якщо ти там, вийди, будь ласка.

Я ввімкнув світло, чому я більше не боявся?

— Будь ласка.

Я відчинив двері, і ми зустрілися один з одним, я зустрівся із самим собою.

— Ви — Квартирант?

Я пішов назад до кімнати, дістав із шафи зошит, у ньому теж майже не залишилось чистих аркушів, я приніс його до онука і написав: «Я не розмовляю. Мені шкода». Я був таким вдячним за те, що він дивився на мене, за те, що він запитав мене, хто я такий, я не знав, що йому відповісти, тому я запросив його ввійти, тоді він запитав мене, чи я — незнайомець, я не знав, що йому на це сказати, він плакав, я не знав, як його втішити, мені не вистачає місця. Разом ми підійшли до ліжка, він сів на нього, я не ставив йому ніяких запитань і не розповідав йому те, що мені уже було відомо, ми не говорили з ним про неважливі речі, ми не стали друзями, я міг бути ким завгодно, він почав із самого початку: ваза, ключ, Бруклін, Квінс, я знав усе це напам'ять. Бідолашна дитина, він розповідав усе це незнайомцю, мені захотілося спорудити стіни навколо нього, мені захотілося відокремити зовнішнє від внутрішнього, мені захотілося дати йому нескінченно довгий зошит і цілу вічність часу, він розповів мені, як щойно був на самому вершечку «Емпайр-стейт-білдинґ», як його друг сказав йому, що з нього досить, це не те, чого я хотів, але для мене було так важливо зустрітися віч-на-віч з онуком, це було того вартим, я міг би заплатити будь-яку ціну за цю мить. Я хотів торкнутися його, хотів розповісти йому, що навіть якщо всі кидатимуть усіх, я його нізащо не покину, він говорив і говорив, його слова випадали з нього, намагаючись впасти на саме дно його горя.

— Мій тато, — сказав він, — мій тато. — Тоді він побіг через дорогу і повернувся вже з телефоном. — Це його останні слова.

ПОВІДОМЛЕННЯ П'ЯТЕ.
10:04. ЦЕ ТА ТАТО. АЛ Е ТАТО. ЗНАЮ ЧИ
ЧУЄШ МЕНЕ ЦЕ Я
АЛЛО? ТИ МЕНЕ ЧУЄШ? НА
ДАХ ВСЕ ДОБРЕ ГАРАЗД СКОРО
ВИБАЧ ЧУЄШ МЕНЕ ЩО Б
НЕ ТРАПИЛОСЬ, ПАМ'ЯТАЙ…

На цьому повідомлення переривалося, у тебе був такий спокійний голос, зовсім не схожий на голос людини, яка от-от помре, якби ж я міг сидіти за столом і говорити про щось годинами. Шкода, що ми не марнували наш час, я хочу нескінченно великий чистий зошит і цілу вічність часу. Я сказав Оскарові, що бабусі краще не знати про нашу зустріч, він не запитав чому, цікаво, що він уже знає, я сказав йому, що якщо йому колись захочеться поговорити зі мною, він може кинути камінцем у вікно гостьової кімнати, і тоді я зійду вниз, щоб зустрітися з ним на розі, я боявся, що ніколи не побачу його знову, боявся, що ніколи не побачу того, що він бачить мене, тієї ночі ми із твоєю матір'ю кохалися вперше після мого повернення і востаннє у житті, я не думав, що цей раз буде останнім, я поцілував востаннє Анну, бачив своїх батьків востаннє, говорив востаннє, то чому ж я так і не навчився ставитися до всього так, наче це було зі мною востаннє? Моя найбільша помилка — це така сильна надія на майбутнє.

— Я хочу тобі щось показати, — сказала вона, а тоді повела мене до другої спальні, її рука стискала «ТАК», вона відчинила двері і вказала на ліжко: — Ось тут він спав.

Я торкнувся простирадла, я нахилився нижче до підлоги і вдихнув запах подушок, я хотів усього тебе, якого тільки міг мати, я хотів навіть пил, вона сказала:

— Багато років тому. Цілих тридцять років.

Я ліг на ліжко, я хотів відчути те, що відчував ти, я хотів розповісти тобі геть усе, вона лягла біля мене і запитала:

— Ти віриш у рай і пекло?

Я підняв вгору праву руку.

— І я не вірю, — сказала вона, — я думаю, що життя після смерті — це період *до* твого народження.

Вона розтулила свою долоню, а я вклав у неї своє «НІ», вона зімкнула свої пальці навколо моїх і сказала:

— Подумай про всі ті речі, які ще не народилися. Усіх тих дітей. А деякі з них взагалі ніколи не народяться. Хіба це не сумно?

Я не знав, чи мені здавалося це сумним. Усі ті батьки, які ніколи не зустрінуться, усі ті викидні. Я заплющив очі, а вона сказала:

— За декілька днів до бомбардування мій батько відвів мене до свого сараю. Він дав мені ковтнути віскі і закурити свою люльку. Тоді я почувалася такою дорослою, такою особливою. Він запитав мене, що мені було відомо про секс. Я закашлялася і не могла зупинитися, а він сміявся, сміявся, а тоді раптом його сміх обірвався. Він запитав мене, чи я вміла пакувати валізи, чи знала я, що не можна погоджуватися на першу ж пропозицію, і чи змогла б я розвести вогонь, якби виникла така потреба. Я дуже любила свого тата. Я дуже, дуже сильно його любила. Але я так і не змогла йому про це сказати.

Я повернув до неї голову і пригорнувся до її плеча, вона торкнулася рукою моєї щоки, так само, як колись робила моя мама, усе, що вона робила, нагадувало мені про «когось іншого».

— Який сором, — сказала вона, — що життя таке безцінне.

Я повернувся на бік і обійняв її, мені не вистачало місця, я не розплющував очей, просто цілував її, її губи нагадували мені губи мами, і Анни, і твої, я не знав, як мені бути з нею і бути без неї.

— Ми такі схвильовані, — сказала вона, розстібуючи на собі сорочку, я розстебнув і свою, вона зняла із себе штани, і я взяв із неї приклад. — Ми такі схвильовані. — Я торкався її, торкався усюди. — Це все, що ми робимо… Це взагалі усе, що ми вміємо робити.

Тоді ми кохалися востаннє, я був і з нею, і з усіма іншими водночас, коли вона пішла до ванної, я побачив кров на простирадлах, я пішов назад до гостьової кімнати, як же багато між нами залишилось несказаного. Наступного ранку я прокинувся від стукоту по вікні, я сказав твоїй матері, що йду на прогулянку, а вона ні про що мене не запитала, що вона могла знати і чому вона відпустила мене? Оскар чекав на мене під вуличним ліхтарем, він сказав:

— Я хочу викопати могилу.

За ці два останні місяці ми бачились з ним кожного дня, ми розробляли план дій, продумуючи найменші деталі, ми навіть тренувалися копати у Центральному парку, ці деталі нагадали мені про наші сімейні правила, я не можу їсти…

Просте вирішення нерозв’язної проблеми

Того дня, коли ми з Квартирантом викопали татову труну, я пішов у квартиру містера Блека. Я вважав, що він заслуговує дізнатися про те, що сталося, навіть попри те, що не брав у цьому участі. Але коли я постукав у його двері, мені відчинив не він.

— Чим я можу тобі допомогти? — запитала жінка. Її окуляри висіли на ланцюжку на шиї, а в руках вона тримала папку, з якої виглядав великий стос паперу.

— Ви не містер Блек.

— Містер Блек?

— Містер Блек, який тут живе. Де він?

— На жаль, я цього не знаю.

— Із ним усе гаразд?

— Думаю, так. Я не знаю напевно.

— А ви хто?

— Я ріелтор.

— Чим ви займаєтесь?

— Я продаю цю квартиру.

— Але чому?

— Думаю, бо власник хоче її продати. Я сьогодні на заміні.

— На заміні?

— Ріелтор, яка вела продаж цієї квартири, захворіла.

— Ви не знаєте, як мені знайти власника?

— Мені шкода, але ні.

— Він був моїм другом.

— Десь зранку вони приїдуть по речі, — сказала вона.

— Хто — вони?

— Я не знаю. Підрядники. Сміттярі. Вони.

— Може, з компанії, що перевозить вантажі?

— Я не знаю.

— Вони викинуть усі речі?

— Або продадуть їх.

Якби я був неймовірно багатим, я б викупив геть усе, хоча б для того, щоб усе це віднести на склад. Я сказав їй:

— Я залишив дещо у квартирі, це моя річ, тому її не можна ні віддавати, ні виставляти на продаж. Я б хотів її забрати. Пробачте.

Я пішов до бібліографічного каталогу. Звичайно, все зберегти я не міг, але там було те, що мені потрібно. Я витяг шухляду з прізвищами на літеру «Б» і погортав картки. Я знайшов картку на містера Блека. Я знав, що роблю правильно, тому витяг її із шухляди і поклав у кишеню комбінезона.

Але отримавши те, що хотів, я відкрив ще й шухляду на літеру «Ш». Анна Вільсон Шеф, Джек Ворнер Шефер, Айрис Шармель, Роберт Гевен Шофлер, Баррі Шек, Йоганн Шефлер, Жан де Шеландр…

І тут раптом я побачив цю картку: Шелл.

Спочатку я дуже зрадів, тому що подумав, що доклав стільки зусиль недарма, що мені вдалося зробити тата Великою людиною, чия біографія була значущою і вартою уваги. Але коли я прочитав картку, то зрозумів, що на ній не тато.

ОСКАР ШЕЛЛ: СИН

Якби ж я тільки знав того дня, коли тис руку містера Блека, що більше ніколи його не побачу. Я б тоді не відпустив його долоню. Або примусив його і далі шукати замок разом зі мною. Або розповів би йому про той татів останній дзвінок, коли я повернувся додому. Але я не знав цього, так само, як і не знав, що того вечора тато вкладав мене спати востаннє. Такі речі просто неможливо знати. Тому в ту мить, коли він сказав: «Із мене досить. Сподіваюсь, ти мене зрозумієш», я відповів, що розумію його, хоча насправді анічогісінько не зрозумів. Я не спробував відшукати його на оглядовому майданчику «Емпайр-стейт-білдинґ», я буду радше думати, що він там, аніж дізнаюся правду.

Я продовжив пошуки замка і після того, як він мені сказав, що з нього досить, але це було вже зовсім не те.

Я обійшов і Фар-Рокавей, і Бойрум-гілл, і Лонґ-Айленд-сиKті.

Я пішов до Дамбо, Іспанського Гарлему й округу Мітпекінґ.

Я навідався до Флетбушу, і Тюдор-сиKті, і Маленької Італії.

Я був у Бедфорд-Стайвесанд, й Інвуді, і Ред Хуку.

Я не знаю, чи відсутність містера Блека стала причиною моєї невдачі, чи те, що ми занадто багато часу витратили разом із Квартирантом на план із викопування татової могили, а може, й те, що я занадто довго щось безрезультатно шукав, але я перестав відчувати, що наближаюсь до тата. Тепер я навіть сумнівався в тому, що замок справді існує.

Останнього Блека, до якого я навідався, звали Пітер. Він проживав у Шуґар-гілл, що у районі Гамільтон-Гайтс, у Гарлемі. Коли я підійшов до будинку, побачив чоловіка, що сидів на сходах. У нього на колінах сиділо немовля, і він із ним розмовляв, хоча, звісно, немовлята не розуміють ніякої мови.

— Ви Пітер Блек?

— Усе залежить від того, хто питає.

— Оскар Шелл.

Він поплескав рукою по сходинці, що я сприйняв, як запрошення присісти біля нього. Я подумав, що це був дуже гарний жест із його боку, але мені хотілося стояти.

— Це ваша дитина?

— Так.

— А можна її погладити?

— Власне, це він.

— Добре, можна його погладити?

— Звісно, — відповів він. Мені не вірилося, що в дитини може бути така м’якенька голова і такі маленькі очі й пальчики.

— Він дуже вразливий, — сказав я.

— Так, — відповів він, — але з нами він у безпеці.

— Він їсть звичайну їжу?

— Ще ні, лише молоко.

— Він часто плаче?

— Я б сказав, так. Для мене це таки багато.

— Але ж діти ніколи не засмучуються, правда? Це він просто їсти хоче, чи ще чогось.

— Ніколи не знаєш.

Мені подобалось дивитися, як малюк стискає ручки у кулачок. Мені стало цікаво, чи думав він про щось, чи нині рівень розвитку в нього відповідає тваринам.

— Хочеш його потримати?

— Не думаю, що це гарна ідея.

— Чому?

— Я не знаю, як тримати немовлят.

— Якщо хочеш, я тобі покажу. Це просто.

— Добре.

— Чому б тобі не сісти? — запропонував він. — Ось так. Тепер клади одну руку під низ. Саме так. Добре. А тепер поклади іншу руку йому під голівку. Саме так. Ти можеш притулити його до грудей. Добре. Ось так. Ти все добре робиш. Так і треба. Він дуже задоволений.

— Я впорався?

— Ти просто чудово впорався.

— Як його звати?

— Пітер.

— Я думав, вас так звати.

— Нас обох звати Пітер.

Тоді мене вперше зацікавило: чому мене не назвали на честь тата, хоча мені не спало на думку, що Квартиранта звати Томас, як і тата. Я сказав:

— Привіт, Пітере. Я про тебе подбаю.

Того дня повернувшись додому, я відчув, що після восьми місяців пошуків по всьому Нью-Йорку я виснажився, заплутався і втратив будь-яку надію, хоча натомість хотів би просто почуватися щасливим.

Я пішов нагору, до своєї лабораторії, хоча й настрою до нового експерименту не мав. А ще я не мав настрою грати на тамбурині чи пригощати чимось Бакмінстера, не хотів я ні наводити лад у колекціях, ні передивлятися *«Те, що зі мною сталося»*.

Мама і Рон проводили час у нашій сімейній вітальні, хоча Рон і не був частиною нашої сім'ї. Я пішов у кухню, щоб взяти сухе морозиво. Потім я глянув на телефон. Наш новий телефон. А він глянув на мене у відповідь. Коли б він не подзвонив, я не брав слухавки, я просто кричав: «Телефон дзвонить!», тому що я не хотів його торкатися. Я не хотів навіть бути з ним в одній кімнаті.

Я натиснув на кнопку «Прослухати», чого не робив з того найгіршого дня, коли у нас ще був наш старий телефон.

> Повідомлення перше. Субота, 11:52. *Привіт, це повідомлення для Оскара Шелла. Оскаре, це Аббі Блек. Ти приходив у мою квартиру розпитувати про ключ. Тоді я не сказала тобі всю правду, думаю, я змогла б допомогти у твоїй справі. Будь ласка, дай*…

На цьому повідомлення переривалося.

Аббі Блек була другою, кого я відвідав, і це сталося вісім місяців тому. Вона жила у найвужчому будинку Нью-Йорка. Я сказав їй, що вона красива. Вона розсміялася. Я знову сказав їй, що вона красива. Вона відповіла, що я милий. Вона заплакала, коли я розповів їй про екстрасенсорні здібності слонів. Я запитав, чи можемо ми поцілуватися. Вона не сказала, що не хоче цього. Її повідомлення чекало на мене цілих вісім місяців.

— Мам?

— Що, Оскаре?

— Я йду гуляти.

— Добре.

— Я буду пізніше.

— Добре.

— Я не знаю, коли саме. Можу повернутися страшенно пізно.

— Добре.

Чому вона більше ні про що мене не запитала? Чому вона мене не зупинила і не спробувала мене захистити?

Через те, що вже сутеніло, а може, ще й через те, що вулиці були залюднені, я постійно на когось натикався. Просто гуголплекс людей навколо! Хто вони всі такі? Куди вони йдуть? Що шукають? Я хотів слухати їхні серцебиття і хотів, щоб вони чули й моє.

Станція метро була за декілька кварталів від нашого будинку, і коли я вже дістався до будинку Аббі, то побачив, що двері трохи прочинені, ніби вона знала, що я прийду і вже чекала на мене, хоча й не могла цього знати. То чому тоді вони прочинені?

— Агов? Є хтось вдома? Це Оскар Шелл.

Вона підійшла до дверей.

Мені стало легше: я її хоча б не вигадав.

— Ви мене пам’ятаєте?

— Звичайно, Оскаре. Ти так виріс.

— Справді?

— Справді, дуже помітно виріс. На декілька сантиметрів точно.

— Я був такий зайнятий пошуками, що навіть не здогадався вимірювати свій зріст.

— Заходь, — сказала вона. — Я боялася, що ти вже ніколи мені не передзвониш. Минуло стільки часу, відколи я залишила тобі те повідомлення.

— Я боюся телефонів.

Вона сказала:

— Я багато про тебе думала.

— Ваше повідомлення.

— Оте давнє?

— Яку саме правду ви мені тоді не розказали?

— Я сказала тобі, що нічого не знаю про ключ.

— Але насправді щось знали?

— Так. Ну, не зовсім. Я не знаю. Але знає мій чоловік.

— Чому ви мені не сказали цього минулого разу?

— Я не змогла.

— Але чому?

— Просто не змогла.

— Це не відповідь.

— У нас із чоловіком тоді відбулась жахлива сварка.

— Але йшлося про мого тата!

— І про мого чоловіка.

— Його вбили.

— Я хотіла зробити йому боляче.

— Чому?

— Бо він зробив боляче мені.

— Але чому?

— Бо люди часто роблять одне одному боляче. Такі вже ми є.

— Я не такий.

— Я знаю.

— Але я витратив вісім місяців на пошуки того, про що міг дізнатися від вас за вісім секунд!

— Я подзвонила тобі. Майже одразу після того, як ти пішов.

30

— Ви зробили мені боляче!

— Мені дуже шкода.

— Ну і?.. — запитав я. — Що там із вашим чоловіком?

— Він тебе шукав увесь цей час.

— *Він* шукав *мене*?

— Так.

— Але це *я його* весь час шукав!

— Він тобі все пояснить. Думаю, тобі слід йому подзвонити.

— Я на вас злюся, через те, що ви не сказали мені правду.

— Я знаю.

— Ви мало не зруйнували мені життя.

Ми були неймовірно близько.

Я міг відчувати запах її дихання.

— Якщо хочеш, можеш мене поцілувати, — сказала вона.

— Що?

— Тоді, коли ми вперше зустрілися, ти запитав, чи можемо ми поцілуватися. Тоді я сказала «ні», а тепер кажу «так».

— Мені соромно за той день.

— Тобі немає чого соромитися.

— Ви не мусите цілувати мене тільки тому, що вам стало мене шкода.

— Поцілуй мене, — попросила вона, — а я поцілую тебе у відповідь.

Я запитав її:

— А що, як ми просто обіймемось?

Вона пригорнула мене до себе.

Я заплакав і стиснув її в обіймах так сильно, наскільки зміг. Її плече ставало мокрим, і тоді я подумав: «*Може, і справді можна виплакати всі сльози*. *Може, бабуся правду казала».* Мені було приємно про це думати, бо в цю мить я справді хотів, щоб вони вичерпалися.

А тоді просто нізвідки прийшло осяяння, і підлога щезла з-під ніг, і я стояв у повітрі.

Я відсторонився від неї.

— Чому повідомлення перервалося?

— Перепрошую?

— Ваше повідомлення. Воно перервалося на півслові.

— А, це твоя мама взяла слухавку.

— Мама взяла слухавку?

— Так.

— І що?

— Що ти маєш на увазі?

— Ви з нею розмовляли?

— Лише декілька хвилин.

— Що ви їй розповіли?

— Я вже й не пам'ятаю.

— Але ви сказали їй, що я до вас приходив?

— Так, звичайно. Не треба було?

Я й сам не знав, чи треба було, чи ні. А ще я не розумів, чому мама нічого не сказала про цю розмову і навіть про це повідомлення.

— Ключ. Ви розповіли їй про ключ?

— Я подумала, що вона знає.

— А як же моя місія?

Я нічого не розумів.

Чому мама нічого не розповіла мені?

І нічого не зробила?

І взагалі ставилася байдуже до цього?

А тоді зненацька мені все стало зрозумілим.

Раптом я зрозумів, чому тоді, коли я казав, що йду «гуляти», вона більше нічого не питала. Їй не треба було питати, бо вона вже все знала.

Я зрозумів, звідки Ада знала, що я живу на Верхньому Вест-сайді, а в Керол на мене чекала свіжа випічка, а Швейцар215 сказав на прощання: «Щасти тобі, Оскаре!», хоча навіть тоді я був на дев'яносто дев'ять відсотків упевненим, що не називав йому свого імені.

Вони знали, що я прийду.

Мама з усіма ними переговорила ще до мене.

Навіть містер Блек був частиною цієї гри. Скоріш за все, він знав, що того дня я постукаю у його двері, бо мама вже його попередила. Вона, мабуть, попросила його ходити всюди зі мною, щоб скласти мені компанію і наглядати за мною. Я взагалі йому хоч трохи подобався? А всі ті його неймовірні історії були правдою чи вигадкою? А його слуховий апарат справжній? А ліжко, яке намагнічувалось? І може, троянди та кулі були зовсім не трояндами та кулями?

Увесь цей час.

Усі.

Усе.

Мабуть, і бабуся все знала.

І Квартирант.

А Квартирант узагалі лише квартирант?

Мої пошуки були п'єсою, яку написала моя мама, і вона знала її кінцівку ще тоді, коли я був на початку шляху.

Я запитав Аббі:

— Ваші двері були відчинені, бо ви знали, що я прийду?

Декілька секунд вона стояла мовчки, а тоді відповіла:

— Так.

— Де ваш чоловік?

— Він не мій чоловік.

— Я… нічого… НЕ РОЗУМІЮ!

— Він мій колишній чоловік.

— То де він?

— Він на роботі.

— Але зараз недільний вечір.

— Він працює з іноземними ринками, — пояснила вона.

— Що?

— У Японії вже ранок понеділка.

— До вас прийшов якийсь юнак, — сказала у слухавку жінка, і мені стало не по собі від того, що він був на іншому кінці дроту, хоча я й не розумів, ким був цей «він». — Так, — відповіла вона, — дуже молодий юнак. Тоді вона сказала: «Ні», а після цього: «Оскар Шелл». Потім вона пояснила йому: — Так, він каже, що хоче вас бачити. Можна поцікавитися, у якій справі ви прийшли? — запитала вона мене. А тоді сказала у слухавку: — Він каже, що це стосується його тата. — Потім додала: — Так він каже. — Тоді вона відповіла: — Добре. — Після цього звернулася вже до мене: — Йдіть прямо коридором. Треті двері зліва.

На стінах висіли картини, напевно, відомі. З вікон було видно неймовірний краєвид, який татові точно сподобався б. Але я не звернув на те уваги і не намагався сфотографувати. Я ще ніколи в житті не був таким зосередженим, як тепер, бо я ще ніколи не був таким близьким до замка. Я постукав у треті двері зліва, на яких висіла табличка «Вільям Блек». Зсередини сказали: «Заходьте».

— Чим я можу допомогти вам о цій порі? — запитав чоловік, що сидів за столом.

Приблизно такого самого віку, як був тато, а може, і тепер є, хтозна, чи мертві люди ведуть лік рокам. Каштанове волосся із сивиною, коротка борода і круглі окуляри з затемненим склом. На якусь мить він

здався мені знайомим, і я подумав, чи це не його я бачив через бінокль із майданчика «Емпайр-стейт-білдинґ». Але тоді я зрозумів, що це неможливо, бо ми перебували на Сімдесят п'ятій вулиці, а це ж на півночі. На його столі було декілька фото в рамках. Я швидко поглянув на них, щоб переконатися, що тата на жодному з них немає.

— Ви знали мого тата? — запитав я. Він відхилився назад і запитав:

— Я не впевнений. А хто твій тато?

— Томас Шелл.

На якусь мить він замислився. Я розізлився на те, що йому потрібен був час на роздуми.

— Ні, — нарешті відповів він, — я не знаю ніяких Шеллів.

— Не знав.

— Перепрошую?

— Він мертвий, тому ви більше і не зможете його знати.

— Мені шкода.

— Але ви повинні були його знати.

— Ні. Я точно його не знав.

— Але ж ви *повинні*. — Я почав розповідати: — Я знайшов конверт, на якому було написане ваше прізвище, тоді я подумав, що мені слід звернутися до вашої дружини, хоч я й знаю, що тепер вона вже ваша колишня дружина, але вона сказала, що нічого про нього не знає, а вас звуть Вільям, а я ще навіть не наблизився до літери «W»[1]...

— Моя дружина?

— Я пішов до неї, щоб поговорити.

— Куди пішов?

— До найвужчого будинку в Нью-Йорку.

— Як вона?

— Що ви маєте на увазі?

— Як вона почувається?

— Сумною.

— Наскільки сумною?

— Просто сумною.

— Що вона робила?

— Нічого конкретного. Вона намагалась мене погодувати, хоч я казав їй, що не голодний. Поки ми говорили, в іншій кімнаті хтось був.

— Чоловік?

---

[1] Ім'я William починається на двадцять третю літеру англійської абетки.

— Так.

— Ти його бачив?

— Він пройшов повз двері один раз, але більшість часу він просто кричав з іншої кімнати.

— *Кричав*?

— Страшенно голосно.

— Що саме він кричав?

— Я не розчув слів.

— Це звучало загрозливо?

— Як щодо мого тата?

— Коли це було?

— Вісім місяців тому.

— Вісім місяців тому?

— Якщо бути точнішим, сім місяців і двадцять вісім днів. — Він усміхнувся. — Чому ви смієтеся?

Він затулив обличчя руками, наче зібрався заплакати, але стримався. Тоді підняв на мене очі і сказав:

— Цим чоловіком був я.

— Ви?

— Вісім місяців тому. Так. Я подумав, що ти говориш про якийсь інший день.

— Але в нього не було бороди.

— А що як він відпустив бороду?

— А ще в нього не було окулярів.

Він зняв окуляри і сказав:

— Він змінився.

Я подумав про пікселі на фото чоловіка, що падав, — що ближче ти дивився, то менше бачив.

— Чому ви кричали?

— Це довга історія.

— А у мене є багато часу, — сказав я, тому що хотів знати геть усе, що могло хоч якось наблизити мене до тата, навіть якби це зробило мені боляче.

— Це дуже, дуже довга історія.

— Ну, будь ласка.

Він згорнув блокнот, який лежав у нього на столі і повторив:

— Це занадто довга історія.

Я запитав:

— Вам не здається дивним, що вісім місяців тому ми з вами були разом в одній квартирі, а тепер — в одному офісі?

Він кивнув.

— Це дивно, — сказав я, — ми були неймовірно близько.

Він запитав мене:

— То що такого особливого у тому конверті?

— Власне, нічого. Особливе те, що *всередині* конверта.

— А було там що?

— А було там ось це.

Я потягнув за мотузок у себе на шиї так, щоб ключ від нашої квартири опинився у мене на спині, а татів ключ — поверх кишені мого комбінезона, поверх пластиру на моєму серці.

— Можна глянути? — запитав він.

Я подав йому ключ, хоча мотузку із шиї не зняв. Він оглянув його і сказав:

— На конверті було щось написано?

— Тільки «Блек».

Він подивився на мене.

— Ти знайшов його у синій вазі?

— Дідько!

— Не можу в це повірити, — сказав він.

— Не можете повірити в що?

— Це найдивовижніше, що коли-небудь зі мною траплялося.

— Що — *це*?

— Я витратив два роки на пошуки цього ключа.

— А я витратив вісім місяців на пошуки замка, який він би відмикав.

— Виходить, ми шукали один одного.

Наспів час поставити найважливіше запитання у моєму житті:

— Що він відмикає?

— Сейф у банку.

— А до чого тут мій тато?

— Твій тато?

— Уся справа в тому, що я знайшов цей ключ у татовій комірчині, а оскільки він мертвий, я не міг запитати його, що це все означає, тому повинен був дізнатися про це сам.

— Ти знайшов ключ у його комірчині?

— Так.

— У високій синій вазі?

Я кивнув.

— Із цінником внизу?

— Я не знаю, я не бачив ніякого цінника. Не пам’ятаю.

Якби я був на самоті, то поставив би собі найбільший синець у світі. Я б цілого себе перетворив на велетенський синець.

— Мій батько помер близько двох років тому. Пішов до лікарні на плановий огляд, а лікар сказав, що йому залишилося жити не більше від двох місяців. Через два місяці він і помер.

Я не хотів нічого навіть чути про смерть. Усі навколо тільки про неї й говорили, навіть коли мовчали, я знав, що вони про неї думають.

— Тоді мені потрібно було вирішувати, куди подіти усі його речі. Книги, меблі, одяг.

— Хіба вам не хотілось усе це зберегти?

— Ні, мені нічого від нього не потрібно.

Для мене це дивно, бо мені не було потрібно нічого, *окрім* татових речей.

— Тож, коротше кажучи…

— Вам не потрібно казати коротше.

— Я влаштував розпродаж майна. Мене не повинно було там бути. Краще б я когось для цього найняв. Або просто роздав усі речі. Натомість я стояв там сам і казав потенційним покупцям, що ціни на речі обговоренню не підлягають. Ні ціна на його весільний костюм, ні на його сонцезахисні окуляри. Це був один із найгірших днів у моєму житті. А може, навіть найгірший.

— Із вами все гаразд?

— Усе нормально. Просто останні роки мого життя були не найкращими. Ми з батьком не були близькими.

— Хочете, я вас обійму?

— Зі мною все добре.

— Чому так?

— Чому що?

— Чому ви з вашим батьком не були близькими?

— Це занадто довга історія, — відповів він.

— А ви можете тепер розповісти про мого тата?

— Мій тато почав писати листи, коли дізнався, що в нього рак. Раніше він не дуже любив це робити. Я не знаю, чи він узагалі коли-небудь до цього писав. Але в останні два місяці життя він писав без упину. Увесь час, коли він не спав, він щось писав.

Я хотів його запитати чому він це робив, але насправді я хотів би знати, чому *я* почав писати листи після смерті *мого* тата.

— Він хотів попрощатися з усіма. Він писав навіть тим людям, яких заледве знав. Якби він тоді вже не був хворим, ці листи стали б його хворобою. Одного дня у мене була ділова зустріч із одним чоловіком, і раптом посеред розмови він запитав мене, чи я, бува, не родич Едмунда Блека. Я сказав, що це мій батько. Він сказав: «Я ходив до школи з твоїм татом. Він написав мені просто неймовірний лист перед смертю. На цілих десять сторінок. А я ж заледве його знав. І взагалі, ми не розмовляли років п'ятдесят, але це був найбільш приголомшливий лист, який мені коли-небудь доводилося читати». Я запитав його, чи можна мені глянути на цього листа, але він відповів: «Не думаю, що він хотів би, щоб я з кимось цим ділився». Я сказав, що це багато для мене означало. Він додав: «Про тебе також згадується у цьому листі». Я відповів, що розумію. Я проглянув татів «Ролодекс»[1]…

— Це що таке?

— Записник. Я подзвонив геть усім. Його кузенам, діловим партнерам, навіть людям, яких ніколи не знав. Він написав усім. Кожній людині. Дехто дозволив мені прочитати ці листи, дехто ні.

— Якими вони були?

— Найкоротший лист складався тільки з одного речення. Найдовший був на декілька десятків сторінок. Деякі з них нагадували невеличкі п'єси, а деякі були написані у вигляді запитань до його адресата.

— Яких запитань?

— Чи знала ти, що я був закоханий у тебе того літа у Норфолку? Чи муситимуть вони заплатити податки за речі, які я їм залишу, наприклад, фортепіано? Як працюють лампочки…

— Я міг би це йому пояснити.

— Чи хтось справді помирає уві сні? Деякі з цих листів були дуже смішними. Справді, дуже-дуже смішними. Я навіть не знав, що він може бути таким дотепним. А деякі були більш філософськими. Він писав, яким щасливим почувався, або яким сумним, а ще писав про все те, що хотів би зробити, але не зробив, і про те, що зробив, але насправді не хотів робити.

— А вам він написав листа?

— Так.

---

[1] «Ролодекс» — торгова марка перекидного настільного календаря-записника.

— І про що він?

— Я не зміг його прочитати одразу. Мені знадобилося на це декілька тижнів.

— Чому?

— Мені було надто боляче.

— А мені було б страшенно цікаво, що в ньому.

— Моя дружина, тобто, моя колишня дружина, сказала, що я ненормальний, якщо мені не хочеться його прочитати.

— Це не надто гарно з її боку.

— Вона мала рацію. Це було ненормально. Нерозумно. Я поводився, як дитина.

— Так, але ж ви й були його дитиною.

— Але ж я й був його дитиною. Це правда. Але що це я все базікаю та базікаю. Коротше кажучи…

— Не треба казати коротше, — попросив я, бо хоч я й хотів, щоб він розповів про мого тата, а не про свого, я хотів, щоб його історія тривала якомога довше, бо дуже боявся її кінця.

— Я таки прочитав його. Мабуть, я чекав від нього якогось зізнання, не знаю. Вибух негативних емоцій або благання прощення. Щось таке, що змусило б мене переоцінити свої вчинки. Але лист був звичайним. Більше схожим на документ, ніж на лист, якщо ти розумієш, про що я.

— Мабуть.

— Не знаю, можливо, я чекав на його вибачення за деякі речі та зізнання, що він мене любить. Що це буде схожим на прощання. Але нічого такого там не було. Він навіть не написав: «Я люблю тебе». Він написав про свій заповіт, про страховий поліс і всі ті речі ділового характеру, про які так незручно говорити після чиєсь смерті.

— Вас це засмутило?

— Мене це розізлило.

— Вибачте.

— Ні, тобі немає за що вибачатися. Я подумав про все це. Я думав увесь час. Батько розповів мені, де він залишив певні речі і про що мені потрібно подбати після його смерті. Він був таким відповідальним. Таким добрим. Емоційним бути легко — завжди можна влаштувати істерику. Пам'ятаєш, яким я був вісім місяців тому? Ось це було справді легко зробити.

— А здавалося не таким уже й легким.

— Усе дуже просто. Злети і падіння надають нашому життю сенс, але насправді вони ніщо.

— А що тоді *щось*?

— Бути надійним — це щось. Бути добрим.

— А ключ?

— У кінці листа він написав: «У мене дещо для тебе є. На полиці у спальні, на дні синьої вази лежить ключ. Він від сейфа в нашому банку. Сподіваюсь, ти зрозумієш, чому я хотів, щоб ця річ була у тебе».

— І? Що там було?

— Я прочитав листа вже після того, як розпродав усі батькові речі. Я продав і вазу. Продав твоєму татові.

— *Що за?..*

— Ось чому я намагався тебе знайти.

— Ви знали мого тата?

— Лише побіжно, але так.

— Ви його пам'ятаєте?

— Це була лише хвилинна зустріч.

— Але ви його пам'ятаєте?

— Ми трохи порозмовляли.

— І що?

— Він видався мені приємним чоловіком. Здається, він розумів, як важко мені було розлучатися із деякими речами.

— Ви можете його описати?

— Боже, я не дуже його пам'ятаю.

— *Ну, будь ласка*.

— Він був високий, десь під метр вісімдесят, напевно. Каштанове волосся. Мав окуляри.

— Які саме окуляри?

— Такі, із товстими скельцями.

— А в що він був одягненим?

— Костюм, здається.

— Який саме?

— Може, сірий?

— Правильно! На роботу він ходив у сірому костюмі! А щілинка між передніми зубами у нього була?

— Я не пам'ятаю.

— Спробуйте згадати.

— Він сказав мені, що саме повертався з роботи додому, коли побачив оголошення про розпродаж. А ще він розповів, що наступного тижня мав святкувати річницю одруження.

— Чотирнадцятого вересня!

— Він хотів зробити сюрприз твоїй матері, він сказав, що ваза була б ідеальним подарунком. Сказав, що вона йому одразу сподобалася.

— Він збирався зробити їй сюрприз?

— Він замовив столик у її улюбленому ресторані. Це мав бути їхній спільний вихід у світ.

«Смокінг».

— А що ще він розповів?

— Що він ще розповів?..

— Будь-що.

— Він чудово сміявся. Це я пам'ятаю. З його боку було дуже люб'язно — засміятися, щоб поліпшити настрій і мені. Він сміявся заради мене.

— А що ще?

— У нього було добре натреноване око.

— Що ви маєте на увазі?

— Він знав, що йому потрібно. І коли знаходив ту річ, то точно розумів, що це те, що треба.

— Це правда. У нього було неймовірно натреноване око.

— Я пам'ятаю, як він дивився на вазу. Він уважно оглянув її дно, а потім трохи покрутив її в руках. Він здався мені дуже глибокодумним.

— Він був страшенно глибокодумним.

Я дуже хотів, щоб йому вдалося пригадати ще хоч що-небудь, наприклад, чи в тата був розстебнутий верхній ґудзик на сорочці, чи пахнув він так, ніби щойно поголився, чи наспівував «Я — Морж». Може, він тримав «Нью-Йорк таймс» під пахвою? Чи були його губи потрісканими? Чи була у його кишені ручка червоного кольору?

— Коли ввечері я нарешті залишився у квартирі сам, я прочитав листа від батька. Прочитав про вазу. Я відчув, що не виправдав його сподівань.

— Але чому ви не пішли до банку і не сказали їм, що загубили ключ?

— Я пішов. Але там мені сказали, що він не орендував у них сейф на своє ім'я. Тоді я спробував своє ім'я. Нічого. Тоді імена своєї матері, дідусів та бабусь. Абсолютно нічого.

— І вони нічим не змогли вам допомогти?

— Вони співчували мені, але все сходилось на тому ключі.

— Ось чому вам потрібно було знайти мого тата.

— Я сподівався, що він помітить у вазі ключ і спробує повернути його мені. Але як би він мене знайшов? Ми продали батькову квартиру, тому навіть якби він прийшов за старою адресою, зайшов би у глухий кут. А ще я був певен, що він викинув ключ, подумавши, що то непотріб. Я так би й зробив на його місці. І я також не міг його знайти. Ніяк. Я нічого про нього не знав, навіть його імені. Декілька тижнів я повертався з роботи додому через той район, де ми зустрілися, хоч це й було мені зовсім не по дорозі. Мені ще годину треба було звідти йти додому. Я ходив туди, сподіваючись побачити його. Я навіть розвісив декілька оголошень: «Чоловіка, який купив вазу на розпродажі у районі Сімдесят п'ятої вулиці цими вихідними, прошу зателефонувати…» Але це було через тиждень після одинадцятого вересня. Оголошення висіли всюди.

— Мама теж розклеїла оголошення про тата.

— Що ти маєш на увазі?

— Він загинув одинадцятого вересня. Ось як він помер.

— Боже, я не знав. Мені дуже шкода.

— Усе гаразд.

— Я не знаю, що казати в таких випадках.

— Не треба нічого казати.

— Я не бачив цих оголошень. Якби я їх побачив… Хоча, я не знаю, що б я зробив, якби їх побачив.

— Ви б тоді могли нас знайти.

— Мабуть, ти маєш рацію.

— Цікаво, чи ваші оголошення висіли далеко від маминих?

— Я намагався знайти його всюди, де б я не був: у житлових кварталах, у центрі, навіть у метро. Я дивився в очі всім перехожим, але його погляду так і не зустрів. Одного разу я побачив чоловіка, схожого на твого тата на Таймс-сквер, по той бік Бродвею, але загубив його у натовпі. А ще я побачив чоловіка, схожого на нього, який сідав на таксі на Двадцять третій вулиці. Я міг би його покликати, але ж не знав його імені.

— Його звали Томас.

— Томас. Шкода, що тоді я цього не знав. — Він продовжив: — Я йшов за одним чоловіком у Центральному парку цілу годину. Я думав, що це твій батько. Я не міг зрозуміти, чому він так дивно петляє. Так він нікуди би не дійшов. Мене це дивувало.

— Чому ви його не наздогнали?

— Потім таки наздогнав.

— І що сталося?

— Я помилився. Це був не він.

— Ви запитали його, чому він так дивно йшов?

— Він щось загубив на землі та намагався це знайти.

— Що ж, більше вам не доведеться шукати цей ключ, — сказав я, і він відповів:

— Я так довго шукав цей ключ, що тепер мені навіть важко дивитися на нього.

— Хіба вам не цікаво, що він там для вас залишив?

— Не думаю, що справа у цікавості.

Я запитав його:

— А в чому ж тоді справа?

— Вибач мене. Я знаю, ти теж дещо шукав. І я знаю, що це зовсім не те, на що ти сподівався.

— Усе гаразд.

— Не знаю, чи це має тепер значення, але твій батько здався мені хорошою людиною. Я спілкувався з ним лише декілька хвилин, але мені цього вистачило, щоб зрозуміти, яким він був. Тобі пощастило мати такого тата. Я б із радістю обміняв ключ на такого батька.

— Краще б вам не довелось робити такий вибір.

— І тобі також.

Якийсь час ми ще посиділи у повній тиші. Я роздивлявся фото, що стояли на його столі. На кожному була Аббі.

Тоді він запитав мене:

— Чому б тобі не піти зі мною до банку?

— Це дуже люб'язно з вашого боку, але ні, дякую.

— Ти впевнений?

Не те що мені було нецікаво. Мені було неймовірно цікаво. Просто я боявся заплутатися ще більше.

Він запитав мене:

— Що трапилось?

— Нічого.

— З тобою все гаразд?

Я хотів стримати сльози, але не зміг. Він почав мене заспокоювати:

— Мені дуже, дуже шкода.

— Я можу розповісти вам те, про що ще ніколи нікому не розповідав?

— Звісно.

— Того дня нас відпустили зі школи майже одразу. І навіть не пояснили нам, що саме сталося, просто сказали, що дещо трапилося. Ми ще нічого не розуміли, мабуть. Або ми просто не усвідомлювали, що дещо погане може трапитися саме з нами. Багато батьків приїхали забрати своїх дітей зі школи, але оскільки моя школа лише за п'ять кварталів від нашого будинку, я пішов додому сам. Мій друг пообіцяв мені подзвонити, тому я одразу підійшов до телефону і побачив, що блимає сигнал на автовідповідачі. Там було п'ять повідомлень. Усі від нього.

— Від твого друга?

— Від тата.

Він затулив рот долонею.

— Він лише повторював, що з ним усе добре, що все владнається, і щоб ми за нього не хвилювалися.

По його щоці покотилася сльоза і зупинилася на його пальці.

— Але є ще дещо, про що я нікому не розповідав. Після того як я прослухав усі повідомлення, знову задзвонив телефон. На годиннику була 10:26. Я глянув на визначник номера і побачив, що це був номер татового мобільного.

— Господи!

— Ви не могли б покласти руку на моє плече, щоб мені легше було закінчити розповідь?

— Авжеж, — відповів він, викочуючи своє крісло з-за столу, щоб підсунутись ближче до мене.

— Я не міг підняти слухавку. Просто не міг. Він дзвонив і дзвонив, а я просто закляк на місці… А тоді ввімкнувся автовідповідач, і я почув власний голос: «*Вітаю, ви зателефонували до резиденції Шеллів. Ось факт дня: у Якутії, що в Сибіру, віддих замерзає просто миттєво з характерним потріскуванням, яке називають "шепотом зірок". Коли температура падає страшенно низько, усе місто вкривається туманом від замерзлого віддиху людей і тварин. Будь ласка, залиште повідомлення*». Потім був сигнал… А тоді я почув татів голос: «*Ти там? Ти там? Ти там?*» Я був йому потрібен, але я не міг зняти слухавку. Просто не міг підійти до телефону. Просто не міг. «*Ти там?*» Він запитав одинадцять разів. Я знаю, бо полічив. На один раз більше, ніж у мене пальців на руках. Чому він увесь час повторював одне запитання? Може, він чекав на те, що хтось прийде додому? І чому він не сказав «хто-небудь»? «*Є хто-небудь вдома?*» Адже слово «ти» стосується однієї людини. Іноді

мені здається, що він знав, що я вдома. Мабуть, повторюючи запитання, він давав мені час на те, щоб зібратися з силами. А ще він робив великі паузи між запитаннями. Найдовша пауза між третім і четвертим — аж п'ятнадцять секунд. На задньому фоні чути чиїсь крики і плач. А ще чути дзенькіт скла, що наштовхує мене на думку, що люди могли в той момент стрибати з вікон.

«Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти там? Ти…»

— А тоді дзвінок обірвався… Я відміряв тривалість дзвінка — одна хвилина і двадцять сім секунд. А це означає, що він обірвався о десятій двадцять вісім. Саме тоді, коли впала друга вежа. Мабуть, так він і загинув.

— Мені дуже шкода, — сказав він.

— Я ніколи нікому про це не розповідав.

Він стиснув мене, наче намагався міцніше обійняти, і я відчув, як він хитає головою.

— Ви мене вибачите? — запитав його я.

— Чи я тебе вибачу?

— Ага.

— За те, що ти не зміг відповісти на дзвінок?

— За те, що я не зміг про це нікому розповісти.

— Я тобі пробачаю.

Я зняв із шиї мотузку і повісив її йому на шию.

— А від чого інший ключ? — запитав він.

— Від нашої квартири.

Коли я повернувся додому, то побачив під вуличним ліхтарем Квартиранта. Ми зустрічалися там щодня, обговорюючи кожну деталь нашого плану, як от: о котрій годині ми вийдемо з дому, що робитимемо, якщо піде дощ, або як нам уникнути запитань охоронця цвинтаря. Уже за декілька зустрічей ми розглянули всі можливі ускладнення, та все ще не були готовими до дій. Тому ми почали вигадувати нереальні ускладнення, наприклад, планували запасний маршрут на випадок, якщо впаде міст П'ятдесят дев'ятої вулиці. Або вигадували різні способи, як перелізти через огорожу на цвинтарі, якщо вона виявиться під напругою, або як нам перехитрити поліцію, якщо нас таки заарештують.

ALIGARH

У нас була купа карт, секретних кодів та інструментів. Мабуть, ми й далі вигадували б різні плани, якби того вечора я не зустрів Вільяма Блека і не дізнався те, що дізнався.

Квартирант написав мені: «Ти запізнився».

Я знизав плечима, так само, як раніше робив це тато.

Він написав: «Я прихопив із собою мотузяну драбину про всяк випадок».

Я кивнув.

«Де ти був? Я хвилювався».

Я сказав йому:

— Я знайшов замок.

«Ти його знайшов?»

Я кивнув.

«І що?»

Я не знав, що мені йому відповісти. Я знайшов замок, тому тепер можу припинити пошуки? Я знайшов замок, але він ніяк не стосується тата? Я знайшов його і теперноситиму тягар на серці до кінця своїх днів?

— Краще б я його не знаходив.

«Не зовсім те, що ти шукав?»

— Не в тому справа.

«А в чому ж?»

— Я знайшов його, і тепер мені нічого шукати.

Я бачив, що він не розуміє, про що я.

— Поки я шукав замок, я міг хоч трохи побути із татом.

«Але хіба ти не можеш завжди бути із ним?»

Я знав правду.

— Ні.

Він кивнув, наче про щось замислився, або думав водночас про декілька речей, або взагалі про все на світі, якщо таке можливо. Він написав: «Мабуть, настав час зробити те, що ми запланували».

Я розтулив ліву долоню, бо якби в цю мить я спробував щось сказати, то знову розплакався б.

Ми домовилися, що підемо на цю справу ввечері у четвер — саме тоді буде друга річниця від дня татової смерті, і мені здавалося це найбільш слушний час.

Перед тим як я ввійшов до під'їзду, він простягнув мені лист.

— Що це?

Він написав: «Стен вийшов за кавою. Він попросив мене передати це тобі, якщо він не повернеться вчасно».

— Але що це таке?

Він лише знизав плечима і пішов до будинку через дорогу.

Шановний Оскаре Шелл,

я прочитав кожного листа, які ви мені надсилали протягом цих двох років. Я надіслав вам у відповідь багато стандартних листів, сподіваючись, що одного дня зможу відповісти на них, як належить. Але що більше листів ви мені писали, і що більше ви відкривалися мені у цих листах, то лячнішим стало моє завдання.

Я сиджу під грушею і надиктовую цей лист до вас, милуючись фруктовим садом у маєтку мого друга. Останні декілька днів я провів саме тут, відновлюючись після лікування, що виснажило мене і фізично, і морально. Поки цього ранку я отак нудився, відчуваючи неймовірний жаль до самого себе, мені спало на думку, що я знайшов просте вирішення невирішуваної проблеми: сьогодні саме той день, якого я чекав.

У першому листі ви питали, чи можете бути моїм протеже. Цього я не можу вам сказати напевно, але я з радістю запрошую вас приєднатися до мене у Кембриджі. Я міг би познайомити вас зі своїми колегами, пригостити найсмачнішим карі, зробленим за межами Індії, та й просто показати вам, як живуть астрофізики.

Ви можете стати блискучим вченим у майбутньому, Оскаре. Я з радістю допоможу вам прокласти свій шлях до успіху. Приємно думати, що станеться, якщо використати вашу уяву в науковій сфері.

Але, Оскаре, розумні люди пишуть мені постійно. У своєму п'ятому листі ви мене запитували: «А що, як я перестану вигадувати щось нове?» Це питання не дає мені спокою.

Колись я мріяв стати поетом. Я ще нікому в цьому не зізнавався, а тепер розповідаю про це вам, бо чомусь до вас відчуваю повну довіру. Усе своє життя я витратив на те, щоб зрозуміти Всесвіт, виключно силою своєї уяви. Я прожив справді прекрасне життя, і прожив його немарно.

Мені вдалося дослідити виникнення часу та простору завдяки деяким великим мислителям сучасності. Але краще б я став поетом.

Альберт Ейнштейн, мій взірець, колись писав: «Ми опинилися в такій ситуації: ми стоїмо біля закритої коробки і не знаємо, як її відкрити».

Я впевнений, що немає потреби розповідати вам, що переважна більшість нашого Всесвіту складається із темної матерії. Нестійкий баланс залежить від багатьох речей, яких ми ніколи не зможемо ані побачити, ані понюхати, ані почути, ані скуштувати, ані торкнутися. Наше життя в цілому залежить від цих речей. Що справжнє, а що ні? Мабуть, некоректно ставити такі питання. Від чого залежить життя?

Якби ж я міг винайти хоч щось, від чого залежало б життя!

Що буде, якщо ви перестанете вигадувати щось нове?

А може, ви нічого й не вигадуєте.

Мене кличуть на сніданок, тому на цьому я й закінчую свій лист до вас. Є ще багато речей, які мені потрібно вам сказати, і ще більше речей, які мені потрібно почути від вас. Жаль, що ми з вами живемо на різних континентах. Який жаль!

Цієї пори тут просто чудово. Сонце ще низько, тіні від предметів величезні, а повітря холодне і чисте. Наступні п'ять годин ви ще спатимете, але я чомусь відчуваю, що цей чудовий ранок ми ділимо із вами на двох.

Ваш друг,
Стівен Гокінг

Мої почуття

Стук у двері розбудив мене серед ночі.

Мені снився сон про рідну домівку.

Я одягла халат і підійшла до дверей.

Хто б це міг бути? Чому швейцар мені не подзвонив? Може, сусід? Але навіщо?

Стук повторився. Я подивилася на сходовий майданчик крізь вічко у дверях. Там стояв твій дідусь.

— Заходь. Де ти був? Із тобою все гаразд?

Його штани знизу були брудні.

— Із тобою все гаразд?

Він кивнув.

— Заходь. Дай-но, я тебе почищу трохи. Що сталося?

Він знизав плечима.

— Хтось зробив тобі боляче?

Він показав мені свою праву долоню.

— Ти поранений?

Ми пішли в кухню і сіли за стіл. Одне біля одного. За вікнами було темно. Він поклав руки собі на коліна.

Я підсунулася до нього настільки близько, що ми торкалися одне одного стегнами. Тоді я прихилила голову до його плеча. Я хотіла торкатися його якомога більше.

Я сказала йому:

— Ти мусиш розповісти мені, що трапилося, щоб я змогла тобі допомогти.

Він витяг ручку з кишені сорочки, але не було на чому писати.

Я простягла йому свою долоню.

Він написав: «Я хочу принести тобі декілька журналів».

У моєму сні всі повалені стелі знову зійшлися над нами. Вогонь повернувся назад у бомби, а ті піднялися назад у черева літаків, чиї пропелери оберталися в інший бік, як секундні стрілки на годинниках по всьому Дрездену, тільки швидше.

Я хотіла дати йому ляпас його ж словами.

Я хотіла закричати: «Так нечесно», і стукати кулаками по столі, наче мала дитина.

«Є якісь побажання?» — написав він на моїй долоні.

— Є багато побажань, — відповіла я.

«Журнали про мистецтво?»

— Так.

«І про природу?»

— Так.

«Про політику?»

— Так.

«І про знаменитостей?»

— Так.

Я попросила його взяти із собою валізу, щоб він міг взяти по одному журналу.

Я хотіла дати йому можливість взяти речі з собою.

У моєму сні весна настала після літа, а воно після осені, а та після зими, а зима після весни.

Я приготувала йому сніданок. Я намагалася зробити його просто неймовірним. Хотіла, щоб у нього залишилися гарні спогади, щоб одного дня йому захотілося повернутися сюди знову.

Або щоб він хоча б сумував за мною.

Я витерла край тарілки перед тим, як подати йому в ній їжу. Я розстелила серветку на його колінах. Він нічого не сказав.

Коли прийшов час, я спустилася вниз разом із ним.

Не було на чому писати, тому він написав на мені: «Я можу повернутися дуже пізно».

Я відповіла, що все розумію.

Він написав: «Я принесу тобі журнали».

— Мені не потрібні журнали, — відповіла я.

«Можливо, не зараз, але колись вони тобі знадобляться».

— У мене паскудний зір.

«У тебе чудовий зір».

— Пообіцяй мені, що будеш обережним.

Він написав: «Я лише йду по журнали для тебе».

«Не плач», — сказала я сама собі, затуляючи обличчя руками і заштовхуючи уявні сльози зі щік назад у очі.

Я розізлилась, бо це були мої сльози.

— Ти лише йдеш по журнали, — сказала я йому.

Він показав мені свою ліву долоню.

Я намагалася помічати геть усе, бо хотіла запам'ятати все до найменших дрібниць. Усе важливе у своєму житті я вже забула.

Я не пам'ятаю, якими були двері в тому будинку, де я виросла. Або те, хто першим припинив поцілунок, я чи сестра. Або краєвид з усіх вікон у будинку, окрім мого власного. Іноді вночі я не спала годинами, намагаючись пригадати обличчя своєї матері.

Він розвернувся і пішов від мене.

Я повернулася до квартири і сіла на диван чекати. Чекати чого?

Я не пам'ятаю останніх слів свого тата, звернених до мене.

На нього впала стеля, і тиньк став червоним.

Він сказав: «Я не відчуваю всього».

Може, він намагався сказати, що нічого не відчуває?

Він запитав: «Де матуся?»

Я не розуміла, чию маму він має на увазі — свою чи мою.

Я спробувала зняти з нього завалену стелю.

Він запитав мене: «Ти можеш знайти мої окуляри?»

Я відповіла, що пошукаю. Але ж усе було поховано під завалами.

Я ще ніколи не бачила, щоб тато плакав.

Він сказав: «З окулярами від мене буде більше користі».

Я сказала: «Спробуймо тебе звільнити».

Він повторив: «Знайди мої окуляри».

На вулиці хтось кричав, щоб люди виходили з будівель. Та стеля, що поки трималася, от-от мала впасти.

Я хотіла залишитися з ним.

Але я знала, що він хотів би, щоб я залишила його там самого.

Я сказала йому: «Тату, я мушу йти».

А тоді він сказав дещо.

Це були його останні слова.

Але я їх не пам'ятаю.

У моєму сні сльози котилися вгору по його щоках і поверталися назад до його очей.

Я встала з дивана і запакувала у валізу друкарську машинку і стільки паперу, стільки туди могло влізти.

Я написала записку і приклеїла її до вікна. Не знаю, кому вона призначалася.

Я ходила з кімнати в кімнату і вимикала всюди світло. Я переконалася, що жоден кран не протікає. Я вимкнула опалення і повитягала з розеток усі прилади. Я зачинила всі вікна в квартирі.

Коли я сіла у таксі, то побачила записку. Я не змогла її прочитати через свій паскудний зір.

У моєму сні художники розділяли зелений колір на блакитний та жовтий.

А з коричневого кольору малювали цілу райдугу.

Діти наповнювали олівці кольором зі своїх розмальовок, а матері, які втратили своїх дітей, латали траурний одяг ножицями.

Я думаю про все, що зробила, Оскаре. А ще про всі ті речі, які не змогла зробити. Мої помилки померли для мене. Але ті вчинки, яких я так і не зробила, я змінити не можу.

Я знайшла його у терміналі для міжнародних рейсів. Він сидів за столом, поклавши руки на коліна.

Я спостерігала за ним цілий ранок.

Він запитував людей, котра година, але у відповідь усі вказували йому на годинник на стіні.

Я вже стала експертом у спостереженні за ним. Це було справою всього мого життя.

З вікна моєї спальні. З-за дерев. З-за кухонного столу.

Я хотіла бути з ним.

Чи з ким-небудь іншим.

Я не знаю, чи я взагалі любила твого дідуся.

Я просто не любила бути на самоті.

Я підійшла дуже близько до нього.

Я хотіла закричати йому просто у вухо.

Я торкнулася його плеча.

Він нахилив голову.

— Як ти міг?

Він ховав свій погляд від мене. А я ненавиджу тишу.

— Скажи щось.

Він витяг із кишені сорочки ручку і взяв серветку зі столу.

Він написав: «Ти була щасливою, коли мене не було поруч».

— Як ти можеш так думати?

«Ми обманюємо одне одного і самих себе».

— Обманюємо в чому? Мені байдуже до цього обману.

«Я погана людина».

— Мені байдуже. Мені байдуже, який ти.

«Я не можу».

— Що тебе непокоїть?

Він витяг ще одну серветку зі стосу.

Він написав: «Мене непокоїш ти».

Я не знайшла слів.

Він написав: «Ти мені нагадуєш».

Я поклала руки на стіл і відповіла йому:

— Але у тебе є я.

Він витяг ще одну серветку і написав: «Анна була вагітна».

— Я знаю. Вона мені розповіла.

«Ти знаєш?»

— Я не знала, що ти про це знав. Вона мене попередила, що це таємниця. Я рада, що ти знаєш.

Він написав: «Мені шкода, що я це знаю».

— Краще втратити, аніж ніколи не мати.

«Я втратив те, чого не мав».

— У тебе було все.

«Коли вона тобі розповіла?»

— Ми розмовляли у ліжку.

Він вказав на слово «Коли».

— Майже в кінці.

«Що вона тобі ще сказала?»

— Вона сказала: «У мене буде дитина».

«Вона була рада цьому?»

— Вона була на сьомому небі.

«Чому ж ти нічого мені не сказала?»

— А ти чому не сказав мені?

У моєму сні люди вибачалися за речі, які от-от мали статися і запалювали подихом свічки.

«Я бачився з Оскаром», — написав він.

— Я знаю.

«Ти знаєш?»

— Звісно ж, знаю.

Він перегорнув на слова «Чому ж ти нічого мені не сказала?»

— А ти чому не сказав мені?

Абетка звучала я, ю, ь, щ…

Годинник ходив так-тік, так-тік…

Він написав: «Я був із ним минулої ночі. Ось де я був. Я поховав листи».

— Які листи?

«Листи, які я так і не надіслав».

— Де ти їх поховав?

«У землі. Ось де я був. І ключ я теж поховав».

— Який ключ?

«До твоєї квартири».

— Нашої квартири.

Він теж поклав руки на стіл.

Коханці одягали одне на одного білизну, застібали ґудзики на одязі, одягалися, одягалися і ще раз одягалися.

— Скажи це, — сказала йому я.

«Коли я востаннє бачив Анну…»

— Скажи це.

«Коли ми…»

— Скажи це!

Він поклав руки на коліна.

Мені захотілося його вдарити.

Мені захотілося його втримати.

Мені хотілося закричати йому просто у вухо.

— То що тепер буде? — запитала я.

«Я не знаю».

— Може, підемо додому?

Він перегорнув на слова «Я не можу».

— Тоді у нас немає вибору.

Ми залишились сидіти там.

Навколо нас щось відбувалося, але нічого не відбувалося *між* нами.

На екранах, що висіли над нами, змінювалася інформація про посадку та виліт нових рейсів.

Відлітає рейс до Мадрида.

Прилітає рейс із Ріо-де-Жанейро.

Відлітає рейс на Стокгольм.

Відлітає рейс на Париж.

Прибуває рейс із Мілана.

Усі кудись рухалися.

Люди навколо переміщувалися від одного місця до іншого.

Ніхто не залишався на місці.

— А що як ми залишимось? — запитала я.

«Залишимось?»

— Просто тут. Що як ми залишимось у аеропорті?

Він написав: «Це якийсь жарт?»

Я заперечно похитала головою.

«Як ми можемо тут залишитись?»

Я відповіла:

— Тут є таксофони, тому я зможу подзвонити Оскарові й сказати йому, що зі мною все гаразд. А ще тут є канцелярські магазини, де ти зможеш купувати папір та ручки. Тут є, де поїсти. А ще є банкомати. І вбиральні. Навіть телевізори.

Не буде більше куди йти і звідки повертатися.

Не буде чогось і нічого.

Не буде «так» і «ні».

Мій сон повернувся на початок.

Дощ всотався у хмари, і тварини зійшли вниз по сходах.

Парами.

Дві жирафи.

Два павуки.

Дві кози.

Два леви.

Дві миші.

Дві мавпи.

Дві змії.

Два слони.

Спочатку з'явилась райдуга, а після цього на землю впав дощ.

Поки я це друкую, ми сидимо одне напроти одного за столом. Він невеликий, але нам місця вистачає. Він п'є каву, а я чай.

Поки сторінки залишаються у друкарській машинці, я не бачу його обличчя.

Так я роблю вибір на користь тебе замість нього.

Мені й не потрібно його бачити.

Мені не потрібно знати, чи він дивиться на мене.

Справа навіть не в тому, що я перестала боятися, що він від мене піде.

Я знаю, що так триватиме недовго.

Я б нізащо не помінялася з ним місцями.

Слова народжуються так легко.

Так легко народжуються цілі сторінки.

У кінці мого сну Єва вішає яблуко на гілку дерева. А дерево зникає під землю. Воно стає паростком, а паросток стає насіниною.

Господь з'єднав землю і воду, небо і воду, воду і воду, ранок і вечір, дещо і нічого.

І сказав Бог: Хай станеться світло!

І настала темрява.

Оскаре.

Ніч перед тим днем, коли я втратила все, була абсолютно звичайною.

Ми з Анною не давали одна одній заснути до пізньої ночі. Ми сміялися. Юні сестри у ліжку під дахом батьківського дому. І вітер шумить за вікном.

Хіба може бути щось ще менш значущим, що може заслужити на знищення?

Я думала, що ми тієї ночі не спатимемо. Не спатимемо і решту нашого життя.

Паузи між нашими словами тривали довше.

Неможливо було відрізнити, говорили ми чи мовчали.

Ми торкалися одна одної волосинками на руках.

Було вже пізно, і ми стомилися.

Ми думали, що попереду ще багато таких ночей.

Анна вже дихала повільніше, але я хотіла ще трохи з нею поговорити.

Вона повернулася на бік.

— Я хочу дещо тобі розповісти, — сказала я.

— Ти можеш зробити це завтра, — відповіла вона.

Я так і не сказала їй, що я її люблю.

Вона була моєю сестрою.

Ми спали в одному ліжку.

Але так і не знайшли часу для того, щоб сказати ці слова.

Не було на це причин.

Книжки у татовому сараї зітхали.

Простирадла спадали і здіймались від дихання Анни.

Будуть ще інші ночі.

І взагалі, як сказати «Я люблю тебе» людині, яку ти любиш?

Я перекотилася на бік і заснула поруч із нею.

Ось для чого я все це тобі розповіла, Оскаре.

Завжди на щось є причини.

Люблю тебе,
Бабуся

Прекрасно та правдиво

У той день мама приготувала на вечерю спагеті. Рон вечеряв разом із нами. Я запитав його, чи він бува не передумав купити мені установку з п'яти барабанів і палички до них фірми «Зилдзен».

— Звісно, ні, — відповів він. — По-моєму, це чудова ідея.

— А як щодо подвійної педалі для басу?

— Поняття не маю, що це таке, але думаю, це питання ми також владнаємо.

Я запитав його, чому в нього немає своєї сім'ї. Мама одразу вигукнула:

— Оскаре!

— *А що*? — запитав я.

Але Рон лише відклав убік виделку та ніж і зупинив її:

— Усе нормально. — Тоді він звернувся до мене: — У мене була сім'я, Оскаре. Дружина і донечка.

— Ви розлучилися?

Він засміявся і сказав:

— Ні.

— Тоді де вони тепер?

Мама втупилися у свою тарілку. Рон сказав:

— Вони потрапили в аварію.

— Яку саме аварію?

— Автомобільну.

— Я цього не знав.

— Ми з твоєю мамою познайомилися у групі підтримки для людей, які втратили своїх рідних. Саме тоді ми і почали дружити.

Я не міг дивитися в очі мами, а вона не дивилася на мене. Чому вона мені нічого не розповідала про цю групу?

— Як сталося, що ви не загинули в цій аварії?

Мама не стрималася:

— Оскаре, досить!

Рон відповів:

— Бо мене не було в авто.

— Чому це вас там не було?

Мама дивилася у вікно. Рон провів пальцем по обідку тарілки і сказав:

— Я не знаю.

— Що справді дивно, — сказав я, — я ніколи не бачив, щоб ви плакали.

— Я плачу весь час.

Мій рюкзак стояв уже спакованим, і я вже зібрав решту потрібних мені речей: і альтиметр, і злакові батончики, і армійський швейцарський ніж, який викопав у Центральному парку, тож більше мені не було чим зайнятися. Мама вклала мене спати о двадцять першій тридцять шість.

— Хочеш, я щось тобі почитаю?

— Ні, дякую.

— Ти не хочеш нічого мені розповісти?

Оскільки вона не збиралася мені нічого казати, я теж вирішив промовчати.

— Ми можемо вигадати разом якусь історію.

— Ні, дякую.

— Або пошукати помилки у «Таймс».

— Дякую, мам, але щось не хочеться.

— Як добре, що Рон розповів тобі про свою сім'ю.

— Мабуть.

— Постарайся поводитися з ним гарно. Він став для мене чудовим другом, і йому також потрібна допомога.

— Я стомився.

Я поставив будильник на двадцять третю п'ятдесят, хоча й був певний, що все одно не засну.

Поки лежав у ліжку, чекаючи потрібної години, я не припиняв вигадувати щось нове.

Я винайшов автомобіль, який розкладався б під дією мікроорганізмів.

Я винайшов книжку, у якій були б усі слова на усіх мовах світу. Навряд чи з неї було б багато користі, зате її можна було б тримати і усвідомлювати, що всі можливі слова є у твоїх руках.

Як щодо гуголплексу телефонів?

Або захисних сіток у всіх можливих місцях?

О двадцять третій п'ятдесят я страшенно швидко встав, дістав з-під ліжка речі і обережно, міліметр за міліметром, почав відкривати двері, намагаючись не шуміти. Барт, який працював швейцаром у нічну зміну, спав за своїм столом, що було мені тільки на руку, бо не треба було більше нікому брехати. Квартирант уже чекав на мене під вуличним

ліхтарем. Ми потисли один одному руки, і я подумав, що це є досить дивним. Рівно опівночі до нас на лімузині під'їхав Джеральд. Він відчинив нам дверцята, і я похвалив його:

— Я знав, що ти приїдеш по нас вчасно.

Він поплескав мене по спині і відповів:

— Я б нізащо не спізнився.

Це була моя друга поїздка на лімузині.

Коли ми їхали, я уявляв, що ми залишаємось на місці, а світ невпинно суне на нас. Квартирант увесь час нерухомо сидів боком, і я зміг побачити Трампову вежу, яку тато вважав найогиднішою будівлею в Америці, а тоді й штаб-квартиру Організації Об'єднаних Націй, яка здавалася йому неймовірно красивою. Я підсунувся ближче до вікна і висунув назовні руку. Я склав її у формі крила літака. Якби моя рука була достатньо великою, я зміг би підняти лімузин у небо. Як щодо велетенських рукавиць?

Джеральд усміхнувся мені у дзеркалі заднього виду й запропонував увімкнути музику. Я запитав його, чи є в нього діти. Він сказав, що в нього дві доньки.

— Що їм подобається?

— Що їм подобається?

— Ага.

— Дай-но подумати. Келлі, моє сонечко, любить ляльок Барбі, цуциків і браслети з бісеру.

— Я зроблю їй такий браслет.

— Я впевнений, що вона буде в захваті.

— А що ще?

— Ще вона любить будь-що рожеве і м'яке.

— Я також люблю все рожеве і м'яке.

— Що ж, чудово.

— А як щодо вашої другої доньки?

— Джанет? Вона любить спорт. Особливо баскетбол, і скажу тобі: вона вміє грати. Я не маю на увазі, на рівні інших дівчаток. Я хотів сказати, вона справді *профі*.

— Вони обидві особливі?

Він засміявся і сказав:

— Звичайно ж, їхній татко скаже, що вони особливі.

— Будьте об'єктивні.

— Що ти маєш на увазі?

— Ну, судіть за фактами. По правді.

— Але правда полягає в тому, що я їхній татко.

Я дивився у вікно. Ми переїхали ту частину мосту, яка не належала ніякому округові, я озирнувся і побачив, що будинки стають все меншими. Я знайшов кнопку, яка відчиняє люк на даху і тепер висунувся наполовину з машини. Я сфотографував зорі на дідусеву камеру, і водночас з'єднував їх у слова, будь-які слова, які спадали мені на думку. Коли ми в'їжджали в тунелі, Джеральд просив мене сісти в машину, щоб я не став схожим на вершника без голови, про що я знаю, хоча дуже, *дуже* сильно хотів би назавжди забути. Подумки я вже склав із зірок «черевик», «інерція» і «непереможний».

На годиннику було нуль п'ятдесят шість, коли Джеральд заїхав на газон і припаркувався біля цвинтаря. Я одягнув на себе рюкзак, а Квартирант взяв лопату, і ми з ним вилізли на дах лімузину, щоб легше було перелізти через огорожу.

— Ви впевнені, що хочете це зробити? — прошепотів Джеральд.

Уже за парканом я йому відповів:

— Думаю, це забере в нас не більше за двадцять хвилин. Ну, у крайньому разі — тридцять.

Він перекинув через паркан валізи Квартиранта і сказав:

— Тоді я чекатиму на вас тут.

Ніч видалася дуже темною, тож ми йшли на світло від мого ліхтарика. Я світив на надгробки, шукаючи серед безлічі інших татів.

Марк Кроуфорд

Діана Стрейт

Джейсон Бейкер-молодший

Морис Купер

Мей Ґудмен

Гелен Штайн

Ґреґорі Робертсон Джад

Джон Філдер

Сьюзен Кідд

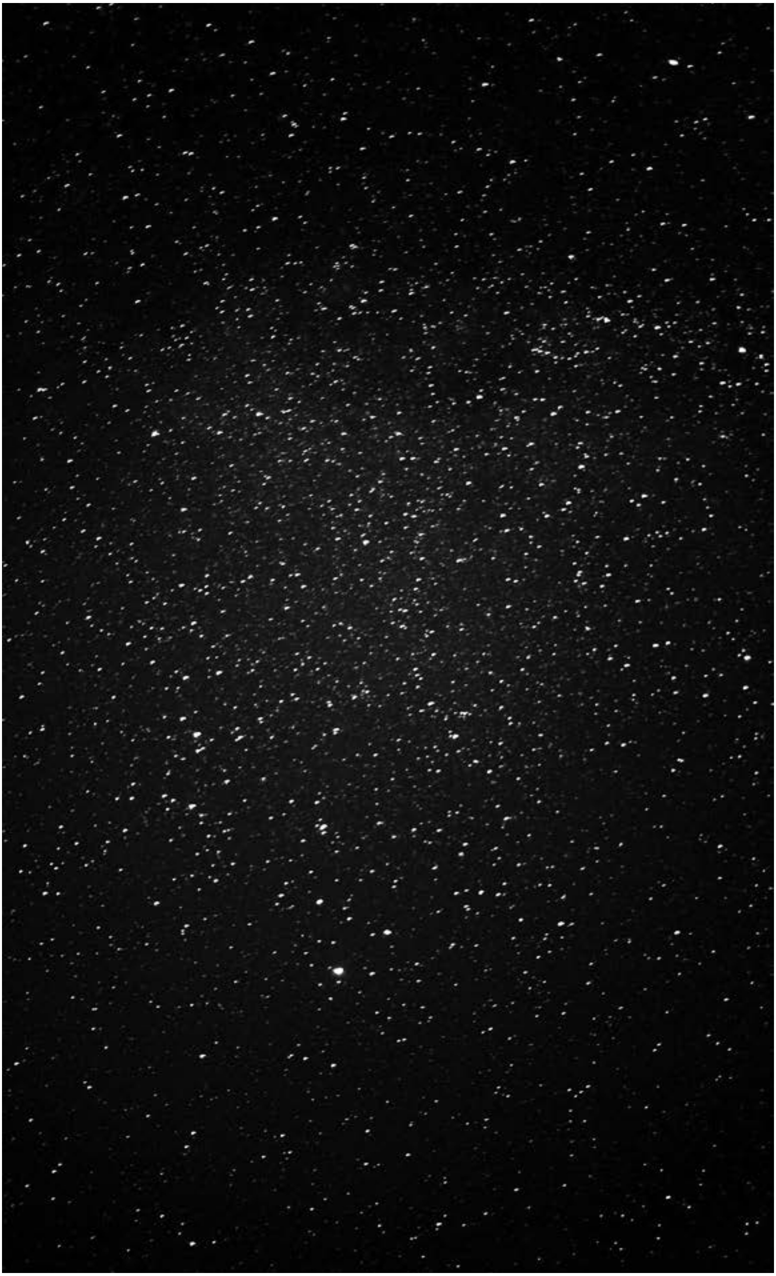
Я не міг не думати, що ці імена належали мертвим людям, і про те, що імена, власне, були єдиною річчю, яка належала цим мертвим людям.

Татову могилу ми знайшли о першій двадцять два.

Квартирант подав мені лопату.

— Краще ви йдіть першим, — сказав я.

Але він вклав мені її в руку.

Я встромив лопату в землю і наліг усією вагою. Навіть не знаю, скільки саме я тоді важив, бо був занадто заклопотаним пошуками тата. Це було страшенно важко, а моєї сили було недостатньо, аби впоратися з цим завданням. Мої руки одразу неймовірно стомилися, але це було стерпно, бо оскільки у нас була лише одна лопата на двох, ми копали по черзі.

Минуло двадцять хвилин, а потім ще двадцять.

Ми копали, але поки ні до чого не докопалися.

Минуло ще двадцять хвилин.

А тоді у ліхтарику сіли батарейки, і ми вже не бачили навіть власних рук. Це не входило до нашого плану, як не входили і запасні батарейки, хоча, безсумнівно, вони мали б у нас бути. Як я міг забути про таку елементарну, але таку потрібну річ?

Я подзвонив Джеральдові на мобільний і запитав, чи не міг би він побігти купити пальчикові батарейки для нас. Він запитав, чи з нами все гаразд. Навколо було настільки темно, що я заледве його чув.

— Ага, з нами все чудово, тільки нам потрібні батарейки до ліхтарика, — відповів я.

Він сказав, що єдиний магазин, який спадав йому на думку, аж за п'ятнадцять хвилин їзди від цвинтаря.

— Я вам доплачу, — сказав йому я, на що він відповів:

— Суть не в тому, щоб ти мені доплачував.

На щастя, наша мета полягала у тому, щоб розкопати татову могилу, тому нам і не потрібно було бачити свої руки. Нам потрібно було відчувати, як лопата відкидає землю.

І ми копали далі в повній темряві та цілковитій тиші.

Я подумав про все, що може бути під землею — про черв'яків, коріння рослин, глину, навіть про закопаний скарб.

Ми копали.

Мені стало цікаво, скільки речей померло з того часу, як народилася перша річ на світі? Трильйон? Гуголплекс?

І ми копали.

Мені стало цікаво, про що в цю мить думав Квартирант.

Через якийсь час із мого телефону почулась мелодія з «Польоту джмеля», і я подивився на визначник номера.

— Це Джеральд.

— Купив.

— Ви не могли б принести їх сюди, щоб ми не витрачали час на те, щоб повернутися до лімузину?

Декілька секунд він мовчав.

— Я не проти.

Я не знав, наскільки далеко ми від нього, тому я весь час повторював його ім'я, а він ішов на звук мого голосу.

Усе-таки, було значно краще мати можливість бачити.

— Щось не видно, щоб ви дуже сильно просунулись у пошуках, — сказав Джеральд.

— Ми не надто добрі копачі, — відповів я.

Він поклав свої водійські рукавиці у кишеню куртки, поцілував хрестик, який висів у нього на шиї і взяв у мене лопату. Він був досить сильним, тому справа пішла швидше.

Годинник показував другу п'ятдесят шість, коли лопата стукнула об труну. Цей звук почули ми всі, і одразу обмінялися поглядами.

Я подякував Джеральду за допомогу.

Він мені підморгнув і попрямував назад до машини. Уже за мить він розчинився у темряві.

— О, згадав, — почув я його голос, хоча й не міг знайти його навіть за допомогою ліхтарика, — моя старша, Джанет, обожнює пластівці. Вона б тільки їх і їла цілими днями, якби ми їй не забороняли.

— Я теж люблю пластівці, — сказав йому.

Він відповів: «Чудово», і його кроки затихли.

Я спустився в яму і заходився змахувати пензликом залишки землі.

Перше, що мене здивувало, це те, що труна чомусь була мокрою. Цього я точно не очікував, бо ж як могло стільки води просочитися так глибоко під землю?

А ще мене вразило те, що труна уже потріскалася у декількох місцях. Можливо, від ваги землі, яка була над нею. Якби тут справді лежав тато, його б уже давно з'їли мурашки та черв'яки, які могли легко пролізти крізь тріщини. Або щонайменше, мікроскопічні бактерії точно б сюди пролізли. Я знав, що тепер це не має ніякого значення, бо коли ти мертвий, уже нічого не відчуваєш. То чому тоді для мене це мало значення?

Мене неабияк здивувало те, що труна не була ані замкненою, ані забитою цвяхами. Кришка просто лежала зверху, і кожен охочий зміг би запросто її зняти. Так не повинно бути. Хоча, з іншого боку, хто б забажав відчинити труну?

Я відчинив труну.

І знову здивувався, хоча й не повинен був. Я здивувався, що тата там не було. Розумом я знав, що його там і не має бути, але моє серце

хотіло вірити у щось інше. А може, я здивувався від того, наскільки неймовірною порожньою була ця труна. Я почувався, наче шукав у словнику визначення слова «порожнеча».

Ідея викопати татову труну спала мені на думку в той вечір, коли я вперше зустрів Квартиранта. Я лежав собі у ліжку тієї ночі, і раптом прийшло осяяння, наче я зумів знайти вирішення нерозв'язної проблеми. Наступного ранку я кинув декілька камінців у вікно гостьової кімнати, як він і написав мені у записці, але я не дуже добре кидаю, тому я попросив Стена допомогти мені. Коли Квартирант прийшов на місце зустрічі на розі вулиці, я розповів йому про свою ідею.

Він написав: «Навіщо тобі це робити?»

— Бо це і є правда, а тато любив правду.

«Яка правда?»

— Що він мертвий.

Після тієї розмови ми зустрічалися кожного дня і розробляли детальний план дій, наче стратегію якоїсь війни. Ми розмовляли про те, як саме дістанемося цвинтаря, як переліземо через паркан, де ми могли б знайти лопату та інші потрібні інструменти, такі як ліхтарик, кусачки, пакети із соком. Ми планували і планували, хоча з якихось причин ми жодного разу не обговорювали, що саме робитимемо, коли таки відчинимо труну.

Лише за день до нашої поїздки на цвинтар Квартирант поставив це очевидне запитання.

— Звісно ж, ми її наповнимо, — відповів йому я.

Тоді він поставив ще одне, не менш очевидне, запитання.

Спочатку я запропонував заповнити татову труну його особистими речами, такими як його червоні ручки чи ювелірне збільшувальне скло, яке він називав лупою, чи навіть його смокінг. Думаю, я запозичив цю ідею від подружжя Блеків, які зробили музеї на честь одне одного. Але що більше ми це обговорювали, то більше розуміли безглуздість цієї ідеї, бо яка користь могла б із цього вийти? Тато все одно не зміг би користуватися цими предметами, бо він був мертвим, а Квартирант слушно зауважив, що краще мати татові речі на згадку.

— Я міг би заповнити труну прикрасами, як це робили з відомими єгиптянами. Я про таке читав.

«Але ж він не був єгиптянином».

— А ще він не любив прикрас?

«Не любив прикрас?»

— Тоді я міг би закопати ті речі, за які мені соромно, — запропонував я, подумавши про наш старий телефон, і про аркуш із марками, які зображали великих американців, через які я розсердився на бабусю, і сценарій «Гамлета», і листи, які я отримав від незнайомців, і мою безглузду саморобну візитку, і тамбурин, і навіть недоплетений шарф. Але це також було не найкращим рішенням, бо Квартирант нагадав мені, що коли ти ховаєш деякі речі, ти не можеш назавжди *поховати* їх у глибинах своєї пам'яті.

— І що тоді? — запитав його я.

«Мені дещо спало на думку, — написав він, — завтра усе побачиш».

Чому я йому так довірився?

Наступної ночі, коли ми зустрілися на розі о двадцять третій п'ятдесят, у нього з собою було дві валізи. Я не запитав його, що там, бо відчував, що треба зачекати, поки він сам мені розповість, хоча мова йшла про *мого* тата, тому й труна могла вважатися моєю.

Через три години, коли я заліз у яму, розчистив залишки землі і відчинив кришку труни, Квартирант відчинив і свої валізи. Вони були повні паперів. Я запитав його, що це таке.

Він написав: «Я втратив сина».

— Справді?

Він показав мені свою ліву долоню.

— Як він помер?

«Я втратив його задовго до його смерті».

— Як саме?

«Я пішов від нього».

— Чому?

Він написав: «Я боявся».

— Боялися чого?

«Я боявся його втратити».

— А його смерті ви не боялися?

«Я боявся його життя».

— Чому?

Він написав мені: «Бо життя набагато страшніше за смерть».

— То що на цих паперах?

Він написав: «Те, що я так і не зміг йому сказати. Мої листи».

Чесно кажучи, я нічого тоді не зрозумів.

Не знаю, чи здогадався я тоді, що переді мною мій дідусь, навіть у найглибших ділянках мозку.

Я точно ніяк не пов'язав листи у валізах з конвертами у бабусиному комоді, хоча, мабуть, варто було.

Але я точно щось зрозумів у ту мить, я *мусив* щось зрозуміти, бо інакше б навіщо я показав свою ліву долоню?

Коли я повернувся додому, на годиннику була четверта двадцять два. Мама сиділа на дивані біля дверей. Я подумав, що вона неймовірно розізлиться на мене, але вона навіть нічого не сказала. Просто поцілувала моє чоло.

— Хіба тобі не цікаво, де я був?

— Я тобі довіряю, — відповіла вона.

— Але ж хіба тобі зовсім нецікаво?

— Думаю, ти мені розповів би, якби хотів, щоб я про це дізналася, — сказала вона.

— Ти вкладеш мене спати?

— Я хотіла б ще якийсь час побути тут.

— Ти на мене сердишся?

Вона похитала головою.

— А Рон на мене сердиться?

— Ні.

— Ти впевнена?

— Так.

Я пішов до своєї кімнати.

Руки у мене були брудні, але я не став їх мити. Я хотів, щоб вони залишились брудними, хоча б до ранку. Я сподівався, що трохи бруду залишиться під нігтями надовго, а якісь мікроскопічні часточки землі залишаться там і назавжди.

Я вимкнув світло.

Тоді я поклав свій рюкзак на підлогу, роздягнувся і ліг у ліжко.

Я дивився на несправжні зорі на стелі.

Як щодо вітряків на даху кожного хмарочоса?

Як щодо браслета, зробленого з нитки від повітряного змія?

Або з волосіні риболовної вудки?

Що, якби у хмарочосів були корені?

А що, якби їх треба було поливати, вмикати для них класичну музику і стежити, щоб їм вистачало світла чи тіні?

Що б то такого вигадати із чайником?

Я виліз із ліжка і в самій білизні побіг до дверей.

Мама ще сиділа на дивані. Вона не читала, не слухала музики, просто сиділа.

— Ти не спиш, — сказала вона.

І я розплакався.

Вона простягла до мене руки зі словами:

— Що трапилося?

Я підбіг до неї і сказав:

— Я не хочу, щоб мене госпіталізували.

Вона пригорнула мене до себе, і моя голова опинилася на її м'якому плечі. Вона стиснула мене в обіймах.

— Ніхто тебе не госпіталізує.

— Обіцяю, скоро мені стане краще, — сказав я.

— З тобою і зараз усе гаразд, — відповіла вона.

— Я буду щасливим і нормальним.

Вона торкнулася пальцями моєї шиї.

— Я докладав неймовірних зусиль. Не знаю навіть, яких зусиль ще треба докласти.

— Тато тобою дуже пишався б, — сказала вона.

— Ти справді так вважаєш?

— Я в цьому впевнена.

Я знову заплакав. Мені захотілося розповісти їй про всю брехню, яку мені доводилося їй казати. А потім хотів, щоб вона мене заспокоїла і сказала, що все гаразд, бо іноді для того, щоб зробити щось хороше, спершу треба зробити щось погане. А тоді мені захотілося розповісти їй про телефон. І щоб вона після цього все одно сказала, що тато мною пишався б.

Раптом мама сказала:

— Тато дзвонив із вежі того дня.

Я відсунувся від неї.

— Що?

— Він дзвонив із вежі.

— На твій мобільний?

Вона кивнула, і тоді вперше після татової смерті я побачив, що вона не намагається стримати сльози. Їй стало легше? Чи вона впала в депресію? Вона була вдячною в цю мить чи просто виснаженою?

— Що він тобі сказав?

— Сказав мені, що він на вулиці, що йому вдалося вийти із будівлі і він йтиме додому.

— Але ж він не вийшов.

— Не вийшов.

Я розізлився? Чи зрадів?

— Він це вигадав, щоб ти не хвилювалася за нього.

— Саме так.

Я був збентеженим? Наляканим? Чи піднесеним?

— Але він знав, що ти все знаєш.

— Знав.

Я торкнувся пальцями її шиї там, де починалося волосся.

Я не знав, наскільки вже пізно.

Мабуть, я заснув, хоча цього й не пам'ятаю. Я так сильно плакав, що все навколо злилося в одне ціле. Якоїсь миті я відчув, як мама несе мене до моєї кімнати. Я лежав на ліжку, а вона на мене дивилася. Я не вірю в Бога, але я вірю в те, що все в житті страшенно складно, а її погляд в ту мить був складнішим за все на світі. Але він був водночас і неймовірно простим. У моїй реальності вона була лише моєю мамою, а я був лише її сином.

— Я не маю нічого проти, якщо ти у когось закохаєшся, — сказав їй я.

— Я не збираюся ні в кого більше закохуватися, — відповіла вона.

— Але я хочу, щоб ти це зробила, — наполягав я.

Вона поцілувала мене і сказала:

— Я ніколи більше не закохаюся.

— Тобі не потрібно нічого вигадувати, щоб я не хвилювався, — сказав я.

— Я люблю тебе, — сказала вона.

Я перекотився на бік і слухав, як вона йде назад до дивана.

Я чув, як вона плакала. Уявив її мокрі рукави. Її стомлені очі.

Хвилина і п'ятдесят одна секунда…

Чотири хвилини тридцять вісім секунд…

Сім хвилин…

Я намацав між ліжком та стіною і витяг *«Те, що зі мною сталося».* Альбом був абсолютно заповненим. Скоро доведеться розпочинати другий том. Десь я прочитав, що вежі так сильно горіли через велику кількість паперу. Усі ці блокноти, ксерокопії, роздруковані листи, дитячі фото, книги, доларові купюри у гаманцях, документи у папках… Усі вони стали паливом. Може, якби ми жили у безпаперовому світі, яке науковці точно колись створять, тато міг би бути живим? Напевно, не варто починати новий том.

Я витяг із рюкзака ліхтарик і спрямував його на альбом. Я розглядав карти і малюнки, картинки з журналів, газет та Інтернету, а ще фото, які я зробив дідусевою камерою. Цілий світ там умістився. У кінці я знайшов фото чоловіка, що падав.

Чи міг це бути тато?

Можливо.

Хто б це не був, він був кимось.

Я вирвав із альбому сторінки.

Я поміняв їх місцями, поставивши останню на місце першої, а першу на місце останньої.

Коли я почав гортати сторінки, здавалося, що чоловік летить вгору, у небеса.

А якби у мене було більше фото, він би залетів крізь вікно, назад у будівлю, а дим би всотався у діру, звідки вилетів би літак.

Тато залишив би свої повідомлення у зворотному порядку, аж поки автовідповідач не спорожнів би, а літак полетів би задом наперед назад у Бостон.

Він приїхав би ліфтом на перший поверх і виходячи, відправив би його на останній.

Він пішов би задом наперед до метро, а метро поїхало би задом наперед крізь тунель до нашої зупинки.

Тато пройшов би спиною вперед повз турнікет, тоді провів би своєю «Метрокард» у зворотному напрямку, а тоді пішов би задом наперед додому, читаючи по дорозі «Нью-Йорк таймс» справа наліво.

Він би виплюнув свою каву в чашку, забруднив би свої зуби щіткою, а тоді наніс би бритвою щетину собі на обличчя.

Він ліг би у ліжко, будильник би подзвонив задом наперед, і сон свій він побачив би у зворотному напрямку.

А прокинувся він би увечері перед тим найгіршим днем.

Він увійшов би спиною вперед до моєї кімнати, наспівуючи «Я — Морж» від кінця до початку.

Він ліг би до мене в ліжко.

Ми дивилися б разом на зірки на стелі, а вони б всотували світло з наших очей.

Я б сказав «Нічого» навпаки.

А він відповів би «Що, друже?» навпаки.

Тоді я покликав би його «Тат?», і воно звучало б так, як і раніше, без усіляких там «навпаки».

А він розповів би мені історію про Шостий округ, від голосу в консервній бляшанці в кінці до самого початку, від «Я люблю тебе» до «Колись давно…»

І ми були б у безпеці.

Зміст

Видавництво Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
www.trade.bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ
ДП з іноземними інвестиціями
«Книжковий Клуб
“Клуб Сімейного Дозвілля”»
61140, м. Харків-140,
просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: *trade@bookclub.ua*
www. trade.bookclub.ua

Київська філія
04073, м. Київ, просп. Московський, 6, кімн. 35,
тел. +38 (067) 575-27-55
e-mail: *kyiv@bookclub.ua*

Одеська філія
65017, м. Одеса, вул. Малиновського, 16-А, кімн. 109
тел. +38 (067) 572-44-28
e-mail: *odessa@bookclub.ua*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
служба роботи з клієнтами:
тел. +38 (057) 783-88-88
e-mail: support@bookclub.ua
Інтернет-магазин: www.bookclub.ua
«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001

Фоєр Дж. С.

Ф74 Страшенно голосно і неймовірно близько : роман / Джонатан Сафран Фоєр ; перекл. з англ. О. Постранської. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. — 384 с.

ISBN 978-966-14-9941-5 (PDF)
ISBN 978-0-618-71165-9 (англ.)

Дев’ятирічний Оскар Шелл має важливе й надзвичайно секретне завдання, яке охоплює всі п’ять округів Нью-Йорка. Його мета — знайти замо́к, до якого підходить загадковий ключ із комірчини Оскарового батька, який загинув у Всесвітньому торговельному центрі 11 вересня 2001 року. Ця, на перший погляд, нездійсненна справа дасть хлопчику змогу познайомитися з очевидцями різних подій і забезпечить йому бурхливу, зворушливу, місцями надзвичайно веселу подорож, яка допоможе загоїти всі рани.

УДК 821.111(73)
ББК 84.7СПО